

MĂRTURISIRI

VERA HUDICI

VERA HUDICI

MĂRTURISIRI

I

Volum îngrijit

de

Silvia Iacobciuc și Mariana Șlapac

București – Chișinău – Cernăuți – Cetatea Albă

2019

CUVÎNT ÎNAINTE

Mulțumiri: Mariana Șlapac, Olga ..., Vadim ..., Denis ..., Silviu Andrieș-Tabac, Valentina Iavrumean ș.a.

*Silvia Iacobciuc, filolog, muzeograf, om de afaceri,
nepoata scriitoarei Vera Huduci*

LA CASA TATII

În afară de faptul că eu, Vera Chiriac, fiica lui Dumitru și Maria Chiriac, mă născusem în pragul tinzii, în plină iarnă, nimic nu mă deosebea de ceilalți frați ai mei. Participam zgomotos la năzdrăvăniile puse la cale de cei mai mari, încercam și eu să născocesc câte o trăsnaie, să nu rămîn mai prejos. Curînd însă am băgat de seamă că năzbîtiile noastre, a celor cinci zvăpăiați cîți umpleam casa părintească, îl înfuriau pe tata, iar el nu ne pedepsea pe noi, făptașii relelor, ci pe mama, ca și cînd ea ne-ar fi îndemnat să spargem vreo cană, să răsturnăm căldarea cu apă, să zvîrlim cu pernele unii-n alții... Și pentru greșelile Pachiței, fata care o ajuta la lucru, tot mama era pedepsită.

Tata își ieșea din fire mai ales cînd i se nesocoteau poruncile în privința educației noastre religioase. Nu aveam voie să mîncăm de fruct miercuri și vineri, și bineînțeles în posturile anului. În general mama respecta hotărîrile lui, dar se întîmpla să fie bolnav cineva, de-al casei sau din vecini, atunci se încumeta să calce severa despoziție. De obicei treaba asta se făcea în lipsa tatii. Dacă se întîmpla să afle, atunci se năpustea cu pumnul lui greu: „Tîrgoveață nemernică! Ai să-mi vîrî copiii în iad!” – „Nu-i speria!” fusese singurul protest pe care l-am auzit din gura mamei. Pumnii izbiți cu mînie în trupul firav al ei, îmi produceau o durere fizică, părea că pe mine mă loveau, scînceam ca un cățel schingiuit. Priveam nedumerită cum mama își trăgea broboada pe frunte și se apleca asupra mașinii de cusut, continuîndu-și lucrul. Mă revoltam în taină neputincioasă: De ce nu se apără!? De ce nu-l lovește și ea!?..

După cîteva întîmplări din astea am priceput că singurul mijloc de-a o feri pe mama de lovituri era să nu dăm prilej tatii să se înfurie. M-am pomenit boscorodind pe fiecare în parte: „Mamă, nu ne da de fruct cînd e zi de post că n-om muri de-atîta!.. Pachița, nu scoate gunoiul după apusul soarelui, vezi că tata zice că-i păcat!.. Vania nu scrijela pervazurile ferestrelor”...

Făceau haz de sfaturile mele toți ai casei în afară de mama. Ea își trecea cu încetineală palma peste creștetul meu într-una zbîrlit: „Nu-ti vîrî în capșorul ista grijile mele!..” „Nu vreau să te bată tata!..” „Orice-am face, lui nu-i intrăm în voie. Găsește pricini de sfadă din nica-toată...” „Da tu de ce taci?..” „Tac, așa se potolește mai repede. Să nu zvîrl paie peste foc! Ai să pricepi cînd îi mai crește!” „Da nu te doare?..” „Trece!”

Pe noi, copiii, tata nu ne lovea, nu ne certa, uneori pe cei mai mititei, ne ridica de subsuori, înălțîndu-ne pînă-n grindă, ne scornea câte o poreclă nostimă, avea el ușurință la născocit cuvinte hazoase, ne stîrnea rîsul. Numai cu mama era aspru, nu-i plăcea nimic din ceea ce făcea ea. Spre norocul nostru, el lipsea mult de acasă, uneori ziua întreagă, își petrecea vremea la biserică, sau prin sat pe la casele unor necredincioși pe care se străduia să-i aducă pe drumul cel drept, cum susținea el, convins că are această misiune direct de la „Cel de sus”, singurul căruia îi dădea ascultare. Chiar și cînd se afla acasă, nu prea stătea printre noi, își petrecea ore întregi în „casuță” – camera cea mică – transformată într-un fel de altar, cu multe icoane, candelă și polițe grele de cărți sfinte. Ședea în genunchi vreme îndelungată, murmurînd rugăciuni, apoi deschidea câte o

carte... Orice s-ar fi petrecut în afară de căsuță, noi nu aveam voie să-l tulburăm, putea să ia foc și casa, pînă nu ieșea el în tindă nu i se aducea la cunoștință primejdia în care ne-am fi aflat...

În schimb în Casa cea mare, camera în care locuiam – toată ziua se aflau femei din sat – unele plecau, altele veneau, astfel că locul pe laiță nu se răcea pînă la ceasul culcării. Veneau la noi cu treabă, aduceau „de lucru” sau aveau de ridicat lucrul gata cusut. Mama le lua măsura cu o ață – n-a avut niciodată o măsurătoare împărțită pe centimetri – se folosea de ață cu o siguranță de meșter, croia bluze, fuste, numite la noi spidnițe în păturele, rochii în satul nostru nu se purtau încă pe atunci. În așteptare femeile de obicei povesteau cîte o întîmplare petrecută în „cotul” lor, sau în casa lor.

Toate femeile, tinere și bătrîne, povesteau cu o plăcere care mă atrăgea. Mă așezam într-un cotlonaș al casei, nu prea la vedere, și eram numai urechi. Uneori se iscau de la cîte o vorbă zvîrlita la întîmplare discuții în contradictoriu, careva cunoștea mai bine faptul povestit, îl completa, sau chiar îl relua cu precizări amănunțite... Și printre întîmplări recente, se pomeneau evocînd altele mai vechi... Încingîndu-se la vorbă uitau să mai plece, părea că veniseră la o șezătoare. Cum de obicei ele purtau furca la brîu, mergeau pe drum torcînd, își continuau torsul și-n casă la noi...

Ascultam cu sufletul la gură. Astfel aflasem că pe la sfîrșitul războiului, nu se știe cine, dăduse foc curții boierești din pădure. Bănuiala căzuse pe cîțiva săteni. Într-o duminică, în timpul slujbei bisericești, jandarmii au intrat înăuntru, au ales patru oameni, i-au scos afară, silindu-i să se lipească de zid... Trăseseră nenumărate gloanțe, lăsîndu-i apoi prăbușiți la pămînt ca pe niște găini tăiate pentr-un ospăț. Casele acestora au fost arse din temelii. Femeile și copiii rămăseseră doar cu ce erau pe ei... I-au adăposti sufletele mилоase pînă ce și-au încropit cîte-un bordei... Aflasem și povestea lui Călin, care avea acum o cruce cît un plop bătrîn în fața prăvăliei lipovenilor. Ieșise omul să-și cumpere un pac de tiutiu. Pe toloaca unde se afla acum crucea pusă de fratele său, a fost întrebat de un jandarm cum îl cheamă. Auzind numele omul legii a tras cîteva gloanțe pînă l-a simțit că nu mai are viață-n el cel doborît la pămînt. Nu pe Călin îl căutau jandarmii, ci pe fratele lui. Acesta nu avea nici un amestec în pricina pusă în seama celuilalt... Totuși cum au putut să-i confunde? Numele Călin este atît de rar! Și sare îndată dintre celelalte! Să fi fost Ion, Grigore ori care altul... Dar Călin!.. Se mirau povestitoarele și eu împreună cu ele... Apoi vina pentru care fusese juruit morții fratele lui Calin n-a mai fost socotită un fapt grav, fratele a fost scutit de pedeapsă... Pusese el crucea aceea masivă, înaltă, să nu-l uite satul pe Călin... Dar lui Călin ce i-a mai folosit!..

O foarte scurtă vreme județul nostru a fost ocupat de armata germană. Apoi s-au retras, se stîrnise revoluția și în țara lor. La noi în sat nu existau nici un fel de autorități. Sătenii și-au ales un Sfat. Pe atunci se înfiripase o bandă de hoți de vite, furau noaptea cai, vaci și nu rămînea nicio urmă, parcă ar fi intrat în pămînt. Degeaba cei din Sfatul satului răscoleau împrejurimiile. Nu bănuiau dacă

hoții sînt din sat sau veneau din altă parte... Păgubașii rămîneau să-și plîngă vita pierdută.

Cînd s-a întîmplat să i se fure vaca unei surori a lui Anton Haba, unul dintre membrii Sfatului, acesta a întezit cercetăriie, a depus un efort deosebit în căutarea făptașilor și bănuielile au dus la doi tineri, prieteni între ei. Trifan al Matrionei și Toader, un flăcău de-o vîrstă cu primul. Anton i-a poftit pe tinerii bănuți la o cîrciumă, i-a îmbătat și apoi cu un glas mîeros, prefăcîndu-se că-i pasă prea puțin de furturile din sat, treaba fiecăruia să-și caute de averea sa, dar îl durea cumplit inima de soră-sa, nu că-i e soră, dar e o ghiată vădană cu o casă de copchii: „Măi băieți, dați-i drumul vacii, o nimeri poarta și vă giur pe copchii nei să n-o ști nici pămîntul de vorba noastră. Tu, Trifane, ni-ești drag, ai rămas fără tată, îi ave și tu nevoie de-un sprijin la însurătoare, îs fruntaș în sat, cuvîntul nîeu îi ascultat... Și tu, Toadere, mi-ești la suflet, n-ai nici tu tată și nici neamuri... Și multe altele le îndrugase Anton Haba celor doi flăcăi cu glasul de părinte iubitor...

A doua zi vaca surorii lui Anton s-a ivit în poarta stăpînii sale și-a pornit să ragă, cerînd deschiderea cunoscutei intrări. Nici nu s-a făcut ameaza și cei doi flăcăi au fost legați și duși pe toloaca din vatra satului. Acolo, fără nicio judecată au fost trîniți la pămînt și sătenii adunați cu toba au pornit să lovească în trupurile tinere cu niște ciomege lungi, proaspăt descojite, aduse anume pentru pedepsirea vinovaților. Nici jurămintele tinerilor că ei nu făceau parte din banda – aflaseră ascunzătoarea și-au dat drumul vacii, ca să-i facă o bucurie lui badea Anton că fusese atît de bun cu ei, i-a omenit bînd împreună răchiu, nici gemetele, nici strigătele de moarte nu au înmuiat inimile celor adunați pe toloaca dintre cele trei crîșme, să dea cu ciomegile cît furcile de întors finul în trupurile amestecate cu pămîntul unde de obicei se făceau horile.

Mama lui Trifan s-a dus la tîrg, a ținut tot o fugă parcurgînd înapăimîntată cei zece kilometri, s-a rugat de autoritățile de acolo să împiedice fărădelegea, a convins doi funcționari să o însoțească în sat. Cînd au ajuns pe tolocă cei doi flăcăi, arătau ca o masă de carne sîngerîndă...

Întîmplările astea le auzisem de nenumărate ori, povestite mereu de altcineva, totuși de fiecare dată simțeam că mi se așează o piatră grea în dreptul inimii și un nod zgrunțuros în gît: în satul nostru cu oamenii atît de pașnici, atît de cumsecade s-au putut petrece astfel de grozăvii?! Cînd nu mai era nimeni străin în casă, o întrebam pe mama: „Chiar așa s-au petrecut lucrurile cum povestesc femeile?..” Mama se uita cu tristețe în ochii ei: „De ce nu-ți vezi tu de joacă?! Stai ca o leliță setoasă de noutăți, cu urechea ciulită să aibă ce povesti prin casele oamenilor!” „Dar de ce s-au întîmplat, mamă?..” „C-au fost vremuri tulburi, sătenii și-au ieșit din fire, n-au prea judecat limpede. Ești prea mică să înțelegi... Nu mai asculta istorisirile celor mari, nu-ți tulbura sufletul, vezi că visezi urît noaptea...” Visam pe Trifan că-mi cere apă și eu nu reușeam să-i duc la buze ulcica de lut, oamenii mă alungau de lîngă el, voiau să continue loviturile și eu îi împiedicam...

Mama lui Trifan era megieșă cu noi. Lua apă din fântina noastră, făcuse o spărtură în gardul care despărțea grădinile noastre, să scurteze drumul, bătătorise o cărare îngustică de-a curmezișul babei, tata îi îngăduise, așa se cădea între vecini. Dar nu numai venind la apă o vedeam pe tușa Matriona. Ea intra în casă la noi de două-trei ori pe zi, mereu avea de împrumutat ceva, ori de adus obiectul luat. Știam că datorită ei mă născusem în prag, mama ieșise să-i dea o bucată de brînză din putina care ședea în tindă, adică într-o despărțitură a tinzii, un fel de cămară pentru alimente, și-a petrecut-o pînă afara, așa era obiceiul satului, dar nu apucase să se întoarcă, se lăsase pe prag și megieșa trebuise să o facă pe moașa. „Grăghită ai mai fost!” îmi spunea tușa Matriona, luîndu-mă în brațe ori de cîte ori venea la noi. O iubeam pentru că era vorbăreață, de cum deschidea ușa și pînă pleca ne făcea pe toți să rîdem în hohote. Ea nu vorbea ca oamenii, ci glumea mereu, inventa porecle, cuvinte numai de ea știute, potrivea anecdote cu înțelesuri comice, zicale pe seama unor cunoscuți de-ai noștri caracterizîndu-i după fantezia ei... Tata spunea despre ea că-i o gură spurcată, mama susținea că are inimă bună, îi plăcea doar să înveselească lumea, și mintea o ajuta, avea un sac fără fund de cuvinte neștiute de alții... Numai cînd cineva aducea vorba de Trifan, chipul ei se întuneca, trăgea cu o smuncitură capetele basmalei ca și cînd ar fi vrut să le înoade mai bine, în timp ce ofta din rărunchi: „Are și Anton copchii! Să nu moară pînă n-o cunoaște focul ce-ți scrumește sufletul cînd îți vîri în groapă o mîndrețe de băietan!” Blestemul Matrionei s-a împlinit din nefericire, dar despre asta voi povesti mai tîrziu.

Așa-i vedeam și eu pe Trifan, o mîndrețe de băietan, știam tot despre el: avusese 18 ani. Umbla la o fată din alt sat, se pregătea să se însoare. Ea acum era măritată, avea și copii. Tușa Matriona zicea că i se rupe inima cînd se gîndește că puteau să fie copiii aceea nepoții ei. Ea mai avea doi băieți și două fete, casa îi era plină, totuși Trifan îi fusese nădejdea, el era cel mai mare, nimic nu o putea mîngîia de pierderea lui. O chinuia mai cu seamă gîndul că feciorul a murit fără să fie vinovat de acuzările aduse de Anton. Nu făcuse parte din bandă, capul acesteia fusese pînă la urmă prins și-a mărturisit el că băieții nu erau vinovați... Și pe mine tot acest gînd mă obseda: De ce i-au omorît fără să fie siguri că au săvîrșit fapte grave? Cum de-au ucis oameni nevinovați?..

Frămîntările mele au început să o îngrijoreze pe mama. Pachița propunea să o aducă pe Baba Marița – doftoroaia satului – să-mi descînte de sperietură. Nu mă mai lăsau în casă cînd se povesteau întîmplări triste. Măsurile nu foloseau la nimic. Eu găseam totdeauna o ascunzătoare, de obicei intram sub laiță, lăicerașul atîrna pînă-n pămînt, nu mă puteau zări.

După o vreme alte întîmplări au luat locul celor vechi nunți, despărțiri, boli, cumpene... Despre cei uciși fără vină nu mai amintea nimeni. Nici măcar tușa Matriona. Avea bătaie de cap cu ceilalți patru copii rămași în viață: creșteau, le trebuia îmbrăcăminte și hrană. Pe fete era greu să le mărite, nu aveau pămînt, nicio prăjină de zestre; ceea ce primiseră la reforma din 1921 nu le ajungea să țină gospodăria mamei... Ivan se făcuse un flăcău înalt și chipeș cum fusese

fratele său Trifan. Avea felul glumeț de-a vorbi al maică-si, potrivea cuvintele mai frumos decît ea, înveselea singur o șezătoare sau o clacă, îl poșteau și cei bogați la petrecerile lor. El învățase de la bătrîni zicerile la nunți și le spunea cu un glas ca de cîntare, de se minuna satul întreg. Matriona chitea să-l însoare cu o fată avută și-i tot bătea capul să nu se încurce cu vreo sărăcitură... „Bogatele se bucură să le joc, dar la pirostrie așteaptă pe unul cu pămînt... Iar mama, cu felul ei deschis de-a vorbi îi spuse pe șleau că dacă fata prinde plod, vine ea singură la pragul lor hîit... Triste mi se păreau și zbuciumările tușei Matriona de acum, dar nu puteam înțelege cum de fusese posibilă uitarea... Drept e că mi se părea să se fi petrecut iatămplările acelea cîndva foarte demult, totuși cum de le uitau oamenii, luîndu-se cu alte preocupări mai neînsemnate...

Nu, eu n-am să uit că la noi în sat, în vremuri tulburi, au fost uciși oameni nevinovați. Despre Călin amintea crucea cioplită dintr-un trunchi gros de stejar înaltă cît o casă. Dar despre cei uciși la zidul bisericii nu mai rămăsese nici un semn. Și nici pe Trifan nu-l mai amintea nimeni. Nici măcar ai lui... Uneori deschideam vorba despre asta cu mama mea: „N-ai mai uitat?” cerceta cu îngrijorare... „N-am să-i uit niciodată, mamă!” – și glasul meu suna profund ca și cînd aș fi făcut un jurămînt... Și în această privință m-am ținut de cuvînt.

LA CASA FRASÎNEI

A venit vremea ca fratele cel mare, Ion, să fie trimis la școală în oraș. Tata hotărîse ca nici un copil nu va merge la învățătură mai departe: orașul strică sufletele, îi face să uite pe Dumnezeu... Școala din sat o acceptase, să poată citi copiii psaltirea, viețile sfinților, iar băieții să poată scrie din armată... Doar atîta îngăduise.

În treburile care priveau viitorul copiilor mama n-a mai acceptat hotărîrea capului familiei. Întîi cu vorbe blajine, înțelepte, rugăminți a încercat să-l înduplece pe tata. Apoi a pus și ea o condiție fermă: ori lasă băiatul la școală în oraș, ori ne ia pe toți cinci și se mută în altă parte... Tata nu s-a clintit din ale lui.

Atunci mama a cumpărat o casă de la Frăsina – o bătrînă care se muta la rudele ei, într-un sat numit Răuțel, unde se aflau mulți consăteni, primiseră acolo pămînt la reformă, la noi n-au avut de unde sa le împartă la toți, existase un singur moșier cu puține hectare. Acum plecarea Frasînei se nimerise tocmai bine. Mama văruise camerele, făcuse diferite schimbări: în locul vetrei cît un pogon de după sobă, amenajase încă o cameră. Aveam trei încăperi, toate împodobite orășenește, cu zestrea mamei pe care o păstrase în ladă, tata nu îngăduise să i se facă vreo schimbare în căsuță, iar în odaia mare nu fusese destul loc. Era acum casa noastră dar noi îi ziceam Casa Frasînei, iar de unde ne mutasem continuam să o numim Casa tatii. După casă nu-mi părea rău, cea nouă era mai încăpătoare, ferestrele arătau mai luminoase, tinda avea două intrări, una prin față și cealaltă prin spatele casei. Pe jos erau lăicerașe în dungi, de-a lungul laițelor erau bătute păretare, la icoane ștergare de borangic cu franjuri pe margini în nicio casă din sat n-am văzut camerele atît de împodobite, nici în zilele de hram... Dar oftam după gradina tatii. Acolo exista livadă de pruni,

peri și nuci... Avea tata un nuc pe care nici zece copii nu reușeam să-l cuprindem, prinzându-ne mînă de mînă. Zicea tata că nucul are 200 de ani, fusese sădit de străbunicul lui, cînd a venit în sat. Se mutase mama cu toți copiii, dar niciodată n-a divorțat. Mergea la Casa tatii să deretice, să-i spele cămeșele, să coacă pîine... Iar noi mereu eram pe drum între cele două case. Se aflau aproape una de alta, o aruncătură de băț, cum se spune. Iar dacă strigam de pe prispa Casei tatii, se auzea la Casa Frasînei.

L-a dus mama pe fratele Ion la examen la o Școală Normală. A căzut la vizita medicală, s-a găsit că are o surzenie rămasă de la o boală infecțioasă, scarlatină se pare. Mare a fost amărăciunea mamei, dorise atît de mult să-și vadă pe feciorul cel mai vîrstnic învățator. Fusese fără folos toată zdruncinătura ei cu mutarea. Fratele s-a lăsat ademenit de tata și s-a întors la el, zicea că altfel ar putea să piardă pămîntul. El nu regreta după școală, îi plăcea viața de la țară și se înțelegea bine cu tata. Devenise un adevărat flăcăiandru, avea cam șaisprezece ani, absolvise tîrziu școala primară, făcuse primele clase în rusește, apoi reluate de la clasa întîia în românește... Și plecarea lui era mai mult o vorba, el își petrecea ziua cu noi, numai la culcare mergea dincolo.

Nu-mi prea venea bine pe suflet traiul nostru. Simțeam că nu sîntem cum se spune în rîndul oamenilor. Dar fără tata casa noastră era mai liniștită. Mama lucra ca și mai înainte la mașina de cusut pentru sat. Mai înjghebase un fel de comerț cu mezeluri: ea pregătea mezelurile și le ducea cu căruța la oraș. Acolo avea o asociata, aceasta ținea o gheretă în piață... Acasă la noi locuiau încă trei fete, două surori, Paraschița și Domnica, ele învățau meserie. Anița, a treia fată, era angajată cu simbrie și avea grijă de casă... În anul acela intrasem în clasa întîia primară, mergeam la școală cu soră-mea, era cu o clasă mai mare, avea manual de citire unde se afla legenda lui Dragoș Vodă și a lui Negru Vodă, m-a învățat să citesc și știam pe de rost și partea în versuri și intercalările în proză. De cînd cunoșteam literele și aveam manualele fraților mai mari, nu mai țineam de umbra femeilor care se perindau pe la noi. Învățam.

TAINA CEA GREA

Odată a venit tata la noi cu un călugăr. Parcă îi văd și acum: amîndoi înalți, tata cu barba scurtă, rotundă, castanie, cu părul tuns potrivit, îmbrăcat într-o rubașcă neagră, încinsă cu o curea. Pantalonii de lînă toarsă și țesută în casă, păstrînd culoarea naturală a ochilor cafenii, îi purta vîriți în cizmele cu tureci largi și înalte pînă la genunchi. Avea și el înfățișare de călugăr, dar monahul adevărat avea o barbă sprijinită de pîntece, stufoasă și neagră ca funinginea, iar anteriul larg îi acoperea trupul fină la tălpile picioarelor. Părea tare soios, poate fiindcă pletele îi atîrnau în neorînduială pe umeri și pe spate pîna aproape de cingătoarea din lînă răsucită, care se termina printr-un șirag de mătânii. Oaspetele tatii nu arăta a ființă omenească, doar ochii ca două mărgele lucioase adevereau că e viu, altfel îl puteai lua drept sperietoare de ciori, sau puteai crede că el însuși este un corb fabulos, mai ales că avea și nasul în formă de plisc pierdut în obrajii păroși. Mă uitam la omul în negru ca la o arătare de groază și

nu mă puteam dumeri de ce l-a adus tata la noi, așteptam să-i aud vorbind, domolirea curiozității mele bolnăvicioase fusese o amăgire numai, ea țîșnea cu mai puternică virulență în fața unui eveniment neașteptat.

Cei doi uriași s-au așezat pe prispă, iar tata a scos un oftat și a arătat cu brațul către noi: „Iaca, aiasta-i familia me”. Măgelele negre s-au rotit de la copii la mamă, apoi către tata: „Mare păcat ați săvîrșit! Întorlocați-vă îndărăpt și-ți bucura pe Milostivul...” Mama se întorsese din casă cu o tabla cu dulcețuri, căuta cu privirea unde să o așeze... Tocmai atunci tunase parcă glasul tatii: „M-a luat de nevoie. O lăsase iubovnicul...” Obrajii mamei se facuseră stacojii ca și cînd fi zvîrlit cineva peste ei o strachină de boia pregătită pentru înroșit ouă. Farfurioarele tremurau ușor pe tabla, ochii tulburaseră brusc... Totuși mama răspunse cu un calm surprinzător: „Nu din pricina aiasta ne-am despărțit! Voiesc a-mi crește copiii omenește: nu-i pregătesc de mînăstire!”

Roșeața de pe obrajii mamei m-a durut ca pe vremuri pumnii care o loveau. M-am bucurat negrăit de tare că mama n-a tăcut de data asta. Ripostase cu franchețe. Spusese doar adevărul. Noi copiii știam de ce s-au despărțit părinții noștri. De-ar fi fost pricina arătată călugărului, n-ar fi lăsat ei să treacă atîția ani! Fratele meu ajunsese băietan bun de ieșit la joc. De ce tata a spus un lucru atît de neplăcut despre soția sa față de un străin slinos? Și chiar de față cu noi, copiii? Nu avea voie să arunce cuvintele acelea veninoase!.. Aveam 7 ani, abia începusem școala, dar cuvintele tatii mi s-au părut groaznice, un soi de insulte de care își zvîrl femeile bîrfitoare cînd se sfădesc în uliță sau peste garduri... Îmi rămăsese în sufletul încă fraged o drojdie de otravă. Îmbătrinisem cu zeci de ani. Nu mai aveam poftă de joacă, de rîsete. Învățam bucățile din cartea de citire a soră-mi și a fraților mai mari, rămase pe sub grindă, și așa încercam să uit fapta atît de neomenoasă a tatii.

În sat oamenii îl respectau pe tata ca pe un sfînt. Veneau la el bărbații de la noi și din satele vecine să-i ceară sfatul dacă e bine să înceapă ridicarea unei case ori de se cuvine să pună la cale o nuntă, o vînzare de vite, săparea unei fîntîni și cîte alte daraveli aveau de rezolvat. Credeau că el este a toate știutor, un fel de augur al regiunii noastre. Și preotul îl ținea în mare cinste, îi hărăzise un loc anume în strana bisericii, singurul care avea voie să stea acolo, în afară de cîntărețul bisericesc... Drept e că se aflau și dintre cei ce făceau haz de seriozitatea cu care cicălea pe oricine, fie tînăr, fie vîrstnic, dacă nu se comportau după legea nescrisă, dar lăsată de Dumnezeu și de bătrînii-bătrînilor. Aceștia erau oile rătăcite de care tata se ocupa temeinic, parcă ar fi fost plătit de cineva, și nu observa că adesea devenea ridicol.

Glumele pe seama tatii mă apărau ca și asprimea lui față de mama. Îmi dădeam seama că tatăl meu nu era ca ceilalți săteni, nu se comporta la fel ca ei. Laudele aduse lui de bătrînii satului și nici cinstirea care i se dădea în biserică nu mă mîngîiau. Am prins un fel de mînie împotriva lui, nu ură, acest simțămînt m-a ocolit toată viața – o părere de rău sîcîitoare că sînt fiica lui, fata unui om sucit. În mintea mea încă atît de crudă îl asemuiam cu cei care l-au ucis pe Trifan, pe Toader și pe ceilalți căzuți victime ușurătății celor care i-au omorît.

Știam că tata n-a fost pe toloaca dintre cele trei crîșme cînd au fost bătuți pînă și-au dat duhul cei doi tineri nevinovați. Tata n-a făcut parte din Sfatul satului, el n-ar fi condamnat la moarte pe nimeni, credința lui îl oprea să ia viața cuiva, totuși față de mama fusese nedrept... A fi nedrept mi se părea un fapt îngrozitor, cei nedrepti năpăstuiesc oamenii, le fac viața greu de suportat... De ce a umilit-o pe mama în fața zoiosului călugăr?! Întrebarea asta îmi apărea mereu în minte și nu o puteam împărtăși nimănui, nici măcar mamei sau mai ales ei... Așa mică, înțelesesem că despre cuvintele tatii nu trebuie adusă vorba, ele făceau parte din ceea ce urechile copiilor nu trebuie să asculte... Nimeni nu-mi atrăsese atenția asupra acestui schimb de săgeți între tata și mama de față cu oaspetele mînăstiresc, știu că au fost de față și frații mei, poate că ei nici n-au auzit, de obicei sînt preocupați de șotiile lor, nu iau seama la cei vîrstnici... Poate că mă înșel... Aș fi dorit însă din adîncul sufletului meu încă atît de pur să fiu doar eu aceea care am înțeles spusele tatii. Asta rămînea o taină a mea, o dureroasă și cumplită taină.

Mama nu meritase umilirea. Ea se purtase față de stăpînul casei cu o răbdare de sîntă: nu ridicase niciodată glasul, nu-i zvîrlise vorbe urite, nu se apăraseră cînd o lovea... Muncise ziua și noaptea: cînd noi copiii ne culcam ea rămînea aplecată asupra cusăturii – noaptea nu trăgea la mașină să nu ne tulbure somnul cu zgomotul motorului. Dacă mă trezea setea și coboram de pe cuptor o vedeam buchisind cu acul părțile care nu îngăduiau tighelitul... Tata însă nu făcea nici un fel de treabă, nici în casă, nici pe-afară: ori dormea, ori ședea în genunchi în fața icoanelor. Cînd pleca în sat, tot treburi de-ale lui, să ajute la îndreptarea unui suflet păcătos... Mama nu-l mustrase niciodată pentru nimic. Ea fusese și cusătoreasa care cîștiga bani cu lucrul, tot ea se ocupa de găsirea unui plug pentru arat, ea angaja prăsitori, secerători, îmblătitori... Adesea făcea lucru pentru lucru, un fel de schimb care mulțumea amîndouă părțile. Pachița gătea bucatele, spăla rufe... Și acum după ce plecasem de la el, tot mama avea grijă de treburile din casa tatii, mai ales că locuia acolo și un copil, destul de mare, totuși era copilul ei...

Mă lepădasem de tata atît de convingător încît atunci cînd o femeie m-a întrebat unde este tatăl meu, i-am răspuns că nu am tată. Femeia m-a dojenit cu asprime, nu era frumos să spun minciuni, m-am înroșit deși în sinea mea nu mă simțeam vinovată, eu îi spuseseam adevărul, dar acest adevăr ar fi fost anevoie de explicat, nici măcar n-am intenționat să o fac, știind bine că n-aș fi ajuns la nici un rezultat. Întîmplarea m-a vindecat de-a mai spune că n-am tată, păstram zăvorîtă adînc această taină, totuși mă comportam ca un copil orfan de tată, ceea ce nu era nici prea dificil fiindcă nu locuiam sub același acoperiș.

GAVRIL MARDAR

Noua noastră grădină era ca un dreptunghi: două laturi se mărgineau cu drumuri. Unul venea dinspre casa tatii și suia pînă la toloaca școlii – i se zicea așa fiindcă în preajma întinderii, acoperită cu iarbă, se afla o fundație din ciment și pietriș, turnată încă înainte de Primul Război Mondial, pentru școala sătească,

ajungînd cu timpul un loc de joacă pentru copiii de prin partea locului. Din drumul acesta atît de bătătorit de noi se desfăcea o uliță, mergea paralel cu gardul din fața ogrăzii noastre și apuca pre altă parte de deal. Celelalte două laturi se învecinau cu alte grădini, ne despărțea doar un gard simbolic din sîrmă ghimpată, rămasă destula din vremea războiului.

Noi nu aveam nici un fel de livadă. Vreo doi pruni pricăjiți pe o margine de șanț. Tot pămîntul din spatele casei era arătură, iar în față, bătătura ca la orice gospodărie țărănească. Nu mă atrăgea nimic în grădina noastră. Exista în schimb o adevărată junglă – expresia nu o cunoșteam atunci, dar simțămîntul că în grădina vecinului se petrec lucruri extraordinare, mai misterioase decît în nesfîrșita întindere de pămînt cu reliefuri diferite, cu pomi de tot felul și culturi variate stăpînite de tata – aici totul părea de pe altă lume. Întîi mă impresionase bordeiul vecinului. Semăna într-un fel cu o colibă de paznic de harbuzărie sau de cioban. Bătătură nu avea. Peste tot creșteau bălării înalte cît omul. Pomii erau deși ca într-o pădure necurățată, și amestecați, păreau crescuți la întîmplare, din semințe aduse de vreun vînt sau vreo apă: vișini, cireși, meri, nuci, peri, corcoduși... Ramurile se împleteau, se formau bolți întunecoase, abia se prefira cîte-o zare de lumină spre pămîntul totuși acoperit de ierburi, buruieni, brusturi și floricele sălbatice, pentru că o continuă umezeală ajuta la creșterea vegetației luxuriante, nemaivăzute pînă atunci de ochii mei setoși de locuri pline de necunoscut.

Bordeiul părea nelocuit. Nici un fel de vietate nu se afla în preajma lui. Totuși acolo trăia un om. Aflasem numele lui încă de pe cînd locuiam la tata. Era socotit un fel de nebun al satului, despre care povestiseră de multe ori femeile în poposul lor la noi. Gavril Mardar fusese un flăcău zdravăn și frumos. Se însurase, avea o fetiță, locuiau într-o casă gospodărească, ograda era ca a oricărui țăran de la noi... Dar îi venise sorocul să se ducă la oaste. Trebuise să învețe teoriile obligatorii pentru mînuirea armei și altele cerute de regulamentul militar. Dar Gavril nu reușea să-și însușească limba în care i se preda. În capul lui nu rămînea nici un termen predat de „ureadnic” – plutonier – și la examinare ureadnicul își ieșea din fire, îl bătea fără milă iar într-o zi așa l-a zdrobit încît bietul Gavril și-a ieșit din minți. L-au reformat. Întors acasă primul lucru făcut a fost tăierea unui pom cu bestia aproape de rădăcină, dar nu de tot, atît cît să mai stea drept, să nu se vadă că are tulpina mîncată de dinții oțelului. I-a poruncit soției să urce în pom și cînd ajunsese sus, el a doborît trunchiul: femeia a murit. Copilul l-au luat neamurile nevestei. El a dat foc casei și la tot ce se mai afla în ograda, a stat în fața focului ca Napoleon în preajma zidurilor Moscovei incendiate și cînd totul se prefăcuse în mormane de jar, a mai păzit grămezile fumegînde să nu sară cineva să scoată vreo grindă sau alt obiect din gura flăcărilor și după ce molozul s-a răcit, a curățat cu răbdare locul și a săpat un bordei cu prichici pentru dormit și vatră pentru pirostrie. I-a înjghebat un acoperiș țuguat, cu un burlan pe-o latură... Avea grijă în fiecare zi să măture drumul pînă spre toloaca școlii, aștepta să-i vină în vizită un general, să-i facă dreptate...

În vremea cînd am devenit megieși, Gavril Mardar-Ureadnic, umbla îmbrăcat într-un suman cîrpit cu sîrmă, avea prinse în piept fel de fel de tinichele în chip de decorații, în cap o căciulă de oaie atît de roasă, încît abia mai atîrnau două-trei smocuri de mițe năclăite. Opincile le ținea legate tot cu sîrmă în loc de nojițe, obielele erau și ele zdrențuite... În spate legată cu o sfoară o furcă de paie cu patru dinți în mintea lui Gavril însemna pușcă... Consătenii se obušnuiseră cu înfățișarea lui Gavril Ureadnic, nu-l lua în rîs nimeni, oamenii îl tratau ca pe un individ întreg la minte, îi ascultau cu seriozitate planurile cu „generalul”, cu pedepsirea călăului care l-a chinuit, și cîte altele ce-i născocea mintea schimbătoare. Mumai iarna, cînd bărbații nu prea aveau treburi, îl ademeneau pe Gavril într-o casă, îl îmbăiau cu sila, îl tundeau, îi rădeau barba lungă la care el ținea ca la ochii din cap, era semnul nobleții lui. Îi dădeau oamenii rufe de schimb, obiele, opinci și chiar cîte un suman iar pe cele vechi, în care foiau păduchii, le ardeau în ogradă... După fiecare moment din acesta, în realitate plin de solitudine față de bietul nebun, Gavril tînjea, nu ieșea din bordei pînă nu-i creștea barba la loc... Nu știu dacă din pricina acestor îmbăieri silite, sau din altă cauză poate, Gavril avea o frică îngrozitoare de apă: dacă voiai să-l vezi fugind și urlînd ca fiarele încolțite, era destul să-i ieși înainte cu o cană de apă și să-l ameninți că o verși peste el. Asta era punctul lui slab, călcîiul lui Ahile... Meteahna asta îl ținea în bordeiul său, nu suferea să-i intre nici copil pe domeniul lui, iar cînd ieșea în sat după treburi, ocolea ulițele unde știa el că se află lepădături fără inimă...

Spre marea nedumerire a satului întreg, Gavril Ureadnic m-a acceptat în preajma lui. Îi devenisem sfetnic și aghiotant, îl apăram de copiii răi, îl ajutam la măturat drumul și asistam la pregătirea cirului într-un ceaun de tuci prins în cujbă, vara, sau pus pe pirostrii de pe vatra din bordei, iarna, ori pe vreme rea. Îi culegeam cireșe sau vișine – le mînce crude cu mămăligă, cu atîta se hrănea. El nu cerșea. Dădea pămîntul în parte, bucatele ce i se cuveneau le păstra în bordei, și le drămuia astfel încît să-i ajungă pînă la noua recoltă. Bineînțeles că nu mă răbda inima să nu-i duc de la noi o ulcicuță cu borș de pasăre sau puțină tocană, mama îmi îngăduia să-i duc și piine. Dar nu atît mîncarea gătită omenește îl încînta pe Gavril Ureadnic. Îi străluceau ochii de-o mare fericire cînd îi prindeam pe sumanul zdrențuros o bucată de hîrtie argintată de la vreo cutie de bomboane, sau cîteva fire de găitan de pluș destrămat pe furiș dintr-o cuvertură așternută pe pat... „Cei ce se aseamănă, se adună” – mă necăjeau frații mai mari. Mama îi ruga să mă lase în pace, omul acela atîta bucurie are pe lumea asta... Venea și Gavril la noi. Făcuse o trecătoare în gardul de sîrmă ghimpată, o foloseam numai noi doi, se așeza pe prispă și vorbea cu mine ca și cînd am fi fost de-o samă... El avea planuri mari: după ce-i va face generalul dreptate, el va construi un castel, va aduce o fată de împărat, cu o brișcă împodobită cu flori. Iar pe mine mă va face Sfîntă... Eu voi ferici toți oamenii din sat păzindu-i de rău, așa cum îl păzeam pe el de răul copiilor proști... „Ca tata ai să ajungi!” – mă zădărau frații. „Da, da și tata vostru e un sfînt!” – aproba cu încredere prietenul meu. Bietul de

el nu avea cum să-și dea seama că pentru nimic în lume n-aș fi vrut să fiu ca tata.

N-am locuit prea mult timp în Casa Frăsinei. Ne-am mutat într-o altă casă mai pe deal, chiar la șleahul care tăia satul în două, venind de undeva din alte sate și urcînd spre tîrgul nostru. Îl întilneam mai rar pe Gavril. Peste cîțiva ani el a murit. Era într-o primăvară. I-au săpat groapa la cimitir, iar cînd a fost adus sicriul, apa ajunsese de vreun cot. L-au pus acolo în apă. Eram destul de mare, cred că trecusem de doisprezece ani, dar pornisem să țip ca un copil fără minte: „Mamă nu-i lăsa! Știi că nu-i plăcea apa, se temea de ea!” – „Liniștește-te! El nu mai simte nimic”, – mă încuraja mama și-n același timp se grăbea să ne depărtăm de groapă să nu se uite sătenii la noi ca la urs. „Săracul Gavril, ingă, îl bocește și pe el un copil, i-o fi mai ușor pe lumea cealaltă, i-a ierta Dumnezeu păcatele” – îngăima cu înțelegere o bătrînă pășind în rînd cu mama, către ea vorbea. „Mamă, cum poate fi Dumnezeu atît de hain: știa că lui Gavril apa îi făcea rău... De ce i-a hărăzit să zacă în apă!?”.. „Nu cîrti, copchilă, cel de sus știe ce face!” – mă dojeni bătrîna cu spaimă. Noi, păcătoșii, trebuie să ne supunem lui, altminteri ne pedepsește cînd nici nu ne gîndim”...

„Pedepsește! Pentru ce l-a pedepsit pe Gavril! Dumnezeu nu e drept!..” „Tu să nu spui vorbe din aestate că te pocnesc peste gură!” – își ieși mama din fire. Nu mă bătuse niciodată. Nici nu mă amenințase. Dar se vede că-i era rușine de bătrîna care se ținea scai de noi. M-am potolit să nu o supăr prea tare, avea inima bolnavă și doctorul i-a spus să evite enervările altfel se rupe și firicelul de care mai atîrnă. Tăcusem de hatîrul mamei. Hotărîsem însă în gînd sa nu mai cred în Dumnezeuul acesta capricios. După ce renunțasem la tată, acum mă lepădăm și de Dumnezeu. Mila pentru bietul Gavril îmi îmbolnăvisese sufletul, nu-l puteam uita, îl vedeam în apa murdară și-mi venea să mă întorc, să opresc groparii să arunce pămîntul, să scot apa dinăuntru, cu pumnii să o car afară... Totuși pășeam cuminte alături de mama, îmi înăbușeam oftatul, părea că mă înecam cu dorința sughițurile aspre, dar dorința de-a nu o supăra pe mama mă silea să merg înainte, alături de ea, fără să-mi dau pe fața sfîșietoarea durere.

CIUDATELE ÎNFIORĂRI

Îmi aminteam mereu de traiul nostru din Casa Frăsinei. Îmi apărea ca dintr-o poveste odaia mare cu scoarțe înflorate bătute-n pereți, cu lăicerașele lungi, cu motive în romburi anume țesute pentru lavițe – laițe li se spunea la noi – cu preșurile învîrstate în culorile curcubeului, care acopereau toată fața casei, ștergare lungi ca maramele îngurzîte deasupra icoanelor, perdele cu ajur, înșirate la ferestre... Pe masă fața de pluș roșu cu flori de fir de aur pe margine și canafuri de mătase... Nici o casă în vremea aceea nu se putea asemui cu a noastră, fusesem după cîte ceva la preot, văzusem și locuința învățătorului și a dascălului bisericesc, dar la nici unul din aceștia nu erau camerele împodobite frumos ca la noi... Mama mai avea mașina de cusut, continua și aprovizionarea cu marfă a asociatei ei din tîrg. La noi se mai aflau cele trei fete de vîrsta măritatului...

Iarna, serile, veneau flăcăi la cele trei fete. Ele torceau sau coseau flori pe altițe, ei spuneau snoave sau cântau. Ion al lui Andrii, frate cu Aftioana, o prietenă a mamei, avea un glas care te tulbura. Când începea el să cînte se lăsa o tăcere de biserică la ora citirii evangheliei. Părea că fiecare își ține răsuflarea să nu tulbure vraja ce plutea peste capetele tuturor. Ion știa cele mai multe zicale, avea un fel al lui de a le spune, adesea potrivea cuvintele anume pentru cineva de față, ceva în genul epigramelor, măgulitoare sau satirizante, le scotea din capul lui, el carte nu cunoștea, nicio literă nu învățase să o scrie, dar știa pe de rost Miorița și o mulțime de balade, le auzise de la bătrâni, care nici ei nu știau să citească, dar învățaseră de la alții mai vîrstnici ca ei... Ion al lui Andrii îl întrecea pe Ivan al Matrioanei în spusul orațiilor la nunți, ale lui erau atît de lungi încît se minunau femeile cum de le ține minte. Pe el îl chemau cu mari rugăminți, el nu se ducea decît acolo unde-l trăgea inima. Era orfan de tată, sărac ca și Ivan, dar nu umbla după fete bogate, el nu urmărea să se căpătuiască luînd mințile unei fete cu avere, va lua pe care lul îi pica dragă și dacă și ea-l va plăcea... De nu, cîntecul îi va rămîne singura mîngîiere... Îl iubeam pe Ion al lui Andrii. Când intra în casă, îi ieșeam înainte, el mă întreba ce vreau să-mi zică, iar eu îi ceream, invariabil, Miorița și el mi-o cînta, ținîndu-mă cu brațul pe după umerii încă firavi, își apleca tîmpla, sprijinîndu-și-o de creștetul meu, părea că topea inima în mine cu jalea ce-i însoțea cuvintele neîntrecutei balade. Ochii mi se căscau mari cît cepele, pluteau într-o ceață care-mi zăbrălea vederea, nu plingeam, dar nici nu era departe jeluirea. Și Ion continua să spună povestea ciobanului moldovean în versurile mlădiete de melodia duioasă și-i părea firesc ca eu să-l ascult înfiorată de tristețe și bucurie totodată. Se amestecau aceste două simțăminte atît de firesc, încît durerea surdă ce se izea în dreptul inimii încă fragede nu-și avea numele: nu era durere adevărată, dar nici bucurie nu putea fi, fiindcă inima dura de-a adevăratelea, dar nu atît de ascuțit încît să nu o pot îndura în liniște... Cîtă vreme la urechea mea răsunau versurile, dăinuia și dulcea înfiorare, apoi cînd Ion sfîrșea balada încetul cu încetul durerea confuză se domolea, rămînea doar o tulburare ca la trezirea dintr-un vis de neînțeles... Această stare ciudată se ivea pe nesimțite și cînd reciteam eu singură, fără martori legenda lui Dragoș Vodă, pe care o știam de mai multă vreme din cartea soră-mi, și cînd citeam despre Meșterul Manole, și de uciderea lui Constantin Brâncoveanu... Îngăimam versurile și durerea aceea difuză se isca în dreptul inimii, mi se ridica un nod aspru în gît, iar ochii pluteau într-o apă tulbure ce din clipă-n clipă se putea preface în boabe de lacrimi... Nu i-am spus mamei niciodată despre aceste stări nefirești, îmi era teamă să nu o sperii, știindu-se bolnavă de inimă ar fi crezut că m-am născut cu vreo infirmitate... Tulburările într-un fel dureroase, dar nu alarmante, apăreau numai la o mare tensiune, în fața unui lucru sau fenomen ieșit din comun, de necuprins în cuvinte. Nu reușeam niciodată să spun cum îmi apare cîntarea lui Ion sau frumusețea care se întruchipa în fața ochilor mei cînd pronunțam cuvintele Zînei adresate lui Dragoș, care îi făgăduia toată țara Moldovei, dacă o va scăpa de zimbrul fioros care bîntuia locurile acelea: cîmpiile învălurate de-un vînt domol, hergheliile

păscînd ierburile mănoase, prisăcile din livezi înflorite... Și Zîna și Dragoș îmi erau cunoscuți ca și ciobanul moldovean, eu aveam convingerea că le voi întîlni, ne vom cunoaște, le voi povesti cît i-am îndrăgit... Acestea erau tainele mele, ele îmi populau copilăria alături de istoriile satului, de cîntecele lui Ion al lui Andrii, de șezătorile din camera mare în care focul ardea vesel, lampa atîrna de tavan în mijlocul grinzii...

Toate s-au prefăcut doar în amintiri. Aici în casa de la șleah nu mai aveam mașina de cusut. Cele trei fete nu mai locuiau la noi. Ion nu mai trecea pragul casei noastre noi... Vag înțelesesem că s-a petrecut ceva neplăcut în viața noastră: asociata mamei din oraș pierduse toți banii, mai precis bărbatul ei îi risipise pe băutură. Femeia nu avea de unde să plătească marfa primită de la mama. Rămăsese fără prăvălie, cu mai mulți copii, avea fete de măritat... Parcă o văd bocînd în casă la noi, iar pe mama încurajînd-o, parcă nici nu i-ar fi păsat că o sărăcise: „Hai nu mai plînge. N-om muri noi din asta. Cînd îi pute mi-i da banii”... N-a mai primit nici un leu de la ea. Ca să plătească mama datoriile a vîndut mașina de cusut. Sperase că va deschide o prăvălie în casa de la șleah, aici era vad bun, treceau la tîrg căruțele din patru sate, se întorceau tot pe lîngă poarta noastră, poate că omul va opri să cumpere ceva. Pentru început a năimit mama un dulgher și a construit omul o gheretă frumoasă ca o bisericuță. Au instalat-o lîngă poartă, a tăiat mama porcul nostru și a făcut cîrnați maronii, bine-usturoiați, îți gîdilau nările cu mirosul amestecat de mirodenii. A preparat și tobă, șunci, slănină marinată... Se și vedea mama negustoreasă în centrul satului, nu se putea să nu răzbească avînd o poziție atît de prielnică vînzării.

N-am auzit-o pe mama jelindu-se de banii pierduți, de înfățișarea umilă a noii noastre case, de golul din jur. Nu exista aici nici măcar poiată de găini. Un chiler în partea dinspre uliță, care acoperea un beci nepietruit, cu peretii rîschiți, o groapă rămasă după scoaterea cartofilor primăvara. A astupat zămnicul cu pămînt, a lipit bine pereții chilerului și-a aranjat acolo jos adăpost pentru porci, iar sus a pus leături pentru somnul găinilor. Tînda casei a prefăcut-o în căsuța, iar camera a devenit casa cea mare, împodobind-o cu tot ce avea mai bun... Arăta firavă mama, bolnăvicioasă, doctorii îi preziseseră un sfîrșit grabnic, dacă nu se îngrijește, dar ea muncea ca un bărbat: ea prefăcuse soba în cameră și înfiripase alta în tindă. Mînuia ferăstrăul, toporul, mistria... Se pricepea la toate meseriile... Cînd ne-am mutat și-au venit megieșele să vadă cum arată fosta dărăpănătură, scuiپau să nu decepte atîta frumușăță.

Și eu încercam să mă împac într-un fel cu noua noastră locuință. Văzînd-o pe mama atît de încrezătoare în viitorul nostru, speram că vom ridica o altă casă mai arătoasă – asta era atît de scunda și neîncăpătoare, încît din uliță părea o poiată ceva mai răsărită. În spate creștea un nuc în grădina vecinului Isteș, ramurile dinspre noi acopereau casa pînă la streășina din fața. Cred că din pricina nukului clădirea părea și mai mică. Și grădina avea numai unsprezece prăjini, de cel puțin două ori mai restrînsă ca aceea de la Casa Frasînei și de zece ori mai mică decît cea a tatii. Mă mîngîiam că aici aveam o așezare interesantă: trei sferturi din grădină erau mărginite de drum, un fel de cerc turtit doar pe-o

mică porțiune, care se sprijinea de șanțul lui Isteț. Cinci ulițe se înodau în fața porții noastre dinspre șleah. Dacă aș desena grădina cea nouă, ar trebui să fac un semicerc din care pornesc cinci raze ca în desenele naive unde soarele este făcut pe jumătate. Casa noastră era pe dealul satului, după câteva grădini începea lanul, apoi pădurea și ceva mai încolo târgul... Satul sta în fața porții noastre. Din prag vedeam pînă-n capătul dinspre Cerlena. Livadă nu aveam, dar pe toată întinderea dinspre șleah creșteau pomi vînjoși de vișini, mulți, făceau un gard ca de cetate, încheiat cu mlădițe dese, pe unde nu se puteau strecura nici puii vecinilor. Unde se terminau vișinii începeau pomii de pruni, aceștia făceau gardul în restul grădinii. Va fi frumos și la noi, îmi ziceam, deși era atît de greu să mă împac cu viața de aici.

CASTANA ȘI CREIONUL ALBASTRU

Tanti Catea, sora mamei cea mai mică, născuse o fetiță. Mai avea una de trei ani, s-a rugat de mama sa mă aducă la ea, să aibă cu cine lăsa fetițele cînd mergea la piața... Voi urma școala la oraș, mă vor duce la circ, la cinema. Mama ar fi vrut să-și ajute sora, n-a luat cu sine la tîrg în timpul cînd venise să ajute la pregătirile pentru cumetrie. Această mătușă locuia în casa bunicii, cam asemănătoare cu fosta noastră casă vîndută de curînd. Avea însă o întinsă livadă cu meri de soi, iar în capătul pomatului curgea un pîriu, fără nume, i se zicea doar Pîriul. Îmi plăcuse mai ales acesta, nu văzusem pînă atunci o adevărată apă curgătoare, pe la noi erau doar niște vaduri seci, care numai în primăvară prind puțină viață, și vara dacă se întîmplă să fie niște ploi abundente. În fiecare clipă liberă alergam pe malul Pîriului și rămîneam cu privirea pe încrețirea ușoară a apei.

Prea mult timp de stat nu aveam, mă luau niște verișoare cu ele în oraș, mergeam pe la diferite rude să adunăm tacîmuri, farfurii, pahare, se pregătea un ospăț cu foarte mulți invitați. Tîrgul nu se deosebea prea mult de satul nostru, străzile ceva mai largi, dar nepavate, fără trotuare, casele arătau scunde, ferestrele se sprijineau de prispe... Doar prăvăliile arătau că acela e tîrg, cîrciumile și cărucioarele cu înghețată. Nimic nu mă fascina, priveam cu indiferența tot ce vedeam, satul nostru îmi părea mai atrăgător... Totuși un lucru mi-am dorit nespus de mult: o castană. Nu văzusem pînă atunci acest fruct, aflasem că nu se mănîncă, dar se jucau niște copii cu ele și aș fi vrut să pipăi coaja aceea maronie, îmi apărea catifelată, plăcut, la pipăit. Unchiul Grișa, unul dintre frații mamei, mi-a ghicit, se vede dorința, m-au trădat privirea: „Dați-i și ei o castană. E verișoara voastră de la Coteleu!” Fetițele refuzaseră cu încăpăținare. I-am spus unchiului cu o maturitate care l-a uimit: „Da, răi îs copchii din tîrg! La noi și nuci dau și alune... Nici nu ceri”...

Spusesem cu sinceritate că nu-mi trebuie castana, dar chiar cînd vorbeam, un nod mi se ivi în gît și mă sufoca, îmi răscolea măruntaiele de mîhnire: cît m-ar fi înveselit o castană! Ce plăcută trebuie să fie la pipăit... Am înghițit nodul, încă reușeam să-mi stăpînesc plînsul, dar insatisfacția din clipa refuzului s-a instalat

în sufletul meu de copil ca o pecete lăsată de-o arsură, nemiloasă și nu s-a șters nici acum la vârsta tuturor renunțărilor.

Mi se făcuse atunci un dor nestăpânit de sat. Nimeni acolo, nici copil, nici bătrîn nu mi-ar fi refuzat un fruct. Noi împărțeam între noi un singur măr, mușcam pe rînd din carnea zemoasă, trecîndu-l din mînă-n mînă, cum își trec mesenii paharul la ospete. Și o perjă o împărțeam. Abia așteptam să se termine botezul, să plecăm acasă. Hotărisem să nu rămîn la mătușa chiar de mi-ar fi promis luna de pe cer. Nu mă ispiteau mîncărurile sofisticate, nici prăjiturile cu nume tot mai ciudate, mă mulțumeam cu turtițele de la noi de acasă, numai să fiu între prietenele mele din sat. Tînjeam după Nucul-de-pe-deal, după serile cînd veneam să întîmpinăm ciobanul cu oile, să ni le luam fiecare pe ale noastre acasă, îmi era mai ales dor de drumurile la pădure primăvara la cules de pur – un fel de usturoi sălbatic – vara după măcriș și ciuperci, toamna după hribi și porumbele... Odată, primăvara venisem cu Parasea lui Jitariuc și cu Grafina tușei Natalia. Era curînd după topirea zăpezii, grîul pe lan crescuse de-o șchiapă, strălucea în soarele abia călduț, în timp ce ciocîrliile înnebuneau de atîta fericire, se ridicau sus, cădeau apoi glonț în cîte-un hat buruienos... Poienele pădurii arătau ca niște covoare basarabene, cu buchete-buchete dese ca țesute în stative: erau dedite galbeni cu floarea cît stelutele văzute toamna, și dedite mov cît paharele de vișinată, și viorele ca rupte din cer, și albăstrele ceva mai viu colorate, și alte nenumărate floricele, printre care iarba nici nu răzbea, se pitula sub petalele multicolore... Părea că pentru întîia dată vedeam astfel de poiene, doar mai fusesem în pădure pe astfel de vreme, cred că se petrecuse ceva totuși cu mine, am simțit tulburarea pe care mi-o aducea altădată cîntarea lui Ion. Nu puteam nici gîndi, părea că mă vrăjise pădurea și că într-o clipă de nebunie am întins brațele să îmbrățișez poiana, m-am lăsat în genunchi, apoi mi-am culcat obrazul pe flori, iar brațele le-am adus unul spre altul ca și cînd le-aș fi petrecut pe după grumazul cuiva... „Ce-ai găsit acolo?” – strigă intrigată Grafina și alergă spre mine. M-am ridicat. Inima încă bătea neregulat, părea o păsărică închisă-n pumni, pîcla de pe ochi nu se topise curînd... Simțeam nevoia să-i povestesc cuiva, să aflu ce se petrece cu mine, dacă nu cumva sufăr de-o boală, dar nu știam nici să descriu starea din clipele acelea, îmi era peste putință, nu aveam nici cuvinte destule, dar nici nu aveam propriu-zis ce reda... Nici acum nu reușesc să înțeleg exact ce se întîmpla cu mine, decît știu că inima bătea altfel decît obișnuit, îi auzeam tictacul anapoda și durerea aceea suportabilă, aproape ca o părere.

Departe de sat toate aceste amintiri mi-l făceau mai dorit și nu scăpam nici un prilej să-i șoptesc mamei că nu vreau să rămîn la mătușă.

Casa vecină cu mătușa era a unchiului Serioja, alt frate al mamei. Fusesse închiriată unei organizații culturale evreiești. Chiriașii cedaseră încăperile pentru cumetrie, iar în acest timp tinerii membri ai acelei organizații se adunau în grădină, aduseseră bănci, așezîndu-le sub niște meri bogați în ramuri și fructe. Pînă noaptea tîrziu cîntau, făceau probabil repetiție la cor, apoi în pauze își povesteau cîte ceva, izbucneau în hohotele de rîs. Deși nu înțelegeam nimic,

vorbeau în idiș, mă propteam de gard și stăteam acolo pînă mă striga cineva să vin în casă.

Într-o seară, o fată cu un păr foarte bogat și lung m-a zărit, s-a apropiat de mine de partea cealaltă a gardului, și mi-a întins un creion, să mă joc scriind, se pare că mi-e urît. După o clipă a scos din poșeta un carnețel: „Mîzgalește pe hîrtie. Să nu te certe că murdărești gardul. Îți place să desenezi?...” „Nu. Eu am să scriu o poezie?..” „Poezie? Tu știi ce-i o poezie?..” „Știu”. „Și despre ce vrei să scrii?” – se interesă fata cu părul bogat, abia reținîndu-și rîsul. Simțeam că nu mă crede, bănuia că mă laud și voiam să o conving de adevărul afirmației mele...Voi scrie despre castane, să afle prietenele mele din sat cum sînt ele... La noi nu cresc. Nu știu de ce nu se află nici un pom în sat la noi care face castane...

Era întîia dată cînd îmi trecea prin minte că aș putea compune o poezie. Îndemnul îmi venise pe neașteptate, poate că mă impresionase gestul tinerei evreice, era o adevărată domnișoară și se oprise de vorbă cu o fetiță ce se zgîia prin răriturile parcanului, îmi dăduse creionul, apoi chiar carnețelul său, după ce-i rupsese foile scrise, într-adevăr dărnicia fetei mă tulburase, mă simțeam ca atunci în pădure în fața bogăției de flori, ușoara înțepătură din inimă mă convingea că am în față o frumusețe necuprinsă în cuvinte, acum nici măcar văzută cu ochii, bănuită doar cu simțurile, fapta tinerei semăna cu poiana aceea care îmi trezise dorința de-a îmbrățișa pămîntul cu înfățișarea de fluturi strălucitori și fără margini. Prea limpede nu înțelegeam că și o fapta frumoasă poate sta alături de un peisaj nemaivăzut, doar tulburarea stîrnită mă ducea cu gîndul la frumusețea pădurii văzută într-o clipă de amplă desfășurare a farmecelor sale primăvăratice sau de cîntarea duioasă a glasului deosebit care depăna povestea Mioriței... Nu înțelegeam, dar simțeam că pe carnețelul acela de care tînăra se lipsise pentru a-mi face o bucurie eu trebuie să scriu versuri, să povestesc fapta fetei străine și refuzul verișoarelor mele de a-mi dărui o castană... Și poate să vorbesc despre dorul meu de sat, de pădure, de Grafina, prietena mea cea mai apropiată...

Știam să fac literele încă înainte de-a merge la școală. Mă învățase sora-mea, se credea învățătoare și-și exercita meseria luîndu-mă ca elevă. Învătasem și literele chirilice de la Vania, fratele meu, ca să citesc povestioarele din cărțile lui vechi. De cînd am devenit școlăriță mă credeam destul de știutoare de carte încît nu mai aveam nevoie de ajutorul nimănui. Adunam manualele din toți anii ale fraților mei mai mari, îmi înjghebasem un fel de bibliotecă fără fi auzit pînă atunci acest termen și buchiseam pagină cu pagină, nimic nu mi se părea plictisitor, nici măcar lecțiile practice despre păstrarea ouălor sau stîrpirea buruienilor... Ajunsesem cu încetul să citesc destul de curgător, să înțeleg toate cuvintele. La scris însă ... nu făcusem progrese. Făceam literele urîte; unele prea mari, altele cît un puricel, cozile foarte lungi, adesea strîmbe... Îmi dădeam seama că am scrisul urît, dar nu mă străduiam să mă corectez. Nu înțeleg nici acum de ce. Îmi părea rău de timp pierdut la ticluirea unei litere? Nu aveam răbdare să

trag liniilele cu încetineală? Nu-mi păsa cum arată forma, eu voiam să spun cât mai repede ceea ce-mi trecuse prin minte.

Nici în momentul cînd luasem marea hotărîre de-a compune poezii nu mi-am dat mai multă silință la dichisitul literelor. Ar fi fost și dificil, scriam pe genunchi, în fundul grădinii mătușii Catea, pe malul Pîrîului, mai mult atentă la zgomotele de pe cărare, mă temeam să nu mă surprindă cineva ticluind versuri, să nu mă spună celorlalți ai casei, aveau să mă ia în rîs.

E ușor de înțeles cum puteam să sune versurile mele: „Pădurea mea dragă, N-am să te uit o viață întreagă...” „În oraș e lumea rea, o castană, n-au vrut să-mi dea...” Știam că poeziile au rimă. Și căutam să rimez ceea ce de fapt aș fi vrut să-i împărtășesc unui suflet de om, dar nu puteam, cei mari cînd auzeau de versuri, fluturau palma dreaptă la simplă, semnul elocvent pentru oricine. Chiar neștiutorii de carte știau că poezii sînt ființe cu mintea rătăcită, ferească sfîntul de așa năpastă... Am ascuns creionul și carnețelul între lucrurile mele de-acasă. N-avea nimeni grija mea atunci, grijile cumetriei îi stăpîneau pe toți cei din casă. Iar a doua zi după ospăț am plecat, în ciuda făgăduielilor și rugămintelor mătușii. Ea încercase să o convingă pe mama să mă lase cu sila, între timp mă voi obișnui... „Nu, Catea, copchila asta dacă are un dor, se bolnăvește”.

Mama mă știa bine. În iarna trecută citind o poezie despre un brad de pe o culme înzăpezită, mi-a trezit dorința să văd cum arată brazii. În sat la noi nu exista nici unul. Știam că în tîrg se aflau trei brazi, nu prea înalți, în fața casei unui felcer. Vara printre alți pomi înfrunziți brazi nu mi-au părut deosebit de interesanți. Dar poezia „Bradul” spunea că ei și iarna sînt verzi. Mă rugam de mama să mă lase la tîrg, să văd cum arată cetina, iarna. Numai să-i văd, mamă! Să miros o crenguță. Mică de tot!.. Mama întîi a rîs. Apoi și-a ieșit din fire, ea care foarte greu se enerva: „Ce-s hachițele aestate! Te crezi prințesă care pofteste o creangă din grădina fermecată! Să te mai lași pagubașă de poftă că nu sîntem împărați... La tîrg nu-i de mers, troienele îs cît casa, pîrtia nu-i făcută, n-a ieșit nime din sat...”

Avea dreptate. Ninsese cîteva zile și nopți încontinuu, troienele mă întreceau în înălțime, oamenii nu merseseră la tîrg, să nu chinuie caii pentru o nimica toată... Dar eu jinduiam să miros o crenguță de brad. Fără voia mea se născuse această dorință. La lectura poeziei. N-aș fi vrut să o necăjesc pe mama. Încercam să mă dojenesc: prea te lași dusă de lucruri care nu-s de tine, de unde să capeți rămurica verde, dacă nu se află brazi în sat! Te pomenești că vei dori și vezi și măsline, și pomi de curmale... Nu, nu sînt chiar atît de nesocotită, nu doresc lucruri exotice, știu că nu e cu puțință să fie aduse, dar brazi sînt nu prea departe, dacă m-ar lăsa mama... Toată noaptea am gemut, am făcut febră, mama a încercat să-mi dea dulceață de cireșe amare, aceasta era doctoria noastră, mi-a făcut și un ceai de tei... Spre ziuă am adormit.

Mă trezisem cred o dată cu ziua. Ceas nu aveam în casă, doar cocoșul ne vestea trecerea timpului și căderea nopții ori ivirea zorilor. Se făcuse ziuă, în casă era cald, pe plită șopotea ușor oala de tuci și aburii miroseau a găluște – sarmale de crupe de popușoi. Volodea, fratele cel mic, zgîrîia florile de gheață de pe

ochiurile geamului cît o copertă de bloc școlar, împărțită în patru prin niște șipci subțirele. Nu știa unde s-a dus mama, n-a văzut-o astăzi, cînd s-a trezit casa era pustie. El topise ghiața cu răsufierea sa caldă și privea cum ninge afară cu fulgi albi de primăvară.

Căldarea cu apă, plină, acoperită cu un fund de lemn, se afla la locul ei pe laiță, lîngă ușă. Deci mama nu era dusă la apă. Poate o fi la prăvălie ori la tușa Natalia. Se vedea că plecase demult, nu mai erau urmele în zăpadă, omătul se ridicase pînă la streșină, semne de pîrtie nu se vedeau... O clipă mi-a trecut prin minte că mama nu se va mai întoarce, au să o îngroape nămeții pe undeva, noi vom rămîne singuri, eu și mezinul, nimeni nu ne va deschide ușa, n-au cum să răzbată pînă la noi... Desperarea creșu atunci cînd fratele spusese că trebuie să iasă afară, locul acela era pe șanțul dinspre Istet, cam spre jumătatea grădinii, o bună bucată de mers... Am luat lopata încercînd să fac o trecere, zăpada pufoasă luneca îndărăt, mă simțeam pentru întîia dată neputincioasă în fața greutăților vieții, nu sînt în stare să fac o pîrtie, cum voi putea îngriji de fratele mezin... Cred că ne aflam în vremea vacanței de iarnă, fiindcă nu aveam de mers la școală deși eram amîndoi elevi... Am chinuit la făcutul pîrtiei pînă ce pe frunte îmi curgeau șiroaie de apă sărată, îmi intra și-n ochi, și-n gură... Ne-am descurcat pînă la urmă cu nevoile omenești, dar mama tot nu se arăta și îngrijorarea l-a prins și pe fratele meu: „De ce șădi atît de mult?!” Mama nu mergea cu lucrul în sat așa cum veneau femeile la noi. Ea nu avea cum să care după sine cîlții, dosala, să întindă fața sau spatele lencii... Nu ne venea în gînd unde ar putea fi și asta ne mărea îngrijorarea.

Cînd i-am auzit tropăitul la prag, se scutura de nămeți, am sărit amîndoi să-i deschidem ușa. Arăta ca un om de zăpadă. Și-a scos șalul negru și-l vîntura cu putere să-i descotorosească de fulgii care se țineau strîns ca prinși cu invizibile lăbuțe. Am ajutat-o și noi să-și scoată paltonul, punîndu-i zeci de întrebări. Ne răspundea anapoda. Abia în odaia călduță s-a înseninat, a ridicat de pe oală capacul și-a gustat cu lingura o sarma, ne-a dojenit de ce n-am mîncat, a scociorit în gura sobei să găsească tăciuni aprinși, a pus cîteva vreascuri pe foc și-a tras pe brațe coșul de papură, învelit cu un ștergar de cînepa să nu pătrundă fulgii înăuntru: „Volodea, uite ce ți-am adus!” și-a întins un căluț de turtă dulce și cîteva bomboane învelite în foite colorate ce se numeau la noi țucherci. „Mamișor, tu după aiasta-i fost! Se repezi mezinul să-și apuce bunătățile oferite. Mama surîdea încîntată de bucuria lui. Eu mă gîndeam la acel „mamișor” ieșit spontan din gura lui, nu-l folosise pînă atunci nici el și nici altcineva dintre noi. Și mamei îi făcuse plăcere alintarea. Mie nu mi-ar fi trecut prin minte să-i spun așa sau altfel să o alint, parcă mă rușinam de izmeneli, vorbeam cu seriozitate, reținut, părea că lumea se reazemă pe umerii mei și eu duc grija să nu se prăvălească... Deodată nările mi-au prins un iz necunoscut și-n același timp ochii au zărit crenguța verde. Îmi venea să strig exact cuvintele fratelui meu, se potriveau mai bine, dar m-am reținut, față de fapta fără preț a mamei alintarea aceea nu însemna nimic. Aș fi vrut să nascocesc un cuvînt nefolosit încă de gură de om, un cuvînt care să arate întocmai ce simțeam... Era

și bucuria de-a avea ramuri ca aceea verde, cu un miros înția dată întâlnit, dar cunoscut parcă din versurile închinat bradului, era mulțumirea împlinirii unei dorinți crezute imposibil de îndeplinit, dar mai ales prețuia între toate gestul mamei truda ei de-a parcurge 20 kilometri pe jos prin ninsoarea vrăjmașă, pe drumul întroienit... Cît prețuia crenguța aceea în clipa cînd o aveam în mînă... N-am găsit cuvînt cu care să-mi arăt bucuria...

La episodul acesta cred că s-a gîndit mama cînd i-a spus mătușii că nu mă poate lăsa acolo împotriva voinții mele. Și acum mergeam amîndouă, desculțe, încălțăminte am pus-o în coșarcă, ne-am descălțat la cartonul C.F.R. de acolo nu mai era primejdie să ne întîlnim cu neamurile din tîrg, să se rușineze de acest soi de rude. Mergeam desculțe nu numai pentru a cruța încălțăminte, dar și pentru ușurarea mersului că doar grăbeam pașii, aveam o cale destul de lungă. Vremea era frumoasă, nici cald, nici frig, cîmpul toamna încîntă ochii, vezi cînd păpușoi gata de cules, cînd ogoarele rămase goale, întîlneam care cu bostanii roșietici, sau haldanii negri grei de sămînță... Eram veselă, fericită că merg înapoi acasă, mă așteptau zeci de bucurii.

Aș fi vrut să știe și mama cît sînt de bucuroasă că m-a luat acasă, dar nu găseam cuvinte potrivite care să nu sune a linguseală, a prefăcătorie. Nu mă alintam niciodată și nici mama nu ne dezmiarda: avea însă un fel de-a vorbi, care suna mai înduioșător decît orice cuvinte alese. Mă îmboldea inima să-i spun de carnețelul cu poezii, de creionul albastru, nu-mi venea însă la îndemînă, prea însemnată era taina să o dau pe față așa din mers. Trebuia să aștept o clipă anume, una care ea însăși sa semene a poezie: cînd mama avea să înțeleagă fără vorbe de ce-mi vine si scriu versuri...

CEI DOI NECUNOSCUȚI

Comerțul la ghereta din poarta casei noastre a murit chiar în anul cînd a pornit. Nici vorbă de cîștig. Mama s-a apucat din nou să lucreze pentru sat. Neavînd mașină, inventase modelul de scurtă cusută cu mîna, i se zicea leancă, nu știu de ce. Era un fel de haină femeiască din satin negru, căptușită cu bucăți din cămăși vechi de tort, iar între căptușeală și față se întindea un strat de buci – partea cea mai proastă rămasă de la răghelatul cînepei după melițat: era aspră, plină de puzderii, de obicei se folosea, toarsă gros, la țesutul materialului pentru saci, pentru țoluri necesare la treieratul grăunțelor, la uscatul grîului înainte de-a fi dus la moară... Faimosul țol, care nu trebuie să lipsească din zestrea fetelor, altfel flăcăii strigă după alaiul pornit către casa mirelui: „Uiuiu pe dealul gol, că nireasa n-are țol, Las-că-i țese mirele, Cînd o tunde cîinele...”. Scărmăna mama bucii curățindu-i cît de putea de puzderii, apoi cosea mărunțel-mărunțel rîndurile cît degetul de înguste prefăcînd satinul într-o blăniță de miel caracul la prima vedere. Avea multă clientelă, era la început singura cusătoreasă de lenci. Dar munca asta nu se făcea deloc ușor, cerea mult timp și mai ales se înghițea destul colb din cîlții aceia de calitate inferioară cu numele de buci.

Rămăseserăm cu mama numai eu și mezinul. Timofei terminase cursul primar, nu voia să intre la nici o altă școală – nu-i plăcuse cartea, cu chiu cu vai

absolvise patru clase, s-a angajat la unchiul Alexei, fratele cel mare al mamei, care cumpărase o moșie de două sute de hectare undeva la marginea județului. Sora intrase la o școală profesională din târgul vechi, devenit oraș și reședințe de plasă, și pentru că locuia la matusa Catea în timpul anului școlar, rămânea la ea și pe vreme vacanțelor...

Eu devenisem mîna dreaptă a mamei. Pe mine mă trimitea la prăvălie, la cîmp să văd dacă s-a făcut vremea de prășit, sau dacă s-a copt grîul... Eu mergeam să vorbesc cu cine trebuia să ne aducă snopii secerați acasă, să anunțe îmblătitorii... Tot eu dădeam „fuguța” pînă la târg să cumpăr ceea ce nu se găsea în prăvălia sătească, de obicei se găseau puține lucruri și cu prețurile întreprinse și împătrite față de oraș. Din cauza asta sătenii făceau cei zece kilometri și pentru un kil de sare, un șip de gaz, sau un sîrnic... Dădeam și eu fuguța după te miri ce, de obicei mă abăteam pe la matusa să aflu ce face soră-mea, îmi cerea mama, din pricina asta trebuia să car în trăistuță pantofii – nu-mi plăcea să umblu cu coșarca – mă încălțam la canton și la întoarcere tot acolo mă descălțam.

Îmi plăcea mai mult să am tovarăși de drum, aflam fel de fel de întîmplări, totdeauna oamenii povesteau, trecea vremea mai ușor, ziceau ei, lucru ce mă încînta, nu mă vindecasem de plăcerea de-a afla noutăți pe care la rîndul meu le împărtășeam altora cînd mi se iva prilejul. La plecare ieșeam din casă cînd zăream ivindu-se drumeții din vale. Mă alăturam lor, fie femei sau bărbați, sau și femei și bărbați, după cum se nimerea, și pe parcursul celor zece kilometri aflam cîte se petreceau în lume. La întoarcere mă opream de obicei pe podul de piatră, așteptam puțin acolo, mereu se iveau consăteni alături de care porneam la drum.

Într-o zi ședeam sprijinită de grilajul cenușiu al podului, privind apa mîloasă încremenită sub soarele amiezii. Era doar o părere, ușoara încrețire trăda curgerea greoaie. Știam că Pîrîul acesta uda și grădina matusii, pe malul lui începusem eu să compun versuri, știam acum că vadul lui vine de undeva de departe, taie orașul în două, cam pe la mijloc, dar merge destul de cotit, strecurîndu-se printre grădini, printre case, se duce spre cimitirul orașului, apoi de-acolo mai departe pînă la Prut, în care se varsă. Așa murdară cum apărea apa aici la Podul-de-Piatră, aruncau în ea tîrgoveții gunoaiele, îi pătau fața cu frunze uscate și fișii de hîrtie, tot îmi plăcea să o privesc, îmi părea că are viață, se încrețea și-ți vedea de drum... Urmăream fără prea multă atenție vîlurelele mărunte ale Pîrîului, iar auzul îmi era ciulit spre strada prăfoasă și fierbinte, să prind un glas din sat de la noi, așteptam tovarăș de drum – pe cei de la noi îi cunoșteai fără să-i vezi, aveau graiul amestecat, nu ca satele dimprejur unde se vorbea numai moldovenește. Cum eram foarte atentă, deodată am prins niște cuvinte ca din carte. M-am uitat cu interes la trecători: „Românii din Ardeal nu și-au pierdut graiul strămoșesc timp de-o mie de ani de ocupație străină...” Vorbea un Domn înalt, îmbrăcat în costum albastru închis cu dungulițe albe, cu părul negru ca o clăie deasupra capului. Lîngă el pășea altul, la fel de tînăr, puțin mai scund, în costum cafeniu. Acesta ținea capul înălțat către tovarășul său, asculta cu luare aminte. Mergeau foarte încet, pe marginea drumului, unde erau niște scînduri puse cap la cap, în chip de trotuare... M-am luat încetișor după ei,

călcam chiar alături de cel înalt, ascultam cu încordare, voiam să nu pierd nici un cuvânt. „La sate graiul s-a păstrat și aici. Doar s-a mai împestrat cu vorbe străine. Dacă ai fost atent, sătenii folosesc vocabularul lui Neculce”. „S-ar putea. Dar n-au dat cărțurari patrioți!...” „Dar Hasdeu?..”

Au intrat într-o curte. M-am oprit în poartă neștiind ce să fac. Aș fi putut păși după ei în ogradă. Dar de mă întrebau ce caut acolo ce-aș fi putut îndruga? Nici eu nu știam de ce îi urmăream ca un cățeluș credincios, de ce îmi vîram în minte fiecare cuvânt, le așezam cu băgare de seamă așa cum le auzisem, mi se părea foarte important să țin minte cum au fost spuse...

Nu auzisem pînă atunci o vorbire atît de frumoasă. Cuvintele erau spuse altfel, mai scurt, mai curat, cu toate astea am înțeles exact ce spunea domnul acela înalt și subțirel. Am priceput și pe cel mai scund, voia să ne apere, se vede că ne știa satele. De Hasdeu nu auzisem și nici limpede nu-mi era ce-ar fi un carturar patriot și că Hasdeu ar putea fi numit astfel... Cît aș fi dorit să-i cunosc pe cei doi domni care vorbeau într-un grai atît de frumos și spuneau lucruri de laudă despre ardeleni... Parcă îmi părea rău că înaltul nu avea și despre noi gînduri atît de bune... La drept vorbind, în cîte auzisem eu nu se cuprindeau prea multe aprecieri, mie însă inima îmi spunea că ei își împărtășeau lucruri deosebit de importante. Știu că simțeam o dorință puternică să rețin tot ce-am auzit, nu bănuiam anume de ce, multe făceam eu fără să pricep pentru ce, așa îmi cerea sufletul cînd mă cuprindea o tulburare, știam că se petrece un fenomen deosebit, care va avea o însemnătate, trebuie să-l rețin, să caut să-l descifrez.

Nu m-am mai întors la Podul-de-Piatră. Am luat-o înainte pe strada Hotinului, de acolo pe linia ferată; mi-am continuat drumul către Canton. Mergeam repede din obișnuiță, fuguța, cum îmi cerea mama dar nu reușeam să mă dezbar de un simțămînt apăsător că și eu am o vină că la noi nu s-a păstrat graiul strămoșesc ca în Ardeal. Care îmi era vinovăția nu o prea descifram, prea multă pricepere în treburi din astea nu-mi însușisem încă, nici nu-mi propusesem, îmi era indiferent cum se vorbește, cum vorbesc eu, mă interesa doar ce se spune, putea să folosească omul și semne în loc de cuvinte... Totuși acum îmi devenise aproape limpede că ceva nu e cum trebuie cu graiul nostru și mă străduiam să înțeleg ce... (Mai tîrziu, la maturitate, povestisem întîmplarea cu cei doi necunoscuți, pe care eu îi socoteam primii mei dascăli, deși ei nici nu m-au zărit, nici n-au auzit vreodată de numele meu, un profesor m-a combătut vehement, susținînd că nu e cu putință ca un copil de zece ani să treacă prin astfel de stări la auzul unor cuvinte, indiferent care ar fi fost ele... Poate că pedagogul avea dreptate, dar eu am povestit un caz trăit de mine și dacă în literatură mi se reproșa că pare neverosimil, în amintiri sper că nu va fi pus la îndoială.

De nenumărate ori am mers pe drumul pe care-l străbăteam, mi se părea însă că îl văd întîia dată. Descopeream cu uimire numele locurilor: Poadul-cu-răchițile-arse, Șesul Marșniței, Cumpăna-cu-salcie, Grădina-lui-Roșca, Sipotul-de-sub-mal, Vadul-sec, Coasta pădurii, Sipotul de sub-pădure, Lanul... Deocamdată parcursesem drumul dintre sat și numai cu gîndul, repetasem în

gînd denumirile punctelor de reper și mă surprindea cît de frumos sunau. Le folosisem pînă atunci de atîtea ori, mecanic, așa cum numeam obiectele din casă și din curte, cu numele știut fără să mă gîndesc de ce i se spunea astfel... Șesul, coasta, fîntîna cu salcie se aflau acolo înainte de-a fi venit eu pe lume, înainte de-a fi venit mama să locuiască în satul Coteleu. Și pomătul din pădure se chemase de totdeauna pomăt, și pădurea pădure... Așa le numesc toți oamenii indiferent în ce grai vorbesc... Cred că așa se chemau de pe vremea lui Ștefan cel Mare, sau poate chiar din timpul lui Dragoș Vodă. Se vede că Necunoscutul în haine cafenii știa asta. Cel în bleu-marin nu aflase se pare decît acum... Îmi părea atît de rău că n-am cum să spun înaltului cum se numesc locurile noastre, știam că niciodată nu-i voi putea vorbi despre ceea ce mă obseda în drumul acela spre casă, dar asta nu mă împiedica să vorbesc în gînd cu cei doi Necunoscuți... Voiam să aflu ce înseamnă cărturari-patrioți, cine poartă numele Hasdeu. Oare e de pe la noi?.. Dar eu n-aș putea ajunge, cînd voi fi mare, cărturar-patriot?.. N-aveam pe cine să întreb toate astea și mă întrista îngrozitor gîndul că nu voi putea afla mai mult din cîte și-or fi spus cei doi.

La Sipotul de sub pădure se hodineau cîțiva consăteni. Băuseră apă și potriveau niște fire de tutun pe o bucățică de ziar, își pregăteau cîte-o țigară, să prindă putere la suișul coastei. Am dat buna ziua – n-am mai pronunțat „dzăua” ca de obicei. Oamenii mi-au răspuns care cum a nimerit. Scurt. Se observa că erau atenți la povestirea unuia din ei. M-am oprit lîngă jghiabul de lemn și mi-am apropiat buzele de firicelul de apă ce se scurgea pe țeava de oțel înfiptă în stîncă. Urechile se ciuliră. Deși nu auzisem începutul povestirii, voiam să-i prind miezul. Istorisirea un bătrîn cu plete lungi, colilii, semănînd cu portretul lui Ștefan cel Mare făcut la bătrînețe. Si îmbrăcămintea îi era ca a dacilor de prin cărțile de istorie. Omul nu era din sat de la noi, întîmplarea pe care o relata nu o auzise nimeni din cei de față și toți o ascultau cu interes. Cineva i-a întins o țigara atunci răsucită, i-a aprins-o și observasem că mîna dreaptă a bătrînului era țeapănă, iar el tocmai despre cum o pierduse vorbea... Știam că de obicei barbații, cînd sînt adunați doi-trei la un loc, povestesc întîmplări din război. Femeile își împărtășesc necazurile sau bucuriile familiale, iar fetele își destăinuiesc dragostele... De cînd mergeam „la tîrg” am avut prilejul să aflu toate astea și să aud cîte se petrec în satele vecine, iar pe cele din satul nostru le povesteam eu dacă se întîmpla ca tovarășii mei de drum să fie din alte sate...

Am șezut pe marginea trunchiului scobit acoperit de un mușchi verde mătăsos, ascultînd în tăcere istorisirea bătrînului în port dacic. Am reluat mersul odată cu ceilalți. Cînd am ieșit în lan, l-am auzit începînd vorba pe uncheș Petre a lui Arhip, barbatul tușei Natalia, megieșă cu noi. Era tot o întîmplare din anii războiului, o mai auzisem, totuși îmi plăcea să o mai ascult. Dar uncheș Petre povestea în graiul rutean. La el în casa se vorbea moldovenește, copiii lui nu cunoșteau o boabă rutenească, doar ei bătrînii se foloseau de el cînd se întîmpla să aibă în față vreun orășean care nu înțelegea „țărănește”. Mi s-a părut nefiresc să-l aud povestind astfel și cu îndrăzneala mea de pe atunci, l-am întrerupt: „Unchieș Petre de ce nu spui în moldovenește! Unchieșul ista străin a grăit așa de

frumos!..” „Așă ni-o vinit la-ndemînă!” mi-a răspuns vecinul fără pic de minie. „Brava, copchilă!” se înveselise moșul cu plete albe... Uncheșul Petre și-a reluat povestirea în moldovenește ca și cînd rugămintea mea i-ar fi fost peste puțință de trecut cu vederea. Iar eu mi-am sesizat victoria cucerită cu atîta ușurință. De ce nu-i pot întîlni pe cei doi Necunoscuți! Le-aș povesti cît de simplu se poate păzi graiul vechi, doar să-i amintești omului... Eu am să vorbesc numai românește! Și pe alții am să-i îndemn. Să nu ne pierdem graiul strămoșesc...

Acasă încercasem să-i relatez mamei ce extraordinar eveniment se petrecuse în ziua aceea. Cautam să-i descriu pe cei doi domni, cuvintele lor, cum mă luasem pe urmele lor... Și regretul că n-am să-i mai văd niciodată și ei nu vor afla ce s-a petrecut atunci în sufletul meu... Spre marea mea deznădejde mama n-a înțeles nimic din colosalul șoc dezlănțuit îi mintea copilului abia trecut în clasa a patra primară. Sufeream din pricina asta. Dacă nici mama nu înțelegea, atunci nimeni în lume nu va pricepe marele probleme pe care mi le-au ridicat în față doi trecători necunoscuți. Eu trebuia să devin cărturar-patriot, să nu rămînem mai prejos decît ardelenii... Iubeam pe Horia, Cloșca și Crișan și pe Avram Iancu, iubeam Ardealul, dar voiam să nu fim mai prejos... Și asta trebuia să am eu în vedere...

Nu aveam nici un suflet de om căruia să-i pot vorbi despre aceste dorințe ale mele. Și, instinctiv, mi-am ales duhovnic un caiet. Cu scrisul acela urît de copil neîndemînatic însemnam jurămintele mele de-a nu uita că trebuie să muncesc în vederea unui ideal sfînt: să devin cărturar-patriot.

DON'STOR CEL NOU

Parcă anume pentru mine a fost trimis în sat la noi Dumitru Burlacu, un tînăr abia ieșit de pe băncile Școlii Normale de la Sendriceni-Dorohoi. De sosirea lui aflase întîi mama... „Aveți un învățător nou. E tare sărăcuț! Minicile surtucului îi sînt destrămate”. L-a zărit doar în treacăt și a ghicit că e sărac. Hainele te dau în vileag. Aflasem atunci acest adevăr, pe care mai tîrziu l-am verificat și răzverificat. Atunci încă nu-mi păsa de îmbrăcăminte și nici de cum arătau straiile învățătorului nostru. Mă interesa numai cum vorbește. Tare aș fi vrut să-i semene graiul cu al celor doi Necunoscuți! Aceștia erau etalonul după care măsurăm frumusețea graiului. Scurtă ne-a fost întîlnirea, dar ea a lăsat urme pe toată viața. Atunci încă nu-mi dădeam seama de asta, dar prezența lor în amintire se dovedea atît de vie, încît părea că a fost acolo scrijilată cu un vîrf de peniță înroșit în foc, iar urme de arsură știam de pe vremea aceea că nu se șterg nici într-un fel... Abia așteptam să începă școala.

Și iată-ne trei elevi: Profir Guțu și Andrei Trepăduș din clasa a treia și eu singură în clasa a patra. Tînărul învățător ne-a adunat în aceeași sală, ne-a cerut să ne așezăm în prima bancă, toți trei, iar el s-a dus la catedră. Avea în față două cataloage, n-a deschis nici pe unul, ce rost avea să ne strige, ne întrebese cum ne cheamă și în ce clasă sîntem, ne-a spus cum îl cheamă pe el și că vom fi anul acel elevii lui. Vorbea exact ca Necunoscuții mei și am simțit o bucurie ca și cînd

aș fi primit un dar rîvnit de multă vreme. Don'stor ne-a cerut să deschidem cărțile de anul trecut, i-a spus lui Profir să citească o bucată. Băiatul a pornit să silabisească, apoi să pronunțe cuvîntul fiecare în parte ca într-o enumerare, fără să facă vreo legătură între ele. Încruntîndu-și sprîncenele, noul învățător ceru elevului vecin să continue el. Și Andrei citea la fel... Cuta dintre sprîncenele învățătorului se adînci. Mă uitasem tot timpul la fața lui, așa aveam eu obiceiul să mă uit la om, să ghicesc ce gîndește. Înainte de-a face vreo observație învățătorul, eu am pornit să turui, să nu-și facă el o părere greșită despre cei doi elevi: Profir și Andrei sînt cei mai buni în clasa lor, au să meargă la școală mai departe, așa au spus părinții lor, i-au cerut lui Don'stor Bugaiciuc să se țină de ei... Da la noi așa se citește: pe silabe...

Chipul tînărului de la catedră se înveseli, se pare nu de ceea ce-i spuneam și de felul cum mă transformasem în avocatul băieților aproape analfabeți. Auzind afirmația că la noi așa se citește a rîs scurt, apoi mi-a cerut să-i arăt ce bucată mi-a plăcut din manualul vechi. „Pot să spun și pe de rost. Pe care vreți?..” Mă întrebă dacă le știu pe toate. Le știam. I-am mărturisit că cel mai mult îmi plac lecțiile de istorie... Iar cel mai mult și mai mult despre Ștefan cel Mare... Zîmbea învățătorul cu îngăduință, sigur că are în față o mică lăudăroasă, nu voia să mă prindă cu șoalda, îi eram simpatică, ghiceam din felul cum mă asculta, deși nu credea nici pe sfert din ceea ce-i îndrugam... Nu m-a pus să-i spun pe de rost nici o lecție, voia să afle numai cum citesc... Nu silabiseam, dar pronunțam cuvintele fiecare în parte, fără nici-o intonație, fraza părea formată din niște mărgelile puse una lîngă alta, fără să fie înșirate pe-o ață care să le țină la un loc... M-a oprit și venind în bancă, așezîndu-se lîngă mine, își puse palma dreaptă pe umărul meu: „Ia spune-mi, tu cînd ajungi acasă cum îi spui mamei «Mama... dă-mi... de... mîncare... Ori îi ceri frumos?»” Și repetă cuvintele, dîndu-le intonația firească. „Adică și la citire e ca și cînd ai grăi?” – mi-am arătat mirarea în fața acestei descoperiri... „N-ați știut pînă acum? Ia să facem un exercițiu...” Alese o bucată cu dialog. Știu și acum că era vorbă de o fetiță care vînduse niște flori și cineva i-a furat banii. Un baiat voia să o ajute. Lecția era scrisă ca un text de teatru. „Tincuță, baiatul și autorul...” A fost ca o revelație pentru mine. Lectura prindea relief. Nu mai era o chinuitoare concentrare pentru reținerea cuvintelor a căror sens greu îl descifram. De aceea cînd începeam să spun o lecție pe de rost, mergeam înainte ca o morișcă, dar dacă mă opreai o clipă, trebuia să o iau de la început. Îmi era cu neputință să spun o lecție cu cuvintele mele...

Cred că învățătorul și-a dat seama ce carte am învățat în cei trei ani. Eram în ultima clasă primară și nu auzisem de gramatică... Vorbeam într-un grai pestriț, aveam, cum s-ar spune, un fel de cuvinte pentru școală și altul de vorbit între noi. Asta am înțeles tot atunci în prima lecție cu noul învățător. Doritoare să-i spun cît de fericită sînt că el vorbește cum îi auzisem pe cei doi necunoscuți, i-am mărturisit în graiul nostru: „Voi graiți ca cei doi domni din tîrg. Zîcea unul înalt că la noi s-a prăpădit vorba strămoșească... „Cine erau?” „Nu știu. I-am văzut pi Podul di chiatră... Da'm-am luat după ii, pîn-au intrat într-o ogradă...” „Și așa de bine ai reținut ce-și spuneau?” Nu cunoșteam cuvîntul reținut, dar am

înțeles totuși ce m-a întrebat. I-am confirmat printr-o clătinare a capului. Cu blindețe și chiar cu dragoste, învățătorul mi-a cerut să repet ceea ce i-am povestit în limbajul „școlar”... „Dumneavoastră – voi se folosește pentru plural-vorbiți ca cei doi domni din târg – se zice și târg deși e vorba de oraș – spunea unul...” „Și așa am repetat după el toată întâmplarea...” „E greu?...” „Nu! Îmi place limba corectă. Vreau s-o învăț ghini!” „Bine...” „Bine”, am repetat cu mulțumire, simțindu-mă cu un pas temeinic făcut pe calea idealului meu de-a fi cărturar-patriot. (Despre asta nu i-am vorbit învățătorului, era taina mea cea mare, n-o știa nici mama, simțeam că m-ar fi persiflat și asta ocoleam.)

Poate că intuind marea mea pasiune pentru învățătură sau din conștiinciozitatea de tânăr dascăl, învățătorul s-a ocupat de pregătirea mea școlară cu o dragoste de părinte. Avea gazda aproape de noi, făceam drumul spre casă împreună. Mă îndemna să-i povestesc despre sat, să-i spun tot ce-mi trăsnea prin minte, urmărea cu atenție firul istorisirii și cu o delicatețe surprinzătoare mă corecta atunci când stâlceam cuvintele. Eu reluam cuvântul și povesteam înainte fără nici o inhibare, socoteam firească atitudinea lui, își dădea silința să mă învețe să vorbesc frumos.

Acasă îi împuiam mamei capul cu noua mea învățătură. Și am observat că și ea încerca să vorbească la fel cu mine, vorbeam în casă ca și la școală, am antrenat și pe fratele cel mic să folosească limba corectă, și cu vecinii conversam în graiul cel frumos și lor le plăcea și se străduiau să rețină câte un cuvânt pe care nu l-au știut... Mărturisesc că nu eram conștientă de „opera” mea de culturalizare, totuși simțeam că oriunde mă aflam eu, se vorbea altfel ca de obicei și eram mândră de asta și-mi dădeam tot mai mult silința la învățarea limbii, conștientă că îmi e foarte necesară...

Îl iubeam pe Dumitru Burlacu mai profund decât pe vremuri pe Ion al lui Andrii de la care auzisem întâia dată Miorița. Lecțiile lui Ion erau restrânse, cîntecele, orațiile și snoavele îmi produceau tulburare, hai să-i zic o plăcere și atîta. Învățătura lui Dumitru Burlacu mă pregătea pentru ceea ce năzuiam eu. Și-apoi el avea în fiecare zi de predat ceva nou, ne dezvăluia taine pe care nu le știa nimeni în sat... Auzisem multe lucruri de la bătrînii satului, pe care și ei le știau de la bătrînii-bătrînilor, dar multe dintre acestea erau credințe greșite, superstiții... Acum învățam că nu soarele se învîrtește în jurul pămîntului, că ploile se formează din evaporarea apelor. Mă rog, cîte probleme de știință pe care sâtenii doreau să le afle, chiar dacă nu le acceptau...

Învățătorul nou a adus și prefaceri în școală. În primul rînd a adunat oamenii din sat, sfătuindu-i să-și trimită copiii la școală. De obicei la noi pînă la căderea omătului nu veneau la școală decât cîțiva elevi pe care părinții visau să-i trimită la vreo școală în oraș. Erau foarte puțini, ajungeau degetele de la mîini pentru numărătoarea lor. Vechiul învățător a tolerat starea asta, fiindcă nici el nu dădea pe la școală decât în treacăt, ne spunea „Luați de aici-pînă aici și învățați pe de rost”, iar el pleca la treburile multe pe care i le cerea bogata lui gospodărie. În școală, iarna, focul se făcea cu paie, frigul nu apuca să se dezmorească, nu reușeam să ne facem lecțiile... Și cum dădea colțul ierbii, primăvara, iar

rămîneau clasele goale... De fapt nici nu aveam clădire pentru școală, învățam în casa unui sătean, cu două odăi și o tindă, ca majoritatea caselor de la noi, și învățam două clase într-o cameră, și celelalte două în cea de peste tindă.

Încercarea noului învățător i-a adus destule necazuri, cei cîțiva chiaburi au intervenit pentru schimbarea lui, fusese scos cîteva săptămîni... Revenise în urma unei anchete... Știam toate astea ca fiecare om din sat și sufeream nespus de mult, îi mărturiseam mamei că oamenii își fac un mare păcat, alungind un învățător cum avusesem norocul să-l avem. Ea mă aproba cu mîhnire, așa e lumea și cei bogați au și putere și nici nu-și dau seama că lucrează singuri împotriva interesului lor, în loc să se bucure de învățătura copiilor, să nu îi țină în armată doar ordonanțe, fiind neștiutori de carte, nu pot scrie o scrisoare acasă, sîntem înapoiți din pricina lipsei de carte. Mama mea era analfabetă. Învățase să semneze, să nu pună degetul pe hîrțile oficiale, și-i părea rău, de aceea ținea ca noi să învățăm...

Până la urma situația s-a limpezit. Copiii au venit la școală. Se făcea focul cu lemne. Am căpătat harta României și globul pămîntesc, făceam lecții interesante, veneam acasă încîntată ca de la petrecere. Primăvara mergeam cu școala la pădure, ne făcea lecții despre plante, pe viu, ne arăta frumusețile naturii... Dar anul școlar s-a sfîrșit. Mi s-a părut atît de scurt! Simțeam că de-aș fi învățat încă o clasă cu el aș fi cîștigat mult, dar eu absolvisem școala. Dacă mă gîndesc bine tot ce-am învățat în școala primară, în anul acela cît am învățat, primii trei ani s-au scurs fără să lase vreo amintire măcar. Nici măcar literele n-am învățat să le fac omenește, cum am auzit că se făceau în mod obișnuit în primele clase.

După împărțirea premiilor, învățătorul a vrut să afle la ce școală voi pleca: „Nicăieri. Nu are mama bani pentru taxe...” „Păcat. Mare păcat!” – în glasul lui simțeam o mare părere de rău. Dar ajunsese și el să cunoască starea noastră materială. N-a mai adăugat nimic. Ne-am despărțit cu o tristețe ca doi mari îndrăgostiți, care știu că drumurile lor nu se vor mai încrucișa niciodată.

Visurile mele de-a ajunge Cărturar se dovedeau deșarte. Eram silită să închei învățătura cu absolvirea cursului primar. Nu voi putea face nimic pentru satul meu, pentru ținutul meu: de-aș fi devenit învățătoare, sanitară sau măcar croitoreasă... Chiar croitoreasa fiind, aveam trecere în fața satului, puteam împărtăși cunoștințele mele și altora... Dar așa? O fată nu poate fi vornicel și spune orații la nunți. Nu se poate duce decît la clăci și șezători... Atîta îmi rămînea. Dar mult nu voi face nici asta. La noi fetele se măritau la șaisprezece ani. Care ajungea la optsprezece era socotită fată stătută. Și după măritiș viața se restrînge la ograda bărbatului, nu mai ieși fără el un pas, iar la nunți, cumetrii, hramuri gura nu ți se aude: vorbește doar barbatul... Îngustă viață mă aștepta. Dar nu exista nicio ieșire din strînsoare. Aveam o soră la școală, abia reușea mama să-i plătească taxele. Acasă cineva trebuia să gospodărească în timp ce mama cosea lencile ei faimoase, dar fără spor la cîștig.

RESEMNAREA

Pentru a ne da la școală mai departe făcuse mama atâtea sacrificii. Nu știu ce simțise ea văzînd că planurile ei se spulberau rînd pe rînd. Eu însă simțeam în mine o revoltă cruntă împotriva sortii noastre. Nu împlinisem decît unsprezece ani, dar mă comportam ca o bătrînă, părea că îmi trecuse viață, ajunsese la capătul ei fără să realizez nimic. Minteă îmi era coaptă-răscoaptă, vedeam că iluziile sînt puf de păpădie, la o ușoară suflare zburau împrăștiindu-se, lăsînd doar semne ca o rană împrejurul micului bumbișor, care fusese puțin mai înainte o floare. De nu m-aș fi temut că aș amărî-o prea rău pe mama, m-aș fi dus la mînăstire. Nu mai credeam demult în bunătatea marelui Dumnezeu, dar la monahie aș fi scăpat de grija îmbrăcatului, de grija zestrei... Nu-i puteam pricinui mamei atîta durere: ne luase de la tata să ne scape de călugărie. Să ne facă rosturi în viață, să trăim ca oamenii...

Trebuise să mă resemnez. Îi cerusem mamei să-mi coase spidniță în păturele cum purtau fetele în sat, și cămașă de săcîz cu flori, un fel de ie – cătrînță la noi purtau numai femeile măritate – fetele umblau în fuste plisate și îi cusute cu mătase sau mărgеле colorate, cu fluturi printre flori. Nu voiam să umblu altfel îmbrăcată decît prietenele mele, fuseserăm numai eu și soră-mea purtătoare de rochii orășenești și palărioare, numite „paname”... Acum, ea, elevă la oraș, își ducea portul vechi mai departe, eu însă, rămasă fată la țară, trebuia să mă comport potrivit statutului meu social... S-a împotrivit puțin mama, ce vor zice rudele de la oraș, nu mă voi putea duce la tîrg în cămașă cu flori... Totuși mi-a cusut o fustă albastră de cit cu pliseuri mărunțele, aveam răbdare să le calc, și tușa Natalia, mare meșteră în cusutul iilor mi-a făcut una cum, zicea ea, nu se află pereche în sat... Ce mîndrețe de fata eram: mă lăuda creatoarea ieii mele, și stupi de trei ori să nu mă deoache... Se pare că eram frumușică: aveam părul alb-auriu, ondulat de felul lui, obrajii foarte albi, puțin prea albi, motiv pentru care un unchi m-a poreclit „lebadă”. Nu știam dacă e animal sau pasăre, înțelesesem doar că e albă la înfățișare... Ochii erau prea mari pentru chipul meu, iar gura prea mică, albastrul ochilor foarte viu, iar rumeneala gurii contrasta cu albeața feții... Nu mă țin minte cum arătam și nici nu am avut nici-o fotografie din copilărie sau adolescență, am aflat din relatările celor mari, rîdeau de îndoielile mamei cu privința la înfățișarea mea, îi păream puțin caraghioasă la chip-boldită și gura mai mică decît ochii, cine s-o uita la o fată ca dînsa... Grija mamei era să se uite cineva la mine, să fiu plăcută la vedere și i se părea că nu prea am șanse... Tușa Natalia fusese cea dintîi care m-a lăudat pentru înfățișare, portul țărănesc i se păruse că sta tare mîndru pe trupul meu, pe atunci subțirel și prea înalt pentru vîrsta mea... Se arăta că voi fi o fată prea lungă, ca Lisaveta lui Nicolai Grițunic, care la horă se înălța de-un stîngen peste capetele suratelor sale. „Balaia” agiungea pe Lisaveta, nu-i părea bine mamei, era greu de găsit pereche, flăcăi înalți erau mai rari...

Mă socoteam fată bună de ținut gospodăria, alergam după treburi prin casă, prin ogradă, mergeam și în sat pe unde mă trimitea mama. Ea ședea aplecată peste cusătură, ori scărmana cîlții aceea plini de colb și puzderii, abia lăsa lucrul cînd o chemam la mîncare. Atunci îi povesteam cîte am auzit prin sat, ce treburi

mai avem de făcut... Nu devenisem încă ursuză. Nu făceam mai multă treabă decât oricare alt copil de seama mea: la noi de la cinci ani erai bun de treburi, începeai cu păzitul straturilor să nu le scurme găinele, pînă încolțește sămînța, apoi păzeai puișorii să nu intre în grădina printre urzicile de pe șanțuri și cîte altele se iveau la casa omului, pentru fiecare vîrstă, treabă potrivită... Pe fratele mezin, deși mai mic numai cu un an, îl struneam în locul mamei, altfel se cam alinta, fusese mult timp bolnav și rămăsese cu obișnuința să i se facă pe voie...

Satul întreg mă cunoștea așa cum și eu știam despre fiecare și cîte linguri în cotruță are. Bărbații mă lăudau, femeile îmi promiteau să mă ia de noră, m-ar fi luat și atunci, da religia interzicea cununia pînă la șaisprezece ani fetelor și optsprezece băieților... Cu toate că ceasuri libere nu-mi rămîneau – aveam în schimb duminica toată liberă, mă ascundeam în tufele de mături crescute cît niște pomi și citeam aceleași vechi manuale școlare, aveam în plus cîteva cărți de ale soră-mi, printre care „Istoria Antică” și cele două volume primite de la școală, ca premiu, pe care seria „Pentru silință la învățatură și curățenie” și erau semnate de fostul meu învățător. Cărțile erau destul de groase, una de I. Dragoslav „Povești florilor” și cealaltă și mai voluminoasă, nu-i țin minte autorul, era intitulată „Povești morale”... Le zdrențuisem de atîta citit, ghemuită pe pămîntul aspru. Dar pot să afirm cu seriozitate că dragostea pentru florile mărunte de cîmp am deprins-o din cartea lui Dragoslav, iar poveștile morale mi-au fost un bun îndrumar moral...

Voiam ca și zilele celelalte ale săptămîinii să aibă mai multă culoare, mă sufoca cenușiul zilelor de lucru, cu mereu aceleași preocupări. Inventam cîte ceva să treacă timpul mai vesel. De exemplu mă înțelegeam cu fetele tușei Natalia să vină la prășă pe ogorul nostru, iar după aceea eu să vin la ei. Era ca și cînd am fi făcut o clacă. Glumeam, cîntam, la ora prînzului ne zbenguiam pe bahna din preajma izvorului de unde luam apă... Chiar duminica aranjam să mîncăm „la un loc”, aduceam mîncarea noastră, și cu bucatele lor masa lua înfățișare sărbătorească, ne izmeneam și noi... Hai cumătră, mai luați galuștele, le-am uns cu oloi... Să vă torn și-un rachiu... Și turnam puțină apă în cana smălțuită... Cînd prășeam singură, mă luam la întrecere cu vecinii de ogor: „Hai să vedem, cine ajunge întîi la capăt?” – acceptau provocarea, ne aruncam îndemnuri... La secerat îmi împlTEAM cîte o coroniță din maci și albăstrele de care erau ticsite haturile, mă încoronam singură și o țineam pe cap pînă se veștejea. Toate cele trei bucăți de pămînt ale noastre aveau un capăt la marginea unui imaș, acolo erau izvoare, creșteau flori de luncă... Lucram cu spor știind că la ora prînzului îmi voi răcori tălpile în iarba mereu umedă... Nu dormeam niciodată la prînz, dar abia așteptam să văd pe un ogor lucrătorii așezîndu-se să prînzească, mă lăsam și eu în fața bocceluței aduse de acasă, îmbucam iute ceva și o ștergeam la izvor, după apă...

Odată mă aflu pe o arie de treierat. Adusesem și snopii noștri acolo, să nu mai angajăm îmblătitori, ținea îmblătitul unei clăi de snopi vreo săptămînă, apoi vînturatul plevii, iar legatul paielor... o muncă migăloasă, costisitoare și cu pierderi mari de grîu, iar cel încărcat în saci era plin de neghină și colb de pe aria

răscolită de loviturile împlăciului... Deci hotărîse mama să ducem și noi snopii noștri la o arie colectivă, unde se treiera la batoză, se treceau apoi boabele prin trior, ieșea grîul bun de măcinat... Pe lîngă plata cuvenită, se obișnuia să dea ajutor la lucru cei care aveau snopi pentru treierat. De la noi lucrătorul eram eu, mama nu avea voie să stea în colb, pe lîngă boala de inimă avusese un T.B.C. al laringelui... Desigur că stăpînul ariei s-a uitat cam chiorîș la astfel de ajutor, dar m-a acceptat. Nu prea m-am formalizat eu de primirea nu prea prietenoasă, mă învățasem cu fel de fel de oameni, și m-am dus la unul care spunea oamenilor ce au de făcut, să-mi arate și mie ce treabă urma să îndeplinesc: „Ai să dai snopi la gura batozei” – am spus mulțumesc și m-am dus la locul precizat. M-am urcat într-un car cu snopi, acolo mai era un tînăr, el arunca snopii către mecanicul de lîngă batoză, eu trebuia să fac același lucru, rînduindu-ne, în așa fel ca mecanicul să aibă mereu snopul la îndemînă... Snopii netreierați sînt grei, simțeam că treaba de acolo nu va fi ușoară, dar dacă m-au trimis, trebuia să o fac, mi-am încordat puteriile, smulgeam cu îndîrgire de legătore, împingeam spre batoză... Cu încetul m-am obișnuit, nu mai era chiar atît de greu și fiindcă treaba se făcea prea monoton, i-am spus tovarășului meu să ne întrecem care zvîrle mai repede. Omul s-a uitat la mine ca la un copil care se dă drept uriaș, a rîs, apoi l-am auzit: „Dacă te întrec îmi plătești un rachiu?”... „Da! Dacă te bat eu?” De data asta a rîs în hohote: „Auziți, oameni buni, copchila asta mă scornește să ne întrecem!”... „Și tu te temi să nu pierzi?” – se auzi de pe arie.

Întrecerea n-a fost ușoară, abia cînd am pornit-o mi-am dat seama, dar nu am vrut să mă fac de rîs. Și m-am îndîrjit să o cîștig. Toată omenirea de la arie m-a privit ca pe o „ninune”. La masă m-au pus lîngă mecanic, locul cel mai de cinste, mi-au întins și mie paharul de rachiu, care trecea din mînă-n mînă, beau toți cu același pahar, așa era obiceiul și la petreceri, am băut fără să mă oțărăsc, am continuat lucrul, dar nu la zvîrlit snopii, de obicei treaba asta se făcea cu schimbul, ci la încărcat grîul în saci, mi-am făcut treaba conștiincios, am înțeles cît de simplu e să cîștigi prețuirea oamenilor și-mi părea bine că ziua la arie a fost plăcută, m-am întors acasă obosită, dar nu tristă... Vestea, ca toate veștile la noi, fie mari, fie mărunte, fac repede înconjurul satului, ajunsese și la mama, ea m-a dojenit cu blîndețe, ce rost are să-mi sfarîm oasele, alte fete se mai cruță, să nu uit că totuși sînt încă un copil, n-are rost să-mi fac reclamă, încă nu-s de măritat... Îmi părea rău că nici mama n-a înțeles nevoia mea de-a ieși din monotonie, doream veselie, petrecere, o cautam oriunde se putea...

E drept că dădeam și de necazuri, așa din senin, uneori. Nu pot să uit unul din ele, deși la prima vedere mărunț, mi-a rămas în minte pînă astăzi: de la deal de noi, spre toloaca școlii, locuiau doi tineri abia căsătoriți. Erau cu adevărat tineri, el abia împlinise șaptesprezece ani iar ea nouăsprezece. Vasile rămăsese orfan de amîndoi părinții și avea de îngrijit o soră mai mică – Vasîlca – nu-i era soră de sînge. Tatălui lui Vasile, pe vremea cînd fusese primar în sat, i se aduseseră doi gemeni găsiți sub niște tîzic pe prispa unui sătean. N-au găsit pe mama copiilor, primarul i-a înfiat, iar obștea sătească a hotărît să se înzestreze copii cu două hectare de pămînt. Băiatul a murit. Fetița avea vreo nouă ani.

Cumnată-sa nu o lăsa în drum să se joace cu alții copii, stătea singură în curte și se uita printre ulucile gardului. Îmi era milă de ea. Mai cu seamă pentru că alții copii o porecleau „Vasilca din țizic” și rîdeau de ea. Într-o duminică, spre toamnă, știu că aveam în mîna o pălărie de floarea-soarelui, am venit la Vasilca și mîncam amîndoi semințele încă nu de tot coapte. S-a apropiat de noi soția lui Vasile, și-a desfăcut pumnul deasupra creștetului meu, apoi după ce-a rupt un colț din pălăria cu petale galbene pe margine s-a depărtat. Peste o clipă am auzit-o rîzînd în hohote, arătînd cu brațul către mine. Tot atunci am simțit că-mi foi ceva prin păr. Am dat să mă scarpin în creștet și am simțit sulfuricele degetelor ceva ca niște semințe de in. „Vasilca, ia vezi ce-i pe cap la mine?..” „Păduchi, tu! Ti-a pus lița Parasea păduchi de porc!”

Am rupt jumătate de pălăria de floarea-soarelui, am curățat-o de semințe și-am început să mă pieptăm cu ea: curgeau păduchii în poală, foiau și pe gît, pe umerii frumoasei mele ii. Îmi venea să plîng de umilință: de ce și-a bătut joc de mine? Ce rău i-am făcut? Mă purtam cuviincios cu ea, îi dădeam binețe ori de cîte ori o întîlneam, îi împrumutam tot ce avea nevoie, sită, hîrleț, roabă... Îi aduceam chiar eu lucrul cerut, apoi veneam să-l iau îndărăt, să o scutesc de treabă... N-am lăsat lacrimile să curgă, le simțeam înnodîndu-se în gît, înecînd ochii, dar obrajii îmi rămîneau uscați, de ciudă, să nu mă vadă că plîng. Am fugit acasă și pitită în tufele de mături și tămiță am continuat pieptănatul pînă ce pielea capului prinsese să mă usture. Mi-am schimbat îmbrăcămîntea, pe cea purtată am vîrît-o în ciubăr spre mirarea mamei, nu înțelegea de ce spăl straietele abia dimineată îmbrăcate...

Niciodată n-am povestit mamei ce mi-a făcut lița Parasea lui Vasile, nu i-am spus de ce nu mă mai duc prin grădina lor, calea cea mai scurtă către Casa tatii, eu ocoleam pe deal prin dreptul Toloacei școlii sau prin vale pe lîngă Fîntîna fără izvor, nu-mi înțelegea hachița, nici nu mă descusea să o afle, socotind că-mi place să mă vîntur prin sat... Cîteva zile după întîmplarea cu păduchii umblasem ca o găină bolnavă, gogeam pe picioare, îmi era silă de pletele mele de „aur”, nu-mi venea să mă uit în ochii oamenilor cu îndrăzneală ca pînă atunci, părea că mă făcusem vinovată de un fapt urît, deși mă știam că n-am meritat să fiu obijduită... Îmi era greu că trebuia să țin secret întîmplarea, știam că mama ar fi sfădit-o pe tînăra noastră megieșă, nu i-ar fi iertat fapta urîtă și-ar fi trebuit și ea să ocolească poarta aceea care ducea la cărarea din grădina lui Manole.

Nu, n-aș vrea să se creadă că eram un fel de mică sfîntă care știa să înțeleagă și să ierte! Poate că multe istorioare morale din cartea de premiu m-au învățat să gîndesc bătrînește, dar mărturisesc că chiar atunci în zilele acelea de grea suferință morală mi-a răsărit în cap gîndul că lița Părasea a făcut treaba aceea urîtă din prostie. Din neagră ignoranță. Crezuse că se distrează. Își înveselește soțul cu o ispravă de nevestă isteată. Fusese într-o duminică, ședeau amîndoi în ogradă, se plectiseau... De-ar fi putut citi o carte! De-ar fi pus la cale vreo faptă bună!.. Amîndoi analfabeți, orizontul îngust, lumea se oprea la hotarul satului... Erau femei în sat la noi care nici pînă la tîrg nu fuseseră. Iar carte nu știa nici un țaran... Sat de analfabeți... Cum să te miri că își caută distracții

scîrboase... Și mi se năzări din nou că eu mă aflam pe lume să-mi ajut satul să iasă din întuneric... Să-mi fac un rost cît de mic, felceră, factor poștal, secretar la primărie – aveam doar ajutor de primar de la noi. Țineam de comuna Cerlena, dar nu se putea să devenim și noi comună? Satul nostru avea de trei ori mai multe familii decît sediul comunei... În dureroasa mea obidă vedeam mai limpede lumea, nu o mai priveam cu ochii unei sentimentale, care făcea poezii pentru Nucul-de-pe-deal și imita „Noaptea de vară” de Coșbuc, ci analizam viața oamenilor... Dar îmi era limpede că fără carte nu voi putea face nimic, chiar dacă m-aș fi încrîncenat ca atunci la aruncatul snopilor la batoză... Știința de carte îmi trebuia! Cum să-i spun mamei aceste gînduri ale mele?..

Începusem să o iau pe departe: Smaranda Creangă, mama scriitorului, știam din „Amintiri din copilărie”, se încăpățînase să-și dea băiatul la școală... Și iată, el ajuns mare scriitor, a făcut-o pe mamă-sa cunoscută în toată lumea... Dacă nu-l dădea la școală, noi n-am fi avut scrierile lui atît de frumoase... „El a fost băiet. Cu băieții e mai ușor, sînt mai răzbătători...” „Mamă, eu sînt tare ca un băiet! Zău-că aș preface satul nostru: toți oamenii ar ști carte, ar judeca mai adînc, ar trăi mai bine... Să avem și noi un sanitar, să nu moară lumea de tifos în fiecare primăvară... Un învățător cu tragere de inimă ca Domnul Burlacu...” „Vezi că l-au alungat?..” „Pe mine n-ar putea să mă alunge că aș fi din sat, i-aș convinge că trebuie să ieșim din sărăcie, numai cu știință da carte am reuși...”

Pricepuse mama încotro bat. O prinsese îngrijorarea, se temea că iar îmi vor intra în cap gărgăunii, mă vor face să tînjesc. De la o vreme am început să-i spun chiar deschis că vreau să mă duc la școală, chiar dacă vara ar trebui să cîștig pentru taxe, voi face treabă la mătușa în schimbul găzduirii... orice eram gata să îndeplinesc, chiar intrînd la școală ca îngrijitoare cu aranjamentul să urmez cursurile... Se minuna mama de cîte inventa capul meu, nu bănuia că toate astea le știam din cartea cu „Poveștile morale”, mă credeam o ființă înțeleaptă, trebuia să răzlesc, numai și mama să-mi îngăduie plecarea la oraș...

Sfaturile mele cu mama din lungile nopți de iarnă n-au rămas fără roade: mama a început și ea, alături cu mine, să facă planuri pentru trimiterea mea la școală.

MUTAREA LA ORAȘ

Abia acum cînd încerc să arăt viața noastră deschis cum era ea pe atunci, fără nicio intenție de literaturizare, văd cît de chinuită era mama mea și cum nu s-a căinat niciodată, nici măcar atunci cînd îi ceream sacrificii peste puterile ei... În vara aceea cînd terminasem cursul primar, aveam încă hectarul nostru de pămînt, răspîndit în trei locuri, departe unul de altul. A convenit cu tata să ne dea o jumătate de hectar din ogorul de sub pădure, crescusem și aveam nevoie de mai mult pămînt, ni l-a dat cu condiția să lucrăm și jumătatea rămasă lui... În anul acela a mai luat în parte două hectare, foarte departe de sat, sub pădurea Grabor, la vreo zece kilometri de satul nostru... Aveam deci semănate patru hectare, unul cu grîu și restul cu porumb, sfeclă, floarea-soarelui, toate trebuind prășite de cîte două ori obligatoriu, sfecla cerea și mai mult... Buni de lucru eram

numai trei: mama eu și mezinul. Plecam de acasă înainte de-a trage zorile și ne reîntorceam pe întuneric, mîncam ce se nimerea, dormeam pe iarbă în ogradă, sau jos în casă... În zorul mare al lucrului pe cîmp mama lăsa cusutul, prășea, secera împreună cu noi, uneori cu lucrători din sat care îi plăteau lucrul cu lucru... Apoi cînd muncile îngăduiau amîinare ea se reîntorcea la cusutul ei. Cu toate eforturile mamei nu reușea să adune o sumă de bani care să-i ajungă pentru nevoile casei de la o recoltă la alta... Costa mai ales îmbrăcămîntea de iarnă, pentru sora care era elevă la oraș, fratele care mai învăța încă în sat, chiar și noi două, ori cît de puțin pretențioase am fi fost de ghetе tot aveam nevoie de basma pe cap... Și în casă era nevoie de sare și gaz de lampă, chibrituri, toate erau atît de costisitoare... Totuși mama s-a lăsat înduplecată să mă dea la școală, în oraș. Și dacă a apucat să spună da, ea nu-și mai lua cuvîntul înapoi. Știam sigur că la anul următor eu voi fi elevă.

Începuse mama pregătirile din vreme. Ce făcuse, ce dresese, dar reușise să închirieze o gheretă în piața orașului în care urma să vîndă carne și mezeluri pregătite de ea. Găsise și o casă de închiriat, vecină cu matușa Catea, streășină în streășină, de la un fel de cuscră a ei, ce avea două clădiri, una cu fața la stradă în care locuia împreună cu familia sa, și cealaltă în spatele primei, pentru închiriat. Se nimerise atunci să fie neocupată. Ca pe vremuri cu casele din sat, mama văruiuse, spălase podelele, ștersese geamurile și hotărîse mutarea... „Nu se poate să nu cîștigăm cît ne trebuie pentru trai!” – îmi mărturisise ea la întoarcere. Avea să taie porcul nostru, pentru început era asigurată de marfă, apoi din vînzare va cumpăra alt porc... Ceva tot îi va rămîne... Noi copiii vom locui împreună, nu va mai trebui să facă mai multe cheltuieli... Pe mezin l-am mutat la o școală primară în oraș, casa din sat va rămîne cu ferestrele bătute-n scînduri, cerealele depozitate în pod vor fi rezerva noastră... Îmi vorbise mama cu încredere, regreta că nu se gîndise la treaba asta mai demult, să nu fi pierdut eu doi ani, totuși e bine că măcar acum i-am deschis ochii. Părea că mama mă socotește om în toată firea, se sfătuia cu mine ca și cînd i-aș fi fost de mare ajutor...

Parcă văd cum am încărcat în căruța unui vecin fosta zestre a mamei, am luat oala cea mare de tuci în care fierbeam cartofi și sfeclă pentru porci, ceaunul pentru mămăligă, căldarea de zinc, străchini și linguri... Toată averea noastră, în afară de masa cea mare, orășenească, ea singură ar fi umplut coșul căruței, aveam atît de puține lucruri în gospodaria noastră, dar pe atunci încă nu înțelegeam asta, ceilalți consăteni ai noștri aveau și mai puține obiecte casnice, toți se rezumau la strictul – strictul necesar... Importanță mai mare se dădea uneltelor de lucru la cîmp: sape, hîrlețe, greble, coase... Rar cine avea căruță, plug, grapă, aceștia erau gospodari de frunte... Unul din ei era și uncheșul Gheorghe Bumbu, care ne ducea acum la tîrg... Mă simțeam atît de fericită că ne mutăm, nu că mi-ar fi devenit între timp orașul drag, dar el îmi oferea perspectiva de-a urma școala. Mergeam pe alături de căruța încărcată, mama urcase, ședea pe bocceaua cu lăicerașe, eu însă rămăsesem pe jos, să fie mai ușor cailor, dar să fiu și atentă să nu pice vreun obiect...

Cred că era cam pe la începutul lunii septembrie, pe cîmp mai rămăseseră cartofii și sfecla, nu le venise vremea de recoltat, aveam să mă întorc, ușa casei nici n-am bătut-o în scînduri, i-am pus doar un lacăt la belciugele țigănești, rămăseseră și scîndurile peste căpriorii din casă și salteaua umplută cu paie, aveam unde să trag cînd voi veni pentru treburile încă neterminate... Acum însă urmam căruța și mă vedeam cu uniformă de școală, cu panglică de catifea neagră legată peste marginea reglementarului fileu și mă simțeam o ființă atît de norocoasă...

Casa închiriată avea două camere și o săliță la intrare, un fel de marchiză, camerele erau despărțite printr-o ușă, în prima era o sobă cu plita ca la țară, lipită de un cuptor cu horn înalt, iar în dosul hornului se întindea un spațiu cît două paturi alăturate, loc bun de dormit ca în toate casele țărănești. Camera cealaltă, mult mai spațioasă, avea numai sobă de încălzit. Aici urma să așezăm scoarțele, preșurile, fața de masă plușată... Mă rog, avea să fie cameră de oaspeți, fiindcă ne socoteam orășeni, iar soră-mea devenise domnișoară, trecuse pe-al cincisprezecelea an. Existau în încăpere două canapele, una lîngă peretele cu ferestre, cealaltă lîngă peretele opus. Între ele o măsuță – aceasta era mobila gazdei, ale noastre erau cele patru scaune cu spătar aduse din sat. Menise mama că noi, fetele, să dormim în camera mare, să putem învăța în liniște, ea avea să doarmă pe cuptorul larg, iar fratele pe un fel de laiță mai lată așezată în bucătărie. Părea că avem loc destul, locuința frumos împodobită, bucătăria destul de mare, avea loc și o masă pe care mama o folosea pentru prepararea mărții, tot pe ea mîncam, astfel că cealaltă încăpere rămînea mereu curată, aerisită, oricînd putea veni sora cu vreo colegă, învățau împreună în liniște...

Eram deci în legea cea bună orășeni și pentru mine se punea să mă conformez noii noastre poziții, trebuise numaidecît să renunț la portul țărănesc, mi-am așezat spidnița și iia în ladă, am început să umblu într-o rochie cusută de mama, pipit griș cu alb, cu volane mari la poale și mîneci, părul mi l-au tuns la frizerie – „bubicop” – și deșteptam sîsiituri de admirație, ce fată frumoasă, cît o urîțiseră straiile țărănești, așa cum altădată tușa Natalia afirmase că tocmai straiile satului mă aratau mai mîndră... Nu mă preocupa înfățișarea, o ascultam pe mama, ei să nu-i fac necazuri, mie îmi era totuna ce vor spune rudele sau oamenii din sat de înfățișarea mea. Eu aveam un plan, pe acela îl urmăream, nu uitam nici-o clipă că ne-am mutat în oraș pentru că eu trebuia să intru la școală... pînă atunci mai era mult, aproape un an, dar nici banii nu se adunau de pe o zi pe alta, aveam grijă mama și cu mine să facem economii, să punem deoparte leu cu leu... Umblam pe acasă desculță să-mi cruț ghetetele, mă încălțam numai atunci cînd mă duceam să-i duc mamei cele trebuincioase prăvăliei: mă lăsa adesea să afum șuncile sau cîrnații, să fierb caltaboșii și cînd erau gata mă repezeam pînă-n piață să i le duc... Atunci mă spălam cu grijă, îmi pieptănam părul, îmi lustruiam ghetetele... Apăream ca o fetiță îngrijită spre zgomotoasa admirație a tuturor „comerciantelor” care o cunoșteau pe mama... Mama avea nădejde în mine ca într-un om matur, mai mult decît în soră-mea, care avea aproape doi ani mai mult...

Nu că sora nu s-ar fi priceput la treburile gospodariei. Ea învățase toate secretele unei bune gospodine, la mătușa se găteau bunătăți, se coceau prăjituri, torturi, știa să coase rochii și bluze, trăgea la mașină ca o cusătoreasă, dar programul ei de școală nu-i îngăduia să mai poată să se ocupe și de treburile gospodărești: dimineața avea cursuri patru ore. După-amiază avea „atelier” obligatoriu – alte patru ore. Abia reușea să vină la prînz să mănînce, iar lecțiile și le făcea seara la lumina lămpii. Școala asta aveam să o urmez și eu. Deci atunci voi fi și eu atît de ocupată! Mama va trebui să se descurce singură, mă prindea îngrijorarea cîteodată, dar nu ținea mult, ne vom descurca noi, să reușesc să intru la școală, ne vom scula noi mai de dimineață... Cîte nu se pot face în zori înainte de-a pleca la cursuri. Nu eram pe vremea aceea din neamul femeii speriate de drobul de sare, știam că există puțința de a-l înlătura înainte de a-l împinge mîta în capul copilului din covățică... Deocamdată găteam pentru toți ai casei, le dădeam la prînz celor doi școlari să mănînce, îi duceam mamei la prăvălie mîncare caldă, apoi îmi mai rămînea destul timp și pentru citit: aveam cărțile de școală ale soră-mi, altfel de cărți nu întilnisem încă, nici sora și nici colegele ei nu citeau decît manualele de școală, bucățile predate de profesori. Uneori după-amiază cînd vînzarea era slabă, de pe la prînz țărani plecau spre casă, orășenii nu prea se opreau pe la gheretele din piață, se rătăceau doar unul-doi cumpărători, totuși chiar și pentru atîta țineau ghereta deschisă – mama mă lăsa pe mine să stau pe scaunul ei înalt să aștept meșterii, iar ea se ducea cu treburile mai de seamă, pe care nu i le puteam îndeplini eu. Sau pleca la țară să vadă de scoaterea sfeclei, de trimisul acesteea la fabrică... Pentru asemenea treburile plecam și eu cînd ea avea mai puțin timp... Nu prea îmi era drag să stau la tejghea. Nu puteam citi, trebuia să mă uit la trecători, zicea mama că ei se opresc și dacă fața vînzătorului îi apare binevoitoare, de dragul unui surîs cald se opresc și cer să cumpere, să-ți răspundă cu aceeași bunăvoință... Se vede că și vînzarea avea tabieturile ei, mie nu-mi plăcea, dar o acceptam, ea avea să-mi nitezească drumul spre rîvnita țintă de-a ajunge cîrturar-patriot.

Fată-n față cu ghereta noastră se găsea una la fel de pitică, acolo vindea legume și verdețuri un bătrîn evreu, Noe. Din cînd în cînd se oprea cîte ceva, își alegea vreo varză, niște morcovi sau praz... Bătrînul se înviora, devenea vorbăreț, căpăta chiar puțină culoare pe obraji pămîntii, apoi se așeza la loc pe scăunelul scund în fața gheretei cu marfa expusă în coșuri și redevenea parcă fără viață. Îi urmăream mișcările, gîndeam că voi scrie cîndva și despre el, despre tristețea și singurătatea lui. Nu intram în vorbă, ar fi trebuit să vorbesc răcnind, era totuși o distanță de cîteva pași între cele două șiruri de gherete din gura pieței, ne-ar fi auzit trecătorii, piețarii și colegii noștri de meserie. În stînga coșmeliei noastre, lipită chiar de peretele de scîndură, se ridica cea a unui negustor gras cît un ciubăr, cu trei guși spînzurate spre pîntece, stacajiu pe toată fața, a cărei gheretă, tot de scînduri, dar dublă cît a noastră și înaltă cît turnul bisericii din satul nostru, vopsită tot în verde, părea că sfidează toate suratele sale din piață, o femeie împopoțănată cu odoare scumpe în mijlocul unor biete sărăciturilor desculțe. Nu-l priveam cu invidie și nici cu dispreț pe vecinul nostru bogat. Dimpotrivă, mă

gîndeam că opulența lui face mărturie că se poate cîștiga din comerțul acela țîrit, că poate și noi vom ajunge să strîngem ceva bani... Mereu îmi era gîndul la adunatul banilor, fiindcă de asta depindeau toate celelalte... Contemplarea umflatului vecin din stînga care părea că-și făcuse o gheretă pe măsura lui, mă făcea optimistă și rîdeam de caraghioșenia lui cu multă îngăduință.

Acasă la noi, mai ales sîmbăta după-amiaza și duminica toată ziua era foarte vesel. Soră-mea cu musafirele sale, adunate să-și facă împreună temele pentru școală, de obicei se hîrjoneau, își destăinuiau micile lor secrete sentimentale – le auzeam uneori fără să trag anume cu urechea, ele nici nu se fereau de mine, mă socoteau agiamie... Știau toate cîntecele la modă, învățau de pe caietele cu „amintiri” altele și mai noi. Agripina – noi o alintam Pina – avea un glas ce mi-l amintea pe al lui Ion a lui Andrii, dar parcă și mai melodios, fiind cîntare de fată. Pentru a o auzi cîntînd, aș fi făcut toate treburile casei singură. Ea nu cînta decît romanțe și tangouri, dar nu contau atît cuvintele, cît armonia glasului ei, căldura și duioșia cu care pronunța cuvintele, putea trezi și morții cu chemarea ei melodioasă... Eram mîndră de harul surorii mele, și cînd o auzeam cîntînd mi se umezeau genele, binecuvîntam soarta care a avut generozitatea să ne dăruiască familia cu astfel de frumusețe... Duminicile pe seară soseau și băieți la noi în vizită. Erau niște elevi ai școlii comerciale, locuiau în gazdă la niște vecini, părinții unor colege de-ale soră-mi, deci veneau cu ele... De obicei se încingeau niște jocuri de societate, gajuri, poșta, „flirt”. Spuneau bancuri, anecdote, imitau pe profesorii lor, pe colegi... Se înălțau hohote de rîs tinerească... Nu lipsea și cîntarea... Și atunci privirile toate se îndreptau spre Pina, ea acăpăra simpatia tuturor băieților, se nășteau chiar și juvenile gelozii ce se estompau repede, avînd soarta înghețurilor de primăvară... Mama nu intra în cameră cînd erau musafiri. Auzea însă rîsetele, cîntecele din bucătărie și-i creștea inima: „Soră-ta are glas de înger, nu-i așa?” – Confirmam cu toată gura. Și ochii ei căpătau brusc o strălucire care-i trăda speranța: „Are să-și găsească repede un mire. Băieților le plac fetele cu har!..”

Marea grijă a mamei: să-și mărite fetele. Pentru asta era în stare să muncească zi și noapte, să stea în frig acolo în gheretă – foc nu se putea face, își încălzea mîinele deasupra unei căldărușe cu carbuni aprinși și bea apă clocotită, cumpărată cu ceainicul de la un birt din piață... Acasă ședea în bucătărie, meșterind la marfa pentru a două zi și bucurîndu-se că peste ușa, în camera mare, fiica ei cînta cu glas de înger... Eu îi ajutam mamei la învîrtit mașina de tocat carne, sau la alte treburile gospodărești, ca în ajun de luni, începutul unei noi săptămîni de lucru... Dar urechile mele stăteau ciulite la ușa care ne despărțea de veselia tinerească. Mă uimea mult că nu i-am auzit vorbind despre cărți, despre poezii. Nici cînd erau fete și băieți la un loc, și nici cînd erau numai ele între ele, atunci intram și eu în cameră, ascultam ce-și spun... Proiectele lor de viitor erau găsirea unui mire. Atîta. Urmau școala să aibă mai multă trecere la băieți. Mama le aproba: asta este menirea fetelor! Și pe mine tot pentru a găsi un băiat mai acătării mă lăsa la învățătură. Nu dădea nici un pic de crezare planurilor mele trăsnete. I se păreau niște visări irealizabile: nu aveam să capăt

niciodată o slujbă în sat, în oraș nici atîta, dar cu puțină carte, frumușică și isteată cum îi păream, voi găsi vreun sanitar – de voi avea norocul să vină la noi unul încă neînsurat sau – unde ar da Dumnezeu – să mă ceară un șef de post, știa că aceștia sînt obligați prin lege să se însoare cu o fată cu dotă, era prevăzută și valoarea la care trebuia să se ridice zestrea, dar în cazul cînd fata avea o meserie, de exemplu un atelier de croitorie, o diplomă oarecare, primea dispensă de dotă...

De unde le aflase mama toate acestea nu știam, erau însă lucruri reale, nu scorneli... Un șef de post ca ginere nu prea îndrăznea mama să visese, totuși, cine știe norocul omului... La noi în sat o fată s-a căsătorit cu un șef de post, dar tatăl ei avea moară de foc și uleiniță, deci și pămînt cît putea avea un chiabur la noi, fiindcă zece hectare erau socotite o adevărată moșie, deși bucățile de obicei se aflau împrăștiate în douăzeci de locuri, cum se nimerise să le aibă cel care își vînduse peticul de pămînt pentru a acoperi o nevoie zugrumătoare. Omul vindea pămîntul atunci cînd nu avea nicio ieșire din impas. Ginerele lui Golovca devenise frizer la Cernăuți, dar și asta se socotea un noroc, avea omul un rost al lui... Pentru mine salvarea era doar o Diplomă, ca și pentru soră-mea, numai că ea fiind mai frumoasă și cu talentul de-a se face plăcută oricui, putea avea mai multe șanse... Doamne, cîte cîntăriri și răs_cîntări ale viitorului nostru le făcea mama cu seriozitate și modestie: nu se aștepta la un noroc cu carul totuși un bulgăraș poate ne va hărăzi și nouă soarta capricioasă... În așteptarea norocului trudea și ea, să nu se lase doar pe seama lui. Îl ajuta din răspuțeri, pregătindu-ne pe noi ca să facem față pretențiilor atît de mari virtualilor miri... Mi se făcea milă de grijile mamei. Voiam să creadă și în alt noroc decît măritișul, se prefăcea că mă ia în serios, dar vedeam eu bine că voia doar să-mi facă mie plăcere, părea că mă socotea încă un copil, care mai ia drept aur o tinicheluță lucitoare... Important pentru mine era că mama se învoise să mă dea la școală, abia așteptam să treacă lunile, să vină toamna cealaltă...

Între timp dădeam fuguța în sat, cum altădată, alergam din sat la tîrg, încărcăm în traistă făină de porumb, fasole, prune uscate, mac să avem de mîncare. Căutam printre vecini să aflu cine are de mers la tîrg cu căruța, lăsam cîte un sac de cartofi și omul îl aducea și-l lăsa la prăvălie, la mama, de acolo cu roaba îl aduceam acasă – la noua noastră casă, dar asta nu era chiar a noastră, eram doar chiriași...

PĂȘEȘTE CA UN BĂRBĂTOI

La săpatul cartofilor – avusesem cam vreo zece prăjini, ne trebuia pentru crescutul porcilor – am venit cu Pina, se pare că erau niște sărbători, nu se învăța la școală, sau a lipsit pur și simplu, știu însă că am plecat într-o dimineață pe întuneric, abia vedeam drumul din pricina negurii. Ne-am hîrjonit tot drumul, ea a mai cîntat, și odată cu ziua am fost în sat. L-am luat cu noi la cîmp pe un baiețandru, aveau părinții lui o datorie veche la mama și toți trei ne-am dus pe ogorul dinspre Mălinești, era o fișie îngustă de-ți puteai tăia

picioarele, dacă ar fi fost mai mulți săpători. Paul Moraru cred că avea pe atunci vreo șaisprezece ani, cu un an mai mare decît soră-mea. Băiat neumbat prin oraș cam ca toți de seama lui, dar foarte isteț, harnic, ne-am îngăduit bine la treabă, chiar ne era vesel cu el, spunea năzbîtii băiețești, noi făceam haz și lucrul mergea iute, nici nu observam cum se apropia de noi capătul celălalt al ogorului... Un fapt banal, n-aș fi vorbit de el cum n-am amintit altele mult mai semnificative, totuși n-am putut trece peste el, cred că mi-a cam rămas ca un ghimpușor în inimă, deși n-am vrut să recunosc niciodată că m-ar fi interesat înfățișarea mea fizică... Ne așezasem pe țărîna jilavă de la căderea negurii să îmbucăm ceva pentru prînz – așa i se spunea la noi mîncării de dimineață. Paul, cu sinceritatea adolescentului nepervers de filistinism, spusese ca o constatare a sa hazlie: „Pina calcă ușurel, delicat, are mers de domnișoară. Balaia îndeasă talpa-n pămînt ca un bărbătoi!” Am rîs toți trei de constatarea lui. La început chiar eu rîdeam cu mai mult zgomot mi se părea atît de nostim felul cum încercase Paul să ne imite mersul... Totuși după cîteva clipe m-am pomenit cu o întrebare: un copil andru din sat a putut băga de seamă că eu calc nedelicat, ca un bărbătoi... Într-adevăr între mine și soră-mea nu exista nici o asemănare. Ea avea fața prelungă, sprîncenele și genele aproape negre iar ochii erau de un albastru de vioare, foarte lucitori în contrast cu genele lungi parcă nefirești de dese. Era subțirică, vioaie, știa că e frumoasă și se alinta, nu peste măsură, atîta doar să fie cît mai plăcută la vorbă. Trăise multă vreme la oraș, știa să se gătească, să fie spirituală, găsea mereu cuvîntul potrivit pentru fiecare om... Nu-i găseam nici un cusur Pinei. Aș fi vrut să-i semăn, să am calitățile ei, mai ales să am glasul ei. Era atît de umilitor pentru mine să știu că nu am voce plăcută, eu care aș fi vrut să fiu o cîntăreață de balade ca Ion al lui Andrii... Aflasem că n-am „ghiers” de pe la șapte ani, mi-a spus-o Părăsea Aniței lui Gavrilă... „Tu n-ai ghiers...”. Iar eu am găsit pe dată explicația: „Sînt amorțită, adică răgușită...” Nu fusesem răgușită de răceală și așa-mi era glasul din naștere: cam răgușit... Mi-a înțepat și atunci un ghimpe inima... Și acum spusele lui Paul... Biata de mine, dacă un flăcăi andru din sat observă că am mers urît, atunci ce se va întîmpla cu orășenii?.. Lipsa glasului puteam să-l ascund, necîntînd. Nu mă putea sili nimeni să cînt, dacă n-am chef, deși eu știam bine că pentru cîntat orice fată are tragere de inimă, am văzut asta oriunde se aflau fete, la șezători și clăci, la cîmp în timpul lucrului. Și cele cu glas frumos sînt remarcate... Uneori mă întrebam: oare nu din cauza acestor neajunsuri mi-am canalizat eu atenția la lecturi, la povestit?!. Aveam nevoie să mă agăț și eu de ceva deosebit. Mă mîhnise remarca lui Paul, mai ales pentru că ea mă făcea conștientă că teama mamei de viitorul meu părea îndreptățită...

Vorbele lui Paul n-au trecut fără sa le prind adîncul înțeles: sînt o fata fără grație, nu-s atrăgătoare – pînă și un țaran o putea sesiza – n-am nici glas deosebit, dar norocul meu cel mare sta în faptul că eu nu-mi sprijineam visele de viitor pe mărițiș. Căutam chiar să o conving pe mama că eu voi răzbi în viață prin cultură, prin trudă, pentru asta mă pregăteam... Totuși o ușoară mîhnire tot mi s-a lăsat pe suflet, aș fi vrut să fiu și frumoasă, și puternică, dar dacă n-am avut

norocul să-i semăn soră-mi, cel puțin soarta mi-a dat mintea să-mi aleg un drum care ținea de voința mea, nu de capriciile altora... Acolo, pe cîmpul jilav de negură, scociorînd prin țărîna rece după cartofii cu pămînt pe ei, cărînd coșărcile grele pe umăr, bărbătește, îmi munceam mintea cu alcătuirea nedreaptă a ființei omenești: unii au prea multe daruri, alții abia de capătă o fărîmitură de dar sau chiar nimica, totul trebuie să cucerească singuri, luptîndu-se... Nu bănuia simpaticul Paul și nici vesela mea soră ce gînduri grele am, mai apăsătoare decît coșarca încărcată vîrf, mare, pe măsura oamenilor maturi, și gîndurile întreceau măsura celor doisprezece ani, părea că demult îmbătrînisem, pentru mine viața nu mai avea nicio noutate, știam că trebuie să trudesec fără hodină, să mă folosesc de toate îngăduirile mamei, să-mi fac un rost sigur în viață și să am o singură pasiune: studiul... Restul, ca negura care se lăsa peste ogoare la ivirea razelor calde de sfîrșit de octombrie...

Cam multe momente din copilăria mea acum mă fac să o privesc cu suspiciune pe copila aceea cu părul aproape alb, lipsita de cochetăria firească vîrstei, chiar și de o vagă sete de alint, dar prea simțitoare la durerile oamenilor, la dorințele lor de dreptate, hotărîtă de a fi un salvator al celor loviți de soartă... Și mai ales pasiunea pentru a ști, a cuceri cultura lumii, a deveni cărturar-patriot, apărătorul limbii strămoșești... Cum de s-au adunat în mintea unui copil dintr-un sat de analfabeți, cu mama neștiutoare de carte, cu tată maniac religios... Cine mi-a vîrît în cap că eu sînt datoare să fac un fapt măreț pentru omenire? – omenirea pe atunci se cam reducea la hotarele satului nostru, iar fapta măreață sta în aducerea unui sanitar în sat să nu mai ucidă molima atîtea suflete în fiecare primăvară; silirea învățătorului, ori care ar fi fost el, să învețe copiii carte cu adevărat și să nu stilcească graiul nostru cel frumos... Cam asta se arăta a fi marele meu ideal, pentru el mă trudeam să intru în școala fiindcă numai așa puteam să-mi duc la îndeplinire îndatoririle voluntar asumate... Lîmpeze că arătam ca un boboc de rață scoasă de o cloșcă, printre puișorii aurii de găină, rațușca fuge la baltă, încearcă să se zbenguie, uită să revină la chemările desperate ale mamei-găină... Se minuna și a mea mamă de zbenguierile minții mele, mă tot îmbia să mă cuibăresc sub aripile ei atît de ocrotitoare... Se mîngîia doar cu gîndul că îmi va veni mintea cu vîrsta... Cam întîrzia maturizarea, la noi o fată trecută de doisprezece ani este socotită la un pas de măritiș, i se pregătea zestrea și se ochia mirele, dacă ea avea o palmă de pămînt... Uneori, cu multa amărăciune, mama îmi zvîrlea: „Parcă ești tat-tu!” – era cea mai grea insultă... Eu să semăn cu tata? Eu care mă lepădasem de el cu atîta seriozitate încă pe la șapte ani?... Soră-mea îi semăna lui la chip. Nu necăjea pe nimeni aceasta asemănare: tata era un bărbat frumos. La minte n-am fi vrut să arătăm ca tata. Mai ales mama se temea de asta. Și tocmai la mine găsea asemănarea!..

În ciuda purtării tatii față de soția sa, el se dovedea nepărtinitor în judecarea oamenilor, cine era drept îl lăuda, chiar dacă făcea parte dintre necredincioși, mincinoșii erau demascați fără milă, neținînd seama că-i sînt partizani de smerenie... Era și generos. De-ar fi cerut unul mai sărac o bucată de pîine, i-ar fi

dat ultima îmbucătură, rupînd-o de la gura copiilor săi... O făcea, se pare în dorința de-a respecta poruncile lui Dumnezeu, îi intrase milostivenia în sînge, crescut în casa unui preot, se pare evlavios, apoi la taică-su dascal de biserică și acesta foarte supus preceptelor bisericii, i-a intrat în sînge religia ortodoxă... De ce să-i semăn eu, dacă nu sunt credincioasă? S-a convertit credința în pasiune pentru dreptate?... În dorința de-a folosi oamenilor?...

Îmi dau seama că evocările mele sînt copilărești, dar ele își au locul lor bine încrustat în psihicul meu... De la săpatul acelor cartofi m-am reîntors cu mult mai bătrînă decît plecasem în dimineata aceea neguroasă, cînd încă mă zbenguisem prin ceață ca un copil într-o apă întinsă, înotînd fără griji, știind-o foarte la suprafață.

Mă știam eu mai maturizată, dar pentru mama eram tot copilul care aleargă între casă și prăvălie, cu fel de fel de sarcini mărunte, totuși necesare comerțului mamei.

Ajunsesem să cunosc orașul ca și pe satul nostru. Adevărul era că în afară de prăvăliile care se întindeau pe o parte și alta a străzii centrale – Strada Ștefan cel Mare, pe scurt numită, ca în toate orașele pe care le-am cunoscut mai tîrziu: Strada Mare. Cam pe o lungime de-un kilometru era tot tîrgul. La capătul dinspre răsărit era un loc viran, ca toloaca școlii de la noi, aici se făcea iarmarocul în fiecare marți, restul săptămîinii jucau fotbal băieții tîrgului. În capătul dinspre apus era piața... Restul, spre miazăzi – gospodării țărănești, ca în fiecare sat, găini, porci, oi, în unele cai sau o pereche de boi... Nici portul, nici vorba nu-și schimbaseră, parcă nici n-ar fi trăit în coasta tîrgului. Partea dispre rîu – o stradă cu instituții și case ceva mai răsărite, cu firme de avocați, pretori, profesori... De nu erau aceste două străzi – Mare și Strada Primăriei-Noua-Suliță, orașul nu s-ar fi deosebit de un sat ceva mai mărișor. Știam toate firmele, din mers le citeam, cunoșteam proprietarii prăvăliilor, erau numai evrei, proprietarii gheretelor lipoveni, ruteni, nici un moldovean... Aceștia erau căruțași, mărunții slujbași, iar cumpărătorii, oamenii din zeci de sate, alt tîrg aproape nu se afla... Mu mă preocupa atunci nici să aflu istoria tîrgului – ar fi fost atît de ușor – jumătate din locuitorii lui îmi erau rude. Avea mama patru frați și surori, vreo 30 de veri și verișoare, cuscri, unchi... Cunoșteam din vedere pe frații și surorile mamei, dar mă feream de ei, ocoleam poarta casei lor, să nu se rușineze de nepoata mereu împovărată cu coșuri, cu ghetetele înnorioate, basma pe cap... Orașul pentru mine rămînea totuși drumul de acasă la prăvălie: ieșeam din ulița noastră nepătată, dădeam în Strada Mare după cîtiva metri de mers prin fața prăvăliilor, coteam spre Prut, la piață... Ajunsesem să nu mai simt drumul, îl străbăteam într-o clipă. Totuși făceam un mic popas la capătul strădelei care se întîlnea cu Strada Mare. Acolo, pe-un scaun ședea parcă bătut în cuie un orb. Nu lipsea nici pe vreme rea, ținea umerii ghemuiți și repeta aceleași cuvinte: „enchi bengi caiche...” Presupun că însemna ceva în limba lui, poate nici nu sunau astfel, așa doar le reținusem eu, dar omul ținea o mîină întinsă și repeta mecanic, pe-un glas plîngăreț ciudateie cuvinte. Stăteam o clipă să văd dacă îi dă cineva un ban. N-am surprins niciodată gestul vreunui mărinimos, nu știu dacă omul cîștiga

măcar pentru pîinea zilnică, dar mie tabloul îmi apărea de fiecare dată zguduitor: deci și la oraș sînt și săraci! Noi venisem să ne îmbogățim... Poate el fiindcă era orb... Dar dacă ceilalți evrei sînt bogați, cum spun oamenii, de ce nu-l ajută? Să stea ceasuri întregi la colț de stradă... Îi spuneam mamei: „Dă-mi un ban să-i pun în palma orbului din colț. Să văd dacă fața lui se înviorează!..” „De ce nu-ți vezi tu de drumul tău! Lasă orbul în seama celor vîrstnici!..” Mama nu știa că și eu mă socoteam vîrstnică, numai că neavînd nici un ban al meu trebuia să cer de la ea. Nu era zgîrcită mama, însă îmi explica răbdătoare că leul meu ar fi ca o picătură de apă pe-un strat uscat, eu nu-l pot milui în fiecare trecere, un leu pentru casa noastră este mult, noi trebuie să economisim.

Într-o dimineată am venit radioasă la mama: cîștigasem un leu. O femeie mă rugase să-i aprind focul, avea totul pregătit, surcelele puse grămăgioară, bucățele de cartonașe, totul, doar să scapăr bățul de chibrit. Mi-a cerut atît de frumos, deși eram grăbită, am intrat în casă, ușa camerei dădea direct în stradă, am aprins focul... Ea mi-a întins un leu, am încercat să refuz, pentru atîta lucru nu făcea să iau plată, dar ea a insistat, zicînd că așa se cade... Mama s-a întunecat la chip: „Să nu spui nimănui treaba asta! Au, să-ți iasă vorbe. N-am ajuns încă atît de rău, încît să aprindem focul sîmbăta la habotnici. Pentru asta sînt destul amăriți care merg din ușă-n ușă, să cîștige o pîine...” „Mama nu am făcut-o pentru cîștig! Femeia m-a rugat, avea nevoie, ce să-i faci dacă ea a apucat așa!..”

„Prostuțo, prostuțo!” – se mîhnise ea și mai rău de nepriceperea mea. I-am promis că leul am să i-l dau orbului și n-am să mai aprind focul, gîndul la casă străină... Totuși mă întrista gîndul că mama nu mă credea că eu n-am urmărit cîștigul, nu pentru asta am răspuns rugăminții acelei femei. Cu cît înaintam în vîrstă constataam cu surprindere că lucrurile în viață se desfășurau anapoda, niciodată nu erai sigur că ceea ce tu crezi că ai făcut bine, alții nu vor judeca de fapt, rău... Speram că citind am să învăț să mă comport în așa fel, încît să nu mă îndoiesc de faptele mele... Această speranță îmi mărea setea de citit...

IARĂȘI ÎMPOTMOLIRE

Se apropia primăvara, aveam să îndesesc drumurile la țară, trebuia să aranjez cu aratul, cu semănatul. Renunțase mama să mai ia în parte pămîntul unchiului Grișa, era distanța prea mare, iar mîină de lucru mult mai restrînsă. Urma să cultivăm numai hectarul nostru și jumătatea de la tata, atîta puteam dovedi și eu singură, ar mai fi venit sora în cîte-o zi-două, mezinul, cînd avea vreo sărbătoare... Prea multe griji nu-și făcea mama, deocamdată avea un braț foarte sigur și la nevoie făceam cu schimbul, eu rămîneam în prăvălie, iar ea va pleca în sat să vadă cu ochii săi treburile de primăvară cum au fost executate... La toamnă aveam să fim trei elevi din familie și ea singură cu treburile, dar păreau toate firești, nu se văita de sărăcie, de viitor, numai recolta de-ar fi bună, să avem de-ale mîncării, pentru îmbrăcăminte și taxe va reuși să agonisească...

Într-o dimineată m-am pomenit cu mama întorcîndu-se acasă, credeam că a uitat ceva, am și sărit înaintea ei să-i caut ce-i trebuia... Ea s-a așezat pe

marginea divanului și-a izbucnit în plîns. M-am speriat, nu o văzusem plîngînd nici cînd o lovea tata, nici cînd avea dureri în dreptul inimii... „Ne-au furat tăt, tăt! Pînă și cuțitul și bărdița!” Nu mai aveam nici o putere. Bani erau în marfă. Porcul nostru era încă mititel, pînă să crească trebuie să treacă luni de zile. Un fior rece mi-a străbătut inima, de data asta, nu de bucuria contemplării unui peisaj de basm sau a unui fapt înălțător, ci la vederea unei desperări fără măsură: mama plîngea cu lacrimi sfîșietoare. Trebuia să-i spun ceva mîngîitor, să o ajut să treacă marea durere: „Nu mă mai dai la școală și gata! Ne apucăm de cusut lenci. Te ajut și eu...” „Nu fată, n-am să te las că cusutul lencilor scurtează zilele! Facem noi cumva...” S-a oprit brusc din plîns ca și cînd i-aș fi spus cu adevărat cuvinte dătătoare de speranțe ferme. Fața i s-a înseninat! „Ne mutăm acasă, luăm iară pămîntul unchiului în parte... Creștem doi porci, poate chiar trii. Gîște, rațe... Pînă la toamnă ieșim din greul în care ne-au vîrît hoții...” Eram convinsă că așa se va întîmpla, mama judeca temeinic, nu se baza pe vise deșarte... Trebuia să ne mutăm iarăși în sat...

Cum de ne-au prădat tocmai pe noi? Lîmpede de tot. Mama nu s-a înscris la „Fiducitate” – un fel de pază contractuală-particulară, dar plătind o taxă, în caz de furt erai despăgubit. Paznicul gheretelor știa. Mama fusese convinsă că el a pus la cale hoția, știa că nu vom avea nicio pretenție de la Asociația care-l plătea... Făcuse greșală mama să nu se înscrie... Regretele nu mai ajutau nimănui... Am început pregătirile de întoarcere în sat... Acum după o viață de om mă întreb, cum de mama cu atîția frați cu stare n-a putut să ceară de la o unul dintre ei vreun împrumut, sau să o ajute la descoperirea hoțului? Părea că ea e singură în orașul acela, se zbătea cum se pricepea să-și țină copiii în rîndul lumii... De asemenea mă uimește cum de sora ei Catea nu i-a împrumutat pentru un timp mașina de cusut, avea un „singer” care ședea într-un cotlon, niciodată desfăcut din cutia de lemn lustruit... Atunci nici mie nu-mi trecea prin minte că ar fi fost cu puțință să ne ajute cineva, ne zbăteam ca o familie fără neamuri... Sora și fratele au rămas să încheie anul școlar, iar eu și mama, cu zestrea ei încărcată în aceeași căruță a vecinului Gheorghe Bumbu, am făcut drumul îndărăt, eu în urma căruței, încercînd să descifrez viitorul nostru în noua situație.

În ciuda pagubei amețitoare, mama a copt pentru Paște niște cozonaci înalți de-un metru, i-a împodobit ca și în alți ani cu berbenoc verde în jurul capului rotund uns cu o cremă albă din zahăr pudre și albuș bătut, păreau niște mirese adunate pe masa cea mare, gata să se prindă în horă. Părea că nu ni s-a întîmplat nicio nenorocire, ca și la pierderea banior, pe vremuri cînd Asociația mamei dăduse faliment, mama spunea cu glasul ei blajin, puțin răgușit: „N-am muri nici din asta!..” Nu era rea de scîrbă, repede se scutura de amarul care o încerca, ne învăța și pe noi să nu stăm cu mutrele sclifosite, chiar dacă ni se întîmpla ceva grav, să zîmbim, să nu ne lăsăm doborîți de răutatea vieții, să reținem numai binele ei... „Nu-i dat omului numai năprasne, după rău trebuie să vină și zile cu bucurii, nu se poate strădanii fără răsplată...” Voiam să o cred. Așa ne era mai ușor de muncit, sperai în izbîndă... Nouă, copiilor, ne cususe tot ca în

fiecare an îmbrăcăminte nouă pentru Paște – fusese o tradiție ca de Crăciun să ne cumpere ghete, de Paști sandale și rochii grosuțe, iar de Duminica-Mare rochii subțiri de vară. Nu-și călca obiceiul. Pentru ea însă nu și-a cusut nimic. Mă trimisese în Sîmbăta Paștelui la oraș să aflu dacă sora vine acasă și dacă vine cu vreo colegă, așa cum făcea de obicei, să o rog pe mătușa să-i împrumute o bluză, i-o va aduce după sărbători. Avea să vină sora duminică dimineța cu Aneta Nichifor, colega ei de clasă și bună prietenă. Pina mi-a cerut să coc un tort de nucă, mi-a explicat amănunțit cum trebuie să-l pregătesc, atrăgîndu-mi atenția ca să-l vîr la cuptor în clipa cînd torn compoziția în tavă, altfel se lasă nuca la fund, iese tortul neomogen... Atentă la sfaturile soră-mi și preocupată să nu-i uit indicațiile pentru reușita tortului, am uitat exact ceea ce fusese mai important: să cer bluza. Grăbeam spre sat, aveam doar de copt pentru întîia dată în viață o prăjitură atît de pretențioasă, mă uitam pe cer cît mai am pînă-n seară, cuptorul țărănesc se înfierbîntă anevoie, ia timp... Și cînd să beau o gură de apă la șipotul de sub pădure, mi-a fulgerat prin minte că mă întorceam fără bluza pentru mama, iar noi aveam să primim oaspeți... Să mă întorc? De la pădure îndărăt erau opt kilometri, pînă acasă numai doi... Am străbătut lanul într-un suflet, dar tare amarită. Știam că mama se va necăji. Nu aveam încotro, pregătirea tortului era și ea destul de importantă... Dar și aici uitasem exact ceea ce fusese mai important: turnasem în forma rotundă cu tot dichisul reținut în minte, dar înainte de-al vîrî în cuptor mi-a cerut mama să-i aduc o caldare de apă. Mecanic am părăsit tava, am apucat de toartă caldarea. Fîntîna se afla peste drum în poarta tușei Natalia, apa era foarte adîncă, curmeiul avea cîțiva metri, pînă am desfăcut, pînă am tras din adînc funia pe roțița scîrțîitoare, trecuse timp destul... Tortul meu a ieșit ca un malai dulce...

Nu m-a muștrat nici mama că nu i-am adus bluza, nici Pina nu m-a certat pentru fasonul prăjiturii. L-a meșterit ea într-un fel și l-a dres. Totuși sărbătoarea aceea nu mi-a ticnit. Observam cum mama se tot ferea să nu dea ochii cu musafira soră-mi. Își caută de lucru prin grădina, chema cloștele cu pui să le hrănească, smulgea știr și lobodă pentru porci, dădea o fugă la fîntînă după apă proaspătă, mai făcea cîte un popas la cumătră-sa Natalia, o foarte bună prietenă din anii cînd mai locuiam la Casa tatii... Mereu a căutat pricină să plece de acasă și asta numai ca Aneta Nichifor să nu-i vadă bluza cîrpită. Nu se rușina mama de îmbrăcăminte sa, dar nu voia să-i facă o neplăcere fiică-si. De n-aș fi fost gură-cască! Puțină atenție și i-aș fi cruțat atîta amărăciune mamei.

Domnișoarele s-au dus la horă și să se dea în scrînciob. S-au întîlnit acolo cu „intelectualii satului” – cîțiva elevi și învățători, veniți și ei în vacanță la părinți, au intrat în vorbă, s-au întors apoi cu toții. Se umpluse casa de tineret. Sora i-a servit cu prăjituri și cozonac, au ciocnit ouă roșii, a făcut apoi cafele și a turnat în pahare mici vișinată... Se așteptase, se vede, la musafiri, se pregătise cu tot ce socotise că trebuie să pună înaintea oaspeților... Au jucat apoi gajuri deși erau numai două fete și șase băieți, au cîntat, pînă noaptea tîrziu casa noastră era ca un stup la începutul primăverii... Cu toate că mama nu asista la veselie casei, se bucura ca de un mare noroc: fata ei cea mare avea cîtare la băieți.

Presimțirile nu o înșelaseră pe mama: a doua zi pînă la prînz, au venit pe rînd doi copii cu cîte un plic pe numele Pinei. Îi scria fostul ei coleg de școală primară – cu doi ani mai vîrstnic – Leonte Grițunic, acum elev la un gimnaziu într-o localitate numită Clișcăuți. Alături de o declarație de dragoste îi trimitea și o poezie compusă în cursul nopții inspirat de revederea lor... Cealaltă scrisoare era de la Vasile Vascan, și el elev, dar urma o Școală Normală și era în ultimul an, deci în toamnă va fi învățător. Vascan era cu aproape cinci ani mai mare, arăta mai puțin copilăros și în scris vorbea de sentimente serioase, avea în vedere o căsătorie apropiată, adică îndată ce va primi serviciul... Soră-mea a optat pentru Vasile Vascan, lui i-a răspuns la scrisoare, bineînțeles fără ca Leonte să afle de alegerea ei... Acesta din urmă venise după prînz, singur, avea în mînă o creangă de liliac înflorit și sub brațul stîng o carte. Domnișoarele și-au dat coate, l-au poftit totuși în casă, știau că mai tîrziu va veni și Vascan, dar nu avea nici-o importanță, era doar un consătean, un fost coleg...

Pe mine mă interesa cartea. Erau poeziile lui Eminescu. I-o oferise Pinei, ea a primit-o cu indiferență, eu însă nu mai știam ce să fac de bucurie, aveam prilejul să o citesc pe îndelete, eram convinsă că o va lăsa acasă... Mai văzusem la Leonte un volum cu fotografia lui Eminescu pe copertă, cînd încă nu auzisem numele poetului. Eram în clasa a doua și învățam în încăperea școlii de la stradă, iar soră-mea învăța în cea dinspre grădină. M-am dus în pauză să iau ceva din trăistuța cu cărți rămasă la ea. În clasă era un singur băiat așezat pe bancă și citea cu glas tare poezii. Mi-am reținut răsuflarea. Să nu se oprească. El nu m-a simțit. Continua să citească rar, cu glasul cîntat, întonînd cuvintele într-un anume fel... Am reținut, fără să înțeleg exact sensul versului „Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă...” Îmi sunase extraordinar de răscolitor cuvîntul „zdrobiți”, restul părea mai banal. „Orînduiala” auzisem pe oricine pronunțînd și cuvîntul crudă, și chiar nedreaptă... Ce-i Bălaio? Îți plac versurile?! Sînt de Eminescu, cel mai mare poet al nostru. L-ai văzut? – și-mi arată fotografia, care-l reprezenta pe poet la nouăsprezece ani. M-am îndrăgostit brusc de chipul acela de Făt-Frumos și dragostea asta a ținut toată viața, bineînțeles întîi a fost ceva tulbure, ca emoția aceea în fața poienelor proaspăt înflorite, apoi pe la cincisprezece pînă spre douăzeci era o dragoste ciudată, părea că speram să-l întîlnesc, să-i destăinui iubirea... Mai tîrziu a venit prețuirea pentru operă, pentru frumusețea limbii... Tot o iubire complexă și adîncă, dar mai înțeleaptă... Trecuseră vreo patru ani de la clipa întîlnirii dintîi cu chipul lui Eminescu. L-am mai văzut prin cărți, dar volumul lui n-am reușit să-l capăt. Și iată-mă în fața marelui noroc. Cred că în ziua aceea eu am fost cea mai fericită din cîți au pășit pragul casei noastre.

„Leonte are să înnebunească și el ca Eminescu, dacă află că tu l-ai ales pe Vascan!” – a făcut remarcă Aneta Nichifor după plecarea tinerilor oaspeți. Soră-mea a rîs cu nepăsare. Eu însă am reținut că Eminescu ar fi fost nebun din dragoste. Am cerut precizări. Fetele știau doar că o iubise pe Veronica Micle și din cauza ei a înnebunit... Veronica! Un nume atît de apropiat de-al meu! Dar cît adevăr se afla în spusele fetelor!.. De ce oare erau atît de indiferente la poeziile

lui, la versuri în general? Numai cîntecele le interesau și astea aveau rime, dar parcă nu puteau fi puse alături cu cele citite în prețiosul volum... „Asta mică e cam tra-la-la! Și sora flutură palma în dreptul tîmplei. Poate să se ia de mîină cu Leonte. Amîndoi se omoară după Eminescu. În școală el mi-a ros urechile cu poezii, am vrut să-i rup cartea, da era a lui frate-său, învățătorul, și-mi era jale că-l bate... Face și ea poezii... N-am spus că a tunat și i-a adunat? Să vezi că-i va păstra poezia...” O și ascunsesem, cred că sora a observat, ea o aruncase în sobă, noroc că nu era jar...

Mi-a fost milă de Leonte, domnișoarele își rîdeau de dragostea lui, nu-i prețuiau poezia. Fetele astea n-au în cap decît petreceri. Le-am auzit, fără voie, destăinuindu-se una alteia, completînd vorbele cu hi-hi-hi și ha-ha-ha, parcă nu mai aveau nimic altceva în cap... Deși începusem sărbătorile acelea cu supărări mari din cauza bluzei și a tortului, mi-au rămas în minte ca un eveniment deosebit.

LA ȘCOALA DIN ORAȘ

Mama și-a ținut făgăduiala. Au început pregătirile pentru plecarea mea la școală. A închiriat o cameră la unchiul Serioja, aveam să locuiesc împreună cu sora, aduceam alimente de acasă, le vom găti pe rînd... Nici nu se putea o perspectivă mai plăcută pentru noi, să nu ne stînjenească nimeni la învățat... Mi-a cusut mama uniformă neagră după modelul luat de la sora, gulerașe albe cu colțuri pe margine, fileu pentru păr și rîvnita panglică de catifea... Așteptau toate împăturite, să vină doar ziua... Cine era ca mine? Călcam pe ulițele satului cu o siguranță de stăpîină, era satul meu, în el mă voi întoarce, eu am să fac lumină prin locurile încețoșate de indolența unora, de setea de îmbogățire a altora... Știam eu ce trebuia făcut. Numai să termin școala. Încă nu o începusem și mă și vedeam cu ea absolvită. Așteptam ziua examenului ca pe o mare sărbătoare, nici nu-mi trecea prin minte că aș putea să nu reușesc, de fapt eram cu doi ani mai vîrstnică decît celelalte candidate, dacă nu cumva mai erau și alte fete cu amînări...

La începutul lunii septembrie mătușa Catea trebuise să plece la Stălinești, satul natal al soțului ei, aveau nu știu ce treburi și m-a trimis mana să-i vād de casă și de copii pe timpul cît va lipsi, deoarece Pina avea la ea în vizită o verișoară de-o seamă cu ea coregentă la două obiecte și unul din studenții din sat se oferise să o mediteze... Mă aflam gospodină la casa matusii de cîtva timp. Copiii se înțelegeau cu mine, le făceam mîncare după dorințele lor, nu era greu, piața se afla aproape, găseam carne și pîine; lapte, smîntînă și brînzeturi aducea o femeie din „Bucovina”, așa se numea ținutul care începea de la fosta graniță cu Austro-Ungaria, acum loc de plimbare pentru orășeni. Lelea Caterina umbla îmbrăcata în catrință și ie; avea brîul de lînă, tricolor, taman culorile de pe steagul nostru. Mă uitam cu jind la brîul ei, tare mi-aș fi dorit și eu, l-aș fi purtat în loc de cordon, femeia mi-a promis că-mi „alege” unul și mie la iarnă cînd va coborî stativele din pod, vara nu putea țese.

Nu numai lelea Catrina purta brîul tricolor, ci toate femeile din Bucovina, le ştia lumea de unde sînt după brîu, iar pe bărbaţi după bondiţele înflorate, din care nu lipsea şi cite un cerc tricolor, deşi ei nu vorbeau româneşte... Gazda mea era în casa unde fusese sediul unei organizaţii culturale evreieşti, gard în gard cu mătuşa Catea, aveam să o văd mereu pe lelea Catrina, nu era primejdie de-a nu-şi ţine promisiunea. Aşa mult timp mi se părea că trecuse de la toamna aceea cînd fata cu părul lung îmi dăruise creionul albastru şi carneţelul pe care îl mai aveam, scrisesem în el întiile versuri... Cîte se schimbaseră aici în patru ani! Dar eu ţineam minte locul din gard de unde ascultam necunoscutele cîntece... Mi-ar fi plăcut să se afle undeva o ceată de tineri, să pot lua şi eu parte la conversaţii, voi fi de-acum elevă la o şcoală secundară... Visări, mereu visări!... Şi dintr-o dată mi s-a arătat primejdia de-a pierde anul şcolar... Credeam că-mi voi ieşi din minţi: venise Aneta Nichifor să afle cite ceva despre prietena sa şi mi-a spus, aşa într-o doară, că luni se ţine examenul la şcoală... Era duminică după prînz, deci a doua zi dimineaţa! Iar eu nu aveam la mine nici încălţăminte, nici rochiţa bună... Şi-apoi chiar de le-aş fi avut, cum să merg fără actele necesare, aveam pregătite, dar erau în sat... Copiii mătuşii erau mici, nu-i puteam lăsa peste noapte singuri. Dar cum să pierd anul şcolar? Trebuia să plec neapărat în seara aceea acasă, să o anunţ pe soră mea, să ne întoarcem în zori... M-am rugat de mătuşa, care urma să-mi fie gazdă, să ia copiii peste noapte la ea. Avea a ei o droaie, vreo zece, dar văzîndu-mă atît de desperată s-a învoit, totuşi nu înţelegea cum voi pleca eu la ora aceea singură pe un drum atît de lung şi s-ar putea să fie şi primejdios... Sfaturile ei nu ajungeau la urechea mea. Eu aveam un singur gînd: să pornesc spre sat. Cu orice chip! Încăpăţinarea mea a făcut-o să ridice din umeri: „Să nu mă acuze maică-ta pe mine, eu femeie bătrînă să nu judec”. Verişoara care se afla la noi era fiica cea mare a acestei mătuşi. Cu atît mai mult ea se simţea datoră să aibă grijă de mine... Mai târziu, la o compunere liberă, prin clasa a patra am descris drumul acela aşa cum îl trăisem eu, cu spaimile şi speranţele unui copil de treisprezece ani, curajos într-un fel, dar nu străin de o sumedenie de superstiţii adunate inconştient din mediul în care îşi ducea viaţa şi nici de scornelile unor lăudaroşi sau chiar relatarea unor păţanii reale... Nu bănuisem pînă-n seara aceea că le-am adunate în mine, iar ele se foloseau de împrejurare punîndu-mi curajul la încercare. Profesoara de limba română, apreciasse povestirea mea ca foarte interesantă, aveam o imaginaţie bogată, ştiam să gradez momentele, să scot efecte emoţionante... Nici o clipă nu s-a gîndit că povestisem o întîmplare a mea reală, că toate cele relatate în compunerea şcolărească le-am trăit eu... N-am vrut să o conving că n-am pus de la mine nimic în „lucrarea” aceea, la urma urmelor îmi părea mai important să fiu laudată pentru prodigioasa imaginaţie decît pentru relatarea nudă a unei întîmplări. Începusem să mă cred un scriitor în devenire... Totuşi aş fi vrut să afle profesoara mea cît de mult mi-am dorit să pot avea prilejul să învăţ... Şi acum parcă şi mie îmi vine greu să cred de ce bravură eram în stare atunci... În septembrie porumbul încă nu era cules pe la noi, timpul a mai întîrziat faţă de sud cu cel puţin două săptămîni. Deşi cerul toamna pare lăsat mult mai jos ca în vară şi are o

luminozitate feerică, drumul printre porumbiște arăta negru, nu se zărea nimic la doi-trei pași. În schimb, haldanii crescuți cît niște pomi, se ridicau deasupra ogoarelor negri și mătăhăloși, păreau o ceată de tilhari mascați, împrăștiați pe toată întinderea de pe șesul marșniștenilor, căutînd bostanii, fasolele... De mă va zări unul de teamă să nu-i pîrăsc, m-ar gîtui, auzisem că se întîmplare așa ceva unui om din satul Tărăsăuți... Foșnetul frunzelor atinse de vînt din păpușoiște părea stîrnit de mersul grăbit al tilharilor. Pocnetele ușoare semănau cu ruptul știuleților uscați... Putea fi pitulat vreun fugit din pușcărie... Ziceau oamenii că aceștia fiind flămînzi și zdrențuiți, atacă pe oricine, cer ajutor... Mai mănîncă ei boabe de porumb, harbuji unde găsesc, dar straie n-au de unde lua... Ce să ia de la mine, doar rochia, să facă din ea cămașă... N-or fi atît de hăini să lase măcar ceva pe mine... Si-apoi e întuneric, nu m-ar vedea nimeni... Parcă se auzeau pași din urmă, nu întorceam capul, ci iuțeam mersul... Apropierea de pădure aducea în minte alte imagini: Parasea lui Andrii, atîrnînd de creanga mărului... Umblă vorba că cei spînzurați rămîn pe pămînt în chip de strigoi pînă se împlinește vremea cît o aveau de trăit, dacă nu-și puneau capăt zilelor... Ea arăta atunci... Nu, nu voiam să-mi aduc aminte cum arăta și n-aș fi vrut să-mi apară la podul din vale de peste pîriul sec... Și acolo e veșnic sărătură, nu se usucă mîlul niciodată... E locul unde trăiesc dracii... Ei trag de picioare pe oricine calcă peste împărăția lor... Spuneau oamenii că unul, feciorul vadanei din capătul dinspre lan, a vrut să treacă vadul cu sărătură... Veneau, veneau în minte toate grozăviile auzite de-a lungul anilor, mintea care le înregistrase cu atîtă conștiinciozitate acum le scotea la iveală, acum cînd mă aflu singură între porumbii cît statul omului; haldanii cît urieșii, sărătură, pădurea prin care trebuia să trec, nu exista puțință de ocolire... Puteau fi rătăciți printre desișuri lupi?.. Odată, cineva...

M-am oprit totuși la șipot să-mi răcoresc obrajii înfierbîntați de fugă. Am și băut puțină apă, m-am uitat cu uimire la stelele din jghiabul limpede, încă nu văzusem stele scaldîndu-se... „Ce te uiți cu ochii-n undă, Ești frumoasă se-nțelege...” Parcă aș fi oficiat o dezlegare de rău: n-am de ce să mă tem! Nu-s nici lupi, nici draci... Hoți de știuleți or fi printre porumbiș, dar ei se ascund de mine, nu au de ce să mă sperie... Am urcat mai liniștită drumul pieptiș, cel mai greu pentru căruțe și la urcuș și la coborîș, este aproape cît un perete puțin înclinat spre vîrf... Nu-i lung însă, l-au tăiat bătrînii prin pădure să scurteze calea spre tîrg... Pe jos oamenii au făcut cărări chiar printre stejari... Am urcat cu pas mai încet, priveam drept înainte, să mă văd repede pe vîrfurile coastei, de acolo pînă-n sat soseaua era netedă ca un lăiceraș, se vedea nucul de pe deal, plopul lui Ananie, îmi erau prieteni încît le făceam cu mîna că eu sînt aceea care străbat lanul... Și curînd se zăreau casele, mai bine-zis, pomii din grădinele oamenilor sub care se pitulau casele...

Nici o fereastră luminată. Sătenii se culcă devreme, se spune ironic că se duc la culcare odată cu găinele, dar se și scoală odată cu ele, soarele nu găsește pe nimeni cu ochii închiși, ci împrăștiați prin ogradă după treburi... La noi însă casa era luminată și se auzeau rîsete pînă la vișinii din fundul grădinii. M-am strecurat printr-o spărtură făcută anume pe marginea șanțului care despărțea

grădina noastră de a lui Isteț, bătătorisem o cărărușă îngustă, sub o boltă de floarea-soarelui cu tulpina acoperită de vrejuri elastice de fasole cu păstăile late, părea că mergeam printr-un tunel, era frumos și romantic, te puteai crede în tinuturi exotice... Și acum noaptea îmi plăcea să mă strecur prin desișul atât de bogat în roade gata coapte, așteptau să fie culese... Dacă aș fi fost eu acasă... Mă cam erijam în capul familiei, dar mama nu se supăra, dimpotrivă părea încântată de priceperea mea la treburile gospodărești... Cu toate astea se lipsea de ajutorul meu... Când mă vor vedea cei din casă!.. Sau poate ei nici n-au prins de veste că e târziu...

Într-adevăr nu prinseseră de veste că vremea era înaintată. Ei aveau în față fiecare câte un pahar subțire cu ceai auriu, în mijlocul mesei un platou cu plăcinte cu prune și mere, chiseaua cu dulceată. Mirosea atât de plăcut a fructe coapte, a tinerete... „De unde-ai răsărit? – se mirase Pina. – Cu cine ai venit?... De ce? Se prăbușea lumea dacă amînai pe mîine?..” Aflînd motivul nu mă mai muștrău, trebuia deci în zori să plecăm... Băieții se ridicau cu gînd de plecare, sora îi îndemna să-și termine de băut ceaiul, să mai ia câte o plăcintă... Leonte Grițunic s-a apropiat de mine cu un fel de îngrijorare, rău ascunsă: „Cum stai cu pregătirile pentru examen? La română nu-mi fac griji, dar matematicile sînt eliminatorii, ai făcut ceva exerciții? Toată vara am vrut să te întreb, nu prea ai avut timp de învățat din cîte am înțeles...”

Cu matematiciile stăteam destul de prost. În sat domnul Burlacu n-a mai reușit să ne învețe cît ar fi trebuit, ne găsisese niște înapoiți mintal, care nici nu știau să facă o adunare de cifre simple... Ca o gură-cască, la asta nu m-am gîndit... „Hai să facem cîteva exerciții... Învățătorul Bugaiciuc ne-a calicit pe toți, nici nu-mi vine să-i spun învățător, acesta nu știe nici cît un elev din clasa întîi de la o școală cu învățătura normală...” Erau de acord și ceilalți, toți îl avuseseră învățător pe acest dascăl ce nu știa nici să vorbească o limbă corectă... Se zvonea că nici n-ar fi avut studii... Mai târziu zvonurile au fost confirmate, dar vorba lui Leonte, pe noi ne-a calicit la gramatică și aritmetică... În seara aceea Leonte a încercat să-mi vîre în cap cîteva exerciții cu fracții ordinare, mi-a explicat regula de trei simplă și compusă... „Măcar să ai idee de ele, cine știe, poate că îți va cădea ceva ușor...”

Își poate închipui oricine cum am dormit în noaptea aceea. Cum putusem uita că mai sînt pe lume și alte discipline, nu numai limba română!.. Cum îmi va fi norocul... Poate că, vorba lui Leonte, ne va da un exercițiu din cele rezolvate cu el în seara de pomină...

Norocul fusese de partea mea. Examenul se amînase din lipsă de candidate... Apoi ne primiseră în școală fără examen... Și iată-mă cu mult jînduită uniformă, cu teancul de manuale sub braț – nu aveam în ce să le port. Cu trăistuță îmi era oricum să umblu, mă socoteam domnișoară, iar geantă nici gînd să-mi poată cumpăra mama, cum nici de mînuși nu se punea problema, mai târziu, în zilele geroase. Acestea erau mărunțișuri peste care se putea trece. Important era că sînt elevă...

MARELE EVENIMENT

Abia după vreo lună de la începerea școlii, cînd încă nici nu ne așezasem temeinic la gazdă, eu cu soră-mea, mai fugeam sîmbăta la țară să dăm o mîină de ajutor mamei, aduceam de acolo bucate pentru hrana din timpul săptămîinii, cum s-ar spune, nici nu ne-am aclimatizat și a explodat bomba: pe sora mea o cerea de nevastă proaspătul învățător Vasile Vascan. Primise numirea undeva pe la marginea județului, se prezentase la post, găsisse gazdă și revenise să se însoare cu marea lui dragoste. Vestea căzuse ca un trăsnet atît în satul nostru, cît și la școala soră-mi: ea abia trecuse în clasa a treia, nu împlinise șaisprezece ani – după legea bisericească nici nu avea voie să se cunune religios. Mama lui Vascan, văduvă de război, dăduse la școală băiatul pentru că avea dreptul la bursă și visa acum o noră cu avere, să-l salte din sărăcie. Frații lui îl amenințau cu ruptura, în vecii-vecilor nu vor mai vorbi cu el, nu-l vor socoti de rudă... Pînă și străinii își făceau datoria, ziceau ei, să-l trezească din săptămîna chioară, să-l lumineze, chiar și Nistor Buzilă, prieten cu mama noastră, dar de data asta era aliat cu familia tînarului învățător. Vasile Grițunic, tatăl lui Leonte, încercase să-i smulgă promisiunea că va renunța la nebunia de-a se însura cu o fată fără zestre... Învățătorul Bugaiciuc și soția lui, tot învățătoare, au folosit calitatea lor de foști dascăli și înțelepciunea de oameni cu carte... Numai farmacatura făcută de mama fetei – adică mama mea – a putut să-l scoată din minți... Vasile Vascan n-a ascultat nici sfaturile, nici amenințările. S-a cununat civil, și-a luat tînăra nevaste cu bruma de zestre pe care i-a dat-o mama – fosta zestre a ei primită de la părinți – și-au plecat în satul acela îndepărtat... „Doi copii!” reflectase cu glas tare matusa Catea, nașa lor. La drept vorbind așa și erau... Dar cîtă îndîrjire din partea unui tînar de douăzeci de ani de-a-și apăra dragostea cum n-a fost alta pe lume, rotundă și strălucitoare, o sferă de aur, care avea să le lumineze viitorul...

Mama își vedea sacrificiile răsplătite. Avea ginere învățător, cît își dorise un fiu dascăl, i se păruse cea mai înaltă năzuință, nu a reușit cu băieții săi și iată că fiica i-a adus enorma satisfacție. Acum prinsese și mai mult curaj. Mă avea pe mine la învățătură, se va ține cu dinții de adunarea fiecărui bănuț să mă salte la treapta de domnișoară cu carte. Nu aveam talentele deosebite pe care le moștenise Pina, dar nici de lepădat nu arătam, va ieși ceva și de capul meu, mai ales că mă trăgeam la învățătură... La gazdă nu mai puteam rămîne singură, prea mare cheltuială pentru o cameră atît de spațioasă, și-ar fi fost și destul de greu să-mi gătesc, bănuia că voi face foamea... Convenise cu matusa Catea să mă mut la ea, nu mă bucuram, dar nici nu puteam refuza, astfel economisea banii de chirie, căratul alimentelor, grija mamei că stau în frig, poate flămîndă...

M-am mutat la mătușa Catea. Nu aveam patul meu. Mi se repartizase locul pe podea, lîngă soba care despărțea dormitorul familiei de sufragerie. În loc de saltea așterneam o blană de berbec și mă înveleam cu un lăicer adus de acasă. Cearșafuri nu aveam: le-a dat mama Pinei, altele nu apucase să înjghebe. Mă socoteam totuși foarte norocoasă, rămîneam peste noapte singură în sufragerie,

aveam aprinsă o lămpiță de noapte, cît o flăcăruie de luminare subțirică, iar abajurul pe jumătate roșu, iar cealaltă jumătate sticlă incoloră, prin partea asta se filtra destulă lumină să pot citi apropiind foile cărții chiar lîngă flăcăruie. Toată noaptea trebuia să stea aprinsă lămpița pentru cei care ieșind din dormitor pentru a trece în salîța de la intrarea din față, unde peste noapte se aducea un vas pentru nevoile fiziologice a copiilor, să nu-i ducă noaptea pînă la w.c... Și o astfel de împrejurare îmi înlesnea mie lecturile de noapte. Se mira mătușa, de ce am așa mult de învățat, sora mea nu pierdea atîta timp cu cititul, probabil că era mai isteță, prindea mai ușor lecțiile, eu arătam mai greoaie, ca și la mers, și trebuia să tocesc. Neștiutoare de carte, nici literele nu le știam, nu eram în primejdie să fiu descoperită ce cărți citesc. Și unchiul nu cunoștea caracterele latine, citea numai în alfabetul slav... Aproape zilnic schimbam o carte la biblioteca „Tarbut”, vecină cu matușa, ne despărțea o singură casă, acolo era și o școală evreiască, m-a recomandat o colegă de clasă, plăteam șapte lei taxa pe lună și puteam schimba volumele și de două ori pe zi... Șapte lei erau foarte mulți bani pentru mama, putea să cumpere gaz, sare și chibrituri pentru o săptămînă – dar mă consolam că eu nu cheltuiam decît din economii, adică renunțam la un manual, rămînea să învăț pe cartea unei colege, nu pierdea nimeni, în schimb eu găseam cărți de care nu auzise nimeni din școala mea.

Plăteam găzduirea, ca și soră-mea pe vremuri, în muncă. Aveam obligație să spăl vasele, să mătur prin odăi, să fac unele cumpărături, iar sîmbătă să rămîn acasă pentru curățenia generală, spălatul podelelor, scosul la aer a hainelor... Nu-mi părea nici prea mult, nici prea greu. Îmi părea numai rău că sîmbătă eram obligată să lipsesc de la școală, să caut mereu o justificare față de domnișoara Stoian, directoarea școlii, nu-i puteam spune adevărul, ce-o interesa că eram obligată să o ascult pe matușa, altfel nu mă ținea în gazdă... Greu reușeam să scornesc ceva plauzibil, chipul meu mă trăda la cea mai mică minciună, mă înroșeam, mă fisticeam... Cred că directoarea ghicea că nu e vorbă de chiulangeală, trecea peste absențe... Norocul meu – mereu apărea și puțin noroc – sîmbătă nu aveam lecții, ci numai ore de lucru, se aranjase astfel programul fiindcă elevele evreice nu veneau la școală, ele aveau absențe motivate și într-un fel profitam și eu de clementă... Nu mă evidențeam prea mult la cursuri – din cauza lecturilor particulare nu învățam cu seriozitate lecțiile obligatorii – dar și pentru că nu aveam manuale, citeam pe fugă din cartea unei colege sau mă bazam doar pe notițele de la predare, fiind foarte atentă la expunerile profesorilor nici nu mai aveam nevoie să tocesc... Mă socoteau „brînză bună în burduf de cîine”, cu mintea deschisă, dar leneșă, mă mîhnea calificarea, dar nu mă puteam da de gol singură: ca pasiunea cititului mă subjugase, nu reușeam să rup din mrejele cărților de literatură... Simțeam că aș putea rămîne la coada clasei, nu mă amăra asta, trebuia să am numai grijă să nu rămîn repetentă: ar fi fost o lovitură grea pentru mama. Învățam să trec clasa, atîta... Știam că nu materiile predate în școală mă vor ajuta să fiu carturar, ci cărțile din bogata bibliotecă a orașului...

UN SALON CA AL REGELUI

Poate că toate mamele sînt așa, totuși eu nu am destulă putere să o zugrăvesc pe a mea, așa cum a fost ea în realitate. Mărturisesc că nu tîrzia recunoștință sau depărtarea în timp mă fac să o văd astfel: e destul să-mi amintesc faptele ei... Știa că inima ei „atîrna pe-un firicel”, plămîinii erau șubrezi, un efort mai prelungit o putea doborî iute, asta i-o spusese medicul ei care o cunoștea din tinerețe, apoi au repetat-o doctorii cei mari de la Cernăuți... Se „căuta” la medici pe vremea cînd locuiam la tata. Rămînînd să aibă grijă singură pentru toți copiii, au mai survenit pierderea banilor, mutările, problema sănătății a lăsat-o uitată. Nici măcar nu amintea că vreodată ar fi fost suferindă. Se zbătea numai pentru noi, copiii, ea parcă n-ar fi fost decît o ființă care trebuia să cîștige bani, să ne hrănească, să ne îmbrace și mai existau și taxele școlare...

Măritîndu-și fiica cea mare, mama se vedea scăpată de o mare grijă. I-a dat tot ce deobicei se cuvine să aibă o tînă ră căsătorită și acum ei cu gospodăria lor, iar noi cu a noastră... Doi dintre frați, cel mai mare și mezinul au optat pentru rămînerea în sat: le plăcea să se gospodărească țărănește. S-au așezat în casa tatii, lucrau pămîntul, vedeau de livadă. Mijlociul, Timofei, își statornicise traiul pe moșia unchiului... Acum doar pentru mine urma să muncească mama, pe mine voia să mă căpătuiască... Dar speranțele ei au fost curînd spulberate. În vacanța de vară fiica și ginerele au sosit cu tot bagajul să se instaleze la noi. Dintr-o dată casa a devenit neîncăpătoare: Cum să locuiască un învățător într-o căsuță cît o poiată? Și din ce să trăiască? Era pe vremea guvernului Iorga că salariile învățătorii nu le primiseră luni de zile... Sora aștepta un copil... Aveau nevoie de hrană mai acătării. Ei ocupau camera propriu-zisă, iar eu cu mama locuiam în fosta tindă prefăcută în bucătărie, de afară se intra direct în camera noastră, apoi de aici se trecea în camera lor... Erau stînjiți ei că trebuiau să treacă pe la noi la orice oră sau cînd venea cineva la ei în vizită traversa bucătăria... Mă obișnuisem cu locuința noastră în ultima vreme, dar fusese un timp cînd îmi sunau mereu în auz niște rîsete batjocoritoare: „Să-l cazeze aici pe don'sergent! Cînd a vrea să se ridice își sfarmă scăfirlia!” – treceau pe uliță cîțiva soldați. Cazau ostașii prin case, era pe vremea unei manevre militare prin 1929 – abia terminasem cursul primar, rămînînd acasă deșfaceam păpușoi sub o glugă. Glumele soldaților mi-au înfipt un jungher în inimă. Durerea se estompase... De la instalarea la noi a sorei cu soțul său arsura veche s-a redeschis: „Cum să locuiască în astfel de casă un învățător? Ce simte el cînd se apropie de coșmelia noastră?..”

Se pare că și mama s-a gîndit că nu-i potrivită casa noastră pentru ginere-su, s-a sfătuit cu el, au pus la cale vînzarea pămîntului ce i se cuvenea soră-mi ca zestre, cele treizeci de prăjini de pe „A Cerlenei”, cu banii luați au procurat lemn de construcții... A găsit dulgheri și i-a năimit să adauge la casă încă o încăpere pe toată lungimea din față, lată de două ori cît odaia veche. Între timp se puteau, în spațiul acela, amenaja două camere, dacă îi mai adăugau un perete de-a curmezișul... Deocamdată era vorba de construirea unui salon, spunea

cumnatul că nimeni nu se putea măsura cu noi, doar regele să mai aibă un salon vast ca al nostru... Noi și regele... Sau regele și noi, nu avea importanță. principalul era că vom avea spațiu destul pentru toți ai casei și mai cu seamă casa noastră va fi mai arătoasă, n-ar mai putea glumi nimeni pe seama micimii ei... În ograda noastră era șantier de construcții. Cumnatul se ocupa de lucrători, lua și el uneltele în mână, cioplea, potrivea... Sora, deși cu sarcina destul de înaintată, gătea mâncare pentru toți, iar după ce dădea masa lucrătorilor, pleca la soacră să-i ducă și ei bucate gătite orășenește, cu toate că aceasta locuia departe de noi, tocmai lângă toloaca celor trei cîrciumi, trebuia să străbată satul întreg, iar de acolo drumul era numai în urcuș... Eu eram cu aprovizionarea. Mama se mutase din nou în oraș, de data asta închiriasse o cameruță, la cumnată-sa, sora tatii, care locuia pe lângă piață. Își reluase comerțul, asociindu-se cu o femeie tot atît de amărîtă ca și ea. Aceasta avea cinci fete, iar soțul ei era bolnav mintal, nu făcea nimic rău, nici nu vorbea măcar, ședea pe un scaun și privea în gol. Era foarte voinic, mîncă mult și atîta... Femeia dăduse pe fiica mai mare la școală cu obligația că aceasta, cînd va deveni salariată, să o ajute pe următoarea și așa pînă le va face rosturi tuturor... Mama și Calinovsca cumpărau împreună un porc, îl împărțeau în două, vindeau marfa și iar puneau banii pentru altul. Eu veneam la tîrg, mama îmi încărcă traista cu de toate, se interesa cum merge construcția, îmi sugera ce mâncare să facem din cutare bucată de carne, apoi printre altele mă ruga să o cruț pe sora, e greu pentru ea să ridice oalele mari, să urce dealul zilnic, să mă duc în locul ei... Mama ședea pe scaunul înalt din ghereta de scînduri, dar gîndurile ei erau acasă... Uneori mă oprea la prăvălie și pleca ea acasă, să vadă cu ochii cum înaintează construcția salonului regesc.

Cumnatul meu era un om vesel, făcea cum se zice, haz de necaz, cînd nu aveam lucrători el citea, adesea scria, într-o ladiță, se pare că cea pe care o avea ca elev, păstra diferite cărți alese de el – astea-s bibliile mele – se lauda arătîndu-mi titlurile. Mi-a dat voie să iau și eu orice carte, m-a sfătuit că totdeauna să citesc întîi prefața, asta mă va ajuta să înțeleg mai bine conținutul, să aflu și amănunte despre autor – sfatul lui îl urmez și astăzi după o viață de om. Mi-a vorbit și despre manuscrisul lui, scria romanul generației sale, a copiilor rămași orfani de război, fără pămînt... Îl stimam pentru dragostea lui față de cărți, admiram grija cu care umbla cu fiecare volum, nu îndoia paginile, puneă un semn desenat de el anume pentru treaba asta, avea înclinații și spre pictură, dar îl atrăgea mai tare scrisul. Îmi citea uneori cîte un fragment, îmi cerea părerea... Mă bucuram că el mă lua în serios, nu rîdea de poeziile mele, mă îndemna să perseverez... Și în glumă îmi spunea „Eminescu”, iar eu lui îi ziceam „Creangă” – era o urmare a lecturii „Amintirilor de la Junimea”, unde se vorbea despre prietenia celor doi mult admirați scriitori, pe care năzuiam să-i urmăresc... Jocul acesta îmi plăcea nespuse de mult, îl iubeam pe cumnatul meu mai puternic decît pe frații mei, cu el aveam atîtea puncte comune, pasiunea pentru scris, pentru lecturi, dorința de-a ajunge cărturar, de-a lumina și pe cei din anumite pricini rămași în urmă... El avea drumul deschis, deținea o diplomă de învățător, urma să facă un an armata și apoi își relua postul... Parcă îl compătimeam puțin în

taină că este atît de sărac, avea un singur costum de haine, un palton foarte vechi, mai ros decît cel cu care venise în sat Dumitru Burlacu... Și mai trebuia să se ocupe de construcții în loc să-și continue scrierea romanului. Știam că din cauza căsătoriei o ducea atît de greu, dar îl admiram, tot în taină, că nu se lasă copleșit de necazuri, glumește mereu și mai ales crede în viitor... Eram atît de fericită că am un astfel de cumnat, căutam să fiu și eu de ajutor, să se simtă cît mai puțin strîmtoarea în care ne duceam viața... Pînă-n toamnă salonul ca al regelui a fost terminat, pe dinafară au fost lipiți pereții, văruiți, acoperișul șindrelit, casa arăta mîndră și atrăgătoare. Înăuntru a rămas neterminat, pămîntul nepodit, pereții nelipiți... La 2 octombrie s-a născut o fetiță. Au făcut în grabă botezul, copilul venise prematur, arăta cît o mițucă, se temeau să nu moară necreștinată... Salonul a folosit pentru petrecere, au venit cîteva perechi de nași din oraș... Iar tatăl peste cîteva zile a plecat în armată... De mila soră-mi, să nu stea singură cu un copil atît de neformat, putea să-l piardă din clipă-n clipă, mama iarăși a părăsit orașul, întorcîndu-se acasă...

Cred că ea a reușit să-i salveze viața micuței Lidia...

VOIAM SĂ FIU ÎNGER, DAR...

Locuiam tot la matusa Catea. Dormeam pe aceeași blană de berbec, citeam la aceeași lampiță de noapte, simbetele lipseam de la școală... Dar eram în clasa a doua, mi se spunea domnișoară de către elevele din urma mea. Pînă și unele din clasele mai mari mi se adresau cu domnișoară, nu la modul glumeț, ci cu seriozitate, auziseră că scriu poezii, piese de teatru, romane... ce mai faimă se lățise în toată școala, se lăudau colegele cu mine, nu era un lucru de trecut cu vederea că ai o colegă poetă... Cred că arătam destul de caraghioasă cu aerele mele de scriitoare, dar deocamdată nimeni nu mă luase peste picior, nici măcar profesoara mea de limba română, așa că mă socoteam îndreptățită să port acest nimb... Nu mă numise cumnatul meu Eminescu?... Deși eram convinsă că jocul nostru fusese doar o dorință de-a ne face viața mai „elevată”, totuși continuam să mă cred pornită pe urmele mult îndrăgitului poet... (încă nu intuiam atunci cît de înalt era piscul pe care urcase el și că nu-i era dat oricărui muritor să ajungă pînă acolo.)

Îmi făcusem prietene: Claudia Juc, cea mai bună elevă din clasă, avea surori profesoare chiar în școala noastră, nu și la clasa noastră, nu era vorba nici de un fel de protecție, fata învăța cu seriozitate, citea și alte cărți, schimbam volume între noi, discutam pe marginea lecturilor... Îmi plăcea foarte mult, dar prietenia noastră se mărginea la școală, nu mă invitase niciodată la ea acasă, aș fi dorit să intru în curtea lor, acolo erau brazii din care mama îmi adusese o crenguță, acum crescuseră înalți, erau singurii din oraș și mă atrăgeau, dar Clava n-a chemat nicio fată din clasa noastră și nici pe mine, poate că părinții nu-i îngăduiau, ei se socoteau mai presus de familiile noastre, tatăl fiind felcerul orașului, se credea egal cu medicii, iar aceștia stăteau mai presus de oricine... Nu mi-am prea bătut capul pe atunci cu deosebiri de clasă. În afară de Clava o aveam prietenă pe Larisa Juravliov, ea rămăsese orfană de tată, mai avea o soră

mai mică și locuiau într-o casă pe marginea Prutului, aveau o livadă întinsă de meri, tatăl ei avusese un atelier de tâmplărie, mai lucra acolo un fost ucenic al lui și din asta se întrețineau. Larisa avea și un bunic pensionar, acesta o ținea la școală și-i dădea bani pentru îmbrăcăminte... E drept că avea o situație materială mai bună ca mine, dar ea nu se ținea cu nasul pe sus... Noi două devenisem de nedespărțit. Aveam același drum spre casă. Eu locuiam mai aproape, îndată ce treceam Podul de piatră, o stradelă cotea spre „Tarbut” și la câțiva pași mai sus era poarta noastră. Într-o zi mă conducea ea pe mine pe stradela asta. În ziua următoare mergeam eu cu ea pe Strada Mare pînă la colțul unde ședea orbul și coteam pe stradela aceea, i se spunea Ulița ȝiganilor, și-n cîteva minute eram acasă... Îmi plăceau atît de mult aceste scurte plimbări împreună cu Larisa, nu pierdeam decît două-trei minute în plus în ziua cînd rîndul meu era să merg pînă la Ulița ȝiganilor, dar în minutele acelea ne spuneam zeci de lucruri, rîdeam din te miri ce, făceam planuri pentru mici excapade, la prima zi de sărbătoare... De obicei îi ceream voie mătușii să merg duminica după-amiază la Lealea, să învățăm împreună. Nu aveam nimic de făcut în orele acelea, ai casei ieșeau la plimbare sau primeau pe cineva în vizită. Mă lăsa. Într-un suflet ajungeam la Lealea. Apoi porneam amîndouă să privim apa Prutului, zvîrleam pietricele și urmăream rotocoalele lăsate în urma căderii, alergam pe plute sau mergeam de-a lungul malului, așa, la întîmplare, inventînd povești despre zăvoiurile întîlnite în cale. Alteori ne duceam pe linia ferată, așteptam trecerea unui tren și făcem cu mîna călătorilor. Pe linie era locul de plimbare a tineretului din oraș, ajungeam pînă la fosta graniță, treceam în Bucovina... Ne întorceam îmbujorate și convinse că făcusem adevărate excursii pe tărîmuri necunoscute... Între timp Larisa cunoscuse un baiat, elev la Școala de Arte și Meserii de băieți, cu vreo doi ani mai mare ca ea, el venea la lucrătorul din atelierul lor cu care era prieten. Mitică a început să-i scrie Larisei scrisori de dragoste, mama fetei îngăduia această prietenie, era o femeie foarte înțeleaptă, blajină, îl invita pe tînăr în casă și aducea vorba de viitor. Dacă Mitică Bejănarul voia să preia atelierul fostului ei soț, i-l preda numai să împlinească majoratul... Mai avea un an pînă atunci... Mitică devenise viitorul mire, deși Larisa abia era în clasa a două. Înțelegeam că toate mamele nu visează decît rostuirea fetelor, iar școala era bună pentru prestigiu... Îmi plăcea că Larisa avea o dragoste atît de romantică, începusem chiar să scriu despre ei doi, iar el îmi spunea Veronica, să-mi amintească de iubita lui Eminescu... Copilărești erau întîlnirile mele cu Larisa, plimbările noastre și chiar romanul lor plin de puritate, doi copii care visau în viitor o căsnicie, ocrotiți de înțelegerea părinților...

Orașul nostru, cît un sat, se asemuia și la zvonuri cu satele. Cineva i-a spus mătușii că m-a văzut pe linie, sau poate „Pe graniță”. Mătușa socotea că am săvîrșit o îngrozitoare nelegiuire. A trimis vorba să vină mama, să mă judece împreună... Casa părea în doliu, ucisesem un înger, cum fusesem crezută pînă la înfiorătoare descoperire, îngerul zăcea hăcuit de cruzimea mea, de fățarnicia atît de bine acoperită, noroc de „oamenii de bine” care m-au demascat... A venit mama speriată, credea că e vorba de necazuri în școală... Mătușa începuse pe un

ton disperat... Ce nenorocire, crezuse că voi fi un copil ascultător, îmi voi vedea de nevoile mele, când colo m-am înhăitat cu altele, umblăm pe coclauri, cine știe ce depravate am ajuns, lumea ne va arăta cu degetul, ce rușine, orașul e ticsit de rude, eu și așa le cam fac de rîs cu îmbrăcămintea, se feresc să dea pe față rudenia de sînge, tocmai eu, în loc să fiu înger cu sufletul curat cum păream, sînt rușinea familiei... A înșirat mătușa nenorocirile care mă așteaptă, m-a făcut nerecunoscătoare față de cei ce vor să mă ajute să ies din mocirlă... Tăcuse mama ca și când ea ar fi fost cea judecată, se ferise să se uite la mine, privea în pămînt, trăsese basmaua streășină pe ochi ca la o mare durere... Se pare că n-a mai putut răbda, și-a săltat capul cu o zvîcnitură energică și a făcut semn că e destul... „Catea, nu ți se pare că prea înnegrești faptele?.. E un copil, i-o fi plăcut să mai zburde puțin, muncește destul. Am s-o iau de la tine, oi găsi un loc undeva... Da tu să știi că nu faci bine că năpăstuiești copiii. Cu răul treabă nu faci, cu bățul nu-i îndrepti... Ai și tu fete, vezi-ți de ele... A mea știe că e săracă și numai cîntecul îi va fi zestrea... Dacă se va purta rău, ea va suferi... Și-acum să nu mai lungim vorba, că de aude cineva cele spuse de tine, s-or agăța de umbra fetei și nici apele din lume nu le-or putea șterge... Spune, nu-i drept?..”

Mătușa a rămas năucă. Îi păruse purtarea mamei o nesocotință, să îmi ia apărarea, îl loc să-mi tragă o bătaie soră cu moartea. Unde voi ajunge cu nepriceperea mamei în educație? Dar nu mai găsea nimic de făcut, se învoise cu mutarea mea, să nu-i influențez în rău fetele... M-a dus la unchiul Grișa, el nu avea copii, casa lor arăta ca un muzeu cu lucruri scumpe și bibelouri, soția lui foarte gospodină, se spunea că toată ziua deretică prin odăi, dar nu-i plăcea să primească pe nimeni din familia soțului... M-a acceptat să dorm pe cuptor în bucătărie, peste noapte, restul timpului să-l petrec la o altă mătușă, aceasta avea copii de școală și nu conta dacă mai era unul în plus. Mă muștrăm cu severitate pentru necazurile aduse mamei, avea și așa destule, mă lipeam și eu unde puteam să-mi scriu temele, nu-mi mai îndreptasem scrierea, tot pe genunchi țineam caietul, mîna ghemuită făcea literele și mai urîte ca în școala primară.

Mătușa Catea nu avea inimă rea, dimpotrivă, la casa ei mereu se pripășeau diverși copii flămînzi a căror părinți lucrau cu ziua, plecau de-acasă înainte de-a se trezi odraslele lor, uitau sau nu aveau ce să le lase de mîncare... Mătușa îi chema la ora prînzului... Veneau pe timp îndelungat frați și nepoți de-ai soțului, aceștia nici măcar nu o ajutau la treabă... Mi-a simțit lipsa, a sfătuit-o pe mama să mă aducă iarăși la ea... Am revenit, aici aveam lămpița miraculoasă, biblioteca în vecinătate... Si-i era mai ușor și mamei, nu se mai întreba pe unde stau să-mi fac lecțiile, ghicea ea că tanti Olga nu mă voia în casa ei curată ca un pahar...

Îmi propuneam să fiu un copil bun, pentru liniștea mamei, mă doream eu însumi o fată respectuoasă, ascultătoare, harnică... Dar ispita de-a frecventa biblioteca era mai puternică decît voința mea. Și spre a mări primejdia în orașul nostru, s-a mai înființat o bibliotecă și asta tot în calea mea... De fapt era o librărie, purta firma de „Universală”, avea de vînzare rechizite școlare, jucării, dar mai ales cărți. Vechea librărie nu aducea decît manuale școlare. Aici se găseau tot felul de cărți și, ceea ce era mai important, se dădeau cărți cu împrumut...

Clădirea se afla la câțiva pași de Podul de piatră, arătoasă, cu pereții înalți, doi dintre ei fiind ticsiți de rafturi cu cărți...

Proprietarii noii librării erau doi soți tineri, se pare abia căsătoriți, ea o blondă care semăna leit cu Greta Garbo – atunci foarte cunoscută în târgul nostru, iar el un bărbat înalt, subțirel, brunet și fiindcă tot am comparat-o pe ea cu o actriță, să arăt că și el semăna cu Tiron Power. Și fiind atât de frumoși amîndoi, magazinul lor era mereu plin de tineret... Dar tinerii librari nu erau numai frumoși la înfățișare. Se purtau cu o politețe neîntilnită în orașul nostru, vorbeau o românească atât de plăcută auzului, încît și numai pentru atât veneau unii... De cărți obișnuit se ocupa bărbatul. Cunoștea conținutul volumelor, spunea cîte ceva despre autor, făcea ca un fel de prefață a cărții și aștepta cu răbdare să te hotărăști... Începuse să-și cunoască cititorii, pe mine mă primea cu o plăcere deosebită, se urca pe scăriță și-mi scotea volumul dorit, mă încredeam în părerile lui despre cărți... Nu renunțasem nici la biblioteca „Tarbut”. Acolo îi găseam pe Dostoievski, Tolstoi, Cehov. Acești autori nu se aflau în rafturile librăriei „Universale”... Făceam acum două abonamente, renunțam la mai multe manuale, dar fiind prietenă cu Larisa și Clava, ele îmi împrumutau cărțile de școală chiar pe cîte două-trei zile... Poate că fără pasiunea pentru cărți aș fi reușit să fiu un înger, dar din pricina lor deveneam o mincinoasă, dădeam vina pe școala, ea îmi cerea atât de mult să citesc de adormeam abia în zori și mă sculam cu ochii cîrpiți de somnul neîmplinit...

MOȘUL CU BARBA PÎNĂ-N BRÎU

Mătușa și copiii se retrăgeau devreme în dormitor, mai ales iarna, acolo era căldura plăcută, nici umedă ca în bucătărie, nici rece ca în altă odaie, ci așa cum îi era drag oricui să o simtă. Unchiul mai întîrzia prin oraș cînd venea acasă, cina la repezeală și mergea și el la ceilalți. Pe atunci aparatele de radio erau extrem de rare, nu știu dacă avea cineva în oraș, mătușa nici nu auzise de așa ceva. În bucătărie dormea un băiat din satul unchiului, argat la cai și, de fapt, la treburile din curte. Uneori țineau și servitoare, dar din cauza nervozității mătușii plecau fetele după primele săptămîni... De cînd locuiam la ei nici nu aveau nevoie de servitoare, locul acesteia îl țineam eu. Astfel că noaptea cînd soba se răcea și se lăsa frigul în dormitor, unchiul apărea în prag și-mi cerea să aduc surcele din bucătărie și sticla cu gaz... Mă strecuram ușor pînă la cuptor, pe întuneric, să nu-l trezesc pe băiat, el dormea butuc, poate fiindcă toată ziua era într-o continuă alergătură... Într-o noapte cînd mă trezise unchiul fusesem atât de somnoroasă, încît în clipa cînd am deschis portița cuptorului m-a bufnit căldura în față – se copsese în ajun piine și încă nu se răcise vatra de cărămidă arsă-și – am ațipit în clipa aceea. După o vreme, enervat de întîrziere, unchiul a strigat ce dracu fac de nu-i aduc cele cerute... „Vin. Vin îndată! Numai să culeg surcelele!”

Băiatul se pare că se trezise la intrarea mea în bucătărie. Voise să iasă în curte, aștepta să plec, să nu apară în fața mea așa despuiat cum obișnuia să doarmă... I se păruse că au trecut ceasuri de cînd mă aplecasem în fața cuptorului... Nu mai apăream. Își făcuse fel de fel de gînduri, trăise la țară,

superstițiile nu-l ocoliseră, poate că m-a înghițit necuratul, înlemnise de spaimă... Și-a revenit abia cînd i-am răspuns unchiului la chemare... Speriată, mătușa a luat un vâtrai și-a scociorit în gura cuptorului: erau o mulțime de cărbuni aprinși sub cenușa în aparență stinsă... M-a luat la ceartă îndată ce-am deschis ușa bucătăriei – aceasta era intrarea pe care o foloseam toți ai casei. Scrum puteam să ajung! Atît de nătîngă puteam fi, încît să nu-mi dau seama că mai rămîn cărbuni aprinși peste noapte?!. Nemaipomenit de nesocotită... Încolțită, mi-a fulgerat prin minte o poveste atît de verosimilă, încît eu singură mă minunam cum de am scornit-o așa de ușor... Lăsîndu-mă în genunchi lîngă cuptor, era un cuptor zis „franzuzesc” construit jos de tot, iar deasupra, în locul clasicului horn, era o plită cu mai multe ochiuri și o vatră pentru veselă, fără spațiu de dormit ca la cuptoarele noastre... Deci mă lăsasem jos să deschid porțița de tablă. Dinăuntru s-a ivit un bătrîn cu o barbă cum îi omătul, lungă pînă la brîu și-mi spuse ca o poruncă: „Pune capul pe surcelele aestate și prefă-te că dormi. În vremea asta eu am să alung pe dușmanul cuptorului, uite-te că vrea să-l rîschească... Nu-i plac cuptoarele franțuzești, colb le face unde le găsește... Dacă ții capul pe surcele răul te cruță și scapă cuptorul... Și Bătrînul cu barba pînă la brîu mi-a așezat surcelele în chip de pernă, m-a îndemnat să închid ochii, parcă avea glasul vrăjit, într-o clipă am adormit... Și simțeam, cum Dușmanul se foia împrejurul meu, încerca să mă alunge... Eu nu mă clineam... Și m-a strigat unchiul...

Devenisem o mici vedetă, a fost chemata cumnata mătușii, una dintre soțiile unchiului Serghei, cuscra Trișniovski, fosta noastră gazdă, vecinele din dreapta și din stînga, m-au pus să repovestesc visul, relatam cu fidelitate prima versiune, mi se întipărise în minte ca un fapt real, eram și eu tulburată, văzînd jarul pe vatra cuptorului, înțelegeam pe lîngă ce primejdie am trecut, dacă pârul lua foc m-ar fi pocit arsurile, chiar de rămîneam în viață aș fi arătat ca un monstru și mama ar fi murit de durere... Povesteam și celor trei femei mature, mame de copii mai vîrstnici decît mine, mă ascultau cu sfințenie, căutat să tălmăcească fiecare cuvînt al bătrînului cu barba albă, să caute semnificație gesturilor... Ce înseamnă Dușmanul casei, ce reprezintă darîmarea cuptorului... Da, trecuse casa lor pe lîngă o grea cumpănă, m-a ales pe mine sfîntul, sau poate însuși Dumnezeu să ocrotesc casa lor..

Scăpasem basma curată din întîmplarea cu adormitul în gura cuptorului, dar am tras și eu o tainică învățătură, oamenii sînt așa de ușor de speriat cu profeții sumbre, sînt sclavii superstițiilor, se cred puternici, stăpîni pe viața lor și e destul să inventezi un vis ceva mai tulbure și cad pradă spaimei... Pentru că nu știu carte, toate cele trei doamne, în pas cu moda la port, la ifose de cucoane, dar nici una nu cunoștea o buchie, nu știau să se iscălească... Și nici măcar nu-și dau seamă cît de rămase în urmă sînt, ar fi în stare să voteze pertru arderea pe rug a unei presupuse vrăjitoare... Nu era nicio deosebire între femeile din satul meu și orășencile din inima tîrgului: era nevoie de învățătură! De luminarea minților... Și mă vedeam cu adevărat o mică aleasă, care va închina viața pentru risipirea întunericului neștiinței de carte...

O NOUĂ DESCOPERIRE

Zvonul a înspăimîntat întreg orașul: un tânăr de douăzeci și șase de ani și-a omorît fratele, acesta avea numai nouăsprezece, fiindcă a refuzat să treacă la o sectă religioasă, din care făceau parte și părinții lor.

Preoții din județ au folosit întîmplarea tragică să le facă o demonstrație religioasă. S-a hotărît ca autopsia victimei să se facă în curtea părintească, de față cu mulțimea adunată să asiste la ea, să vadă omenirea cum se ciopîrțește un trup tânăr... Era într-o duminică, ulițele tîrgului gemeau de lume, nu puteai să te strecuri decît făcîndu-ți drum cu coatele... Larisa și cu mine am reușit să ajungem chiar lîngă masa pe care zăcea Mihail, înainte încă de-a apărea medicul legist. Am privit cu înfiorare chipul frumos al mortului, fusese un tânăr înalt cu fața prelungă, părul ondulat, un flăcău din cei îndrăgiți de fetele tîrgului. Înțelegeam de ce n-a vrut să se lepede de viața normală, nu i-a plăcut falsitatea acelor sectanți spre care îl obliga fratele să se îndrepte... Îmi era milă de viața aceea curmată timpuriu, îl asemuiau lui Trifan și Toader – personajele unei povestiri la care migăleam de ani de zile... Și cei doi abia trecuseră de optsprezece ani, Mihail avea abia un an mai mult... Nu știu ce simțea Larisa, avea chipul întunecat, buzele livide, cred că-l ura pe ucigaș... Și eu aș fi scos ochii criminalului, l-aș fi sugrumat fără părere de rău...

Asistasem cu încrîncenare la tot ce se face în astfel de situații: bisturie însîngerate, pielea capului înlăturată... Medicii lucrau, muștește, adunau bucățile pentru analize, făcîndu-și doar semne... În schimb preoții, cîțiva, continuau să cădelnițeze, să înceapă cîte o cîntare pe care o încheiau de fiecare dată cu aceleași cuvinte: „Robul lui Dumnezeu Mihail, mort pentru credință”... Se auzeau hohote de plîns, sîsîieli și din cînd în cînd cîte o frază în preajma noastră: „N-a gândit să-l ucidă! L-a bătut numai să-l sperie... Da din greșeală l-a trîntit cu ceafa într-o piatră... Păcatele cele grele...”

Am stat acolo lîngă masa pe care se făcea autopsia pînă ce s-a terminat orerația, am asistat la punerea tînărului în sicriu... Și, ca niște rude apropiate, am pornit chiar la un pas de mort, puteam atinge din mers sicriul dus pe brațe de tineri aleși de biserică, cu banderole purtînd inscripția: „Mort pentru credință”... Mergeam la pas, cum se merge în astfel de împrejurări, plîngeam pe tăcute, dar lacrimile nu mă împiedicau să văd că toată suflarea orașului apărea din toate ulițele pe lîngă care trecea cortegiul, iar preoții se întreceau în cîntări, părea că sînt plini de mulțumire pentru demonstrația atît de reușită... După un timp, drumul nu se mai sfîrșia, duceau mortul pe străzi cît mai ocolite, să dureze cît mai mult „drumul lui cel din urmă”. Am deslușit un clinchet metalic ca atunci cînd încercam să prind găleata scăpată-n fîntînă și racul se lovea de lîntugul de care fusese agățat... Cling-cling-cling-cling... Intrigată, am întors capul: întîi am zărit un chip asemănător cu cel din sicriu, numai că avea ochii mari deschiși, ca

în spaimă, măriți de groază... Ochii aceea mi-au părut două oglinzi, care reflectau zvîrcolirile unui suflet pus pe rug... Apoi am zărit cătușele și după aceea și lanțurile de la glezne...

N-am să înțeleg niciodată de ce primul meu gând a fost să-i scot cătușile: e îngrozitor să vezi un om în cătușe... Dar omul acesta a ucis... Pe fratele său... Cine l-a instigat! Cine l-a înrăit! Pentru care credință s-au bătut?! A cui este credința cea dreaptă... Mihail zăcea în sicriu... Acesta se măcina pentru moartea fratelui său, pentru fapta sa... Pentru durerea părinților... Pentru el în lume pace nu va mai fi cu putință... Veselia din cîntarea preoților mi s-a părut dintr-o dată grotescă: cum să te bucuri că un om merge în cătușe în urma sicriului fratelui său!?... Am rugat-o pe Larisa să ieșim din cortegiu. Crezuse că mă simt rău, obosisem, din zori ne aflam în picioare... După ce ne-am depărtat puțin am întrebat-o, dacă l-a văzut pe cel în cătușe.

Nu-l zărise! De l-ar fi văzut i-ar fi dat cu pietre în obraz... „Lealea, așa milă mi-a fost de el” – mărturisise cu dureroasă sinceritate... Prietena m-a privit cu o curiozitate nereținută: „Tu ești nebună! Zău că ești nebună! Cum poți spune că ți-e milă de-un criminal!”... „Dacă mi-e milă! Să mă prefac? El suferă mai mult decît noi toți cîți am venit ca la circ, să ne distrăm. I-ai auzit pe preoți? Se bucurau că au prilejul să facă manifestație pentru biserică... Victima este Mihail dar și fratele său... Victima obscurantismului...” Taci, de te aude careva te duce la „Cobilianski”... Cred că te-a bătut soarele în cap... Ai să-ți revii...”

Lealea nu mă înțelegea, dar nici eu însumi nu pricepeam ce se întîmplă cu mine. Pînă atunci judecățile mele erau limpezi: asta e bin și asta e rău, așa cum albul este alb și negrul e negru. Simplu de împărțit, de apreciat. La fel și faptele le puteam judeca după cum erau ele... Iată că de data asta îmi venea foarte greu să-mi dau seama, dacă nu cumva greșesc: cine îmi dă dreptul mie să judec fapta conducătorilor religioși, fie cei bisericești, fie sectanți ca instigatoare la crimă!.. De unde s-a ivit mila aceasta pentru un criminal? Nu o fi avînd dreptate Larisa să mă creadă nebună? Mama ce-ar zice oare!.. Mi s-a făcut puțină frică de felul meu de-a simți, poate că nu sînt chiar sănătoasă... Dar nu puteam uita privirea grea de durere, nu reușeam să înlătur din minte clinchetul cătușelor, al lanțului... Simțeam că nu voi putea vedea un om încătușat, indiferent pentru ce faptă a fost pedepsit, fără să mi se înrîncene carnea pe trup... Și îmi era limpede că sînt cazuri cînd omul a săvîrșit o faptă pentru care legea are dreptul să-l pună în lanțuri... Atunci va trebui făcut ceva ca oamenii să nu săvîrșescă lucruri pentru care pot fi încătușați... Oare nu e cu putință să se ajungă la asta? Ca omul să știe să evite greșeli pentru care își poate pierde libertatea?.. Aveam cam cinsprezece ani și capul îmi crăpa de atîtea întrebări fără de răspunsuri... Din nefericire, aceste frămîntări de la vîrsta aceea m-au urmărit toată viața fără să le găsesc răspunsuri liniștitoare...

Citeam cu aceeași pasiune tot ce-mi cădea în mînă, nu făceam deosebire între o carte bună și cine știe ce colecție, în fiecare găseam cîte o idee care mă făcea să mă cred mai înțeleaptă cu puțin fața de cum fusesem înainte de-a începe lectura respectivă. Îmi făcusem și obiceiul să notez într-un caiet volumele citite,

mă bucuram văzînd cum cifra se mărește... La fel se adăugau la număr și scrierile proprii. Aveam caiete cu poezii, de povestiri și chiar piese de teatru – scurte, scrise anume pentru a fi jucate la serbările școlare. În tot ce porneam să scriu, urmăream să fac educație cetățenească. Nu scriam nimic de dragul de a scrie. Colegele mă socoteau genială, dar ele – în afară de Claudia Juc – nu citeau decît bucățile din manual și nici pe aceia chiar totdeauna. Profesoara de limba română nu mi-a cerut niciodată să-i arăt ce scriu, deși auzise de la fete. Îmi aprecia laudativ temele școlare, compunerile libere, dar atît. Nici eu nu îndrăzneam să-i cer părerea despre ceea ce scriu. Păream foarte îndrăzneată la lecții, nu mă intimidam față de inspectorii veniți cîteodată să asiste la cursurile noastre, dar cînd venea vorba despre scrisul meu mă păraliza timiditatea: doream atît de mult să scriu încît o părere negativă cred că m-ar fi demoralizat... Totuși, peste voia mea, Claudia a propus o poezie pe care o copiasse din caietul meu fără știrea mea, să o recit la o serbare. Doamna Munteanu a citit-o, m-a poftit să o însoțesc la cancelaria profesorilor și după o lectură împreună m-a întrebat dacă nu mi-ar plăcea să o scriu în proză, ca un poem în proză, să încerc chiar de față cu ea... N-a fost greu, poemul mi-a plăcut chiar mai mult... L-am citit la serbare, apoi am fost mereu solicitată să compun cîte ceva pentru diferite ocazii... Am devenit oficial „poeta școlii”, dar de atunci poezii nu am mai scris. Curînd am renunțat și la piese de teatru: m-am profilat, cum s-ar spune astăzi, numai pe proză. Simțeam că pot spune exact ce-mi propun... Și alții mă ascultau cu plăcere, mă aplaudau...

Astfel începuse activitatea mea scriitoricească...

ÎNTÎLNIREA CU STATUIA LUI EMINESCU

Renunțasem la scris poezii, dar nu și la citirea versurilor. Și mai ales volumul lui Eminescu îmi era ca biblia pentru habotnici. Puteam spune și eu ca Alexandru Vlahuță: „Tot îți mai citesc măiastră-ți carte, Deși o știu pe din afară”... Știam pe din afară și tot mai citeam versurile... Și-l iubeam pe poet cu o dragoste nefirească, îl visam noaptea ca și cînd ar fi viu și-i puteam spune cîte îmi treceau prin minte... Ziua după visele cu el trăiam simțămîntul că l-am întîlnit, că el trăiește cu adevărat... Recunosc ca am trecut și printr-o perioadă de nebunie, pe care o ascundeam cu eforturi supraomenești și strădania mea atrăgea bănuieli că am sufletul încărcat de păcate grele, că sînt o prefăcută, vreau să mă arăt cuminte, în realitate am legături amoroase tănuite, mă trădau ochii vinovați... Numai Larisa știa adevărul despre mine, dar și ea flutura cu greu înțeles degetele mîinii drepte la tîmplă, cînd venea vorba de dragostea mea: „Mai mult ca sigur că ai să ajungi la „Cobilianski” așa i se spunea spitalului de nebuni din Cernăuți, se pare că după numele unui medic vestit... Și iată că aveam prilejul să ajung la spitalul pe care mi-l prezicea Larisa, dar nu chiar în vreun pavilion de alienați ci la secția Antirabică... Spre marele meu noroc, cațelul unor vecini s-a repezit drept la piciorul meu, mușcîndu-mă zdravăn de pulpă... Ieșisem în stradă să merg la școală. M-am întors să dau cu spirt mușcătura, am legat-o

cu o batistă albă și-am plecat repede să nu întârzii. Am stat la toate cele patru ore, liniștită, fără să bănuiesc ce veste mă așteaptă acasă: cîinele turbase, trebuia să plec urgent la Cernăuți, la Institutul antirabic... Primul gînd ce mi-a fulgerat prin minte: am prilejul să văd statuia lui Eminescu. Și să calc pe străzile unde a pășit el cînd era elev în acest oraș... Nici de formă nu arătam amărită. Să plec la Cernăuți fără să mă coste drumul, în astfel de cazuri Primăria plătește, să stau acolo cîteva zile!.. Șansă ca aceea rar se iverse în viața cuiva. Am trimis vorbă mamei printr-un sătean, fiindcă așa se cuvenea, să afle și mama. Ea a sosit cu sufletul la gură. M-a găsit pregătindu-mă de drum. Era primăvară, nu știu de ce anul acela pomii înverziseră cu multă întârziere, abia atunci se deschideau mugurii deși luna mai era pe aproape. Călcam uniforma pe o masă scoasă în curte, mătușa cîrpea ceva stînd pe un scăunel scund. I-a adus unul și mamei, vorbeau amîndouă de ghinionul să dea cîinele tocmai peste mine, iar eu gîndeam că ce bine că tocmai eu m-am nimerit în calea cîinelui turbat, acum mă pregătesc ca o adevărată domnișoară pentru un voiaj. Uniforma îmi era nouă, mi-o cususe mama de paște, aveam în anul acela și un pardesiu nou, cusut de o croitoreasă orășeancă, și pantofii îmi erau noi, tot pentru sărbători au fost cumpărați... Aveam să apar în fața statuii sfinte onorabil îmbrăcată, nu mă încercau nici un fel de complexe.

Mama își asculta sora, dar ochii ei mă urmăreau pe mine, parcă voia să se încredințeze că știu să-mi așez îmbrăcămîntea pe niște umerase făcute dintr-o creangă de răchită și din senin am auzit-o exclamînd: „Catea, da fata me nu-i urită?! Îmi era inima ră degeaba!” – și obrazii ei se însuflețiră ca de-o mare bucurie... „Urită nu, de-ar avea și mintea ca înfățișarea!..” și nu-și mai continuă gîndul mătușa. Dar mama nici nu mai aștepta o confirmare a descoperirii ei. Ea observă că eu m-am apucat să-mi țin ciorapii la călcîi – rupeam atît de repede ciorapii fiindcă aveam mersul greoi din cauza unui platfus foarte accentuat, dar atunci nu cunoșteam această defecțiune și nici mama nu auzise de ea. Pe mama a impresionat-o grija cu care țeseam gaura să nu se observe cusătura, a scos o batistă înodată din buzunarul rochiei, a dezlegat-o și mi-a întins o hîrtie de 20 lei: „Du-te fuguța și cumpără-ți colțuni. Ia colorați, că ești destul de mare și îndată vine vara...”

Mă fisticisem de emoție: dacă aveam și ciorapi buni, totul de pe mine era ca și scos din cutie. M-a tulburat și constatarea mamei că nu sînt urită. Bănuiam că asta i-a risipit grija pentru viitorul meu, zăcuse în sufletul ei o temere care a ieșit brusc la suprafață. . . Fata cea maritată era din nou plecată cu soțul ei într-un sat numit Mihalcova, el a fost numit director de școală, scăpase de grija armatei, acum viața lor pornise pe un făgaș normal, mai așteptau un copil... Încă nu îi văzusem noua gospodărie, dar nu ne îndoiam că la ei totul merge cum nu se poate mai bine, s-au luat doar dintr-o dragoste de nezdruccinat, numai în romane s-au mai văzut asemenea iubiri... Frații mei își făcuseră, care cum și-a dorit, un rost, cu băieții e mult mai simplu, ei își pot găsi o fată cu zestre și chipeși, cum arătau toți trei, depindea numai de ei să se căpătuiască... Eu eram „piatra din casă”, depindea și de înfățișarea mea cît de repede mă va urni mama

de pe pragul casei... Cît de bine îi ghiceam frămîntările! Era destul să scape o vorbă și știam ce gîndise în clipa aceea. Cred că cititul cărților mi-a dezvoltat puterea asta de-a intuit ce gîndesc ceilalți, mai ales că oamenii crezîndu-mă cam năîngă nu se fereau să-și spună părerile de față cu mine.

De fiecare dată cînd ne întîlneam eu cu mama, ea aștepta să-i dau vestea cea mare: m-a plăcut un băiat, sînt perspective de măritiş?... Astfel de veste nu-i puteam da... Să-i fi spus că sînt îndrăgostită de Eminescu și că altul nu-l poate înlocui? Și ea, biata, s-ar cruci ca Larisa. Și poate că ar suferi enorm. De aceea nu-i destăinuiau tulburările mele. Sora la anii mei se măritase. Ea abia începuse clasa a treia, eu o aveam pe terminate... Și nici un fel de speranțe pentru mama. Dar cîte succese pentru mine!.. Numărul cărților citite, manuscrisele... Ieșirile pe scenă cu poemele mele... Abia eram în clasa a treia, mai aveam încă doi ani pînă la absolvire și eu cucerisem primii pași spre tribuna de cîntărire... Mă recunoșteau chiar și profesorii mei. Nu mai eram o elevă mediocră, mă aflam în fruntea clasei, fără să depun vreun efort pentru asta, nu toceam, nu rîvneam laude și pur și simplu lecția îmi intra în cap dintr-o simplă lectură, în afară de matematică, restul materiilor deveniseră o joacă pentru mine, chiar și chimia, fizica. Nu-i mai puțin adevărat că programul școlii noastre era atît de simplu, încît numai cine nu voia să-și arunce privirea pe lecții nu știa.

Aveam multe ore de lucru, doar școala era numită de meserii. Învățam probleme de gospodărie, cum să curățim o haină, cum să împachetăm un bagaj... Iar lecții de limba română aveam numai două pe săptămînă, tot atît și de limba franceză. Îmi plăcea să învăț franceza, dar aș fi dorit să avem în fiecare zi lecții de română. Am făcut foarte puțină gramatică, s-a trecut atît de repede peste ea, încît nici n-am apucat să o deprind temeinic. Și spre marea mea părere de rău nu reușeam să capăt o carte de gramatică. Pe atunci lucrul cel mai rîvnit din lume pentru mine era o carte de gramatică. Așa cum în prima adolescență rîvnisem un volum cu poeziile lui Eminescu, acum rîvneam cu aceeași intensitate această miraculoasă carte care te învăța limba corectă...

Cam aceste erau problemele mele în zilele cînd datorită bietului cățel mi s-a ivit posibilitatea de-a vedea orașul în care a învățat o vreme, Eminescu și-mi legam atîtea vise de acest drum... Visuri atît de diferite de cele ale mamei, care mă privea cu dragoste și uimire, parcă m-ar fi văzut în ziua aceea ca pe o Zină...

Poate că bucuria lăuntrică îmi înfrumuseța, într-un fel, chipul, de abia mă recunoștea mama. Știu că fericirea mă copleșea, nu-i puteam mărturisi mamei și nici măcar Larisei că binecuvîntez cățelul care m-a mușcat, îmi părea rău că l-au împușcat, trebuise omorît, turbase, dar eu trăgeam foloase de pe urma lui... De cînd jinduiesc să văd orașul Cernăuți! M-aș fi dus și pe jos, mama făcuse acest drum cîndva cu piciorul, dar ea trebuise să meargă acolo pentru un lucru important... Și eu aveam ceva foarte necesar de văzut, din punctul meu de vedere, ceilalți nu socoteau că pretextul meu de-a căuta urmele lui Eminescu ar fi o faptă de om sănătos. Cunoșteam locurile pe unde a umblat Eminescu dintr-o foarte scurtă biografie a lui, apărută într-o cîrticică semnată de Gala Galaction. Atunci nu reținusem autorul. Găsisem volumașul la librăria „Universală”, eram în

vacanța de iarnă, fusesem după cumpărături și ca de obicei, poposisem și la librărie... Era o zi geroasă, zăpada scîrțîia sub tălpi, cărarea de pe marginea șoselei fiind îngustă, bătătorită, cum m-am văzut trecută de canton am pus baiera traistei pe frunte și eliberîndu-mi mîinile, am deschis cărtica... Mergeam citind fără să-mi pese de sâniile care lunecau la un pas de mine pe șoseaua sticloasă, nu auzeam nici sfichiul biciului, nici îndemnul către cai să fugă mai repede, să nu-i prindă gerul pe cei ghemuiți pe paiele din sanie... Am mers așa pînă la Fîntina lui Roșca, jumătate de cale între oraș și satul nostru, cinci kilometri. Citisem destule pagini și nici nu simțeam că degetele înțepeniseră. Mănuși nu am avut decît mult mai tîrziu, cînd eram aproape de vîrsta matură... Un glas m-a strigat pe nume. O sanie s-a oprit... Leonte Grițunic mă poftea să urc în sanie, îmi arată locul de pe leagănul acoperit cu un lăiceraș țesut în culori foarte vii. Ezitam. Nu m-a lăsat pînă ce nu m-am suit în sanie, dar m-am așezat pe snopul de paie din spatele leagănului. Îndemnă caii să pornească, apoi se întoarse către mine, privirea i se opri pe degetele mele vinete. Nu spuse nimic de nesocotința mea, puteau să degere de tot, ci voia să știe ce carte citeam: „A!!! Înțeleg! Vechea pasiune! Îmi pare bine că ești consecvență în dragostea față de neînlocuibilul nostru poet...” Și a mai trecut ceva timp, de atunci am citit alte biografii, am aflat alte date despre Eminescu, iar acum am prilejul să-i văd statuia... Se mira mama de strălucirea ochilor mei, de vioiciunea chipului și era fericită. Mă urmărise cu atenție cînd mă îndreptasem cu iuțea să cumpăr ciorapii de culoare deschisă, pînă atunci purtasem numai negri, așa era uniforma școlii, fetele din clasele mari aveau voie să poarte ciorapi „sabli” și eu pășeam de la toamnă în rîndul claselor mari, mă afluam tocmai la mijloc... Revenisem în grabă, obișnuit umblam fuguța după îndemnul mamei, dar în după amiaza aceea aveam și mai mare iuțea în mișcări...

Mama plecase spre casă, mulțumită, părea că și ea simțea ca și cînd fata ei ar fi fost trimisă într-o excursie de plăcere. Am condus-o pînă la Podul de Piatră, ea a urcat pe treptele unui magazin cu tot felul de mărunțișuri și mi-a mai cumpărat două batiste – să nu-mi lipsească nimic ce-și dorește o fată cînd se duce într-o vizită, spunea ea cu satisfacție că mă petrecea „în lume” așa cum se cuvine... I-am sărutat mîna cu sfială, nu se obișnuia în familia noastră acest gest, îl aflasem din cărți și mă gîndeam că ea va înțelege cît de mult îi prețuiam darurile. Ea iuțise pasul, avea în față zece kilometri de parcurs, iar eu mă întorsesem de data asta cu încetineală, să treacă timpul cît mai repede, să se lase seara, fiindcă dimineață urma să plec... Deși nu aveam glas frumos ca al sore-mi la bucurie cîntam și acum m-am pomenit îngînînd ca pentru mine: „Mai am un singur dor”... Cîntam mereu cîntecele pe versuri de Eminescu, dar în după-amiaza aceea cuvintele mă tulburau mai puternic decît oricînd: numai o noapte mă mai despărțea de împlinirea mărețului vis...

ÎNTÎLNIREA CU DORITUL ORAȘ

Avusesem un somn agitat, mă tot visam că nu reușesc să ajung la gară, bijbii pe străzi, rătăcesc, ies mereu în ulița școlii mele, gata să intru în curte,

parcă uitasem ceva acolo, iar fluieratul trenului se auzea foarte slab, gînd înnebunitor de puternic, știam că intra în gară, nu-l voi mai prinde... Nu sînt poate importante momentele pe care le povestesc, dar îmi e greu să trec peste ele, această agitație în somn înainte de-a porni la un drum s-a repetat mereu, toată viață, teama că ceva mi se va ivi în ultima clipă împiedicîndu-mă să fac proiectata călătorie, se ținea de mine ca un blestem... Atunci însă zbuciumarea avea și un temei: cățelul fusese împușcat, creierul lui dus la analiză... Dacă se va dovedi că n-a fost turbat? Că doar o toana l-a făcut să se izbească în trecătorii cunoscuți de el?.. Atunci plecarea va fi oprită. Primăria nu avea de ce să-mi plătească drumul sau, mă rog, să strice o foaie de drum... Unchiul care urma să mă însoțească își va vedea de treburi... Eu mă voi resemna... Dar cînd se va ivi un alt priiej?.. Poate că abia cînd voi fi bătrînă. Sau chiar niciodată...

Nu survenise nici o catastrofa. Am urcat în tren împreună cu unchiul, soțul mătușii Catea, m-am proptit de geam și nu m-am dezlipit de el pînă la destinație. Trenul, deși „personal”, nu făcea nici-o oră, cele cîteva stații păreau neînsemnate, un fel de cantoane, deși cel puțin două dintre ele aveau rezonanțe istorice: Sadagura amintea de Vasile Alecsandri cu al lui „Iorgu de la Sadagura”, Boian l-a amintit pe Eminescu... Cine a citit poeziile marelui poet nu se poate să nu fi reținut acest nume. Fantezia mea le înfrumuseța, îmi propuneam să nu le uit în „Notele” mele de drum... Mai călătorisem odată cu trenul. Mă luase mătușa cu ea la Stalinești. Cununa pe un nepot al soțului, avea să fie nuntă mare și ea fiind nașă, avea obligația să „șadă” după masă, lîngă miri... În acest timp eu aveam să văd de copiii ei, mai mici decît mine... Atunci călătorisem noaptea, venise un birjar, arvunit de cu ziuă să ne ducă la gară cu trăsură, aveam bagaje, atunci nu mă tulburaseră nici un fel de griji, drumul îmi fusese indiferent, puteam nici să nu plec... Mi-am rămas totuși în minte, imaginile zărite prin geam: mi se păruse că trenul stă pe loc, iar stîlpii de telegraf, plopii, clădirile aleargă în direcția din care veneam noi... Atîta mi-a rămas în amintire și scurta dar intensă mea prietenie cu Olga, Olia i se spunea, o fetiță de-o vîrstă cu mine, eram în aceeași clasă primară și spre bucuria noastră femeile vîrstnice, niște rude, se ocupau de copiii mătușii, iar noi două furam harbuji dintr-o harbuzărie a primăriei, vecină cu gradina familiei Oliei. La drept vorbind, noi două ne înrudeam – ea era nepoata unchiului, soțului mătușii mele... Deci Olga era nepoata unchiului care mă ducea să mă interneze la Institutul antirabic. Acum ea locuia la Cernăuți împreună cu mama și surorile sale, poate de aceea mi-a și venit în minte drumul meu la Stalinești și figura prietenei mele de cîteva zile, aveam prilejul să o revăd, putea să-mi fie de mare ajutor, fiind de mai multă vreme în oraș, cunoștea străzile care mă interesau... L-am întrebat, în treacăt, pe unchiul Ioachim dacă trece pe la sora lui... Nu, nu avea timp, ea locuia undeva, într-o margine de oraș, iar el avea treburi prin centru, nu va rămîne peste noapte... Precizarea mă necăjise un pic, Olga nu va afla că sînt internată acolo, eu nu-i știam adresa, iar unchiul nu avea intenția să mi-o comunice, era clar că el nu voia să-i vizitez sora, adică să-i cad pe cap, așa tam nesam... Unchiul Ioachim nu mă iubea, nu mi-a arătat-o pe față, dar înțelegeam din ieșirile lui, uneori mînioase. I se părea că nu

sînt destul de harnică, găsește cîteodată cizmele nelustruite, gulerele la cămăși insuficient de scrobite, hainele necurățate... Ori cît m-aș fi străduit, nu reușeam să fac chiar toate cîte cerea o casă cu șase inși, fiecare cu pretențiile sale... El m-ar fi vrut să fiu doar „fată-n casă”, ca oricare altă argată, să văd de gospodărie, fără să mă mai duc și la școală... Scrișnea cîte odată: „Maică-ta umblă în zdrențe și tu te vrei cucoană! Mai bine ți-ai vedea de lungul nasului!..” Tăceam și încercam să-i intru în voie, mai mult de lucrurile lui aveam grijă... Cînd pleca undeva cu treburile lui negustorești, răsuflăm ca și cînd aș fi luat o vacanță neașteptată... Cum puteam să-i cer adresa soră-si? Dacă ar fi fost de acord să trec pe la ea, mi-ar fi spus chiar el să o fac... Înțelegeam din purtarea oamenilor mai mult, uneori, decît din vorbele lor.

Nu-i purtam nici un pic de supărare unchiului. La urma urmelor era și așa destul că mă îngăduia în casă, datorită lor urmam școala, nu-mă obijduiau cum citisem că pătesc alții, aveam mîncare pe săturate, drept că nu luam cu mine niciodată nici măcar o felie de pîine, cum aveau colegele mele, pentru recreație, nu mi-am cumpărat în toată viața mea de elevă nici un covrig sau corn, mă prefăceam că nici nu văd că fetele mănîncă în pauze... Dar parcă acasă mîncam vreodată între dejun și amiază? Nu huzurisem niciodată așa că nu mă simțeam oropsită. Poate că m-a durut venirea lui Moș Crăciun, care adusese la toți ai casei cîte ceva, în afară de mine. Mi-am dat seama că nu s-au gîndit cît de simplu puteau să împace și sufletul meu: un biscuit învelit într-o hîrtie colorată ar fi fost destul... La mătușa se coceau vrafuri de prăjituri cu nume diferite, din compoziții diferite. Nu mi se interzicea să mănînc ori cîte poftesc... Aveau și mandarine și bomboane de șocolată... Dar una era să iau eu din platoul de pe masă și alta să găsesc și eu în pantofi un pachetel... Dar astea erau mîhniri trecătoare, le puneam pe seama nepriceperii... Acum însă unchiul pricepuse că aș fi vrut să o văd pe Olga, ghiceam asta. Și de aceea nici n-am mai insistat asupra acestui subiect...

Un mic incident la coborîrea din tren m-a făcut să cred că sînt predestinată pentru o viață interesantă. La mine toate ieșeau ca la carte: de ce să se scurgă sosirea mea în gara Cernăuți ca la fiecare muritor?! Pe mine m-a înhățat de braț un individ între două vîrste, cu pălăria lăsată pe ochi, scrișnind: „Nici un piuit să nu scoți! Ești arestată!” – și mă împingea cu precauție să nu se alarmeze lumea spre un birou al gării. Nedumerit, unchiul cerea lamuriri, nu înțelegea ce se petrece... „Vezi-ți de drum! În liniște! Altminteri vii cu noi!” Unchiul îi explica pentru ce sîntem veniți, se cauta după portofel, voia să-i arate foaia de drum, trimiterea la Institut... Vorbele dădeau în gol, omul legii nu-l asculta, era atent să nu se observe că e vorba de o arestare, mă strîngea de braț, silindu-mă să pășesc normal, să pară că sîntem doi prieteni sau tată și fiică... Pășeam liniștită, nu mă știam vinovată cu nimic, bănuiam că toate se vor lămuri acolo în biroul spre care mă împingea omul forței publice... Unchiul se ținea de noi, părea disperat, nu i se mai întîmplase în viață astfel de încurcătură, mă îndemna să spun ceva, tăcerea mea îl convingea că sînt peste măsură de proastă, mă las ca o tîmpită dusă la arest sau unde naiba mă tîrîie individul, care se pretinde polițist... Știam

că degeaba aş vorbi, aş aduna lume, s-ar uita la mine ca la urs, apoi fiecare îşi va vedea de treabă, convins că am făcut vreo boroboacă, chiar fără vină nu te ia la arest... Oare nu te ia fără vină? Dar Călin ce-a păţit? N-a fost vinovat cu nimic, s-a dovedit mai târziu... Dar Trifan şi Toader?.. Nu! Nu-i chiar o glumă ce mi se întâmplă, m-am dumerit eu. Totuşi ce trebuie să fac? Nici unchiul nu mă ajută cu nici un sfat înţelept. Să ţip? Să mă zmuncesc din strînsoarea mîinii străinului? Cum ar fi mai bine?.. Obrajii unchiului erau acoperiţi de broboane maşcate, părea ca i-a izbit o rafală de ploaie drept în faţă. Uite ce necazuri îi fac! Cine să se fi gîndit la asta! Orice mi-ar fi trecut prin minte, chiar să deraieze trenul, dar la arestare nici nu mi-ar fi trăsnit prin gînd...

Peronul mi s-a părut că nu se mai sfîrşeşte, mergeam de o oră, deşi trenul cu care venisem se mai afla acolo. Îmi trecuseră prin minte atîtea că n-aş fi putut să le reţin nici eu însumi... Şi cînd să păşesc pragul încăperii spre care mă ducea poliţistul, dinăuntru un alt ins, ceva mai tînăr, s-a uitat fix în ochii mei, apoi a tipat către însoţitor: „Tîmpitule, n-ai văzut că are ochii albaştri? Hoaţa e cu ochii verzi!..” „Dar seamănă exact cu descrierea! Numai la culoarea ochilor nu!” „Vezi dacă eşti gură-cască? Acum unde o mai găseşti pe cea aşteptată! Dă-i drumul ăstea!..”

Aproape că m-a zvîrlit pe caldarîm. Unchiul m-a sprijit instinctiv şi m-a îndemnat să ne depărtăm cît mai iute de uşa aceea. Mergeam alături de el, încercînd să uit incidentul, sâ-mi recapăt bucuria întîlnirii cu oraşul dorit. Indispoziţia persista: dacă omul acela şi-ar cerut măcar scuze. Să fi avut un gest uman, arestezi pe cineva, dar pînă una alta ai de-a face cu un om, cum să te răsteşti la el ca la un animal şi la animale tot vorbeşti potolit cînd nu dă cu coarnele, sau copitele... Probabil că unchiul îşi făcuse o părere şi mai proastă despre înţelepciunea mea, nu ştiam să mă apăr, nici măcar să vorbesc ca oamenii, ar fi trebuit să-i dau dracului... Poate că şi el nu voia decît să ne depărtăm cît mai mult de gară, îşi ştergea din mers faţa de sudoare, nu mai termina cu ea, parcă izvora cu insistenţă din pielea stacojie... Ne-am pomenit în faţa unui tramvai, el mi-a făcut semn să urc, întorcea chiar în spatele clădirii cenuşii de care fugeam. Abia după ce am urcat dealul şi-am intrat în centrul oraşului, unchiul s-a liniştit, a început să-mi arate locurile pe lîngă care luneca tramvaiul cu destulă încetineala. Am coborît în Piaţa Unirii şi am intrat într-o ceainărie. Unchiul a cerut cafea cu lapte şi cornuri, am dejunat în tăcere. Stăteam la o măsuţă lîngă fereastră, vedeam trecătorii grăbiţi, unchiul mi-a spus că sînt elevii şi studenţii care merg la cursuri, sînt printre ei şi funcţionari, oraşul e mai mare decît al nostru de cel puţin zece ori, are şi Universitate... Ştiam, dar îmi făcea plăcere să-l ascult, înseamnă că îşi da seama că mă interesează viaţa culturală... I-am cerut să-mi arate Grădina publică, dacă trecem pe lîngă ea...

Urcasem din nou în tramvai şi foarte curînd mi-a arătat ceea ce îi cerusem. Şi peste cîteva minute am recunoscut statuia. Maşinal am ridicat braţul parcă aş fi intenţionat să-i fac semne... „Ai zărit vreun cunoscut?” – şi unchiul îşi sucea capul să-l vadă şi el... „Nu! Am văzut statuia lui Eminescu...” Unchiul nu auzise de el. Nu urmasa şcoala românească. Ar fi fost greu să-i explic, de ce m-am

înviorat brusc ca la întâlnirea cu un iubit. Amărăciunea stîrnită de tentativa de arestare, de grosolănia agentului de poliție, s-a risipit ca negura în fața soarelui. Doar din mersul tramvaiului am văzut statuia, dar acum știam unde se află, aveam să vin singură cînd va fi cu putință. Una dintre marile dorințe era ca și îndeplinită... Voi avea de stat în orașul acela mai multe zile... Speranțele s-au mai clătinat la internare: puteam să locuiesc în oraș și să vin în fiecare zi la injecție... Ar fi fost extraordinar... Dar eu nu aveam la cine să locuiesc, deci urma să rămîn internă la Institut. Mi s-au dus hainele la magazie, mi-au dat îmbrăcăminte de spital, o cămașă și un halat fără culoare de atîta spălat, nu mă interesa vechimea straielor, dar sigură eram că nici să fug peste gard, nici să mă strecur pe lîngă portar nu ar avea rost, fiindcă astfel îmbrăcată m-ar fi reținut primul sergent de stradă. Deziluziile nu erau rare în viața mea, dar aceasta părea cea mai greu de suportat, poate pentru că mă așteptasem la atîtea bucurii. Îmi rămăsese caietul și creionul, doar să consemnez neșansele mele. Dar în aceeași zi s-a apropiat o fată, pacienta mai veche, cunoștea împrejurimile Institutului, era un parc întins cu arbori seculari, alei îngrijite, ronduri de flori, arbuști exotici, o frumusețe greu de redat în cuvinte... Dar în acest parc se aflau pavilioanele cu nebuni de toate gradele, de la simpli alienați blajini, care îți cereau o țigară și-ți surideau cu nevinovăție, ca niște copii ieșiți la joacă, pînă la cei furioși, legați în camașa de forță, sau care scriau versuri cu sîngele din cîte o venă deschisă cu dinții... Fata care îmi descrie misterele parcului, se oferise să mă ducă și pe mine să văd grozăviile de acolo cu ochii mei... O chema Nastea, era fiica unui căruțaș din Hotin, avea optsprezece ani, trecuse în ultima clasă de liceu, învăța fiindcă tatăl ei se spetea să-și vadă fiica funcționară la stat, ea însă nu are de gînd să servească un stat care pîrtinește cu avuții... În sfîrșit, asta e o altă chestiune, acum trebuie să-mi fie călăuză în cunoașterea acestei lumi de oropsiți de soartă...

L-am văzut pe bărbatul tînăr de la incurabili cum scria cu un bețișor, o așchiuță desprinsă de la pervazul geamului, o muia în vena deschisă, la antebratul stîng, degetele palmei drepte purtau așchiuța pe masa albă... Vedeam de afară, printre gratii că scria versuri, dar nu reușeam să descifrez cuvintele... Bărbatul acela cred că nu împlinise treizeci de ani, despre el Nastia nu aflase nimic... În schimb despre studenta brună ca o creolă, cu părul lăsat în valuri pe umeri, era la cei calmi, se spunea că înnebunise dintr-o decepție amoroasă, o părăsise iubitul, luase de soție pe o prietenă a fostei iubite... Bruneta rîdea încontinuu, își împletea și despletea părul, aștepta „complimente”... Orice afirmație că e frumoasă o făcea să se bucure copilărește, mulțumea cu o grație de actriță... Mă impresionase mai adînc și dureros povestea unei preotese, stătea acolo de peste douăzeci de ani, nu mai venea nimeni să o vada, nici măcar la sărbători, se spunea că preotul o abandonase, rudele o uitaseră... Ea nici nu i-ar fi cunoscut nu-și mai amintea de nimic din trecut... Totuși în fiecare sîmbătă pe la vecernie, fosta preoteasă începea să cînte. Avea un glas de cîntăreață de operă, se adunau nebunii de la celelalte pavilioane, ascultau cu răsufierea reținută, printre gratiile de la etaje se zăreau fețe transfigurate. Totdeauna era același cîntec, îl intona cu aceeași pasiune, pronunța cuvintele ca rupîndu-le din sufletul

său singuratic. Nu cunoșteam romanța – cred că romanța era – apăsătoare, depărtare, dragoste, părăsire... Poate că ea singură alcătuisese acele versuri și le pune pe o melodie atât de răscolitoare... Încă nu devenisem plîngăreață, totuși cîntarea preotesei în amurgul simbetelor mă înduioșă pînă la lacrimi... Preoteasa avea salonul chiar în pavilionul nostru, la etaj. Am reușit să ajung la ea, dar femeia n-a scos nici un cuvînt. În afară de ceasul cînd pornea acel cîntec sfișietor, restul timpului părea mută, surdă, de n-ar fi respirat, ai fi putut crede că e moartă...

După plecarea Nastei nu mai ieșeam prin parcul cu pavilioanele nebunilor. Stăteam în salon, erau acolo douăsprezece paturi, toate ocupate cu femei din diferite localități, erau și două fetițe, amîndouă sub zece ani. Ascultam istorisirile femeilor și mă ocupam de fetițe, le învățam poezii, spuneam basme, încercam să le distrag gîndul de la părinți, tinjeau după casă, după prietenii de joacă, chiar dacă aceștia erau niște mielusei nou-născuți sau puișori abia ieșiți din ou. Învățatul poeziilor se dovedise ocupația cea mai plăcută. Se lua la întrecere care va prinde mai repede versurile, eu o făceam pe profesoara, le puneam note, căutam să fiu dreaptă, să nu le mîhnesc, îl imitam pe domnul Burlacu, mă luam și eu cu treaba asta să nu-mi păreau zilele prea lungi... Femeile mă admirau pentru răbdarea față de fetițe și-mi preziceau că voi fi o mamă excepțională. Se mirau că încă nu mă căsătorisem, deși abia aveam șaisprezece ani, dar, obișnuite cu măritişurile timpurii, vîrsta asta li se părea numai potrivită pentru întemeierea familiei... Surîdeam cu îngăduință, mă socoteam mai bătrînă decît ele, deși unele pășiseră chiar peste patruzeci de ani, în cunoașterea vieții păreau mai copile ca mine... Nu știau ele că măritişul nu depinde de hotărîrea fetei? Că nu conta înfățișarea, ci zestrea? Că dragostea mea nu putea duce la căsătorie?.. Nu erau lucruri de povestit unor neveste cumsecade, care știau doar că trebuie să aducă pe lume copii și să trudească din zori pînă-n seară... Nu mă socoteam superioară lor, nu mă purtam cu nasul pe sus cum văzusem că o făcea o domnișoară de la Lipcani, fiica unui cîrciumar, care aranjase să i se aducă zilnic mîncare de la un restaurant. Nu o lăsase în gazdă să nu umble singură pe străzile marelui oraș, să nu intre în gura lumii din tîrgul său. Lipcănca nu era îmbrăcată în halat de spital și nici în cămașă de pînză albă, scortîșă ca de cînepă prost melițată, ci de mătăasă lucioasă, frumos croită, ca o rochie de bal... Nu reușisem să mă împrietenesc cu fata din Lipcani deși ea încerca să mă acapareze, avea nevoie de o confidentă, de cineva cu care să se plimbe... Dar nu aveam ce ne spune, vorbeam limbi diferite, aveam preocupări deosebite... Mă împăcăm bine cu femeile din salon, îmi părea că sînt consătențe cu mine și mai ales îmi umpleau timpul cele două fetițe însetate de o mîngîiere, de o vorbă încurajatoare...

Se zice să nu mergi cu sacul mare la pomul lăudat. Eu luasem prea mulți saci și pomul mi-a fost interzis, mi-au tăiat apropierea de el. Acum așteptam să se termine seria injecțiilor, mi-au fost prescrise șaptesprezece, mușcătura fusese profundă, deci atîtea zile aveam să stau acolo. Primele mi le înfrumusețase Nastea cu felul ei prietenos și înțelegător, apoi s-a lăsat doar așteptarea... Și-a fost o mare surpriză vestea că mă caută cineva într-o duminică la orele de vizită.

Venise unchiul Serghei cu noua lui nevastă, celelalte două rămăseseră în orașul nostru, fiecare cu cîte o droaie de copii, amîndouă certărețe, îl înnebunau cu pretențiile ce întreceau puterile lui de cîștig. Aceasta a treia soție, fără cununie, părea foarte blajină, nu prea tînără și nici frumoasă, dar se uita la el cu duioșie de mamă. Mi-au adus o pungă cu portocale,voiau să mă scoată în oraș... Medicul Institutului locuia într-o cameră din pavilionul administrativ, m-am dus la îndemnul unchiului să-i cer voie, altfel nu mi se dădeau hainele. Cu inima strînsă m-am apropiat de ușă, deși medicul era femeie, nu aveam de ce să mă sfiesc, totuși am sunat, rămînînd să aștept în prag... „Intră, ai ceva să-mi spui” – și-mi făcuse semn să trec pragul. I-am cerut scuze, n-aș fi deranjat-o acasă, dar unchiul, fratele mamei... El insistase... Nu cunosc orașul... Nu voi avea alt prilej... Doctorița a luat un formular, special pentru învoirea pacienților, a întrebat numele și după completarea datelor cerute mi-a spus pe un ton prietenos că pot să rămîn și peste noapte, numai să nu întîrzii dimineață la injecție... „Vă mulțumesc... Dacă voi simți că sînt bucuroși să rămîn... Pe soția unchiului n-am cunoscut-o pînă acum... Poate nu i-ar plăcea să-i deranjez...” Doctorița și-a apăsat palma pe umărul meu, a clătinat capul parcă a pagubă: „Atîta bun simț la o fată de vîrsta dumitale nu mi-a fost dat să mai întîlnesc!.. Îți doresc să nu-ți fie o povară! Du-te... E o plăcere să afli că mai sînt fete ca dumneata... Eu am văzut multe perindîndu-se pe aici... Și am un fiu acum în armată... I-aș ura o astfel de soție...” Prea multe nu am înțeles din spusele mult prea cumsecadei doctorițe, dar cuvintele ei mi-au făcut sufletul să vibreze de încîntare, dacă o doctoriță și-ar dori o noră ca mine, ce încurajator lucru, dacă ar fi auzit-o mama... Urarea pentru a nu-mi fi povară bunul simț a trecut aproape neobservată atunci, mai tîrziu am reflectat la ea... În clipa aceea mă obseda gîndul să plec cît mai repede, să nu pierd minutele, iată că ceva tot se poate realiza din visurile crezute gata spulberate...

Într-un suflet am fost îmbrăcată, am arătat portarului biletul de voie și puteam zburda ca mieii pe-o pajiște prospătă. Cei doi, vizitatorii mei, m-au întrebat dacă vreau să mergem la plimbare sau poate mi-e foame, să dăm întîi pe la ei pe acasă... Nici vorbă, juram că eram sătulă peste măsură, mîncarea e îndestulătoare, doream să mă ducă în Grădina publică... Fuseseră de acord și curînd am urcat într-un tramvai care ne ducea spre centrul orașului. I-am cerut să coborîm în fața Grădinii publice, am pornit toți trei în pas de plimbare. Aleele erau aglomerate ca străzile orașului nostru în zi de iarmaroc. Abia ne făceam drum printre grupurile compacte de elevi ai liceului militar în uniforme de gală și pompoane la chipie. Prin preajma lor se ațineau fetele unele în uniforme și cu număr matricol pe braț, altele în rochițe de primăvară... Veselie, chicote și chemări ca în urma unei defilări cu un prilej oarecare... Nu aveam răbdare să merg atît de încet, am făcut semn însoțitorilor mei că o iau înainte, să nu aibă nici-o grijă, nu mă rătăcesc... Fusesse lucrul cel mai cuminte, fără martori am atins soclul statuii cu o evlavie ca un credincios venit la o icoană tămăduitoare. Am îngăimat cîteva cuvinte, convinsă că sînt caraghioasă, eram doar ateu convins și știam că nu există nici un fel de miracole. Poetul nu are cum să știe că

am venit să mă închin în fața lui, că toate cîte ticluiește mintea mea, sînt doar niște aiureli de ființă cam exaltată, dar asta nu ajuta ca eu să fiu mai realistă, mai serioasă. Jucam un fel de teatru pentru însuși sufletul meu, aveam nevoie de aceste mărturisiri față de Poet, de legămintele solemne, ele mă scoteau din cenușiul vieții pe care eram silită să o duc datorită condiției mele sociale... Mi-am umplut toată ființa de o simțire caldă față de piatra rece la care venisem ca la un Sfînt. Mă credeam o ființă nouă, superioară, gata să înfrunt toate piedicile care m-ar fi oprit să urmez pașii Sfîntului meu... Aș fi sărutat soclul dar mintea avea încă o fărîmă de luciditate, știam că aș fi atras atenția asupra mea, mă feream de ridicol gratuit. Socoteam că numai în gînd făcînd gestul cu sărutul, era ca și cînd aș fi săvîrșit în realitate și taina nu avea să fie dezvăluită decît atunci cînd voi fi destul de puternică și ridicolul nu mă mai putea atinge...

S-au apropiat și unchiul cu mătușa. Am mai avut timp să iau o floriceică de cîmp crescută nu știu prin ce miracol acolo la picioarele poetului – la figurat ziceam picioare – era doar piatră și am vîrît-o în buzunarul pardesiului meu cu gîndul că o voi pune între filele caietului cu însemnări... „Cine e?” – vru să afle unchiul. Le-am spus că este cel mai mare poet al nostru, i-am amintit că unele cîntece care-i plac atît de mult sînt pe versuri de acesta. Îl auzisem cîntînd „O, mamă dulce mamă”, „Pe lîngă plopilor fără soț”. Unchiul nu știa carte, dar plecînd mereu la București cu treburi, întîrzia acolo prin cîrciumi cu tovarășii săi, avînd un glas remarcabil, aceștia îi cereau să cînte, cîntau și ei... Știam toate astea din comentariile nu binevoitoare ale celor două neveste... Mie îmi fusese drag acest unchi mai mult decît oarecare altul din frații mamei, fiindcă era sentimental, cînta cu pasiune, povestea cu umor și nu se încrîncena să facă avere ca ceilalți din familie... S-a dovedit și de data asta că avea o inimă bună, venise să mă viziteze la spital, nici nu știu de unde aflase că sunt acolo, iar acum nu se minunează de hachițele mele, ci îmi îndeplinește dorințele... Totuși nu îndrăzneam să-l rog să mergem împreună în căutarea străzilor care mă interesau. Era prea complicat, eu nu știam nici în care parte de oraș se găsesc și nici dacă mai poartă denumirile vechi... Să mă duc singură i-aș fi jignit, arătîndu-le că vreau să scap de ei... Nu-mi rămînea decît să mă resemnez, poate voi avea noroc și altădată să mă muște vreun cîine turbat sau cine știe ce minune se mai poate ivi... N-am așteptat prea mult minunea, unchiul m-a întrebant dacă îmi amintesc de Olga, am putea intra pe la ea, exista un tramvai foarte la îndemîină... Ce lucru important se dovedeau tramvaiele, erau ieftine biletele și se aflau mereu la îndemîină. Reflectasem cu încîntare: aveam să o văd pe Olga după șase ani, ne-am cunoscut fetițe și acum... Care ne vom recunoaște?.. Pe ea aș putea să o rog ceea ce nu îndrăzneam să o cer bătrînilor mei binevoitori. Ea avea să înțeleagă... Să mergem la Olga, repetam papagalicește, și uitasem se vede de bunul meu simț atît de lăudat de doctoriță, nu mă gîndeam că unchiul s-ar fi putut supăra că nu țin să-i văd locuința, simțeam totuși că nici el nu ținea prea mult să-l vizitez, se pare că locuia extrem de modest, nu că n-ar fi vrut să aflu cum trăiește, doar el venise la mine să mă scoată în oraș, dar dacă se putea ocoli era mai bine pentru

toți... Judecam ca o bătrână și se pare că la asta făcuse aluzie doctorița, să nu mă prea chinuiască bunul meu simț...

Fusese o întâlnire tulburătoare. Ne uitam una la alta zîmbind, căutam în amintiri chipurile de-acum șase ani. Șase ani operaseră schimbări radicale: crescusem amîndouă înalte, încă mai eram prea înaltă pentru vîrsta mea, ne împlinisem potrivit cu statura. Olga era șatenă, spre brun, eu blondă-blondă, nu chiar ca atunci cînd mă botezase un unchi lebădă, și nici Bălaia lui Leonte Grițunic, dar părul avea exact culoarea spicului de grîu dat în pîrg – tot de la alții am aflat și această asemănare... Două fete în pragul primei tinereți, abia ieșite din adolescență... Ne-am privit, ne-am complimentat, bineînțeles că mama Olgăi a adus ceva de mîncare... Am lăsat să treacă ceva timp, să nu fiu lipsită de politețe și cînd mi s-a părut că nu voi supăra pe nimeni, mi-am spus oful: aș avea nevoie să caut niște adrese, m-au rugat fetele, colegele, să le aduc niște vești de la rudele de aici... Olga se oferise pe loc să mă conducă, simplu, cu tramvaiul – minunea asta a orașului de care nici nu știusem pînă atunci – ne va ajuta să facem drumul chiar dacă o stradă e într-un capăt de oraș, iar cealaltă la capătul opus... Galea, sora cea mare a Olgăi i-a amintit că în seara aceea vor merge la bal, să nu vină tîrziu, să fie timp și pentru găteală... Da, uitase Olga de bal dar ținea morțiș să merg și eu, va fi destul de intim, în casa unei tovarășe de lucru... Nu fusesem încă la petreceri, nici intime și nici simandicoase, în uniformă nu prea mi-ar fi plăcut să merg. Valea, altă soră a Olgăi, se oferi să-mi împrumute o rochie, era sigură că mă va prinde bine... A intervenit și unchiul, era vremea să ies și eu în lume, știa că nu am prilej acasă, satul nostru este cum este... Am acceptat, nu puteam să refuz o invitație după ce Olga primise să mă însoțească prin marele oraș în căutarea acului în carul cu fin...

Găsisem totuși vechile străzi întrebînd pe trecătorii vîrstnici, pe presupușii intelectuali bănuiam că trebuiau să știe de drumurile lui Eminescu... Olga mă însoțea supusă, i se părea ciudată preocuparea mea, ea nici nu-și amintea de Eminescu, abia după ce i-am spus titlurilor poeziilor din manualul de școala primară și-a adus aminte... Olga rămăsese la cele patru clase primare. Acum era muncitoare la o fabrică de țesut împreună cu soră-sa Galea. Mama lor gătea pentru toată familia. Aveau o singură cameră și o săliță cît o gheretă unde instalaseră plita de tuci. Dormeau toate patru într-o singură odaie nu prea spațioasă. Mai aveau și un frate, el locuia în altă parte. Nu era viața Olgăi prea ușoară, dar ea arăta foarte optimistă, mergea la petreceri, spera să-și găsească un soț... Aceeași poveste peste tot? Aceeași soartă au fetele fie în sățișoare cu analfabeți, fie în orașe cu Universitate?... Se pare că eu eram totuși mai fericită: aveam altfel de ideal, el mă ajuta să nu-mi reduc preocupările la găsirea unui mire... Din acest punct de vedere eram o ființă de sinestătătoare...

Rochia împrumutată de Valea îmi venea într-adevăr bine. Mă făcea ceva mai înaltă, puțin mai matură, dar atragătoare, ziceau surorile Olgăi. Casa unde avea loc balul era undeva la marginea orașului, din poarta gazdei începea o toloacă acum verde strălucitoare și împestrițată cu flori albe și galbene, iar după aceea începea cîmpul, cu grîul de o șchioapă, care în amurg se învălura ca o apă în

adierea ușoară a unui vînt calduț. Nu-mi mai părea orașul nici atît de mare, nici atît de diferit de orașelul nostru: Institutul se afla la o margine. Casa unde locuia Olga era la marginea opusă. Gazda unde se pregătea balul se găsea la alt punct cardinal, tot în margine... Străbătusem orașul de-a lungul și de-a latul, îi bătusem și trotuarele din centru într-o singură după amiază... E drept că nu cu piciorul, ci cu tramvaiele, care se încrucișau dînd posibilitate omului să sară din unul în altul... Adunasem atîtea impresii! Aveam și floricica a cărei nume nu-l știam, acum veștejită, dar asta nu avea importanță, am așezat între două bucățele de cartonaș, desfăcute dintr-o cutie găsită în casă la Olga. Acum aveam și cîteva frunzulițe crude din niște copaci crescuți pe marginea străzilor lui Eminescu. Un copac era atît de bătrîn, încît îmi plăcea să cred că a fost acolo și pe vremea poetului... Și de n-a fost, nu avea nici-o importanță, frunzulițele de poet îmi aminteau... Și-acum, după preocupări atît de romantice, am coborît pe pămîntul solid, venisem la dans, sosisem chiar prea devreme și ne plimbam pe pajiștea umbrită de coborîrea serii, să nu intrăm noi primele. Deși eram de la țară, un peisaj rustic mă impresiona pînă la durere, sau poate tocmai pentru că eram crescută în mijlocul naturii. Galea și Olga păreau indiferente la frumusețea din jur. Erau preocupate de petrecerea la care venisem, cine va fi prezent, dacă vor întîlni vreun băiat serios... Interesul se răsfrîngea numai spre Olga, ea urma să-și caute un mire. Galea era mult mai în vîrstă, dar cu un defect la ochi. Se resemnase să rămînă nemăritată, totuși de curînd își găsise un băiat, cizmar de meserie, acum erau logodiți, urmau să se căsătorească după ce se va mărita sora marelui... Aranjamente matrimoniale care mi se păreau firești, așa se făcea și la noi în sat, căsătoriile se negociau ca vînzarea unei vite, cît îmi dai, cît vom cheltui cu nunta, cui i se cuvine cîștigul de la meseni... O nuntă fără aranjamente era un lucru atît de rar încît îl comentau zece sate... Galea venea la petrecere ca însoțitoarea Olgăi, în locul mamei, chiar și într-un oraș mare exista obiceiul ca fata să vină însoțită... Proiectele lor de viitor erau simple, în cîteva cuvinte mi le-au relatat, voiau să afle și despre mine, dacă am ceva în perspectivă... Îmi venea peste mîină să povestesc despre visările mele, arătau tulburi și pentru mine, dar ele m-ar fi categorisit ca și Larisa, bună pentru „Cobilianski”, unde mă și aflam, deocamdată numai la pavilionul de lîngă intrare, cel mai puțin grav...

Fata gazdei ne-a primit cu amabilitate, o cunoștea pe Olga, lucrau la aceeași fabrică. Ea avea un frate student, îl chema Mihai Corbu, tînărul părea plictisit de obligațiile de-a o face pe gazda, mai ales că toți ceilalți invitați erau muncitori din fabrica unde lucra soră-sa sau vînzători prin prăvăliile din centru, alții ucenici la diferite ateliere. S-au adunat repede, muzica era doar un patefon, erau însă plăci multe, veniseră fiecare cu „noutăți”. A început îndată dansul. Atît fetele cît și băieții erau îmbrăcați decent, ele în rochițe de mătase, ei în costume și cravate la gît. De n-aș fi știut că sînt muncitori, puteam să cred că sînt și ceilalți studenți sau elevi. Mihai nu era mai bine îmbrăcat, numai că ceva mai puțin scortos, făcea glume decente pe seama rolului de „maestru de ceremonii”... Chiar la primul dans venise cineva să mă invite. M-am scuzat că nu știu să dansez. Nu m-a crezut. Insista. A venit și studentul să mă convingă de necesitatea integrării în

colectiv... Mă privea cu un suris complice, era convins că nu vreau să dansez, socotindu-mă mai presus de ceilalți. Mi-a șoptit și Galea că nu e bine să refuz dansatorii, îi pot jigni. „Dar v-am spus că nu știu să dansez!” – nu mă credeau. Părea imposibil că pînă la șaisprezece ani să nu fi dansat, la mătușa se făceau adesea petreceri... Ce să le spun? Că nu m-am îndurat de timp? Că de fiecare dată cînd veneau musafiri la mătușa eu mă ascundeam în pod, în șură, în livadă, după anotimp și citeam... Acum regretam că trebuie să nemulțumesc pe tinerii care își încercau mereu norocul! Mi-ar fi plăcut să mă distrez, dacă tot mă aflam la o petrecere. Studentul s-a oferit să mă învețe atunci. Cum aș fi putut primi? Să se uite ceilalți la mine? Să ridă pe ascuns de stîngăcia mea?.. Cuminte ar fi fost să nu vin acolo. Trebuia să plec la Institut să-mi văd de ale mele. Sau să fi rămas acasă cu mama Olgăi. Regretele nu-și mai aveau rostul... Observasem că în ciuda refuzului de-a dansa, băieții se așezau în dreapta sau în stînga mea, alții stăteau în picioare în preajmă, căutau să intre în vorbă... Poate fiindcă eram nouă între ei, din alt oraș, sau numai din pricina încăpățînării de-a nu dansa, sau cine știe, le-am părut plăcută la vorbă, că dintr-o dată m-am pomenit cu o mulțime de curtezani... Și de unde la început în sală se vorbeau diferite graiuri: germana, polona, ruteana, pe nesimțite, nu se auzea decît graiul românesc. Fără nici-o invitație, fără nici un comentariu... Toți vorbeau destul de corect, și ceea ce am desprins cu ușurință, că le plăcea să converseze astfel... Mă împrietenisem și cu fetele... Dacă Mihai Corbu ar fi revenit cu propunerea de-a mă învăța să dansez aș fi acceptat-o, nu mă mai sfiām de ceilalți, dar lui nu i-a trecut prin minte că între, în timp starea mea de spirit se schimbasse într-atît...

Nu a fost o seară prea veselă pentru mine, din cauza neparticipării la dans, totuși am plecat de acolo cu o mare satisfacție: mă dovedisem atrăgătoare la vorbă, se întreceau cei de față să mă acapareze la conversații, fie chiar banale, dar într-un grai plăcut. Pentru planurile mele de viitor cărturar, darul vorbirii era mai important decît altele.

La întoarcere spre casă Galea o tot felicita pe Olga pentru succesul ei la băieți, nici nu se așteptase să o cheme la dans atîția, mama se va bucura. Pe mine mă ținea ocrotitor cu brațul pe după mijloc, simțeam că ar fi vrut să spună, nu te amări, și noi cele mai puțin grațioase ne vom găsi perechea, eu chioară de-un ochi și tot am un mire, ceva cam tîrziu, altele au copiii mari la anii mei, totuși nu voi fi singură la bătrînețe... Îi mulțumeam în gînd pentru solitudinea ei, dar mărturisesc că în noaptea aceea de primăvară, sub un cer foarte luminos și aerul parfumat de primele flori ale anului, aș fi vrut să fi petrecut și eu ca Olga, să fi dansat pînă la amețeală, cum făcuse ea, dar simțămîntul acesta a durat doar cît a ținut drumul. În casă încercînd să împărțim camera pentru dormit, revăzînd cu ochii minții cenușiul vieții de fiecare zi – doar nu-i bal decît poate duminicile și nici nu chiar în toate, am revenit la preocupările mele cele mai statornice: cum să trăiești o viață întreagă astfel? Fără nicio carte în casă, fără nicio altă preocupare decît hrană, somnul și eventual o petrecere duminică. Și după ce te măriți la fel?.. Patru femei mature dormeau în aceeași cameră... Și ieșirea din starea asta era numai măritișul... Așa de nedrept mi se părea destinul femeilor în general...

Refuzam să-l accept, în ciuda stîngăciei mele eu eram hotărîtă să înving acest umilitor destin...

În zori Valea și Olga s-au pregătit de mers la fabrică. Galea s-a dus la casa unde slujea... Pe mine m-a petrecut mama lor la stația tramvaiului explicîndu-mi unde să cobor. Începea pentru familia lor o săptămînă cenușie, la nimic n-a ajutat succesul la dans, amărăciunea mamei Olgăi semăna cu amărăciunea mamei mele și a tuturor mamelor cu fete de măritat și fără un pic de zestre... Mi-am îmbrăcat straiile de spital și m-am apucat să notez tot ce făcusem duminică. Fusesse o zi foarte bogată, am așezat florica aproape uscată în caiet, frunzulițele între alte file, și am notat străzile pe unde umblasem... Despre primul meu bal am reținut doar că a fost destul să vorbesc românește că toți cei aflați în sala de bal să facă la fel... Fusesse singurul fapt vrednic de reținut...

După terminarea spitalizării am tras din nou la Olga, ea insistase, venise anume pentru asta. Voia să mă ducă la cinematograful, știa că încă nu văzusem un film, nu știam nici ce este un cinematograful, deși în orașelul nostru exista unul, rula sîmbîta și duminica, operatorul era fiul vecinei noastre, la care închiriasem pe vremuri casa din spatele clădirii pe care o ocupau ei, mătușa n-a fost la cinema și nici altcineva din familie. Doream să știu ce-i aceea un film. Aveam cîțiva bănuți dați de mama la plecare, să am pentru cine știe ce nevoi, îi țineam pentru abonament, dar merita să-i dau pentru un bilet la cinematograful... Țin minte titlul filmului: „Logodnica regimentului”, pînă și melodia cîntecului soldaților îmi mai revine în memorie. Fusesse un film german, ele cunoșteau limba, dar și eu reușeam să citesc traducerea... O comedie ușoară, atunci înțelegeam că mare lucru nu aveam ce învăța dintr-un film ca acela, dar nu mi-a părut rău de bani, aveam ce să povestesc fetelor la școală. Nici ele încă nu fuseseră la cinema, deși eram cu toate destul de mari...

Datorită turbării unui biet cățel din vecini eu am trăit aproape trei săptămîni într-un oraș mare, am văzut lucruri de-o importanță capitală pentru viața mea și în plus, m-am dus la bal și la cinematograful ca o domnișoară cu stare... Și-am avut ce povesti colegelor mele pînă la încheierea anului școlar, devenind cu adevărat o vedetă, fată umblată printr-un oraș atît de vestit...

Cu tezele am cam scintit-o, neasistînd la predarea lecțiilor, cu sistemul meu de-a citi în fugă pe cărțile altora, am cam luat note mici: dar nu într-atît de nesatisfăcătoare, încît să nu fiu totuși printre elevele mijlocii la învățătură... Mă socoteam însă un om cu multă știință a vieții, orașul mare mi-a dat lecții mai temeinice, decît un vraf de cărți: atunci înțelegeam că trebuie să mai ies și în lume fiindcă voi deveni din ce în ce mai stîngace și la urma urmelor o fată trebuie să știe și să danseze, și să învețe să se îmbrace...

PELERINAJUL LA SUCEAVA

Și despre noroc se spune că nu vine singur, iar eu am avut prilejul să verific zicala. Nici nu mă trezisem bine din tulburarea atîtor amintiri adunate în suflet în primăvară cu prilejul șederii în Cernăuți și iată că chiar pe la începutul verii se ivea posibilitatea de-a vizita un alt oraș important, de data asta cu urme adînci în

istorie: Cetatea de Scaun a lui Ștefan cel Mare. Oricine își poate da seama ce emoții îmi provoca numai gândul că aş atinge cu mîna zidurile Cetății... Cîteva femei, țărance, care locuiau în oraș, credeau că locuințele lor erau mai vechi acolo decît tîrgul și nu se simțeau jignite cînd li se spunea „moldovence”, fiindcă știau că asta sînt. Cunoșteam multe familii, mătușa avea legături de rudenie, cununase, botezase. Femeile veneau să lipească pereții pe afară, să împrumute vreun cazan pentru fiert povidlă sau de făcut săpun... Una dintre cumetrele mătușii avea obiceiul să facă pelerinaj la moaștele Sfintului Ion de la Suceava, în fiecare an la Sînziieni, adică la 24 iunie. I-am sugerat să-i propună și matusii să meargă și ea, să o convingă de importanța acestui drum pentru bunul mers al gospodăriei... Știa cumătra ce să-i spună, era umblată, făcuse pelerinajul acesta de atîtea ori și o luminase Sfîntul... Cumătra avea plăcere să o aibă tovarășă de drum pe mătușa Catea, ținea la ea ca la o soră... Mătușa s-a prins ușor... O verișoară aflînd de asta s-a oferit și ea, deși nepoată a mătușii, aveau cam aceeași vîrstă... Pînă la urmă s-a hotărît să meargă și Tamara, copila de doisprezece ani, fiica mătușii Catea... Din aproape în aproape a ajuns vorba și despre mine. Zina a ridicat-o – i-am sugerat eu pe ocolite, ea a început să insiste, drumul acesta putea să-mi fie de folos, mai ales mie. Sfîntul ajută la găsirea mirilor, pentru asta se și duc femeile, se roagă pentru fiicele lor sau duc chiar pe fete, așa a făcut și cumătra Marița... Și așa, cu vorbe încîlcite, apoi descîlcite, am fost și eu acceptată pentru pelerinajul la Suceava, lucru pe care mama l-a îngăduit bucuroasă...

Spre disperarea mea, în anul acela luna iunie era ploioasă, în fiecare zi trăgeau ropote bogate în apă, părea că se revărsau din cer poloboace imense, înecau pămîntul. Drumurile erau desfundate, din ulițele noastre nu se putea răzbate pînă la Strada Mare și acolo șanțurile de pe margini dădeau mereu mîl pe caldarîm... Pînă și Pîrîul nostru se umflase, ieșise din matcă, intra în căsuțele înșirate de-a lungul malului. Spuneau oamenii că încă nu s-a pomenit ca Podul de Piatră să fie acoperit de viiturile murdare... Ieșeam în fiecare dimineață în prag să văd cum arată cerul. Sperăm să se isprăvească norii, care se lăsau toți peste orașul nostru, să se lumineze, pînă la Sînziieni zilele se împuțineau, eram agitată, cred că doar o mireasă se temea atît de ploile care-i puteau strica ziua nunții... Mai mult însemna pentru mine drumul la Suceava, decît chiar o nuntă a mea, dar natura mi se arăta potrivnică și nu găseam nici un suport moral, nu aveam de la cine aștepta îndurare, ajutor... Dacă aş fi crezut în Dumnezeu, cel puțin aş fi avut cui să mă rog, constatam că tare greu e să n-ai pe ce să te sprijini... Poate că totuși... Mîine... Poimîine... Dar au sosit Sînziienele și ploile mai curgeau zilnic... Ar fi trebuit să plec în sat, dar pe ploi nu aveam ce face acolo, și nici șesul marșnînțenilor nu-l puteam străbate, pînă la pădure se mai putea merge desculț, intrai pînă la genunchi, totuși se putea păși, dar Pîrîul Sec care făcea hotar între pămînturile satului nostru și cel al marșnînțenilor, cu vadul uscat de cînd îl știam, acum ajunsese cît un fluviu, se revărsase pînă sub stîncă împădurită... Nu mă puteam împăca deloc cu gândul că am pierdut o șansă atît de mare, îmi sfărîmam creierul cum să nu mă las învinsă de ghinion... Și a venit și

înseninarea... Mă strecuram cu cîte o treabă născocită la tuşa Mariţa, aduceam vorba de pelerinaj... Îi părea rău că ploile ne-au împiedicat... Şi dacă am merge acum? Ce importanţă are că au trecut Sînzîienile! Sfîntul Ion va fi mai bucuros de pelerini acum, cînd nu e sărbătoarea lui... Oamenii vin să-l contemple în tihnă, să i se roage... Am citit undeva că e mare păcat să propui ceva Sfîntului şi să nu îndeplineşti, e ca şi cînd l-ai duce cu vorba... Femeia m-a privit ca pe o mare înţeleaptă şi ea auzise că păcatul cel mai mare din lume e să promiţi ceva lui Dumnezeu şi să nu te ții de cuvînt... Îi veni în minte că oarecare sărbătoare e bună pentru a merge la Sfînt şi în cîteva zile s-a şi hotărît plecarea.

Pornisem de cu noapte. Răsăritul soarelui ne-a găsit aşteptînd podul plutitor. Eram zece. Cele şase ţărance îmbrăcaseră straietele cele mai scumpe, catrinţe ţesute cu fir de aur pe un fond negru şi dungi roşii, cu betele alese în romburi mărunte, tot roşii, pe fond negru... Iile aveau mînicile grele de cusături, modele complicate, migălite cred că înainte de nuntă. Păreau pornite la o expoziţie de port românesc, nici noi elevele la serbările şcolare n-am avut niciodată un costum atît de delicat... Noi cele patru „tîrgoveţe” purtam rochiţe de stambă, răcoroase şi păream nişte sorcove pe lîngă sobrietatea şi frumuseţea costumelor româneşti... Prea mult n-am întîrziat în admiraţia îmbrăcămintei celor şase ţărance, fiindcă ochii mi-au surprins un peisaj imposibil de redat în cuvinte: soarele – mare, roşu, perfect rotund – zăcea în prundul mărunţel al rîului. Deasupra lui apa părea că fierbe sau se preface în mărunte mărgelile de aur, care se săltau în aer şi recădeau peste uşoara unduire a oglinzii argintii, în timp ce alte bule se ridicau uşoare ca fluturaşii minusculi. Dinspre soarele de pe cer veneau fire de beteală, multe, scule fără număr, părea ca vor să-l tragă pe cel din prund spre cel din bolta azurie, se chinuiau firele să redea soarelui de pe cer perechea pierdută... Inima pornise să bată fără noimă ca atunci în pădure în faţa poienilor înflorite. Nu mai eram copil ca pe atunci, dar genele îmi pluteau în lacrimi. Stăteam cu faţa spre apă, să nu mă vadă femeile că sînt gata să plîng, fără să le pot da o explicaţie. Tulburarea a ţinut tot timpul cît podul traversase apa. La malul celălalt trebuise să coborîm, am mai aruncat o privire asupra răsăritului de soare pe apă, convinsă că imaginea aceea mă va urmări toată viaţa...

Mă ţineam mereu pe lîngă cumătra Mariţa, ea cunoştea drumul, îmi spunea numele localităţilor pe lîngă care treceam sau prin care treceam... Mă minuna cît de asemănătoare era vorba celor şase femei cu vocabularul folosit de Ion Creanga: „Mare poznă, cumătră...” „I-ra, aracan di mine” „Să-ţi spun o pătăranie!...” Şi ascultam pătăranile lor, cum făcusem ani de zile cu cei din satul meu şi alte trei sate care spre oraş, trebuiam să străbată şi satul nostru... Şi înţelegeam tot mai bine că oraşul nostru fusese nu demult sat, şi că aceste femei se trăgeau din neamul oştenilor lui Ştefan cel Mare... Numai că ele neînvăţînd carte nu ştiu nimic din istoria neamului lor, li se pare că luma a început aşa cum este acum, aşa va fi cît o vrea Dumnezeu şi alte cele nu le privesc, ele îşi lucrează pămîntul, dorm pe cuptorul acoperit cu un ţol ţepos de buci, mănîncă fasole sau cartofi şi aşteaptă să-şi vadă fiicele şi fii căsătoriţi, apoi îşi pregătesc ştergarele

pentru punți... Exact ca în sat la noi, deși ele au în coastă un târg cu prăvălii încărcate de mărfuri, acestea sînt doar pentru cei de pe Ulița Mare sau de pe strada Primăriei... Două lumi despărțite printr-o uliță îngustă și după zeci de ani nu s-au amestecat nici atît cît untdelemnul cu apa... O filozofie simplistă îmi umpluse capul, dar eu mă credeam o mare știutoare în treburile lumii și nu rămînea decît să termin școala, să capăt o slujbă și să scriu la ziare despre acești uitați de lume, lăsați în neagra neștiință de carte. În naivitatea de atunci credeam că e destul ca oamenii să știe carte și toate relele se îndreaptă de la sine...

Drumul acela era destul de lung. Am mers, cum se zice, zi de vară pînă-n seară, am trecut de orașul Dorohoi, am căscat acolo gura la Monumentul Eroilor, eu mi-am copiat numele înscrise pe soclu, celelalte drumețe au băut apă la o fîntînă țîșnitoare, mătușa a cumpărat fetei înghețată, cred că făcusem cam treizeci kilometri. Nici nu știu cum a rezistat Tamara, poate că drumul prin pădurea de mesteceni, umbros și îmbietor a încîntat-o... Ar fi fost cuminte să rămînem peste noapte în oraș, la vreun han, dar femeile susțineau că pelerinajele se fac fără confort, trebuia să dormim sub cerul liber... Astfel că mergînd mai departe, noaptea ne-a prins în satul Cobîla, locul natal al fostului meu învățător Dumitru Burlacu... Dacă aș fi folosit coincidența asta într-o ficțiune, mi s-ar fi spus că prea e trasă de păr. Adevărul este că iarăși m-a prins durerea aceea nelămurită din dreptul inimii și o tulburare în întreaga ființă: iată-mă în satul învățătorului meu! De mi-aș fi propus să-l caut, n-ar fi fost atît de simplu să ajung aici. Nodul cel aspru mi se ridica în gîtlej, îmi tăia respirația... Ciudat îmi pare acum că nici mătușa Catea și nici Zina nu observau niciun fel de schimbare în comportamentul meu, cred că nici nu mă prea lua în seama, era o fată crescută la țară, deci fără sensibilități de domnișoare cu educație, cum îi făcea mătușa Tamarei de pe acum, de la doisprezece ani, cum să se așeze pe-un scaun cînd e poftită, cum să calce, cum să zîmbească... Mă rog, să învețe să se poarte în societatea aleasă pentru care o pregăteau... Eu care în cel mai fericit caz puteam fi angajată guvernantă într-o casă înstărită, pentru asta eram bună, fiind curățică... Nu observau că trăiam o emoție adîncă, năvăleau amintirile din anii cînd domnul Burlacu ne învăța carte, aș fi vrut să afle că totuși m-a dat mama mai departe, eram convinsă că vestea l-ar fi bucurat ca pentru un copil al lui.

Amurgise de-a binelea, nu se mai putea merge mai departe, mai ales că mai sus de sat începeau locurile cam pustiu... Dar sosirea cetei de femei în sat trezise suspiciuni, femeile ieșeau pe la porți, voiau să afle ce e cu noi, cereau să nu rămînem în sat, nici măcar pe marginea drumului... Atunci am spus că eu cunosc pe cineva din satul lor... Domnul Burlacu?.. Tocmai plecase la Dorohoi, avea să se întoarcă peste cîteva zile... De la o bucurie atît de cuprinzătoare am căzut într-o tristețe și mai greu de suportat: să fiu în satul lui și să nu pot vorbi cu el? Aș fi vrut măcar să afle că am trecut pe acolo. Puteam să-i las cîteva rînduri scrise... Pînă să mă hotărăsc s-a ivit un domn – pe toți cei îmbrăcați în straie orășenești îi numeam domni – era un coleg de școală, au ieșit învățători în același an, acum aveau post în același sat, sînt prieteni buni... S-a prezentat, îl chema Constantin Cuciureanu, ne-a invitat în curtea fratelui său care era chiar

la stradă, acolo se afla o căsuță mărunță cu o singură încăpere și o tindă asemănătoare cu acele de la noi din sat, totuși ne oferea odaia cu două paturi pe capriori, înțelegeam de ce pe învățătorul meu nu-l mira viața de la noi, la ei era la fel... Pentru cele șase țărance a scos cumnata învățătorului niște scoarțe pentru așternut și învelit...

În cameră ne-am scos merindele din legăturică, învățătorul ne-a adus un ulcior cu apă proaspătă... Și-a rămas pe-un capăt de laiță – laviță îi zicea el – și s-a încins pe negîndite o discuție foarte aprinsă cu Zina: liberali... țărăniști... dictatură... Cine poate salva țara... Nu bănuisem că Zina cunoștea atît de bine mersul treburilor din țară. Soțul ei fusese ofițer, nu știu de ce a fost scos din armată și a intrat în activitate politică, dar ca om al unchiului Alexei, care fusese ani de zile senator, din vremea aceea și-a cumpărat moșia. Bărbatul Zinei nu s-a ales cu cine știe ce, pierduse drepturile civile, nu putea ocupa posturi la stat, se transformase în negustor... Și uite Zina cunoaște toate căpeteniile partidelor politice... Îi știa și învățătorul... Mătușa Catea se plictisea. Tamara adormise îndată... Eu ascultam fără interes, politica nu mă interesa... Dar nu știu cum au lunecat la literatură. Zina făcuse liceul în limba rusă, cunoștea scriitorii ruși, avea cărțile ei preferate... Din scriitorii români nu cunoștea nici unul. Nici măcar pe Eminescu... Învățătorul părea nedumerit, cum putuse ea să nu audă de Cel mai mare Poet român... Îmi creștea inima, auzindu-l. Am intrat în vorbă nepoftită și pînă la urmă am rămas numai noi doi de vorbă... Am șopotit pe pragul tinzii pînă se iviseră zorile, încet de tot vorbeam să nu tulburăm somnul celor din cameră... Cartea de vizită a învățătorului o mai am și acum, dar nu înțeleg cum am putut să las să treacă timpul să nu mă abat o dată măcar prin satul acela, în amintirea ospitalității generoase a acelei familii și mai ales să fi aflat de soarta domnului Burlacu, pe care nu l-am mai văzut niciodată... Așteptasem să mă „realizez”, numele meu să însemne ceva în scris, să se mîndrească fostul meu învățător cu eleva sa... Momentul acela n-a venit... Și nici căutarea n-a mai avut loc...

Dar să revin la pelerinaj... Plecasem din satul Cobila odată cu ivirea zorilor. Eu nici n-am mai apucat să dorm. Am mers pe răcoare pînă la mînăstirea Gorovei, acolo călugării au făcut o slujbă scurtă anume pentru noi, au citit niște acatiste scrise în grabă de mine, la dictarea femeilor. Din cîte eram numai Tamara știa să scrie românește, Zina nu cunoștea decît literele slave, iar mătușa Catea și cele șase țărance nu știau nici un fel de litere... N-am stat mult la mînăstirea Gorovei, fiindcă aveam un drum încă foarte lung și trebuia să nu ne mai prindă o noapte pe drum... Treceam prin sate necunoscute, prin cîte o pădure, urcam dealuri și coboram văi, iar calea se tot lungea sau poate că așa mi se părea mie, care mă aflam după o noapte de nesomn... În amurg am ajuns la podul de peste rîul Suceava. Acolo am apucat să văd un apus pe apă, care se putea asemui cu răsăritul văzut cu o zi înainte. Am contemplat năucită de atîta frumusețe, nu-mi venea să plec de pe pod, dar femeile se grăbeau, mai era o bună bucată pînă-n oraș...

Dormisem în noaptea aceea bușteam. Ne cazaseră într-o sufragerie, ne culcasem pe mese, femeile au stat să-și dea tălpile cu slănină sfințită la Paști, mi-au uns și mie călciele crăpate de atîta drum de mers desculță, iar eu nici nu am simțit mîinile mîngîitoare ale cumătrei Marița. A doua zi au rîs de mine, dar eu eram odihnită și puteam glumi în voie. Mi-am pus pantofii purtați în legătură cei optzeci de kilometri, luceau de muștruluiială, șosetele îmi erau albe ca floarea vișinilor, soarele mă bronzase un pic, atîta doar să nu aveam albeața aceea de bolnavă, care mă caracteriza... Urmăream smerenia care se așternea pe chipurile tovarășelor mele... Toate cele nouă ființe, țărance sau orășence, pășeau cu sfială în biserica unde se aflau moaștele, buzele tremurau ușor, probabil murmurau rugăciuni, pășeam alături de ele, țineam și eu capul puțin plecat să nu le scandalizeze nepăsarea mea. Nici prin gînd nu trecea nimănui că eu nu venisem pentru Moaștele Sfinte, îmi pierdusem cam demulțior credința în cele sfinte, poate ca o reacție pentru suprasaturarea din primii ani de viață, dar țineam să fie asta doar taina mea, nu aveam plăcere să scandalizez pe nimeni și nici să mă arăt grozavă, fiecare își avea tainele lui despre care nu era frumos să vorbești în gura mare... Mergeam alături și gîndul îmi era cum să fac, cum să dreg să ajung și la locul Sfînt, pentru care în realitate făcusem drumul acesta lung. Așteptam să termine cu rugăciunile, să aprindă lumînăriile, să dea acatiste... Acum erau atît de tulburate, bănuiam că trăiau emoțiile pe care mi le dăduseră mie acel răsărit apoi apus de soare... Cumătră Marița m-a tras de braț shoptindu-mi: „Cînd apare Arhimandritul, atinge-i mîna care ține cartea sfîntă, dacă ajungi s-o atingi te măriți chiar anul ista. Încearcă!” Și mă trăgea spre ușa altarului în dreptul căreia citea un bătrîn cu o barbă pînă la brîu cum avusese călugărul adus de tata... Cumătră a reușit să-i atîngă poala patrafirului, atîta năzuia, pe mine însă mă tot împingea spre mîinile albe și grăsuțe ca de femeie nemuncită. Nu le-am sărutat, dar am lăsat-o să creadă că m-am străduit s-o fac, merita această satisfacție pentru grija care mi-o purta... Slujba nu se mai termina, urmau citaniile monotone și smerenia femeilor creștea, erau ca în transă. M-am strecurat afară, voiam să aflu cît de departe este cetatea și dacă e cumva în calea noastră... Întrebam niște femei care vindeau plăcînțele, susan, turtă dulce... M-a auzit un călugăr, s-a apropiat de mine, dîndu-mi el lămuririle necesare...”Vrei să mergi s-o vezi?” – și mă privi cu simpatie. „Tare aș dori să ajung acolo!” Se vede că din felul cum mi-am spus dorința omul a înțeles că mi-ar rămîne un gol în suflet, dacă nu mi-aș îndeplini-o. Se interesă care e piedica, i-am mărturisit că sîntem multe și că va fi greu, avem de mers mult, femeile sînt ostenite, totuși dacă aș putea să mă reped cîtă vreme ele vor mînca, de nu-i prea departe... Nu era cu putință. El însă găsi o soluție... Va sfătui el femeile... Atunci i-am spus că e destul să-i spună mătușii Marița, ea este un fel de conducător al grupului, toate o ascultă, este foarte înțeleaptă... Să-i arăt care e această femeie, printr-un semn, cînd va începe el să cădelnițeze... Ar fi într-adevăr mare păcat să faci zeci de kilometri pe jos și să nu vezi un lăcaș sfînt cum este Cetatea... L-am îndrăgit cu tot sufletul pe binevoitorul călugăr, el i-a reabilitat în ochii mei pe toți monahii față de care aveam un fel de aversiune încă din copilărie. Acesta fusese un om

deosebit, s-a coalizat cu o fetișcană pentru o șotie, care dată în vileag putea să-i zdruncine puternic prestigiul... S-a dus să-și ia cădelniță. Eu m-am apropiat de cumătra Marița... Monahul după ce-a înconjurat toate sfeșnicile, stîlpii susținători ai bolții cu îngeri și stele, a murmurat psalmii doar din vîrfurile buzelor, s-a oprit în fața bătrînei de lîngă mine: „Să treceți și pe la Cetate. Lui Dumnezeu îi e drag de cei care îl cinstesc pe el dar și pe lăcașurile istorice... Ia pe copchila asta de călăuză. Pe ea a ales-o Domnul!”

Cumătra Marița m-a privit cu ochii celor care au avut norocul să vadă încarnată pe Maica Domnului. Bănuise ea că nu sînt o fată oarecare, că doar eu i-am deschis ochii să venim aici după ce ploile ne-au împiedicat!.. Ieșise din biserică îmbujorată la chip, a făcut semn celorlalte să se adune, le-a împărtășit vorbele sfîntului... Să mergem! Cum să nu, dacă asta-i voia Domnului!.. Uimită arăta și mătușa Catea, și chiar Zina, uite ce revelație s-a petrecut – într-o prostuță de la țară Dumnezeu și-a revărsat harul...

Nu mă împăunam cu marea descoperire, continuam să fiu modesta de totdeauna, fiindcă eu știam adevărul despre „alegera” care le emoționa pe celelalte... Important era că aveam să ajung la Cetate. Urcînd către zidurile care se vedeau de la distanță, le-am povestit tovarășelor mele despre Ștefan cel Mare, despre cele treizeci și șase de războaie și tot atîtea lăcașuri sfînte ridicate de el, le-am recitat versurile rămase în minte din nu știu care carte, aveam de-acum în urmă mulți ani de cînd citisem primele legende din manualele soră-mi, de atunci cărțile citite au ajuns atît de multe, încît uneori uitam în care am întîlnit cutare versuri... „Ștefan, Ștefan, Domn cel Mare, Seamăn în lume nu are, decît numai mîndrul soare, Din Suceava cînd el sare...” Le-a plăcut să mă asculte recitînd. Am spus și o poezie cu înmormîntarea Domnului: „Cu un dangăt plin de jale, Mii de clopote dau veste, Ștefan Vodă al Moldovei, Ștefan Vodă nu mai este...” Ce minunate suflete aveau femeile astea vîrstnice, păreau niște copile doritoare să audă lucruri deosebite... Am atins pietrele zidurilot, am cutreierat fostele șanțuri de apărare... Exista un ghid, el ne descria vechea Cetate... Ne-a dat o carte de aur, am scris acolo ceva, nu mai știu exact ce, cred că vreun legămînt, eram meșteră în legăminte, și aveam de ce să-l fac, mi se părea neîngăduit de a constata că sînt români care n-au auzit de Ștefan cel Mare, o palmă pentru învățători și profesori, pentru ziaristi... Mi se lămurea tot mai mult că din toate meseriile care ar fi folositoare neamului meu și pe care eu aș putea să o îmbrățișez fără prea multe opreliști ar fi cea de ziarist... Voi scrie despre toate cîte mi se par prost întocmite, să atrag atenția asupra răului care se întîlnește mai la tot pasul... Mu cred că am scris chiar asta, știu însă că mi-a intrat în minte atunci că aș putea fi un ziarist bun, dovadă că reușeam să conving prin povestirile mele sufletele setoase de a ști ce se petrece în lume. Experimentasem harul meu nu cel de care le-a vorbit călugărul, ci altul, cu care îmi plăcea să cred că am venit pe lume... Nu mă mai jucam cu vorbele, trecusem de copilărie, aveam șaisprezece ani, la noi vîrsta împlinirii omului... „Cu copchii ca asta poți trece lumea și te întoarce fără să-ți se urască!” – exclamă una din ceata noastră, iar cuvintele ei mi-au întărit hotărîrea pe care o luasem între zidurile Sfintei Cetăți...

ROMANUL ZINEI

La întoarcere o bună bucată de drum am mers ca și la venire, cu întregul grup. Ajungînd la o anume răscruce de drum Zina și-a amintit că nu e departe de acolo tîrgul Mihaileni, locul de naștere al soțului său. Propusese să trecem pe acolo. Cîteva minute de sfat, apoi grupul s-a împărțit: țărancele au plecat pe drumul cel știut, iar noi patru am cotit spre Mihaileni, mătușa vrînd să-i facă pe plac nepoate-si, dar cred că se și simțea obosită atît ea, cît mai ales Tamara...

Localitatea era un fel de tîrgușor ceva mai neînsemnat chiar decît al nostru, la noi exista o singură clădire cu etaj, cea a unui farmacist, aici nu se afla niciuna, chiar și Strada Mare arăta ca un drum de sat. Totuși casa socrilor Zinei era destul de încăpătoare, avea multe camere, cerdac acoperit cu verdeață. Odăile erau mobilate orășenește. Bătrînii nu mai trăiau, casa era ocupată de niște cumnate ale Zinei, fetele rămăseseră acasă, numai băieții – Ilie și fratele său, acesta din urmă mai era ofițer, căpitan, la o unitate dintr-un alt tîrgușor, Darabani, se aflau nu prea departe de casă... Cumnatele au pregătit la repezeală mîncare, ne-au ajutat să ne spălăm, păreau foarte bucuroase de oaspeți... Poate că acest popas ar fi rămas fără nicio însemnătate pentru desfășurarea vieții mele, dacă nu apărea o mătușă a familiei Macovei, destul de în vîrstă, și ea bucuroasă să stea puțin de vorbă cu soția nepotului său, era din fire vorbăreată, sărea de la un subiect la altul și dintr-o dată atenția mi s-a încordat, cuvintele femeii m-au surprins: „Da băieții voștri cu cine țin!? Cu neamul tatii, ori a mamei!..” Zina mai surprinsă de întrebare decît eram eu, a ridicat din umeri. Se vedea că nu se gîndise niciodată la asta. Și fiindcă bătrîna o privea cu insistență, voia să i se răspundă, nepoata a îngăimat: „Și cu unul și cu celălalt!..” „Da dacă s-ar isca război între neamurile lor? De partea cui ar lupta?”

Zina a izbucnit în hohote de rîs. Apoi, liniștindu-se, vorbi cu o siguranță de om care știe ce spune: „Nu-ți fă mata griji! Război nu va mai fi. Nu s-a săturat lumea de amărăciuni! Băieții mei nu vor mai prinde un război!.. Să ne gîndim mai bine la pace, la rosturile copiilor. Am o fată mărișoară, doi băieți... Or mai veni poate și alții...”

Mătușa Zinei s-a liniștit. Au trecut la altă vorbă. Dar mie întrebarea mi s-a înfipt adînc în creier: chiar ce-ar face băieții Zinei! Cu Apostol Bologna fusese mai limpede. El era din părinți români. Alegerea se punea clar: trec pe frontul românesc, fiindcă este al fraților mei. Dar Anatolie sau Mircea n-ar putea alege atît de simplu... Acolo sînt frații tatii, dincolo cei ai mamei... Eu unde mă opresc? Cînd alegerea e firească?.. Contează naționalitatea tatii... Ești ceia ce-ți e tatăl? Dar sîngele mamei nu are niciun amestec!.. Oare nu mi-e dat mie să am și eu momente de liniște? Mereu mi se ivesc probleme greu de înțeles, nu numai ale mele personale, ci în general... Zina are dreptate, război nu va mai fi, să nu ne speriem ca eroina lui Ion Creangă în fața drobului de sare: să dăm jos drobul sau să mutăm leagănul... Nu stă în putința noastră? Dar ce nu pot face oamenii cînd judecă, luptă. Nu, Zina are dreptate, lumea e sătulă de război... Dar tema este interesantă... Nu prea am întîlnit-o în cărți, nu mă puteam lăuda că știu tot ce

scriu cărțile din lume, observam că de câți ani citesc mereu și mai sînt mii de volume la care încă nu am ajuns. Așa că poate s-a scris și despre o problemă de genul celei care s-ar pune în fața feciorilor Zinei, dar asta nu înseamnă că n-aș putea povesti și eu, mai ales că era într-un fel și situația mea asemănătoare. E drept că nefiind bărbat, aș fi scutită de alegere, totuși eu o pot înțelege mult mai bine, e destul să mă cred băiat... Mă gîndeam că aș putea folosi toate cîte le-am văzut în acest drum la Suceava și îndărăt... Răsăritul acela fascinant, apusul de pe apa Sucevei... Potecile din pădurile străbătute... Călugărul cel generos și bătrîna din Mihaileni... Cadrul era gata. Găsisem și declanșarea acțiunii: o tîrără care locuia într-o casă chiar pe malul Prutului, livada se mărginea cu prundișul apei... A ieșit să ia aer, avusese un vis tulburător... Și deodată zărește soarele în apă... Se aruncă în rîu, înoată într-acolo. Vrea să prindă rotundul acela roșu... Se crede singură, nu-și dă seama că trece de jumătatea vadului... O barcă, un ofițer-grănicer... Zăvoiul. El nu o arestează, dar își dau întîlnire la anumite ore... Așa a trecut vara... Toamna ea aștepta un copil... N-a mai ieșit la întîlnire... Peste ani... Războiul...

Chiar acolo în casa de la Mihaileni aveam planul viitorului roman, intitulat „Zbucium”, așa mi-a venit atunci să-l botez, iar pentru mine păstram un subtitlu: „Romanul Zinei”. Era destul să pronunț cele două cuvinte și aveam în minte tot ce aveam să scriu. Deși Zina era personajul principal al viitoarei mele scrieri de mai mari proporții, ei nu i-am spus nimic, mi-a fost teamă să nu mă ia în rîs.

Revenisem acasă mult mai matură, fiecare drum contribuia la adunarea unui bagaj greu de impresii și de gînduri, încît nu e o figură de stil că mă întorceam mai bătrînă. Mama de la primul cuvînt înțelegea că fata ei a devenit mai coaptă și se interesa cu multă precauție, dacă nu cumva am întîlnit un bărbat care să mă fi cerut de soție: din nefericire pentru ea răspunsul era negativ.

LEONTE GRÎȚUNIC

În vara aceea cam chiulisem de la munca pe cîmp. Venisem acasă abia după întoarcerea din pelerinaj, era pe la începutul lunii august, de fapt aveam acum numai treizeci de prăjini – o jumătate de hectar – bucata de douăzeci prăjini pe toloacă și restul de zece a Malineștiului. În anul acela semănasem pe Toloacă porumb și, ca de obicei, printre tulpinile lui pusesem fasole, bostani, pe margine între haturi se ridicau tulpini vînjoase de floarea-soarelui... Într-o după-amiază mă trimisese mama să culeg o trăistuță de păstăi pentru dejghiocat, fierbeau mai ușor decît boabele gata uscate. Am umplut traista și-am apucat-o pe un drumeag dintre ogoare, i se zicea la noi „Linie”; ieșeam la șleah și chiar la marginea satului dinspre Cerlena unde se găsea iazul lui Golovca și un șipot cu douăsprezece izvoare, se zicea că apa lui e bună de leac. Povestea asta despre apa miraculoasă ajunsese și în orașul nostru, veneau adesea rudele anume ca să ia cîte o sticlă de apă sau mai des ne cereau să le ducem noi, cînd mergem la tîrg. Acum aveam o sticlă să iau apă pentru mătușa Vera, mama Zinei, sora cea mare a mamei mele. Avea o ulceratie la un ochi, se spunea că are rac – cancer – iar ea se trata cu apa de la șipotu lui Golovca. Mă miram că mama mea credea în puterea de tămăduire

a acestei ape, dar nu o puteam refuza să-i aduc o sticlă plină, mergea a două zi la târg și voia să i-o ducă soră-si.

Țineam gîtul sticlei la gura țevii de oțel, așteptam să se umple, ascultam cum gîlgîie vesel, atentă la șopotele apei, n-am auzit pașii apropiindu-se: „Ce întîlnire plăcută!..” Tresărisem. Glasul lui Leonte nu se putea confunda: avea un timbru plăcut, părea puțin cîntat, dar nu prea mult ca să supere auzul. Am ridicat privirea. Stătea drept, cu o mîină sprijinind coasa, pe cealaltă își trecuse grebla prin părul căzut streșină peste ochi. Nu-l mai văzusem din iarna cînd mă luase în sanie în drumul spre casă. Iată că și de atunci trecuseră vreo doi ani, abia găsisem întîia carte cu biografia lui Eminescu și acum am pășit pe străzile despre care se vorbea acolo. Mi se părea că trecuseră două-trei decenii, fusesem copil și acum sînt o ființă matură, cu umerii apăsăți de poveri strivitoare, cu fruntea umbrită de gînduri grele. Dar și el arăta ca un bărbat în toată firea. Așa îmbrăcat țărănește, cu un cămeșoi din pînză de cînepă țesută în casă, croit și cusut de o mîină de țărancă, încins cu o „bată” cingătoare de lînă, îngustă, dar cu model complicat, avînd ciucuri la margini. Izmenele înguste se vedeau doar de-o palmă de la piciorul desculț, pînă spre partea unde începea să se înfiripe pulpa... Răscroitura cămeșoiului cobora pînă spre cingătoare, să aibă loc vîntul să se strecoare în timpul cositului, să răcorească trupul. Ars de soare pe obraz, aproape tuciuriu, nu-i ghiceai vîrsta: un țaran între douăzeci și patruzeci de ani, la anii aceștia barbații de la noi aratau de-o samă... Numai capul descoperit îl trada că nu e chiar țaran. Barbații umblau în plină vară cu căciuli mițoase ca și în timpul iernii, aceeași căciulă purtată de la însurătoare pînă la moarte, rar cine își mai cosea alta. Pălării apăruseră doar cîteva, adusă moda de niște flăcăi întorși din armată, dar prindea greu la noi, sătenii fiind foarte conservatori în privința portului și a datinelor în general... Cu capul descoperit nu ieșea cineva de partea bărbătească decît atunci cînd se afla un mort în familie... „A trecut pe drum cutare fără cușmă. Cine i-o fi murit?..” Ca de obicei îmi umblau prin cap gînduri ce nu se legau de întîmplarea la care eram față... Zburau mereu la altceva, desferecat de o asemănare... „Te-ai făcut mare! Era să nu te recunosc!” – mă readuse el la prezent. Pe unde stai că nu vii acasă? Ai fost pe la sora?..” „Nu, nu apucasem să fac un drum la soră mea, avusesem o vară plină de evenimente...” „Da, auzise că mă mușcase un ciîne turbat... Că fusesem la tratament... Știi doar că la noi se știe fiecare pas al celor din sat...” Avea dreptate și eu aflasem că pregătise bacalaureatul, luîndu-l pe Eminescu ca autor pentru studiu, încercase să-i prezinte poezia socială. Comisia l-a trîntit cu plăcere și a mai pierdut un an spre marea revoltă a tatălui său... Îmi povestise toate astea cumnatul meu, socotindu-l pe Leonte un mare naiv, vrea el să schimbe lumea, în vecii-vecilor nu va reuși, și-și pierde anii degeaba... Deci știam fiecare despre celălalt ce a făcut în acest timp, ce rost avea să ne punem întrebări. Am astupat sticla cu o bucată de ciocălău învelită în hîrtie și-am început să o bat cu palma la gură, să o închid cît mai bine... El mă privea surîzînd: „Nu cumva voiai să iei apă neîncepută, de nu ai scos un cuvînt măcar așa de politețel!” Cînd lua cineva apă de la o fîntînă cu gîndul că din ea va folosi o cană pentru un descîntec, atunci nu

avea voie să scoată nicio vorbă pînă ajungea cu căldarea acasă – asta se chema „apă neîncepută”. Oare o spusese în serios? Mă socotea în stare să umblu după vrăji și descîntece? Și de ce nu? Învățătoarea Bugaiciuc nu răspîndise oare zvonul că mama știe să facă farmaceutură, că astfel cum și-a măritat fata cu un învățător?.. Dar la drept vorbind eu nu luam apă pentru tămăduire. Crediința asta nu se apropia de cea cu vrăjile... O nemulțumire amarnică îmi năpădi sufletul. Mi se părea că am fost prinsă cu o faptă rușinoasă... Și fără să știu de ce m-am pomenit explicîndu-i de ce luam apă de la acel șipot... Mătușa se simte mai bine de cînd își spală ochiul cu apă de aici. Adevărul e că apa asta este foarte pură, aproape ca sterilizată... Cea din fîntînile lor este încărcată de microbi... Bineînțeles că bătrîna crede în miracolul acestui șipot... Iar eu nu vreau să o descurajez...

Vorbisem atît de repede încît nu eram sigură că m-a înțeles. El își sprijinise coasa de marginea jghiabului înverzit de mușchii mătăsoși și se aplecă să bea apă: „Poate mă vindec și eu! – glumi, ștergîndu-și buzele cu dosul palmei... Eu îi făceam loc sticlei printre păstăi, le așezam de jur-împrejur, să nu se răstoarne, mă mocoșeam, deși din fire eram iute, dar parcă așteptam să plece el, n-aș fi vrut să mergem împreună, prea era ponosită rochița de stambă de pe mine, iar picioarele păreau cenușii de colbul de pe șleah... Părea că mi-a ghicit intenția, a spus că nu se grăbește, era doar simbată seară, avea cînd să ajungă, mă poate conduce pînă pe deal, casa noastră era tocmai la marginea cealaltă, aveam de mers de-a lungul întregului sat, tot pe șleah, pe lîngă porțile sătenilor, acum foindu-se prin ogradă pe la fîntînă. Vara numai la vremea înserării se simțea viața în sat, peste zi numai copiii se zbenguiau prin grădini după furat verdețuri...

Luasem coasta dealului pieptiș, pe mijlocul șleahului nu se mai vedeau căruțe, drumul arăta pustiu, doar din timp în timp cineva apărea cu căldările, vîzîndu-ne, se oprea să trecem, să nu ne meargă rău. În schimb cînd omul venea de la fîntînă avînd gălețile pline, trecea repede să ne meargă în plin. Așa era obiceiul, așa făceam și eu, i-aș fi stricat trecătorului inima dacă i-aș fi tăiat drumul cu deșertul. Dădeam binețe tot după obiceiul satului. La noi nu se spunea buna ziua sau buna seara, ci adresai fiecărui om cuvîntul potrivit momentului: „Faci focul, lele cutare?” „Adăpi caii, bade cutare?”, „Mesteci mămăliga?” „Rupi buruieni?...” Era un fel de-ai spune omului că îl vezi, că bagi de seamă ce face, că îi cunoști preocuparea... Numai la străini de sat se spune parcă în treacăt: bună vremea, sau dzîua bună... Leonte ținea coasa pe umăr ca toți sătenii, îi cunoștea pe nume pe cei întîlniți în cale, adresa și el două-trei cuvinte, să nu creadă omul că nu l-a zărit... Unii ne opreau să ne întrebe dacă nu avem un sîrnic, adică un chibrit, pentru aprins focul, bănuindu-l pe Leonte fumător, altcineva îl întreba chiar de-o țigară de nu i se întîmplă să aibă în chimir, deși Leonte nu purta punguța aceea bătrînească strînsă la gură în care omul păstra amnarul, iasca și firele de tutun din cel mai rudimentar...

Durase mult mersul nostru, el părea că se bucură de orice oprire, eu m-aș fi grăbit, mama aștepta păstăile, trebuia să le fierbem în seara aceea, dar asta nu-

mi venea să i-o spun, oricît de deschisă la vorbă mă socoteam. Cu toate întreruperile dese noi tot reușeam să ne continuăm vorba. Îi povestisem de statuia lui Eminescu... M-a privit cu un fel de iscodire: „Aceeși pasiune?!” Cred că am să trăiesc cu ea pînă la sfîrșitul-sfîrșitului. Nu mai sînt năuca de pe vremuri. Nici măcar nebuna din ultimii trei ani cînd așteptam în fiecare zi să-l întîlnesc în carne și oase... Acum sînt bătrînă, știu să judec normal, dar pasiunea pentru poezia lui Eminescu a rămas neștirbită. Și mă străduiesc s-o aprofundez, să înțeleg adîncimea gîndirii poetului... „Bătrînă nu ești, dar matură da... Mă bucură că ești așa!”

Voise să afle, dacă mai scriu versuri. I-am povestit întîmplarea ce m-a făcut să renunț... Nu reușeam să spun în poezii ceea ce îmi propuneam. Cred că n-am chemarea pentru poezie... Eu vreau să biciuiesc relele societății, am scris o piesă în care arăt că orașul nostru este neglijat de conducătorii lui. Ulițele sînt greu de străbătut pe vremea dezghețului. Erau zile cînd nu răzbeam pînă la școală, mă înglodam pînă la glezne... Piesa s-a jucat la noi la școală, a fost apreciată. Acum scriu un roman... Acum n-aș mai vorbi cu atîta siguranță despre lucrările mele, îndoielile sînt crîncene, dar atunci relatam cu atîta seriozitate ca și cînd mă și vedeam scriitoare. Ciudat îmi pare astăzi că el nu mă ironiza, nu se mira, i se părea firesc să mă preocupe combaterea răului și că asta nu mi-ar depăși puterile... Se arăta curios să-mi vadă manuscrisele, să discutăm despre ele, atîta încîntare răzbea din glasul lui, încît mă avîntasem la destăinuirea planurilor mele pînă atunci știute numai de Larisa... Cu scrierea unui roman nu fusese de acord, i se părea prea devreme. Să rămîn la schițe, povestiri, chiar și scenete, dacă asta mă atrage... Să aibă și satul nostru cîntărețul său! Cît de minunat ar fi să povestesc despre viața de la noi... Să fiu un cronicar al Coteleului... Nu mi-ar surîde?.. Desigur că mă atrăgea titlul de cronicar al satului, asta de fapt îmi visam, dar nu reușisem să mă limpezesc... Cronicar... Ce frumos suna acest cuvînt. Mi l-am și însușit, de acum nu voi mai dori altceva să devin decît cronicar...

De ne-ar fi ascultat atunci cineva, ar fi rîs cu poftă de vorbele noastre. Pășeam alături – o fată desculță și cu rochia îmbîcsită de colb, un băietan cu straie țărănești, și el desculț... Dar vorbeam despre îndreptarea relilor lumii, de creații literare și mai ales de a fi salvatorii satului natal... Era cam multă visare, oceane de sentimentalism, dar și multă dragoste față de acest sat cu știutori de carte în procent de 99... Consătenii noștri aveau nevoie de cineva, care să-i îndemne la un trai mai omenesc, la ieșirea din condiția de vită de muncă...

În poarta casei noastre i-am întins mîna de rămas bun. Părea surprins. Se așteptase să-l poftesc la noi. Sîmbătă seară, pe vremea cînd soră mea era domnișoară, la noi veneau mereu oaspeți: se cînta, se jucau gajuri, chiar și „popa prostul” și alte jocuri cu cărțile colorate strident și cu figuri de regi, valeți, dame... Dar pe vremea aceea interiorul casei noastre arăta altfel. Acum nu aveam nici măcar un scaun cu spătar, nici altfel, bieteile laițe țineau loc de scaune ca în orice încăpere țărănească de familie foarte săracă... Nu, nu aveam de gînd să-l invit în casă, nici pe el, nici pe oricare alt băiat. Îmi părea rău că-i dădusem prilejul să se

invite singur: cerea să-mi vadă manuscrisele. Dacă nu mă apucam să mă laud... Gura și-a făcut singură neplăceri, cum de fapt li se întâmplă fiecărui. Acum el va crede că m-am arătat grozavă, dar în realitate n-am nici un fel de lucrări... Altfel de ce nu l-aș primi în casă, sîntem doar consăteni, ne cunoaștem din timpul școlii primare... De ce totuși mă sfiam de el?.. Toate casele din sat n-au decît o laiță, un pat pe căpriori și o masă la peretele cu icoane... Știu că și la ei este la fell.. Din cauza trecutului? Am fost la un pas de orășeni și iată-ne țărani sadea, cu fața casei unsă cu baligă de oi, cu pereții fără nici o scoarță. Masa neacoperită... Într-o clipă văzusem cum arătase camera noastră și cum e astăzi... Eu mă minunez de goliciunea camerei. Dar el? El care admirase cu atîta căldură interiorul casei de pe vremea soră-mi!.. Nu-l voi pofti să intre, n-are decît să gîndească ce vrea!.. Am dat să trec în ogradă. A înțeles că nu vreau să mă urmeze. Și-a rezemat coasa de stîlpul porții și a scos de sub briu un buchețel de albăstrele. Vremea lor trecuse, era, se vede, o generație întîrziată, cresc de obicei pe haturi și pe margine de miriști pînă toamnă tîrziu, uneori pînă dă înghețul... Acestea erau foarte veștede, de strînsoarea briului, de căldură corpului... „Sînt pe moarte, ori au și murit... Vrei să le pui în apă, poate învie vreuna, mi-ar plăcea să știu că nu le-am omorît degeaba... Am luat mănunchiul ofilit și-am promis să-l pun într-un pahar, îndată ce ajung în casă: „Să vedem, după atîta osîndă vor mai prinde viață?” „Osîndă?” „Da, a fost o condamnare grătuită... Dar uite că s-a dovedit cu folos: am avut prilejul să-ți ofer un semn al reîntîlnirii noastre... Aș dori să nu rămînă o întîlnire banală... M-am uitat încă odată la albăstrelele veștede și-am surîs cu tristețe: „Și așa moarte poate constitui o amintire, dacă le pun la presat. Floarea luată de la piciorul statuii lui Eminescu se uscaseră și mai tare. Am pus-o între sugative și și-a căpătat forma. Numai culoarea nu s-a păstrat. Petalele erau atît de fragede, albastre sinelii... dar numele nu i-am aflat...” Se pare că sîntem cam romantici amîndoi!.. Nu mi-ar părea rău să fie așa!..” M-a prins din senin o părere de rău că-i vorbisem de floarea din gradina publică din Cernăuți, va crede că i-am făcut o aluzie la gestul lui de-a culege flori, de unde a și tras concluzia că sîntem asemănători, voiam să nu-i dau nici o șansă de-a veni la noi și vorbele mă contraziceau, păreau un fel de invitație, să fii să vezi cum vor sta albăstrelele tale presate, în același caiet cu floarea de la Eminescu... De aici putea scoate orice semne pofteste... Ca să nu mă mai ambalez în explicații contradictorii, i-am întins din nou mîna, cu un gest repezit, mulțumindu-i pentru florile care poate își vor reveni.

Îmi ținea mîna strînsu între degetele lui puternice, mă silea să rămîn pe loc, voia să se asigure că mîine mă va găsi acasă: „Să nu dai drumul cînelui, că eu tot am să intru!..” Era o glumă, cîinele nostru umbla slobod, se ținea mereu după mama prin sat, pe cîmp, mergea cu ea la oraș... De obicei el sosea înainte și atunci noi porneam să o întîmpinăm pe mama, să-i luăm greutățile din mîini sau de pe spinare. Tărcuș nu avea decît trei picioare din pricina umblatului după umbra stăpînei sale, îi calicise un picior din spate chiar tatăl lui Leonte, zvîrlind cu o bărdiță după el, pentru că dăduse buzna în ogradă vînzolind un țol pe care se usca grîul spălat pentru dus la moară. Omul a făcut-o la furie, cîinele fusese

vinovat, nu l-a ținut mama de rău, dar nici șchiopătatul nu l-a dezvățat de-a o însoți pe mama oriunde... Nu știam dacă Leonte cunoștea povestea schilodirii lui Tărcuș, poate că nu făcea gluma cu lăsatul cîinelui slobod, sau poate tocmai de aceea pomenise de cîine, să afle dacă îi port supărare tatălui său... La urma urmelor n-are decît să vină! Treaba lui. Îmi pasă prea puțin de ce părere își va face de casa noastră!

Mama ședea pe pragul casei. Pe dinafară salonul nostru regesc părea terminat, dar înăuntru era folosit ca magazie: nu apucaseră să-i cumpere ferestre, era nevoie de trei și costau enorm, tavanul nu avea scînduri, rămăseseră doar grinzile care țineau acoperișul, pe jos pămîntul bătătorit, abia uns cu lut galben amestecat cu balebă de cal... Mai trebuia o sumă de bani substanțială ca așa-zisul salon să devină locuibil. Dacă ar fi rămas învățător în sat, cumnatul meu poate că ar fi contribuit la terminarea construcției începute, dar el se mutase departe, iar mama practic nu mai avea „putere” să cumpere materialul necesar. Folosea truda depusă cu doi-trei ani în urmă măcar pentru fațadă: nu mai putea să rîdă nimeni de casa noastră, văzînd-o din afară, ne credeau chiar lăfăindu-ne în odăi spațioase... Și mai folosea la depozitarea floarei-soarelui, a fasolei, a snopilor de mac... Nu le mai uda ploaia, le puteam ține nebătute, sau cu măciuliile netăiate pînă-n iarnă... Pentru o gospodărie de țară asta era mai important decît un salon regesc... Trebuia să mă resemnez cu statutul pe care-l aveam: de fată de la țară...

„De ce n-ai poftit băietul în casă?” – mă întîmpinase cu muștrare mama. „Las-că vine mîine!” – am liniștit-o. Nu pricepeam de ce se mîniase mama că nu l-am poftit pe Leonte în casă. Știa atît de bine că Leonte nu putea fi un viitor ginere. Iar pe ea o interesau numai băieții pe care se putea bizui că mă vor cere de nevastă... Se pare că se gîndise și la singurătatea mea, credea că îmi e și mie urît, așa de una singură. Duminicile, fetele se duc la horă, le vin seara băieții, bat la prag, iese fata în tindă. „Fa, îi șide cu mine?..” „Oi șide bădiță.” Sau dacă-i de-o vîrstă cu ea, îi spunea numele... Veneau flăcăi în ceată, dar intrau în tindă cîte unul. Dacă fata accepta să șadă cu el și nu putea refuza ca duminica i-ar fi cîntat marșul să plece de la horă – o săruta, o ciupea de sîni, o ghigosea în cotlonul tinzii. Cîteva minute... Apoi venea altul, pînă se rînduiau toți din ceată... Numai cînd unul îi fura „băsmăluța” de la brău și o juca în vîzul lumii, atunci acesta era semnul că numitul flăcău are de gînd să se însoare cu fata și nu mai avea dreptul nimeni să-i mai bată la prag. Atunci flăcăul venea mai devreme la casa fetei, se așeza pe laiță, intra în vorbă cu stăpînul, să afle cum vor împărți cheltuielile de nuntă, ce zestre îi se cuvine miresei și cerea zălogul – de obicei un covor să nu-și ia cuvîntul înapoi viitorul socru... Acesta era obiceiul satului, nimănui nu i se părea sălbatic ca o fată să se sărute cu douăzeci de flăcăi în aceeași noapte, să nu doarmă pînă-n zori, acceptînd ciupelile oricui, chiar unui individ pe care îl disprețuia... Totuși casa la pragul căreia nu băteau flăcăii, era ca ciumată, fetele din ea nu erau poftite la joc și nimănui basmăluța de la brîu nu-i părea atrăgătoare, iar despre măritiș nici nu putea fi vorba... O astfel de casă era a noastră. La noi nu băteau flăcăi în prag... Nu! Nu-i interesam, cu treizeci de

prăjini care oricum nu mi le putea da mama, decît după moarte, nu mă puteam mărita. Un băiat de la noi nu avea să mă ia, cu toate că urmam școala. Ba chiar din cauza școlii: nu avea nevoie de cucoană la casă, avea nevoie de gospodină... Știa și mama toate astea... Ea nădăjduia să vină un șef de post neînsurat, un poștaș fără nevastă, un mecanic la moara lui Golovca... Singurele ei visuri... Atunci de ce îi pare rău că nu l-am invitat pe Leonte?.. Spera într-o minune? O fată a luat un învățător, de ce și a doua să nu ia un... Ce un? Leonte abia intrase în Facultate, sau abia urma să devină student... Nici un fel de perspectivă pentru un mariaj apropiat... Era limpede că se gîndise la singurătatea mea, i se părea că nu sînt cărțile niște tovarăși prea veseli...

Ne-am apucat să dejghiocăm păstăile și mama tot ridica privirea spre mine, aștepta să-i relatez cum ne-am întîlnit, ce mi-a spus... Marea plăcere a mamei să afle în amănunțime conversația noastră, ea avea un fel al ei de-a ghici dedesubturile cuvintelor, de-a prezice după ele urmarea... I se părea că nu știu să mă port și asta o mîhnea. În locul meu sora ar fi glumit, i-ar fi povestit zeci de nimicuri plăcute... Eu tot cu cărțile acelea afurisite... Cu mîzgilele... Cu astea nu voi atrage omul, mai degrabă îl voi speria... Nu știu și eu să rîd ca fetele, să mă hîrjonesc, să mă fac plăcută... Atunci cînd plecam la Cernăuți, parcă aveam altă infățișare...

O ascultam pe mama, dar gîndurile îmi fugeau la a doua zi: mi-ar fi trebuit un caiet mare, dintre cele de două sute de pag. să copii pe curat poeziile, dacă tot voia să vadă manuscritele mele, să i le arăt pe toate, îl știam foarte deschis la vorbă, m-ar interesa părerea lui. Nu aveam nici un caiet nou, scriam pe pagini adunate din caietele vechi de școală, le așezam într-o copertă de carton, golita de paginile scrise, numerotam să nu le încurc. Mi-ar fi plăcut să am caiete, multe caiete, să scriu ordonat, să pot păstra tot ce-am scris... Dar ar fi fost prea mare cheltuială, nu îndrăzneam să-i cer mamei și pentru asta bani, destul o înșelam cu necumpăratul manualelor, la urma urmelor, o făceam pe seama mea, dar cărțile de școală se cumpărau o singură dată, toamna, iar eu aveam nevoie de bani pentru taxă la bibliotecă în fiecare lună... Recunoșteam în sinea mea că nu sînt un copil cuminte cum mă crede mama, nu meritam sacrificiile ei, dar îmi promiteam că mai tîrziu am să o răsplătesc pentru toate sacrificiile... Eram convinsă că lecturile mele nu sînt un viciu, ci o pasiune folositoare, că scrisul mă va ajuta să ajung un om de seamă, care va face cinste satului și, bineînțeles, asta va fi enorma satisfacție a mamei mele... Suceam și învîrteam cu multă chibzuiala cei cîțiva bănuți rătăciți în mîinile mele, dar erau atît de puțini și atît de rar îi obțineam, încît trebuia să mă milogesc pe la colege ca să nu zvîrle caietele lor vechi, foile albe să mi le dea mie, adunam ca dascălul în biserică, plimbîndu-se cu talerul. Nu mă rușinam de sarăcia mea, gîndeam că merită să-ți calci pe mîndrie, cînd scopul urmărit este nobil... Și în seara aceea încercam să găsesc o cale pentru cumpărarea unui caiet... Se apropia postul sfintei Marii – Sfînta Maria Mare – cum i se zicea. Puteam să postesc și eu. Vara nici nu era chiar atît de greu, existau atîtea fructe, cartofi, păstăi... În cele două săptămîni aș fi mîncat, să zicem, patru ouă duminicile... Să mi le dea mama să le vînd... Îi

propusesem chiar atunci. Mai postisem eu în doi ani, șapte săptămîni, postul din preajma Paștelor. Atunci o făcusem cu scopul de-a lăsa mamei mai multă carne cînd tăia o pasăre, fusese cam slăbită și avea nevoie de o mîncare mai substanțială. Ea nu ghicise motivul real al hotărîrii mele de a posti. Crezuse că treceam printr-o criză mistică sau că tata mă influențase, ori că vreau să imit pe copiii tușii Natalia, ei posteau cu toată familia... În orice caz, întîi a încercat să mă convingă la renunțare, eram doar un copil, asta se întîmplase în cei doi ani cînd nu umblam la școdă... Cîștigasem multă admirație din partea tatii, dar eu nu mă împăunam cu aceasta și în taină mai înfulecam cîte o lingură două de ciorbă pe ascuns, în așa fel să nu afle mama... Acum mi-am spus pe față planurile. Mama a rîs de propunerea mea. Căzuse de acord să-mi dea bani fără să mai postesc, dar să-i duc eu apa miraculoasă surorii ei. Un tîrg cum nu se poate mai convenabil. Aveam să mă întorc mai repede decît ea, în orice caz aveam mersul mai iute... Ne-am culcat îndată după cină, afară pe iarbă între rondurile de flori, fără să mai vorbim, să nu împiedicăm somnul una alteia, dar fiecare simțind că nu va reuși să adoarmă prea curînd...

Pe la amiază am fost îndărăt acasă. I-am povestit mamei, în timp ce mîncam, cum arată ochiul mătușii Vera, tratat cu apă de la șitul lui Golovca, cum se simțea matusa Catea și copiii ei, îi arătasem apoi cumpărăturile și caietul de matematică, să scriu pe fiecare pătrățel, să-mi încapă cît mai multe texte. Cărțile schimbate la bibliotecă nu i le-am mai arătat, să nu o indispun. Mă tot foiam prin bucatărie, voiam să fac întîi ordine în blide, mama mă tot îndemna să las străchinile, le va spăla ea, să mă duc în camera mea să mă hodinesc un pic după atîta drum... N-am sesizat nerăbdarea ei, eram și eu destul de grăbită, voiam să mă apuc de copiatul poeziilor... Le scrisem eu pe vremuri „pe curat”, iar adusesse soră-mea un caiet de la Cernăuți, făcuse un drum cu soțul ei și la plecare mă întrebase ce să-mi cumpere. „Un caiet...” „Atîta? Nu ești sătulă de caiete?...” „Nu-mi poți tu cumpăra, cîte mi-ar trebui mie”. Au rîs cu poftă, mă credeau cam îngîmfată, mă dădeam drept o ființă deosebită, nu mă interesau mărgelele și panglicile sau vreo broșă pentru funda de la răscoitura rochiei, cîte mici podoabe nu-și rîvnesc fetele... Dar dacă i-am cerut caiet, asta mi-a adus și fiind darnică, mi-a cumpărat mai multe. În unul, cum am spus, scrisesem cu grijă poeziile. Auzind că Vasile Guțu, soțul liței Mărioara, îl cunoștea pe directorul ziarului din oraș, învățătorul Cojocar, i-am rugat să-i dea lui caietul meu, cu rugămintea să publice vreo poezie la pagina de duminică. Văzusem că exista în această zi o pagină culturală... Trecuseră cîteva săptămîni, mă sfiam să-l întreb ce i-a spus ziaristul. Așteptam. Cînd într-o zi, venind la ei după nu știu ce, am zărit caietul meu pe o oală cu chișleag, în chip de acoperitoare. L-am luat pe furiș fără să fac nicio aluzie la asta. Fusese atît de îmbibat de grăsime, încît nici-o pagină nu rămăsese curată. Noroc că prin rotocoalele de smîntînă se puteau descifra cuvintele... M-am lecuit să mai umblu după ajutorul cuiva...Trebuia să transcriu versurile din caietul fost acoperitoare pe ulcioare cu lapte... Aveam destul timp pînă la ceasul cînd bănuiam că va veni Leonte, dacă nu intervenise și la el vreo piedică, cea mai serioasă ar fi fost să-l oprească taică-su să vină la noi, de teama

farmacăturilor... Cînd am deschis ușa camerei am rămas în prag mută: nu o recunoșteam. Părea că se produdese o minune, posibilă numai în basme. Pe masă se găsea o pînzătură albă cu franjuri pe margine, țesută în patru ițe, cu un model în relief. Pe peretele de deasupra patului rîdea în soarele intrat prin geamul deschis un laicer cu buchete de trandafiri, dalii, pe un fond negru și cu o margine de jur- împrejur formată dintr-o ghirlandă de ruji trandafirii, cu frunze verzi. Pe jos se întindeau preșurile, care acoperiseră înainte scîndura negeluită a patului și laița de la peretele de lîngă ferestre... „Mamă! Pe cine ai prădat?” – strigasem nedumerită și bucuroasă totodată. „Îți place?” – și mă privea drept în ochi să înțeleagă răspunsul din ceea se vedea acolo. Vorbele puteau ascunde adevărul...

Cum să nu-mi fi plăcut! Cît îmi dorisem să-mi pot găti casa mai acatării, să-mi pot pofti într-o duminică pe Larisa, se dorea invitată pe ocolite și eu mă prefăceam că nu înțeleg. Aș fi chemat-o la noi pe Eugenia, o prietenă elevă la Școala comercială, locuia într-un sat nu departe de noi... Păreau dorințe irealizabile... Și iată într-o singură dimineață mama a schimbat roata norocului...

Aflasem pe dată cum se produsese miracolul: baba Chilina, din capătul satului dinspre tîrg, doar la cîteva case de noi, hotărîse să se mute în satul Răuțel, unde mai demult plecase și Frasiina care ne vînduse casa. Bătrîna rămăsese singură în sat, pleca la neamuri să trăiască aproape de ai săi, vinduse grădina și bordeiul său unui cizmar, un venetic, însurat cu o fată de la noi, singurul meseriaș din sat... (trăiau în sat trei străini: cizmarul Huțul și-i spunea Buniac; Passareti, un italian, însurat aici, nu s-a mai dus acasă, el a deschis fierărie la două case mai la vale de noi și Nistor Buzilă din Ucraină, tot pentru o femeie a rămas, aceasta era văduvă cu doi copii... Țigani nu se pripășiseră pe la noi, nu era nici unul... Cel mai bogat era Nistor fiindcă nevastă-sa avusese avere. Ceilalți abia de acum se străduiau să-și înjghebe gospodăriile din cîștigul de pe urma meseriei... Deci vînduse Chilina gospodăria, dar rămăsese cu fosta ei zestre, o îmbiase demult pe mama să i-o cumpere, nu voia să tîrîie bagaje după ea, bănuia că nu mai are zile multe... Și-n dimineața aceea făcuse tîrgul cu mama... De unde avusese bani?... Îi păstrase legați cu zece noduri să-mi dea la toamnă pentru școală... Dar poate vînde ceva din recoltă, renunță la porc, tot rămîne singură acasă...

Ce frumos arăta camera mea! Mi se părea că nici pe vremea soră-mi nu fusese atît de strălucitoare! Priveam și tăceam. Ce cuvinte puteau zugrăvi fapta mamei? Nici măcar lacrimile de fericire n-ar fi fost grăitoare... Nu găsiseră nimic de schimbat. Totul fusese așezat la locul potrivit. Pînă și ulcicuța cu albăstrelele lui Leonte se afla acolo pe mijlocul mesei... Extraordinar? Florile învieseară. Nu chiar toate. Se aflau vreo trei aproape uscate. Dar celelalte păreau culese acum. Odată rupte, în același loc păstrate, împreună puse în apă... Totuși soarta le-a fost alta... Nu căutam explicații, desigur aș fi găsit, dar nu avea nicio importanță, nu de filozofie îmi ardea mie atunci... Am dus ciubărașul cu apă în faimosul nostru salon, m-am spălat în fugă de colbul drumului și am îmbrăcat uniforma. Prea arăta veche rochia de stambă, altă îmbrăcăminte nu mai aveam... Mă tot îmbia mama să mănînc, am luat cîteva linguri din fiertura calduță și-am revenit

în cameră... Aveam doar atâtea de făcut... m-am pomenit fredonînd „Atît de fragedă”, mi s-a strecurat fără voie dorul de Eminescu și m-am gîndit că ar trebui să-i povestesc ce s-a petrecut la noi în ziua aceea. Singura modalitate de-a comunica era scrisul, m-am uitat cu atenție la noul caiet, am ezitat puțin și am hotărît să încep o zilnică mărturisire către poet, seara și dimineața, să-i spun tot ce am făcut peste zi, ce am gîndit, iar dimineața pur și simplu să-i spun „Bună dimineața!” Trebuia să încep cu ziua aceea... Pe copertă am scris cu tocul muiat în cerneală: „Mărturisiri către Eminescu” – cu penița claps am căutat să fac literele cît mai frumoase, să las o foaie albă nescrisă, cred că undeva într-un colț de suflet încolțea speranța că acest caiet, întiul menit pentru însemnări, va fi o amintire scumpă, el va constitui adevărata rădăcina a activității mele „culturale”... Nu știam încă dacă îi voi destăinui lui Leonte această hotărîre de-a da socoteală lui Eminescu de viața mea, poate că m-ar lua în rîs, mă va socoti exhibiționistă, exaltată... Mă voi orienta după felul cum îmi va vorbi...

Judecînd cu mintea de astăzi, trebuie să recunosc că mă comportam ca o naivă cabotină, romantică și incultă, dar eram sinceră față de idealul meu, aș fi fost gata să trudes din răsputeri să devin ceea ce visam – un cărturar vrednic de Marele meu Profesor Mihai Eminescu.

Sortam manuscrisele după specia literară, constataam că proza m-a atras cel mai mult: „Crucea lui Călin”, „La zidul bisericii”, „Cuvîntul lui Anton Haba”, „Gavril Mardar”, „Și totuși conștiința s-a deșteptat”, „Romanul Zinei” „Zbucium”, era doar schițat, era cel mai proaspăt scris... Îmi apărea și mie limpede că voi rămîne doar la proză. Poeziile le țineam doar ca o amintire de la primii pași, iar piesa de teatru „Glodul” rămăsese fără pereche. Începusem ceva despre dragostea Larisei, dar nu se închea, ei se înțelegeau perfect, prietenia se desfășura frumos, nu intervenise nici gelozie, nici teamă de schimbare... Seninătate pe toată linia. Ce să scrii despre o dragoste firească? Înțelegeam că literatura pornește de la conflicte, acolo unde se ivesc drame, tragedii. Nu era nevoie să le inventez, se aflau la tot pasul. Eu mă voiam doar înregistrator, cronicar. Îmi plăcea foarte mult cuvîntul... Încă nu împlinisem șaptesprezeci ani și masa mare ca de ospete se acoperise cu lucrările mele... Aveam motive să mă îndoiesc de reușită?... Nu. Iar acum în camera frumos împodobită parcă mă simțeam și mai sigură pe puterile mele, pe „Chemarea” mea. Din cînd în cînd îmi opream privirea pe albăstrelele scăpate de la o moarte sigură: „Pentru mine apa tămăduitoare va fi poezia lui Eminescu: în clipa cînd voi simți că mă amenință distrugerea, înghit poezie după poezie pînă recapăt vigoare...” Gîndul acesta mi s-a părut vrednic de notat în caietul închinat lui Eminescu. Cu el am început prima mărturisire... (N-am bănuیت atunci că peste vreo doi ani caietul să fie zvîrlit în foc de directoarea școlii mele, iar eu să fiu declarată nebună în fața întregii școli... Și poate muream de rușine dacă nu exista legămîntul cu învierea prin lectura din cartea lui Eminescu).

În duminica aceea de sfîrșit de august cu atîtea bucurii adunate în suflet aveam încă un optimism ca o sferă de aur, nu-l ciobise nici un fel de cange, iar pe o mamă ca a mea, alături, nu mă speria nici un fel de coșmar... Putea să intre în

cameră oricine, nu aveam de ce să mă tem c-ar putea veni pe neașteptate o colegă și n-aș avea unde să o primesc... Oricît de puternică mă simțeam, aveam și o groază de slăbiciuni bine camuflate, dar ele mă sîcîiau adesea... Nu voiam să recunosc, dar doream foarte mult să am cu cine vorbi despre cărțile citite, despre proiectele mele, o ființă pricepută, nu dintre acelea care îmi lăudau fiecare rînd scris, fiindcă nu se oboseau să gîndească măcar puțin la înțelesul frazelor mele... Încercam să mă cred invulnerabilă, voiam chiar să renunț la vizita lui Leonte, iar acum abia așteptam să apară, aveam emoții, părea că-mi vine un profesor să-mi pună note pe lucrările mele... Soarele coborîse deasupra acoperișului casei noastre printre crengile de nuc, roșea geamul dinspre grădină.

ROADELE

Aș fi putut uita vreodată strălucirea de pe chipul mamei cînd a deschis ușa vestindu-mi un oaspete? Drept e că era întîiul tînăr care ne trecea pragul de la măritișul soră-mi. Acesta venise la mine, mama se bucura ca și cînd ar fi fost chiar mirele dorit. Prin cîtă zbuciumare trecuse ea în noaptea asta, cîte gînduri au chinuit-o pînă a ajuns la hotărîrea de-a face tîrgul cu baba Chilina. Apoi așezarea obiectelor prin cameră... Grăbea să termine înainte de sosirea mea, dorise să-mi facă și o surpriză, îi plăcea să ne facă bucurii, oricît de mărunte, totuși valoroase prin venirea lor neașteptată. I se oglindea în priviri sufletul fericit, iar fața părea tot mai luminată de răsfrîngerea acestei bucurii asupra întregii ființe... „Poftim! Poftim!” – și-i făcea loc să treacă peste prag, înaintea ei, ca un oaspete scump ce era. De piatră să fi avut inima și tot se topea în față bunăvoinței cu care gazda își primea musafirul. Mă tulbura și pe mine înfățișarea voioasă a mamei, cred că de multă vreme nu mai trăise astfel de clipe emoționante, poate doar la căsătoria Pinei să fi avut atîta mulțumire sufletească... Venise un flăcău și la fata ei cea nu prea arătoasă, dar totuși fiica ei, poate o va scoate puțin în lume, o va mai scutura de ursuzenie. O milă dureroasă mă încerca totuși, știam cît de zădarnice erau speranțele ei, poate că și ea ghicea că cel venit e doar un oaspete întîmplător, nu avea altă treabă, îi era mai ușor să-și alunge urîturî alături de o fată, decît să petreacă ziua cu niște părinți obosiți de truda de peste săptămînă, care abia așteptau să-și odihnească ciolanele bătrîne... Poate că îi era și ei limpede cît de zădarnică îi era bucuria, totuși o trăia la o intensitate înaltă, sinceră, de dragul doar a unei clipe frumoase, așa cum te bucuri de florile din curtea întinsă în fața casei, pe care nu le fierbi în oală, nu îți țin de foame, de sete și nici de cald, totuși sapi primăvara pămîntul, înnoiești brazdele de la ronduri, semeni, plivești, răsădești... Numai de dragul frumuseții și a parfumului lor... I s-a spus mamei că e păcat de atîta loc pentru flori, ar putea cultiva acolo roșii sau ardei... Încap și legumele, grădina e ticsită pînă pe șanțurile de la garduri... Dar florile îți mîngîie ochii... Frumusețe de dragul ei... Asta era și venirea lui Leonte... Bucuria de-a primi un oaspete fără un scop anume... Cît de uimitor de generoasă mi s-a arătat în ziua aceea mama. O știam harnică. Bună. Grijulie față de copiii săi. O mamă cum rar se întîlnesc... Dar acum o vedeam și un om cum rar întîlnești. Și mă simțeam mîndră în sinea

mea că am o astfel de mamă. Ea mă răsplătea că nu cunoscusem dragoste de tată, grija de tată... A ținut locul amîndurora, a căutat să nu simțim nenorocul de-a avea un părinte infirm. „Ti-am spus că stă cu nasul în cărți? – se adresă oaspetelui, arătînd către dezordinea de pe masă. Cu greu o dezlipești de hîrtoage!..” „Doamnă, un mare om a spus că nu-i mai cu folos în lume zăbavă decît citirea cărților” – spuse el cu glasul său plin, cu inflexiuni de recitator, care dădea cuvintelor mai multă putere de convingere. „Poate, pentru bărbați, interveni cu blîndețe mama, să nu-l contrazică prea supărător, dar fetele au altele de făcut! Știi mata?..” „Ba eu sînt bucuros că întîlnesc o fată care se ocupă și de cărți! I-am și adus citeva...” Mama nu părea necăjită că tînărul nu-i dădea dreptate. Dimpotrivă îi părea bine, aprecierile lui o linișteau, însemna că nu o apucasem pe o cale prea greșită, dacă un ins cu știință de carte zice că nu-i de rușine... Îi păruse că întîrziase destul, se uitase cu înțeles la mine, amintindu-mi că eu sînt gazdă, să-mi fac deci datoria cuviincios și se retrase pe nesimțite, trăgînd ușa după ea, ușurel, să nu atragă luarea aminte că părăsise încăperea.

Rămăsesem numai noi doi. Era gata să mă las pradă unei sfiiciuni necunoscute, m-am scuturat repede, ce-s fandoselile astea de fată sclifosită, sîntem doar consăteni, ne știm de copii și ce dacă el e student, a fost norocul lui să aibă un tată descuiat la minte, dîrz, om de-o îndărătnicie la muncă, încît stoarce din ogoarele sale mai multă recoltă decît alții din pămînt de trei ori mai întins... N-au fost mai bogați decît alții, poate chiar mai puțin înstăriți, printre cei de mijloc, dar strădania părinților a reușit să-i scoată pe doi dintre trei feciori domni. Mijlociul a rămas țaran, el avea să moștenească pămîntul în schimbul sacrificiului făcut pentru fratele cel mare și mezinul. Știam asta. La fel de bine știa și el că sărăcisem nu din lenea de-a munci și nici din nepricepere... Mama a făcut mai mult decît alții. Tata... A făcut și el ce-a putut: și-a crescut trei frați mai mici, pe soră a căsătorit-o, frații au ajuns învățători... Și el s-a sacrificat, a fost și tată și mamă celor mici, apoi a căzut în mișticism... Se voia călugăr. Înainte de-a putea să meargă la mînăstire s-a îndrăgostit de mama. Dragostea l-a încurcat... Și cred că de aceea o ura pe mama... Dar toate acestea au trecut într-o clipită prin mintea mea, în timp ce eu îi arătasem locul la capătul mesei din partea opusă patului la capătul căruia stăteam eu. Masa ocupa locul dintre un perete și altul, abia rămăsese spațiu pentru pat într-o parte și laiță în cealaltă. Nu avea nimeni în sat masă ca a noastră, nu încăpea pe ușă, au desfăcut-o să o introducă în cameră. Distanța între noi doi deci era de peste trei metri, trebuia să ne vorbim tare... Cîteva clipe se lăsase o tăcere între noi. El a întins mîna să tragă teancul de cărți, voia să vadă ce citesc. Se ivi o ușoară încruntătură între sprîncenele lui stufoase, negre. Ce nu-i plăcea? Devenisem atentă. Dar întîmplător privirea îi căzuse pe albăstrele: „Au înviat?” – și întinse brațul să ia ulcica smălțuită. „Cîteva”, precizasem scurt... „Vezi, selecția naturală! Uimitorul tata Darwin!” Nu auzisem numele, nu știam cine este acest uimitor tată, dar nu m-am necăjit, cîte încă nu știu eu, doar n-am împlinit nici măcar șaptesprezece ani... Și-a dat seama că nu auzisem de teoria această, dar gîndea ca și mine că am viața înainte... Se bucurase atît de mult de florile recuperate, încît lăsase cărțile fără

comentarii... Prea multe voia să ne spunem, nu ne văzusem de atîta timp, cu ce să începem și așa cum se întîmplă în astfel de cazuri, săream de la una la alta... Încercam să canalizez atenția spre manuscrise. Pentru mine era cel mai de seamă lucru, iar vizita lui mi-am dorit-o tocmai pentru aceasta... Se pare că amîna cu bunăștiință, se ferea, poate, că o discuție asupra scrisului ar fi fost neplăcută pentru mine, iar el nu voia să mă indispună la prima vizită... Nu voiam să insist, lăsam și eu pentru mai tîrziu, deși curiozitatea mă îmboldea să-i cer deschis părerea... Încă nu cunoșteam drumul manuscriselor spre tipar, experiența cu poeziile se dovedise o faptă de tristă amintire, nu primisem un sfat de la nimeni, un singur lucru neconcludent cu transformarea poeziei în proză, fără explicații. Oare de ce profesoara mea de română nu mi-a spus nimic despre scris, putea să discute o pagină, să-mi spună măcar ceva. Temele din caiete mi le apreciază, ca teme de școală... Acum aveam în față un ins care a scris versuri, poate scrie și acum, nu se poate să nu se priceapă... Dar el nu vrea să-i citesc... Vrea să stăm de vorbă și atît. Ce am citit în ultimul timp? Îmi recomandă cineva cărțile? Am autori preferați? Un maestru pe care aș vrea să-l studiez în mod deosebit?

Autorul meu preferat este Eminescu, pe el îl studiez mereu. Îmi plac Sadoveanu, Creangă, Rebreanu... Dar citesc orice îmi cade în mînă. Chiar și romanele în fascicule... Nu vedea nimic rău nici în romanele în fascicule, dezvoltă gustul pentru lectură, dar timpul este atît de limitat încît e nevoie de făcut o selecție... Autorii preferați și mai ales maestrul, sînt bine aleși... Însă și din opera lor se poate face o selecție... Să studiez mai ales cărțile cu probleme sociale... Să caut temele majore, care urmăresc umanizarea omului, ridicarea lui la demnitatea umană, la deșteptarea dorinței de culturalizare... Nu o lectura ușoară, distractivă, o pierdere de timp...

Începusem să ghicesc de ce întîrzia să-mi vadă manuscrisele. Bănuia că scriu poezii de dragoste, că înselez drame și tragedii din gelozie, din înșelăciuni în amor... M-am liniștit. Nici la primele versuri nu scriam de dragul de a scrie: totdeauna am urmărit să apăr omul de nedreptate... Să vedem totuși ce va zice el... Se apropia și de subiectul care mă interesa... Toate cîte îmi spunea mă preocupaseră într-un fel sau altul, dar scrisul îmi ardea sufletul, de el trebuia să-mi vorbească... Dacă mama se bucura de venirea lui fără vreun interes special, eu aveam unul concret și dacă i-am spus să vină astăzi, am urmărit să-i capăt ajutorul... Tot interesată cum mă voiam, socoteam că timpul într-adevăt este foarte restrîns și nu am dreptul să-l risipesc în deșert... Înțelese, cred, nerăbdarea mea de demult, mă pregătise însă pentru orice observație, de aceea îmi povestise atîtea despre literatură, să înțeleg că nu-i o joacă de copii... „Cu ce vrei să începi? – intră direct în problema arzătoare a sufletului meu... Dacă-mi permiți, aș propune să începem cu cele mai vechi însemnări... Ești de-acord?..” Am plecat puțin capul în semn de aprobare, graiul îmi pierise, nici nu bănuiam să-mi fie atît de frică de ce va urma, mai rău ca în preajma examenului la matematici, această disciplină era obstacolul meu cît muntele Everest, în fața lui inima îmi bătea ca la o vrăbioară strînsă-n pumi, o corigență putea fi o catastrofă pentru mine, manuscrisele părușeră pînă acum o joacă și iată-mă tremurînd de

teamă... Am căutat pe cel mai vechi, constatam încă o dată cât de urite făceam literele, o biată analfabetă care abia poartă tocul, o fi și scrisul un lucru care se învață, sau te naști cu el?.. Leonte zîmbi: „Se învață și scrisul și toate pe lume se învață, harul de la natură te ajută numai dacă înveți lucrul pe care-l faci să-l faci cu seriozitate...” „Am simțit doar imboldul să povestesc... Îmi place enorm să povestesc... Aș povesti zile și nopți, mereu îmi vine în cap ceva... Și atîta...”

Citisem cîteva pagini din cel mai vechi caiet. Am arătat apoi poeziile, spunîndu-i povestea rotocolului de grăsime... Apoi romanul „Și totuși conștiința s-a deșteptat” – o cunoștea și el pe fata despre care scrisesem, auzise de ce se spînzurase. „Ai vrea să-mi dai caietele acasă, să le citesc în liniște, să meditez asupra lor?.. Observ că e vorba de o chestiunea foarte serioasă, nu-i ceea ce credeam eu... Voi fi foarte sincer că probleme din acestea care se instalează pe toată viața nu-i bine să le iei superficial...”

Cînd m-a strigat mama să vin puțin pînă la ea, m-am uitat surprinsă la fereastra deschisă către grădina. Soarele coborîse de tot după sat, abia rămăsese o geană de-asupra orizontului care se zărea printr-o dantelă de ramuri înfrunzite. Floarea-soarelui se aplecase cu totul spre tulpină ca un obraz ce se sprijinea cu bărbia-n piept. Ce repede se scursese timpul! Nici nu știam cîte ore fugiseră, nu aveam ceas în casă, nici el nu purta ceas, ne orientam țărănește după soare. Ce-o fi vrînd mama? I se păruse că stăm prea tîrziu, totuși mai era puțină zare albă la fereastră... „Desigur că mă chema să-mi spună de lampă” – am spus ridicîndu-mă cu părere de rău că ne-a întrerupt.

Mă chemase mama nu numai pentru lampă. Avea pe o farfurie de faianță așezate cu dichis plăcinte cu prune, care abureau împrăștiind un miros plăcut de povidlă în fierbere. Alături două farfurioare lucitoare. Lampa ardea vesel, prin sticla proaspăt ștersă se vedea flacăra de douăsprezece lumini... „Ia tu plăcintele, eu duc lampa să nu miroși a gaz, deși am șters-o cu petică moale...” „Mamă, cînd le-ai copt!” – mi-am arătat nedumerirea. „Da ce-i de copt niște plăcinte! Am strîns cîteva băteje și focul pe dată a înfierbîntat vatra!” – îmi explica mama, ca și cum eu n-aș fi știut cât de greu se găesc la noi băteje, pe care mama le aduce adesea din pădure cu spinarea, merge numai prin păpșoiște să nu o vadă cineva, iar acasă lasă sarcina în fundul grădinii să nu o cert eu... Am intrat amîndouă în camera unde rămăsese oaspetele, mama a spînzurat lampa „Made în Cehoslovacia” în cîrligul ei din grinda din mijlocul încăperii și-a ieșit repede. Eu am făcut loc pe masă plăcintelor, i-am pus farfurioara în față, poftindu-l să servească specialitatea casei.

Birfa scornită de învățătoarea Bugaiciuc că mama știe să facă farmacatură într-un fel era adevărată. Avea ea un fel de-a primi omul, de-ai vorbi cu o căldură maternă, de-al face să se simtă în largul lui... De n-ar fi bănuir nici un pic eforturile depuse de mama pentru primirea lui, Leonte tot ar fi privit-o cu simpatie pentru felul discret de-a se strecura dorința de-a fi o gazdă desăvîrșită. Nu i-aș fi destăinuit lui Leonte pentru nimic în lume ce-a făcut mama în dimineața aceea, să nu înțeleagă eforturile ei greșit, cum orcine le-ar fi socotit, pînă și eu pentru o clipă am gîndit că era cu neputință să nu fi urmărit mama să-

l impresioneze pe Leonte cu „luxul” de la noi... Plăcintele erau gustoase, mama se pricepea la treburi de bucătărie, suferea că eu nu dau atenție acestor preocupări firești pentru o viitoare soție, mamă. Sora fusese alt soi de ființă, îi semăna ei, mama o admira pentru talentul de-a face din nimic bucate gustoase... Dar constatase că nu va reuși să mă dea și pe mine pe-o cale firească pentru o fată, spera însă că îmi vor trece aiurelile și voi porni și eu pe drumul cel bun.

Leonte plecase de la noi mult după ce înnoptase. L-am condus pînă la poartă după obiceiul satului și-am mai stat acolo încă o vreme. Luna răsărită demult, înainte de apusul soarelui abia acum se vedea mai bine în drumul ei de la un nour la altul. Atîtea am vorbit în după-amiaza aceea, încît toată viața mi-au revenit în minte, cu diferite prilejuri, cuvinte auzite atunci, multe pentru prima dată, încît și acum mă minunez cîtă înțelepciune adunase el în mintea încă destul de tinăra și cu cîtă generozitate împărțasea din cunoștințele cucerite cu trudă.

* * *

Săptămîna aceea am trăit o continuă frămîntare: a citit caietele, mai bine-zis adunătura de foi strînse în coperti de carton? Ce-a gîndit despre cele așternute de mine acolo? Cînd mi le va aduce?... Putea să vină și în altă seară decît sîmbătă, treburile pe cîmp se cam terminaseră, mai rămăseseră fel de fel de lucruri mai puțin însemnate... Se ținea totuși de regulile nescrise ale satului. Vara numai sîmbătă seară și duminică umblă băietanii la fete și chiar rudele nu-și fac vizite decît pentru treburi urgente... Iarna se mai îngăduie și în zile de lucru să mergi pe la alte case...

Iată că n-a venit toată săptămîna. Sîmbătă însă s-a ivit în ogradă cu mult înainte de amurg. Voia să facem o plimbare pe Dealul Cerlenei, să vedem de acolo panorama satului. I-am propus să amînam pentru a doua zi. Mi se părea că amîna dialogul despre manuscrise, cîndva tot va trebui să-mi vorbească despre asta... A rămas la noi. În cameră a pus teancul de coperti în chip de caiete pe masă, a luat locul de pe laiță din colțul de la răsărit și-a răsuflat adînc ca și cînd ar fi vrut să se ia la trîntă cu cineva: „Ai făcut lucruri minunate! Bineînțeles că trebuie să mai lucrezi la ele, să le cizelezi, cum se spune, să le mai adîncești... Dar asta se învață, lucrînd... Important este că se vede „harul” de povestitor. Să nu-ți fie rușine de acest calificativ! Sadoveanu este denumit un mare povestitor... De Creangă știi și dumneata – nu mă tutuia, acum abia observasem – se spune „marele nostru povestitor”... Nu e puțin lucru să ai darul povestirii... Pentru roman este încă prea devreme, despre asta o să mai vorbim... Am fost emoționat. Ti-am și scris cîteva cuvinte... Nu le-am citit de față cu el, am amînat pînă după plecare.

Au trecut de atunci zeci de ani... Am peregrinat prin țară, am ars manuscrisele de voie și de nevoie... Pagina cu cele cuvinte, nu știu prin ce miracol, s-a păstrat și astăzi. O citesc și acum, la sfîrșitul vieții, cu aceleași emoții cu care am luat cunoștință atunci de mica lui însemnare... Durerea mea e că n-am făcut în viață lucruri care să fi meritat încrederea lui... Transcriu acele

cuvinte exact așa cum au fost scrise atunci: „Citindu-ți încercările cu o deosebită plăcere și considerînd starea în care au fost scrise, cu convingere pot spune: „Ai suflet de poetă...” Știu că a avea suflet de poetă nu-i același lucru cu a fi devenit recunoscută poetă, dar atunci la nici șaptesprezece ani, aprecierea era încurajatoare...

În vara aceea ne-am mai văzut de cîteva ori, sîmbetele după-amiază, duminicile și sărbătorile, erau tot felul de sfinți în vremea asta, spre marea mea mulțumire. Ieșeam îndată ce apărea între rondurile de flori, după cîteva glume copilărești îi spuneam mamei că mergem la plimbare. De fiecare dată porneam în altă direcție, voiam să cutreierăm toate împrejurimile satului, să cunoaștem în amănunțime locurile și pe stăpînii lor: ne încîntau peisajele romantice, dealurile și văile, pădurile mai apropiate sau ceva mai îndepărtate... De peste tot satul se vedea ca în palmă, de fapt nu se vedea decît ca o pădurice aproape rotundă, așezată pe o coastă de deal, din cauza pomilor, vara casele nu se vedeau, ședeau pitite sub ramurile frunzoase, rușinate parcă de acoperișurile din paie sau de stuf... Parcă ar fi bordeienii lui Sadoveanu... Cînd te gîndești că la noi femeia e și țesătoare, și cusătoreasă, și bucătăreasă, și doftoroaie... Bărbații își lucrează uneltele, cultivă pămîntul, nu exista o treabă pe care să nu o fi știut fiecare ins, învățau de la părinți, treceau știința copiilor... Numai ceea ce era de metal cumpărau din oraș: sapă, fier de plug, coasă, secere... Aveau multă pricepere, multă trudă... Obsesia mea era că aveam nevoie și de un sanitar – nu visam medic, ar fi fost prea mare pretenția, dar un agent sanitar, felcer cum i se spunea pe la noi... Ajunsesem agasantă cu această doleanță: un agent sanitar. Dar ar fi trebuit și o moașă, mureau femeile cu zile din lipsă de igienă... Dar n-ar fi necesar și un poștaș? La noi nu venea nici un ziar, nu exista nici o carte de citit, un cămin cultural, cum auzisem că există prin regat... Chiar și prin părțile noastre la treizeci de sate unul...

Pe Leonte îl bucurau preocupările mele pentru ridicarea satului. Totuși simțeam că nu mă aprobă: nu cu jalbe vom ridica satul. Metoda e depășită cu cel puțin o sută de ani. Trebuie răsturnări radicale. Îți amintești din Eminescu? „Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă...” „Cum?” „Prin revoluție...” „Cine să o facă? Neștiutorii de carte?” „Și ei. De ce nu? Doar ei sînt cei mai neîndreptățiți...” În acest punct nu ne prea înțelegeam. Eu visam un sat cu trai patriarhal, doar cu o civilizație mai înaintată, dar pe cale de evoluție, prin cultură... „Da, așa cum o preconizezi în piesa dumitale „Glodul”... Țăranul aduce fata să intre slujnică la o cucoană milostivă... Ea se plînge de străzile înglodate, dar va ruga pe soț să intervină la stăpînire prin jalbe...” „Nu ți-a plăcut piesa? De ce ai scris tocmai pe acest manuscris că am suflet de poetă...” „Fiindcă acolo era o pagină albă. Dar despre orientarea mic-burgheză nu are rost să vorbim acum... Te-aș ruga numai să citești cărțile care ți le aduc, să reflectezi asupra lor... Și pentru anul școlar îți voi recomanda cîțiva scriitori, să-i citești și pe aceștia. Să nu renunți la maestrii aleși, ei sînt mari scriitori, dar să nu uiți nici necesitatea schimbării orînduirii... Ei nu o spun direct. Trebuie să înveți să citești și „subtextul”...”

Mama voia să-i povestesc ce ne spunem în atâtea ceasuri de hoinăreală. Știu că aștepta o mărturisire intimă, i-ar fi plăcut să-i audă că ne spunem și cuvinte de dragoste, nu era păcat, amîndoi eram tineri și nu-i obligatoriu că neputîndu-ne căsători să renunțăm la plăcerea unui sărut, era doar știut că o fată vorbește cu mai mulți băieți, pînă o alege unul... „Mai ales în sat la noi” – îi răspundeam cu oarecare tristețe... Într-adevăr nu apucasem să vorbim și despre iubire. Nu din pricina „purității” mele, nu eram chiar atît de mironosiță, nici nu încercam să joc rolul fecioarei naive, știam destul de multe despre acest subiect și nu mă sfiam să vorbesc deschis. Și acestea erau simțăminte omenești, le respectam acolo unde înmugureau, unde se dezvoltau, o aveam doar exemplu pe sora mea, cît de minunată era dragostea celor doi, merita numai respect, dar eu și Leonte n-am ajuns pur și simplu la intimități, nu din ipocrizie și nici din cavalerism din partea lui, nu a ajuns vorba la acest subiect. Porneam de la ultima carte, săream la problemele satului, ne opream la peisaje... Timpul trecea, ajungeam acasă.

Suferea mama pentru mine. Cum să umble un băiat atîta cu o fată și să nu-i spună că o place! Înseamnă că nu știu să mă fac dragă. Oi fi urîcioasă la vorbă? Parcă nu i se părea! Mai știi? O mamă vede într-un fel odrasla sa, iar un flăcău altfel?.. Mamă scumpă, nu te chinui cu ghicitul, eu nu-l plac, el o simte și nu vrea să ne stricăm prietenia. Putem fi prieteni ca doi băieți, să vorbim băiețește, sînt atîtea lucruri pe lume de vorbit, ne simțim voioși ca și cînd am fi colegi de școală... Da, mamă, despre școală vorbim...

Greu ai să te măriți, fata mea! – oftase mama într-o seară după un astfel de interogatoriu... Îi precizasem că nici nu urmăresc să-mi găsesc un soț. „Eu vreau o slujbă în sat la noi, am eu treabă cu viitorul satului”. „Prostii! Nici o slujbă pentru tine nu se va găsi la noi”. „Ba da, se va găsi: maistră de lucru la școală. Sînt astfel de posturi în alte părți, voi cere să se înființeze și la noi”. „Cui să ceri?” „Mă duc, mamă pe jos la București, mă așez în poarta Ministerului Învățămîntului și nu mă urnesc pînă nu-mi dă numirea în mîină... Doar doi ani, mamă. Doi ani mai am pînă-mi iau Diploma și ai să vezi tu atunci... Ai să fii fericită, mamă, cînd ai să mă vezi cu servietă sub braț ca domnul Burlacu”. „Multe fete ai văzut tu mergînd la școală?” „Tocmai asta am de făcut: să aduc fetele la școală. Să cer un Cămin cultural, fetele să joace pe scenă”. „Hei, copchilă naucă, să dea sfîntul să nu te amărăști degeabă!”

Se liniștise mama. Probabil că se gîndea că-i seamăn la fire, cînd îmi pun ceva în cap, nu mă las pînă nu duc lucrul la bun sfîrșit. Pe Leonte totuși îl socotea ca viitor ginere, prea venea cu plăcere la noi. Și cînd îi veneau în ospeție prieteni din alte sate, îi aducea și pe ei, casa noastră răsuna de veselie ca pe vremea Privighitoarei, cum o botezase pe soră-mea iubitul ei, iar ceilalți consăteni i-au spus astfel pînă astăzi, în loc de nume. Cel mai des veneau la Leonte Andrei Boiciuc, coleg de liceu, și Ion Carcauciuc, acum student la Politehnică. Aceștia se vedea că-i erau foarte intimi, păreau niște frați buni și plimbările noastre deveneau adevărate petreceri... S-a scurs vara prea pe nesimțite, a trecut și jumătate din septembrie, a venit vremea școli. Pe mama au prins-o grijile mai crunt ca altădată, cheltuiuse banii cu împodobitul casei, acum strîngea cu

zgîrcenie fiecare bănuț, se pregătea să se mute iarăși la oraș, dar nu mai aveam nici porc pentru tăiat, îl vînduse, iar altul în loc nu mai reușise să cumpere... Taxe. Cărți. Pantofi. Paltonul îmi rămăsese mic, minicele păreau trei sferturi... Încercam să o liniștesc, voi umbla și cu mînicile așa, n-au să mă scoată la expoziție, totuși mutarea cerea cheltuieli destule, întii și întii trebuiau bani pentru închirierea gheretei care era destul de scumpă, apoi o locuință, casa vecină cu mătușa acum ni se părea prea mare numai pentru noi două, ne-ar fi trebuit bucătărioara cumnatei mamei, era mai ieftină, foarte depărtată de centru, dar gard în gard cu Larisa. Ar fi fost o fericire pentru amîndouă, mergeam împreună, ne întorceam amîndouă, învățam lecțiile... Nici piața de la tanti Agafia nu era prea departe, căratul mărfii ne-ar fi fost mai ușor... Începusem pregătirile de mutare, venisem să vîruiesc viitoarea noastră locuință și fiindcă treceam pe lîngă școală, am intrat să aflu cît aveam de plată... Am găsit-o pe Directoare stînd pe un scăunel în fața cancelariei, în picioare la un pas de ea se aflau secretara și pedagoga noastră. Avusesem credința că Directoarea mă antipatizează, nu-i plăcea mutra mea veșnic încruntată, politețea reținută, nici un fel de dorință de a mă arăta supusă, deși în realitate eram foarte ascultătoare... Știam că-i plac fetele frumos îmbrăcate, vesele, lingușitoare, pe ele le alinta, le proteja... Aș fi făcut cale întoarsă, dar mă zăriseră, nu-mi rămînea decît să le spun „sărut mîna”. Acesta era oficial salutul nostru față de Directoare, profesoare și maistre... Numai profesorilor le spuneam bună ziua... Am salutat și-am dat să trec spre intrarea a doua, folosită de eleve. Directoarea m-a oprit, părea chiar foarte bucuroasă că mă vede... Voise să afle, dacă n-aș vrea să stau la internat, există cîteva burse, aș putea să candidez, știe că voi reuși, scap astfel și de taxe... Părea că-mi oferă luna de pe cer. Intrînd la internat rezolvam toate problemele grele, care o înnebuneau acum pe mama. I-am mulțumit poate nu destul de călduros, totuși din străfundul sufletului. Puteam să vin chiar înainte de examen, mi s-a precizat de către secretară și-am plecat de acolo direct acasă, am alergat cei zece kilometri cu dorința de-a o bucura pe mama cu cîteva minute mai devreme... Parcă nu-i venea să creadă cele spuse de mine. Apoi, vorbise cu un surîs reținut pe buze: „Se zice că nu e bine să te zgîrcești! Nu m-am zgîrcit la cheltuielile pentru zestrea ta și uite că am făcut bine! Nu crezi că drumul tău la Suceava ți-a fost cu folos?” – continuă parcă îndoită și ea de vorbele sale. Nu era necredincioasă, cum o acuza tata, dar nici nu credea în minuni cerești, avea un bun simț al omului simplu, care nu discută existența lui Dumnezeu, dar nu se lasă în nădejdea lui, caută să se mîntuiască prin strădaniile sale... Parcă norocul acesta ivit atît de neașteptat după pelerinajul la Sfîntul Ion cei Nou îi dădea de gîndit. Iar eu meditam cît de ușor se poate trece la bigotism, datorită unor coincidențe greu de înțeles... Nu-i chiar picată din cer rezolvarea situației mele școlare, îi spuneam mamei, învăț cu seriozitate, dacă sînt drepti cei din comitetul școlar au ales pe cei care merită bursă, așa că tot munca te salvează de la nevoi, ți-am promis că voi răzbi pentru mine și pentru liniștea ta... Zîmbea mama atît de cald, se învîrtea fericită prin casă, îmi pregătea de drum prăjituri cu mac și nucă, plăcinte... Mi-a adus o lădiță de lemn ferecată pe margini cu o șuviță de tablă,

ladă soldățească, o comandaseră pentru fratele meu Ion, când pleca militar. Acum mi-a adus-o mie, la internat îmi va prinde bine, voi avea în ce să-mi țin lucrurile personale... Nu prea aveam ce ține sub cheie, doar turtițele atât de bune și fiind uscate se păstrau fără să mucegăiască săptămîni întregi. Aveam nevoie de așternut, măcar două schimburi, internatul nostru nu prea era sever, totuși măcar atîta trebuia să aduc. Fața de masă țesută în patru ițe avea să-mi țină loc de cearșaf, iar pentru învelit pătura trebuia să cumpăr pînză, să cos unul nou. Mi-a dat mama o sută de lei, se găsea pînză de bumbac albit cu douăzeci lei metrul, îmi trebuiau cinci, deci exact atîția bani cîți aveam nevoie... Lădița mi-a dus-o cu căruța uncheșul Gheorghe Bumbu, vecinul nostru și mi-a lăsat-o la școală. Eu am venit pe jos. Întîiul lucru ce-l aveam de făcut era cumpărarea pînzei... M-am dus în oraș. Se afla și metraj mai ieftin, bineînțeles gălbior și răruț ca tifonul, dar costa cu cinci lei mai puțin... Și fata mamei cea cuminte și înțelegătoare a cumpărat pîrza cea ieftină și a economisit douăzeci lei, taxa pe trei luni la o bibliotecă... Îmi era un pic rușine de viclenia mea față de mama, îi știam doar eforturile de-a mă ține la școală, totuși n-am rezistat tentației, cu toate că îmi era limpede că fiind internă voi putea citi anevoie cărți extra școlare, iar schimbul cărților va fi și mai dificil, doar dacă Larisa se va învoi să-mi facă acest serviciu... Cearșaful cu povestea îl am și astăzi, după cinci decenii, cred că s-a păstrat tocmai pentru motivul că fiind foarte netrainic, l-am ținut fără folosință, iar mai tîrziu am confecționat din el un sac pentru haina mea de astrahan... S-ar putea scrie o întreagă istorie pe marginea acestui obiect cu amintiri triste, duioase dar și acuzatoare. Pentru pasiunea de-a citi fusesem în stare să mă fur eu însumi pe mine, să o mint pe mama, să nu țin seama de regulamentul școlii... Cum puteau coexista în același individ porniri atât de contradictorii? Mă purtam ca un înger în toate împrejurările vieții, îmi plăcea adevărul, cinstea, apăram dreptatea individului... Iar cînd se punea chestiunea procurării cărților, o puteam înșela chiar și pe mama?... Cearșaful acesta – o ciudată amintire...

MAREA DRAGOSTE

Dezlănțuisem aceste amintiri cu un scop precis: să aflu și să afle oricine ar avea curiozitatea – care a fost cauza nerealizării mele în scris. Pentru asta hotărîsem să evoc numai momentele care ar putea răspunde la întrebarea pusă: De ce? – n-a fost izvorul sau am săpat alături, sau... Scriind însă, îmi năvălesc amintiri de care nu reușesc să mă lepăd... Desigur, intrarea mea la internat are legătură cu ceea ce caut. Aici puteam învăța în liniște. Aveam ore de meditații, pupitru pe care să scriu... Încercam să-mi îndrept scrierea urîță, să fac literele mai clare, de-o mărime egală... Trudă zadarnică ! Stricam degeaba hîrtia. Mi-ar fi trebuit o tăbliță de grafit, nu avusesem nici la intrarea în școala primară... Reușeam să citesc și cărțile aduse pe ascuns de Larisa, ea le învelea în hîrtie albastră, mi le strecura discret, eu mă retrăgeam în pod, acolo se aflau lădițele noastre cu lucrurile de acasă, încuiam cartea și o scoteam seara, citeam în bucătărie sau spălătorie, la lumînări de ceară tot de Larisa aduse...

Avusesem la limba română aceeași profesoară din clasa întâi și inclusiv în clasa a patra. Profesoara ținea mult la mine, dovadă că în anul doi când m-au trimis acasă, fiindcă nu plătisem taxa și neprezentându-mă la începerea examenelor de sfârșit de an, ea a plătit taxa și a trimis vorbă prin fete să mă anunțe că pot veni la școală... De ce oare nu mă încuraja la scris?.. – mă întrebam atunci contrariată, m-aș fi așteptat să-mi ceară manuscrisele, să-mi spună ceva despre ele... Se pare că nu și-a dat seama cât de serioasă era pasiunea mea. Ea locuia în gazdă la un frate al mamei, știa de la mătușa cât de săraci sîntem, mama abia aștepta să pot câștiga un ban... Ce viitor îmi asigura scrisul?.. Oare mătușile acestea multe, plin orașul era de unchi și mătușe, cum de nu s-au ostenit să întrebe măcar dacă după terminarea școlii voi avea un rost? Nu întrebau rudele, dar nici eu nu socoteam că am rude... Nu o făceam deliberat, nu eram supărată pe neamurile mamei și nici nu gîndeam că ar avea un fel de obligații față de mine, nu existau legături de rudenie decît între noi, frații. Atîta. Dar cea mai apropiată de sufletul meu, pe același plan cu mama, era sora. Nici trei ani nu ne despărțeau ca vîrstă, dar ea-mi fusese întîia învățătoare, de la ea învățasem primele legende scrise în cărți, o admiram pentru istețimea ei, și mai ales pentru glasul de privighetoare... Îi duceam dorul. Aș fi vrut să plec de Crăciun la ea, dar drumul costa mult și nu prea aveam haine de iarnă, putea să mă prindă vreun viscol, pe aici iernile adesea erau foarte friguroase... În vacanța de iarnă mi-am umplut lădița cu cărți și-am stat ghemuită pe cuptor, citind la lampa agățată în cuiul din perete, spre marea mîhnire a mamei, că-mi stric vederea. Parcă ea nu și-o strica cosînd la lencile negre rîndurile acelea dese cît tighelul mașinii de cusut. Bineînțeles că citeam numai noaptea, ziua făceam treburi de gospodărie, lăsînd-o pe mama să-și vadă de cusutul ei. Începuse de pe atunci ca sărbătorile să nu mai fie impresionante ca în copilărie. Fierbeam și acum „cutia” – grîu cu mac și nucă pisată, tradițională mîncare de sărbători, puneam fin sub fața de masă, colaci – trei unul peste altul – în mijlocul mesei, cu o lumîinare ca de cununie înfiptă în mijloc, cele douăsprezece mîncăruri de post pentru Ajunul crăciunului. Nu mă mai încîntau aceste pregătiri, fiindcă nu mai simțeam plutind în aer pacea sărbătorii... Vorbeam doar despre ceilalți: Ce-o fi făcînd Vania!? Cum mai arată Timoșa? Volodia s-o fi simțind bine la tata?.. Dar Agripina? Desigur subiectul acesta era mai emoționant. Agripina, cum îi spunea mama de cînd s-a măritat, are o masă de Ajun cum erau ale noastre pe vremuri! Ea, meșteră în pregătiri, artistă în fabricarea jucăriilor și a coșulețelor pentru brad – nu se putea să nu aibă un brad, sînt doar o familie de intelectuali, au copii – le mai venise o fetiță, Georgeta, nu o văzusem încă nici eu, nici mama, dar știam din scrisorile soră-mi. Prima fetiță avea de-acum vreo trei ani, era mărișoară. Ne era dor de ele și de mama lor, chiar și de tătăl, mai ales mie, să mai glumim ca atunci cînd ne spuneam el mie Eminescu și eu lui Creangă... N-am mai continuat să mă cred poetă, totuși mi-ar fi plăcut să-i povestesc cumnatului meu ce planuri mi-am propus, să aflu cît a mai scris la romanul lui și dacă are și el proiecte scriitoricești. Mama a înțeles dorul meu de-a vedea familia soră-mi, renunțase la gîndul de-a pleca ea în primăvară, promițîndu-mi că

mă va lăsa pe mine să plec în vacanța de Paște... Așteptarea începuse de pe atunci...

Țesuse mama niște covorașe, cususe pentru fete rochii de mătase, cumpărase stambă de capot pentru sora... Mă rog, pregătise un balot destul de voluminos, îl cărase la oraș, pe rînd, de aici aveam să iau trenul, iar la stația Româncauți fusese anunțat să mă aștepte cumnatul... Deși nu-mi era ușor să car balotul acela, mă bucuram că am să-i fac bucurie Pinei... Aflînd că vreau să plec la soră-mea, pedagoga m-a învățat să cer o legitimație de elevă și voi beneficia de reducere pe Calea ferată, ca toți elevii, care se duceau acasă cu trenul... Era un mare chilipir, în loc de un bilet, cu aceeași bani cumpăram și pentru întors...

Paștele cădea foarte devreme anul acela, florile erau la trei aprilie, încă destul de frig, aveam însă pardesiul încă bun, uniformă îmi cususe mama nouă și toate dichisurile, plecam doar în vizită într-o familie de director de școală, nu-i putea veni o cumnată oricum îmbrăcată, vorba ceea să-i dea cu firma-n cap... Drumul a fost plăcut, erau vagoanele ticsite de elevi și eleve, unii se cunoșteau din alte vacanțe, plecau doar în aceeași zi și se întorceau la fel, aflam cît de interesante erau vacanțele altora, cutreierau balurile de prin satele colegilor, se făceau și la ei în sat petreceri, aveau căruțe, cai frumoși, făceau vizite... Cam toate colegele mele aveau părinții avuți, cele de la țară învățau, cum știam și mai dinainte, cu scopul de-a deveni doamna cuiva dintre salariații comunei sau ai plășii... Nu-mi păreau ciudate și nici de rîs aceste năzuințe, poate că și eu le-aș fi adoptat dacă aveam o stare materială ceva mai bună... Constatam că un pic de mîhnire tot se aciua în suflet, viața mea părea atît de cenușie, aspră față de a colegelor mele și în general a fetelor de vîrstă cu mine... Și mi-a fulgerat prin minte de ce mama a renunțat să-și vadă nepoatele, trimițîndu-mă pe mine în locul său. Și de ce a avut atîta grijă de îmbrăcăminte mea: poate că în satul acela e vreun amator de însurătoare? Nu-i chiar neînsemnat lucru să fii cumnată cu directorul școlii! – cît de clar mi-a apărut surîsul ei. Cu cîtă luare-aminte mă cerceta în clipa cînd urcam în tren! Ce grijă a avut să-mi împacheteze balotul frumos, să nu-mi trădeze originea țărănească... Biata mama!.. Așteptase vești bune din această călătorie a mea, făcută la drept vorbind cu atîtea sacrificii bănești... Și ar fi fost un episod plăcut al vieții mele... Drumul de la gară spre satul Mihalcova trecea printr-o pădure de stejari ca a noastră și în ciuda ușoarei fulguieli, care albea iarba, descoperea toporașii și dedite, alergam copilărește să adun un mănunchi să i-l duc soră-mi, îl rugam pe cumnat să mă mai lase pe jos, să merg prin pădure... Mi-a făcut pe plac, se uita cu îngăduință cum potriveam codițele gingăse ale florilor fără să-mi pese de fulgii, care se topeau pe degetele mele. Încă nu ajunsesem să port mănuși nici iarna, acum oricum nu le-aș fi pus, cine culege flori în poienele pădurilor cu mănuși?... Mi-a plăcut și satul, era așezat pe-o vale, avea și un pîrîu vesel, casele destul de arătoase... Cumnatul avea locuința în incinta școlii, anume construită astfel, directorul să fie mereu acolo... Sora mi s-a părut prea slabă, vînată la chip, ea atît de strălucitoare altădată, dar bănuiam că din cauza alăptatului, la douăzeci de ani avea doi copii, cea mare încă avea nevoie de hrănit cu lingurița și-a venit și cealaltă... Lucruri

firești, îmi ziceam în gînd, așa-i viața femeilor, viața asta pe care și-o doresc cu atîta intensitate toate fetele și de ce aș ascunde, și eu îmi doream o familie, copii, foarte mulți copii, dar numai dacă mi se oferă aceasta în chip firesc, nu să mă robesc acestui vis, la nevoie se poate trăi și altfel... În sinea mea totuși aș fi preferat soarta soră-mi, pînă-n clipa cînd am descoperit, spre disperarea mea, adevărul.

Deocamdată era casa plină de veselie, aveau invitat la masă un notar, om înșurat, dar momentan despărțiți, ea plecase la părinți, aveau și un copil, se pare că urma să dea divorț... Cumnatul ținea partea soțului părăsit, soră-mea îl învinuia pe acesta, intervenise cineva în viața lui, zice că a fost o glumă... Ca peste tot îmi ziceam. Se vede că s-au luat din interes, în viața Pinei, așa ceva nu putea interveni... Pînă la Paști mai era o săptămînă, am avut prilejul să cunosc satul, tot ce se credea crema lui, am fost și la tîrg cu preoteasa și învățătoarea Moiseev, colega cumnatului meu, atîtea cadre didactice avea satul – directorul și o învățătoare – cum fusese și în sat la noi pe vremea copilăriei mele. Acum la noi existau trei posturi. Aici mai rămăseseră doar două. Cumnatul mă lua pe mine peste tot unde mergea, să cunosc satul, oamenii. Aș fi vrut să rămîn cu sora să o ajut la pregătiri, avea să aibă și ea musafiri în una din zilele Paștelui, așa se vorbisera „intelectualii”, să se adune cu toții, de fiecare dată la altă casă...

Sora mă îndemna să nu refuz chemările cumnatului, ea se descurca bine și singură, avea o fetiță care-i supraveghea copiii... Așa că pînă și în simbăta paștelui am plecat la plimbare în pădurea satului, foarte frumoasă, ținea neapărat să o vād și mergea cu noi învățătoarea și un tînăr evreu, logodnicul fetei unei vecine, o familie de evrei, care aveau o mică prăvălie sau nu știu ce fel de negustorie făceau, totuși nu reușeau să adune suma de bani promisă ginerei, iar acesta nu legaliza nunta pînă nu primea banii, fiindcă urma să dea ca dotă surorii lui, care și ea avea un logodnic, dar nu se însura pînă nu primea banii... Îmi păruse atît de meschine aceste aranjamente, dar bătrînii, părinții fetei, le luaseră în serios, se zbăteau să adune zestrea promisă... Tînărul evreu, avea ceva cultură, vorbea delicat, îmi făcea o curte decentă, știa că eu îi cunosc istoria căsătoriei, asta nu-l oprea să-mi culeagă flori, să-mi spună că sînt foarte frumoasă... Zîbeam cu mîhnire, biata lume roaba banului, unde e curajul de-a nesocoti starea materială... Cum făcuse cumnatul meu cu patru ani în urmă... Aș fi vrut să-i spun tînărului meu cavalier, că în lume mai sînt și inși care nu se tîrguiesc la înșurătoare, mă sfiam totuși, ce drept aveam să-l jignesc, cine știe sufletul altuia... M-am îndepărtat puțin, zărisem o poiană ca aceea din amintirile mele. m-am repezit într-acolo... Și deodată am simțit că lumea se prăbușește, pămîntul se face țandări, un nor de colb acoperi albastrul cerului primăvăratec: cumnatul meu o ținea strîns la piept pe colega sa, iar buzele lor, sudate, nu mai erau decît un abandon total. Uitaseră unde sînt? Că mai este în pădurea aceea și altcineva? Că ar putea fi văzuți... Aș fi vrut să fug să mă ascund. Cavalerul meu mă prinse de braț: „Hai încolo! – mă trăgea în partea opusă... Pentru el n-a fost o surpriză! Deci știa!.. Ce caraghioasă aș fi fost, povestindu-i de Marea, invincibila dragoste! Într-o clipă am înțeles drumul nostru la Tîrgul Secuieni, ceaiul din

ospătărie, grija lui de-a oferi locul cel mai comod colegii. Vizitele la ea acasă, mereu cu un pretext plauzibil... Dar sora-mea? Oare ea știe? Simte? Într-o săptămână nu mi-a șoptit un cuvânt, care i-ar fi trădat drama... E un „flirt”? Învățătoarea era măritată cu un dascal de biserică. Aveau o casă mai impunătoare decât școala, zestrea lui, el avea părinții bogați, tatăl era preot într-o comună vecină. Aveau și o fetiță de șapte ani. Doamna Moiseev avea douăzeci și șapte de ani, cu șapte mai mult decât Pina și cu trei mai vîrstnică decât iubitul... Poate că e ceva trecător. Ar fi bine că Pina să nu afle. Eram hotărîtă să nu-i spun nimic. Mă ardea sufletul, toată plăcerea vizitei acolo s-a dus pe apa Sîmbetei... Aș fi vrut să plec... Și acasă ce voi spune? Dacă ard eu ca în cazanul iadului, dar mama cum s-ar simți!.. Sacrificiile ei... Picul ei de liniște... Mîndria ei...

Ar fi putut Paștele acela să fie foarte plăcut. Chiar în prima zi a venit în vizită la noi fiul unei familii de moșieri, Dobroleanski, urma o școală agricolă, se pregătea pentru meseria de moșier, moștenită de la tata. M-a cerut de la cumnatul meu să ne dăm în scrînciob, era chiar în fața școlii instalat, acolo se făcea și hora. Ne-am învîrtit în leagănul acela ceasuri întregi, nici nu știu cît plătise tînărul. M-a invitat acasă la ei, împreună cu soră-sa, adusă anume pentru asta. Ea vorbea numai rusa, fratele său îi era translator. Acasă la ei s-a așternut masă mare, adusese fiul cel mare o fată, toți se învîrteau în jurul meu, voiau să mă simt bine la ei... Atîta încăpăținare nici eu nu știu cum n-au socotit-o o dovada de proastă creștere: toți membrii familiei vorbeau rusește, numai eu și fiul cel mare vorbeam românește. Știam limba vorbită de ei. Dar fiindcă îmi propusesem cu ani în urmă că voi vorbi numai românește, nu mi-am călcat hotărîrea nici atunci... Și oamenii mă priveau totuși cu simpatie. Tînărul se arăta îndrăgostit, iar cumnatul meu glumea că voi deveni moșiereasă, era limpede că băiatul a luat foc... Dragostea e atît de puternică! – declară el... „Cît timp?” – aș fi vrut să întreb, dar mă temeam că-mi voi da pe față amărăciunea. Nu trebuia să înveninez relațiile dintre soră-mea și soțul ei, nu aveam dreptul să mă amestec, dar sufeream îngrozitor și nici măcar simțămintele atît de frumoase cu care mă copleșea tînărul Dobroleanski nu-mi ușurau strivitoarea apăsare a tainei descoperite întîmplător... Hotărîsem să plec mai devreme de sfîrșitul vacanței, să mai stau două-trei zile acasă cu mama, știam că numără ceasurile pînă la întoarcerea mea, dorea vești... În ajun de plecare m-a poftit preoteasa la ea, voia să-mi aleg ouă încondeiate, să am o amintire. A fost doar un pretext, femeia a vrut să-mi povestească despre viața de iad a soră-mi, mă sfătuia să-i spun mamei, să vină să o ia, altfel se stinge, nu observasem că a ajuns umbra celei ce-a fost?..

Deci situația se arăta mai dificilă decât mi-o închipuisem. Sora știa că soțul său vrea să divorțeze și iubita lui să se despartă de bărbat ca să se căsătorească după aceea cu el, copiii vor fi toți trei împreună, ei cu două salarii se vor descurca... Da, cu două salarii se vor descurca... Dar ea, Pina, ce va face? Ea nu mai conta pentru el nimic!.. E cu puțință ca o dragoste atît de înălțătoare cum fusese cea a lor să se stingă în patru ani?.. Noua iubită nu era nici mai frumoasă, nici mai înțeleaptă... Avea un singur avantaj: salariul...

La înapoiere a mers cu mine la gară soră-mea. Cred că mult s-a cumpănit, dacă să-mi spună adevărul despre viața ei. Pînă la urmă mi-a dat un teanc de scrisori de la iubită către el și niște copii de poezii pentru iubita de acum... Le păstrase în dosul ramei unui tablou, avea nevoie, eventual să nu-i însceneze cine știe ce fapte, să obțină divorțul în favoarea lui și ea să fie făcută răspunzătoare de destrămarea căsniciei lor... Ce să-i spun mamei? – am reușit să îngăim, îmi era cerul gurii neclăit de-o otravă apărută din aer... Ea ridică din umeri. Nu știa ce s-ar putea face să nu o lovim prea tare pe mama... „Mai bine să tac!” – sugerasem eu. „Cred că ai dreptate”.

Treceam prin miraculoasa pădure, acum după zece zile florile arătau mai strălucitoare, iarba se înălțase de-o șchioapă, părea că aveam în față un covor de smirnă cu o moliciune ce te îmbia să te tolănești pe el... Nu mă mai mișca niciun fel de frumusețe. Gîndurile îmi erau ocale de plumb, care-mi striveau creierii. Îmi era teamă că am să încep să urlu, mă stăpîneam, în față pe capră ședea căruțașul, omul mai trăgea cu urechea, prea şușoteam, ferindu-ne de el, încît era firesc să deșeptăm curiozitatea... Despărțirea a fost atît de dureroasă. Cîtă vreme o credeam fericită, suportam depărtarea cu ușurință, acum însă mi se părea că o las pradă deznădejdei... Nu-mi era în puteri să-i spun nici măcar un cuvînt de mîngîiere, false încurajări mă dezgustau, nu eram în stare să spun ceva care nu credeam eu...

Și-acum, după decenii scurse, mă doare bucuria din ochii mamei cînd m-a văzut intrînd pe poartă! Cu cîtă duioșie cerceta cozonacul trimis de fiică-sa, îl gustase, mestecînd îndelung îmbucătura să-și dea seama de aroma, de potriveală la copt... Între timp îmi puneam întrebări, zeci de întrebări, ar fi vrut să afle dintr-o dată tot, tot despre cei scumpi sufletului ei... Răspundeam cu atenție, mă feream să nu deșept bănuieli, încă o dată constatam că știam la nevoie să inventez istorii mai reale decît cele auzite sau trăite... Locuință bună, are ajutoare la gospodărie. Arată bine, e veselă... Ce de-a prieteni și-au făcut și cîți intelectuali are satul acela, și perceptor, și agent agricol, și sanitar, medic... Aveau și o curte moșierească, am fost atît de bine primită... Nu minșisem cu nimic, tot ce-i relatam fusese întocmai, numai că alegeam numai ceea ce nu avea nici-o legătură cu viața familială a soră-mi. Mama nu observase sau nici nu avea ce să i se pară suspect în volubilitatea cu care îi povesteam despre lucruri ce nu o interesau...

Așa am ținut-o de joi după-amiază cînd am sosit acasă pînă duminică dimineată. Începusem pregătirile pentru plecarea la școală. Aveam să nu o mai văd pe mama multă vreme, ea nu trecea pe la internat, deși clădirea școlii era chiar în drumul ei, pe aici se scurta calea spre casa mătușii Catea, unde de obicei trăgea. Nu mi-a spus niciodată de ce nu vine la școală, ci-mi lăsa pachetul la soră-sa: nu voia să o vadă colegele, să nu știe cît de sărăcăcios îmbrăcată umblă, purta de obicei lucrurile mele vechi, iar mie îmi cosea rochie nouă.

Știam deci că multă vreme nu ne vom vedea și parcă îmi părea rău că i-am ascuns adevărul, poate că în mintea ei înțeleaptă ar încolțit un gînd salvator, va găsi o cale de-a opri dezastrul... M-a simțit că am ceva pe suflet: „Te rabdă inima să-mi ascunzi ceva?..” Am isbucnit în plîns: „Mamă, nu e «bine» în casa soră-mi!

Și-a găsit alta!..” „N-are să-l ierte Dumnezeu! I-a închis drumul degeaba!” – îngăima ea ca pentru sine. „Cealaltă e învățătoare. Are salariu! E greu mamă cu un singur salariu să ții pasul cu lumea!” – m-am pomenit vorbind, uitînd de plîns. Mama s-a crucit: „Da tu-l aperi? Tu împotriva soră-ti!” – nu se putea dumeri ea. „Am spus un adevăr mamă... Vezi, de aceea eu vreau întîi să-mi fac o meserie! Să fiu stăpînă pe mine, să nu depind de bunăvoința cuiva, nici măcar de amorul unui bărbat. Vezi ce se alege din dragoste?.. Copii cu mamă vitregă, tînără fără căpîtii...” „Ești mai îmbătrînită sufletește, decît te credeam! Ce te-a veștejit așa?..” „Mai întrebi?! experiențele altora. Trag învățăminte din orice. Spune-mi, mamă, aș mai putea crede eu în declarațiile de dragoste ale cuiva? Nu mi-ar apărea în fața ochilor soarta Agripinei?” Mama plîngea. O singură dată am mai văzut-o atît de deznădăjduită: la prădarea gheretei. Atunci încă soarta noastră era în mîinile ei. Acum ea nu mai avea nici-o putere, bănuia că lucrurile stau destul de rău, dacă femeia aceea a hotărît să-și lase bărbatul, așa reieșea din scrisorile ei... „Nu plînge mamă, mai răbdăm un an... La anul pe vremea asta voi fi în preajma absolvirii. Un an, mamă, și eu voi avea grijă de toți... Să vezi, reușesc, mamă...” Ea se uita cu duioșie la mine, printre genele încă umede, se vedea albastrul ochilor ei atît de buni. I se părea că eu aiurez, totuși îi plăcea că am putere să cred în viitor, că o îmbărbătez cu atîta încredere, încît nu se putea să nu fie ceva adevăr în cele ce i le spun...

Ne-am despărțit parcă mai liniștit în privința viitorului întregii familii. Credeam că mama va aștepta vacanța de vară să vadă cum se desfășoară viața Pinei, dar ea chiar a doua zi a pornit la drum, pe jos, deși știa că sînt mai mult de o sută de kilometri pînă la Mihalcova, nu s-a speriat de greutatea drumului, trebuia să-și vadă neapărat fiica ajunsă la amar. O sută de kilometri, singură pe jos, cu traista un spate, ca un pelerin la Muntele Sfînt. Mergea și ea să cucerească liniște pentru fiica și nepoatele sale, din nefericire tot fete, alt rînd de griji... Dar acum să-l oprească pe ginerele său de la un rău atît de cuprinzător... Pina a rugat-o să nu-i spună mama că știe de scrisorile iubitei. A tăcut mama față de ginere, dar s-a dus la iubită... Era totuși încă tînără, poate nu-și dă seama de ceea ce face, distruge atîtea vieți, inclusiv pe cea a copilei ei, nu-i va fi ușor fetei să afle că mama ei își părăsește soțul pentru altul, îl lasă pe tatăl să sufere... Știa mama mea ce să-i spună acelei tinere rătăcite, ea care se sacrificase pentru copii, își călcase în picioare fericirea personală pentru a nu amări copiii, tot ce făcuse în viață fusese astfel calculat, încît să nu fie obijduiți copiii... Dar iubita n-a vrut să stea de vorbă cu mama ființei căreia îi fura soțul. A trimis servitoarea la ușă să-i spună că nu e acasă. Servitoarea n-a reușit să o mintă pe străină, era și ea indignată de perfidia stăpînei sale... A condus-o pe drumeață pînă la poartă și i-a spus tot ce-a auzit, punîndu-se la cale... În vacanță el va duce soția și copiii la casa soacrei, el se va întoarce la maică-sa și va înainta divorțul... Între timp și iubita se va muta în alt sat, unde va cere postul de învățătoare și va deschide și ea procesul de divorț... Năucită de durere mama a rupt o nuia din gardul înalt și abia împletit, din el și-a făcut toiag să-și sprijine oboseala și-a mers încă nu știu cîți kilometri pînă la un schit săpat într-o stîncă,

undeva pe malul Nistrului... Și-a nesocotit treburile cîmpului, venise vremea prășitului, nu-i mai păsase de casa lăsată singură, pribegea ca o uitată de Dumnezeu și de oameni... Revenise după multe zile, slăbită și nemîngîiată, și ca o mucenică s-a apucat iar de treburile gospodăriei. Acum o așteptau și mai multe nevoi decît avusese în tot trecutul său... Aflasem toate astea de la mătușa, mi le spunea cu multă amărăciune și ea, fiindcă soră-mea îi fusese atîta vreme mîna dreaptă în gospodărie, o cununase, îi botezase copiii. Dar nu mai avea niciun mijloc de ajutorare, zarurile fuseseră aruncate...

CÎT POATE ÎNDURA O MAMĂ

Destăinuirea servitoarei doamnei Moiseev se dovedise exactă: în vacanță cumnatul meu și-a adus soția și copiii la noi, el și-a luat lădița cu cărți și hainele personale și s-a instalat la maică-sa. N-a dat niciun fel de explicații. Nici n-a amintit de despărțire, deși nu mai era nevoie, aflase întregul sat de „repudierea” tinerii soții, iar motivele și le imagina care cum avea inspirație... Mama suferea cel mai mult, nu o spunea, dar se ghicea după felul cum își privea nepoatele, bietele orfane de tată... Mai venea și un al treilea copil, pe acesta l-a pierdut. Era băiat. Sora părea înnebunită de atîtea lovituri, își dorise un băiat, și soțul ei visase un fecior, dar acum nu-l mai interesa nimic decît noua iubită... Fusese o vară foarte apăsătoare, mama ofta mărturisindu-mi temerile ei: „Cum va fi sufletul bieteii copile, dacă sughe venin în loc de lapte!?” Da, biata Georgeta sughea, fără să știe, otravă, deși soră-mea încerca să se împace cu gîndul că va deveni văduvă prin divorț la vîrsta de douăzeci de ani... Era atît de slabă, se urîțise parcă, nu mai zîmbea, de cîntat nici gînd, biată privighetoare cu limba amorțită sau paralizată pentru totdeauna... Abia dacă murmură un cîntec de leagăn, cînd încerca să adoarmă fetița... Și Lidia, fetița cea mai mare, avea încă nevoie de alintări, nu împlinise nici patru ani, încerca maică-sa să țină locul de mama și de tată, dar ea însăși era aproape copil... Numai biata mama noastră le cruța pe toate trei și-ar fi tăiat bucăți din inimă să le dea lor pentru alungarea singurătății... Tatăl copiilor n-a lăsat nici un ban de cheltuială, salariul și-l cheltuise cu mutatul, avea nevoie de avocat, de drumuri la proces... Niciun leu nu avea mama copiilor... Iar bunica s-a gîndit să angajeze aducerea laptelui proaspăt în fiecare dimineață, să poată hrăni pe cele mici și chiar pe cea mare... „Mai bucuroasă aș fi fost să o pun în sicriu, decît să o văd că arată ca o muceniță, chinuindu-se să-și recapete puterea de-a hrăni copilul. De n-ar fi vîndut pămîntul ce-l hărăzise soră-mi, aveam cît de cît ceva de vînzare, dar din cele treizeci de prăjini, dacă ne rămînea noua pentru hrană... Salonul regesc pentru care s-a vîndut pămîntul nu mai interesa pe nimeni, rămînea în continuare magazie bună la toate. Acum sora își reluase camera adevărată, eu mă mutasem cu mama în fosta tindă, dormeam pe cuptorul cît un pat, iar zestrea cumpărată cu atîtea sacrificii am așezat-o în ladă, nu mai era loc de ea, în așa-zisa cameră, la drept vorbind, în bucătărie toată ziua pluteau aburii de la oala de zece kile în care fierbeam cartofi, sfeclă și chiar urzici pentru porc, singura

nădejde că la toamnă vom avea ceva bani din vânzarea lui. Nu aveam unde primi niciun fel de oaspete. Nu voiam să vină la noi nici Leonte Grițunic. Aveam mai multe motive: să nu vadă ce a ajuns fosta lui mare dragoste din adolescență, pentru care scrisese atît de duioase poezii. Să nu se împiedice de copiii ei care se tîrau una de-a bușelea, cealaltă deși putea merge bine, se schimonosea ca să-și imite surioara, două mogîldețe zîmbitoare, care-ți rupeau inima de milă... Dar mai ales – clopotele din anecdota cu Napoleon – venirea lui Leonte putea furniza un argument cumnatului pentru divorț – îl știam om cinstit, dar, cine știe, avînd nevoie să inventeze motive poate că ar recurge și la acesta... Deveneam și eu bănuitoare? Doamne, cît de mult îl stimasem pe Vasile Vascan, cît îl iubisem pentru talentul lui de prozator, pentru picturile lui atît de emoționante – într-un peisaj, într-o poiană din pădure o pictase pe soră-mea în vara apogeului dragostei lor... Acum el ne pricinuise atîtea dureri, încît nu mai aveam încredere în viață, în oameni.

Aveam zilnic în fața ochilor tabloul dureros al unei femei tinere, devenite umbră a adolescenței de acum patru ani, îngrijind copiii rămași fără tată, fără niciun sprijin material, pe seama unei biete femei care se zbătea pentru a le asigura hrana zilnică. Demult eu nu mai credeam în fericirea adusă de dragoste, încă la aflarea grelei taine cu prilejul venirii la noi a soiosului călugăr. De atunci mai văzusem cu ochii mei destule drame și chiar tragedii – Parasea lui Andrii se spînzurase la șaisprezece ani, fiindcă mama vitregă n-a îngăduit să se mărite cu Chiril. Acesta aflînd că va fi dezmoștenită a părăsit-o... În spatele casei noastre Veta lui Bumbu, soră cu Gheorghe Bumbu, care ne închiria de obicei căruța cînd aveam nevoie, fata a născut un copil din flori, se știa cine e tatăl, pe el nu-l acuza nimeni, iar despre Veta satul vuisse săptămîni de-a rîndul... Și-acum povestea soră-mi. Ea se ferea de ochii lumii, ședea în casă sau pe un lăiceraș în grădină la umbra unui pom și cosea cîte ceva pentru fete sau împlotea... Mă ascundeam și eu de oameni, dar eu aveam cărțile, pentru mine singurătatea nu era împovărătoare. Aveam conștiința că mă cultiv, că voi ajunge să înțeleg rosturile lumii, că voi găsi poate căi de salvarea oamenilor de la umilinți strivitoare... Credeam în luminarea prin citit, credeam într-un viitor mai drept cu sufletele omenești... Asta mă ținea la vertical, nu-mi încovoia umerii, nu-mi tulbura încrederea în steaua mea, a noastră, fiindcă îmi asumam sarcina să fiu salvatorul... Starea mea o mai mîngîia pe mama, cît de cît se vedea scoasă din greu într-un viitor, fie el și mai îndepărtat, dar exista, nu se lăsase chiar pentru toată viața steagul negru pe acoperișul casei noastre...

Leonte trecea adesea pe ulițele noastre, aveam atîtea direcții pornite din poarta noastră, încît ar fi fost greu de ocolit cele două porți ale noastre, dar eu prindeam de veste din timp, dispăream în tufișurile de mături, tîmîițe sau văduvioare, după cum îmi era mai la îndemînă. Uneori o găsea pe mama, o întreba de mine, ea mereu îi răspundea că era pe-aici, nu știu unde s-a dus... Pînă ce într-o zi mă luase la rost cu severitate: „Ce ai cu băiatul? Ce ți-a căsunat pe el? Erați prieteni, îți plăcea să-l vezi venind...” „Mi-e lehamite de toți băieții din lume. Nu vreau să pierd vremea cu vorbe goale?” – i-am precizat starea mea de

atunci... „Ba să-ți vezi de omenie! Când o mai veni, am să-i spun că te ascunzi, să știe să nu bată ulița degeaba...”

Se ținuse de cuvînt mama. La întîia apariție după acest schimb de cuvinte, i-a spus deschis: „S-a cam sălbăticit fata asta a me! Fuge de băieți. Poate o sfădești oleacă, i-o fi oarecum de vorba d-tale! Și l-a poftit să între în ogradă. Sora era plecată la mătușă cu amîndoi copiii, camera era curată, toate se aflau la locul lor...

ÎNCERCAREA DE...?

N-am mai așteptat să iasă mama din casă, să mă strige că are treabă cu mine, văzusem doar scena și bănuiam ce va urma. Am apărut eu de bună voie, cu o tulpină de tămîiță cît un arbust, plăcut-mirositoare, am intrat zîbind, gata să ascult muștrările lui... Dar el s-a ridicat să-mi sărute mîna și ca și cînd n-ar fi trecut aproape un an de cînd n-am stat de vorbă, mi-a spus că venise să mă ia la o plimbare mai deosebită, ținuse cu tot dinadînsul să vedem împreună un apus de soare de pe Țiclău, era cel mai înalt deal din preajma satului nostru, ținea de pămînturile cerlenenilor, vecin cu pădurea lor, o întindere de stejari bătrîni, rămasă dintr-o foarte întinsă pădure, tăiată ca și a noastră cu ani în urmă. La noi rămăseseră numai trunchiurile retezate de la o șchioapă de pămînt, care au lăstărit și acum aveam pădurea tînără de tufe de stejar, cît un stat de om, poate un pic mai înalte... Nu fusesem niciodată pe Țiclău, mi-am dorit mult să urc vîrfurile acela, dar deși fusesem de multe ori în pădurea Cerlenei, pînă la ridicătura aceea impresionantă n-am reușit să ajung... Acceptasem invitația fără nicio ezitare. El nu-și ascunse bucuria, întorcîndu-se către mama, îi mulțumi cu o închinăciune orientală, fără cuvinte, doar gestul voia să fie elocvent, puțin glumeț, atît cît își permitea față de o femeie în vîrstă, pe care, se vedea bine, o prețuiește pentru lărgimea ei de vederi, nu se împotriva unei plimbări atît de excentrice, numai noi doi, puteam stîrni bîrfeli, femeile din fire clevetitoare atîta așteptau, un firicel pe care să înșire întîmplări bănuite, inventate... Mama nu birfea și nici nu dădea importanță urzelelor de tot felul, ea avea încredere în buna credința a oamenilor și cînd se înșela, nu-și făcea imputări... Nu pot uita cît de brusc se înseninase chipul mamei, cum ne petrecuse pînă pe la mijlocul ogrăzii, nu ne-a dat de grijă să nu întîrziem, părea că o mînă nevăzută i-a smuls de pe față masca durerii împrumutîndu-l sau arătîndu-l pe al ei cel de demult, obrazul blajin, cu privirea bună, înțelegătoare... Îi părea bine că eu mă voi plimba alături de-un băiat, că voi petrece o după-amiază plăcută, pentru ea atîta părea destul, bucuria mea era fericirea ei... A înțeles asta și Leonte, a spus-o cu multă admirație: „Mama dumitale este un om cum rar se întîlnesc. N-ar merita supărată nici cu gîndul!..” Îmi părea bine că și-a dat și el seama de superioritatea morală a mamei mele, măcar așa o răsplăteam pentru multele amarăciuni pe care i le-a îngrămădit în suflet soarta crudă.

Ca să urcăm Țiclăul trebuia să coborîm pînă la șipotul lui Golovca, să urcăm un deal, care începea chiar de la șipot, din vîrfurile acestuia coboram iarăși pînă la

un pîrîu mereu sec, iar urcam și abia pe al treilea vîrf de deal o luam pe hotarul dintre satul nostru și Cerlena. De pe vîrfurile celui de-al treilea deal se vedeau toate satele din jur, orașul, iar în fund de tot, crestele munților... Puteai crede că te afli în centrul lumii, o ai ca în palmă... Așa probabil credeau oamenii, care n-au făcut nicio lecție de geografie, nu știau cum arată globul pămîntesc și nici că pămîntul se învîrte în jurul soarelui: îl vedeau format din dealuri și văi, un rîu mare și cîteva pîriiașe mereu seci, petice de pădure și ogoare înguste, cît să-ți tai picioarele cu sapa de la hat la hat... Avusesem un ogor, care se termina cu capătul dinspre răsărit, exact în hotarul cu Cerlena, deci în punctul cel mai înalt al dealului. Văzusem răsărituri și apusuri de pe acest vîrf... De pe Țiclău zărea părea că s-a mai lărgit, vedeam mai bine cursul Prutului și dantelăria albastru-trandafir, care împodobește marginea cerului. Se vedea în zare și Cernăuțiul, așa cum de acolo se zărea Țiclăul. Trebuia numai să știi unde să-ți îndrepti privirea... „Dacă aș fi băiat m-aș duce să cutreier țara, un băț, o traistă și aș poposi numai în locuri cu amintiri istorice: la mînăstirea Putna. La Cetatea Neamțului. La Piatra Neamț... N-aș uita nici Ipotești, Humulești... În fiecare an cîte un loc-două, mai mult n-aș putea într-o vacanță... Și te pomenești cu țara cunoscută...” „Îmi place dragostea ta pentru trecutul țării, pasiunea pentru istorie și literatură... Și visurile de culturalizarea satelor... Am desprins asta din convorbirile noastre, din manuscrisele tale. Totuși observ că planurile tale sînt utopice și nici nu vrei să fii mai realistă, de aceea te-am rugat să vii aici pe Țiclău, să vezi ceva mai departe de satul nostru... Dacă te uiți bine, observi cu ochiul liber de ce viața țăranilor este atît de grea. Vezi?..”

Nu vedeam ceea ce-mi spunea el că se observă atît de ușor. Satele semănau între ele: ogoarele, relieful aproape același: dealuri, văi, pădurici, pîraie nămolose... În zare munții... Unde stă evidența sărăciei țăranilor? În ce?.. Clătinase din cap a negație: nu realizam cauza de care îmi vorbea... „Și totuși e atît de evidentă... Vezi cum sînt bucătățite ogoarele? În prăjini. 20. 30... Nici măcar un hectar la un loc. Haturi, lîngă haturi...” Asta am văzut demult! Și eu mă gîndeam că n-ai unde te desfășura la cosit... Dar toți acești gospodari au cîte șase-zece copii. Ogoarele se vor mai subția... Vor ajunge la cîteva prăjini. Mai mult pămînt va fi cuprins în haturi decît pentru cultivat...

Știam și asta. Chiar noi am avut un hectar, urma să-l împărțit în două – asta cînd nu ești nevoit să vinzi cum făcuse mama... Totuși nu înțelegeam de ce-mi vorbește de-un lucru atît de cunoscut într-adevăr. Pînă și copii îl știu, se glumește cu amărăciune: tot însurîndu-se și măritîndu-se, tinerii își construiesc case pe fostele ogoare, într-o zi nu vor mai fi locuri de cultivat, se vor duce să lucreze la boier ca înainte de împrumut... Se vedea și moșia boierului de la Soloneț întinsă pe-o coastă spre pădurea Grabor, vreo două sute hectare, acum avea semănată floarea-soarelui, se vedea o întindere galbenă, uniformă, se pierdea cu un capăt în pădurea aceea depărtată... Acolo merg oamenii la lucru, pleacă înainte de-a se crăpa de ziuă și revin în sat mult după apusul soarelui... Sînt atît de mulți lucrători, încît vechilul îi alege: tu ești prea bicisnic, tu prea mic, altul prea bătrîn... Parcă îmi cădea fisa, mă luminam un pic, dar n-aș fi

putut jura că știu să răspund la întrebare: Care este cauza sărăciei sătenilor?!.. Prea grea de cap mă dovedeam, eu care mă credeam isteată nevoie mare!..

Leonte nu mă zărea. Parcă uitase despre ce era vorba. Privea și el la satele zîrlite ici-acolo, la distanțe nu prea mari unele de altele toate rotunjite pe cîte o vale seacă, pe vreo coasta săracă, acum acoperită de pomi... Unde s-a îndurat boierul să le dea teren, acolo și-au întemeiat satele, de obicei pe cel mai neproductiv, greu de cultivat, uite la satul nostru, pe o coastă, de deal, fără nicio apă curgătoare, doar niște mlaștini cu anevoie secate... Dar asta e altă istorie... Țăranii au supraviețuit prin dîrzenia lor și-au transformat pămînturile sterpe în ogoare mănoase... Dar pămîntul rămîne același, iar populația se înmulțește... „Și ce-ar fi de făcut?” „Credeam că ai să ghicești: e nevoie de renunțat la haturi. De cultivat în tarlale mari, cum face moșierul! Pămîntului trebuie să i se dea hrană și să i se pretindă mai multă roadă...” Am rîs în hohote se renunțe la haturile! Pentru o țandără din hat feciorul și-a lovit tatăl cu sapa, i-a rupt mîna... Sînt atîtea întîmplări, eu le-ar folosi în romanul „Și totuși conștiința s-a deșteptat!..” „În vederea acestui scop măreț trebuiesc pregătiți oamenii. Lor să li se arate perspectiva sumbră cu haturile și ce ar aduce bun desființarea lor... Și uite, am prilejul să-ți spun: chiar crezi că în sufletul celui jandarm s-a deșteptat conștiința? S-a sinucis el cînd și-a văzut victima ajunsă la sifilitici, iar copiii internați la contagioși?... Vreau să-l umanizezi?... Să poleiești realitatea? Te-aș ruga să-mi promiți, aici, în fața orizontului încă atît de senin că n-ai să scrii decît adevărul despre oameni și viață. Numai adevărul! Așa vei fi într-adevăr de folos societății, vei contribui la construirea unei lumi mai drepte, lumea în care numai cel care muncește va putea trăi”. Îmi venea să-i spun cum făcea fratele meu mai mic, cînd îi aducea mama bunătăți de la oraș: „Maicuțule, tu după asta ai fost!” Să-i fi spus: „Prietene, pentru asta m-ai adus aici!” Dar simțeam că el e prea serios în tot ce spune și gluma mea ar strica totul. Tăcusem în continuare. Dar el îmi cerea legămîntul. Voia să-l depun acolo, pe vîrfurile Țiclăului, în fața orizontului, adică în fața pămîntului întregii țări. Mă întrecea în romantism. Locul cel mai înalt din împrejurimi, frumusețea peisajului, tulburarea pricinuită de contemplarea munților care se vedeau doar ca niște contururi albastre... Totul era prielnic unui jurămînt atît de grav: „N-am să ascund adevărul niciodată! Voi scrie numai cu scopul de-a folosi oamenilor, țării mele...” Părea și el tulburat de clipa solemnă. Nu mai eram copii, nici adolescenți, dar ne purtam ca niște sentimentali din cărțile romanticilor. Nu-mi displăcea starea prin care treceam. Jurasem cu seriozitate, fiindcă acesta era și idealul meu de cînd mă știam: să lupt pentru dreptate, să apăr oamenii de învinuiri neîntemeiate, să lupt pentru ridicarea satului meu... Mama socotea o rătăcire a minții mele zănatice. Leonte, deși student la chimie, o știință concretă, îmi îngăduia visările, credea în ele... Leonte avea convingerea că eu voi reuși să ajung scriitor, altfel nu mi-ar fi cerut legămîntul... Eram doi romantici-realiști, știam ce așteptăm de la munca noastră... L-aș fi sărutat ca o pecetluire a jurămîntului, dar mă sfiam, ori cît de îndrăzneată mă socoteam pe atunci, gestul acesta îmi părea nelalocul lui. Mă arătam baiețoasă, nu eram însă băiat, iar educația de sute de ani încoace preciza

clar ce putea și ce nu avea voie să facă o fată. Nici el n-a schițat măcar gestul de-a se apropia de mine. Stăteam cam la un pas unul de altul, doi prieteni, băieți, serioși, cu probleme grave în minte, departe de jocuri naive... Atît de frumos era peisajul văzut de acolo, încît mă credeam pe un tarîm de basm. Noi înșine eram niște ființe din alte lumi, mai altfel alcătuite...

Soarele se lăsa ușurel spre linia orizontului. Devenea tot mai roșu, un boț rotund de jăratec, peste care suflau niște foale nevăzute. Cerul înspre asfințit se învîrsta cu dungi albastre, trandafirii, mov... Un lăicer nesfîrșit țesut de-o mînă măiastră... Munții se vedeau acum albastru închis, iar pămîntul întreg strălucea poleit cu aur și argint. El nu se mișca. Și eu aș fi stat acolo pînă intra jarul acela după albăstreala zării, dar pînă acasă era drum lung, ori-cît de îngăduitoare era mama, totuți nu puteam intra noaptea în sat, dacă m-ar fi văzut cineva venind dinspre pădurea seculară... Deci din înălțimile unui ideal cuprinzător, cădeam într-o banală grijă de-a salva aparențele, părerea bună a satului despre mine. I-am propus să ne întoarcem. La coborîre am cules din mers un mănunchi de margarete, rupeam numai aceste flori albe care-mi aduceau în minte capetele copiilor blonzi. El strîngea numai albăstrele. L-am întrebat dacă are o preferință pentru acest flori ce cresc de obicei prin holdele de păioase sau pe haturi. Nu, el le culegea pentru că semănau cu ochii mei... O declarație? Nici un cuvînt nu mi-a spus pînă acum care ar fi sunat a mărturisirea admirației față de culoarea ochilor mei... „Dar anul trecut tot albăstrele aveai sub brîu?” „Speram că te voi întîlni: de fiecare dată cînd ieșeam la cîmp, sau chiar în sat, mă gîndeam că s-ar putea să te văd... Țineam foarte mult să ne reluăm prietenia. Îți aduci aminte atunci cînd citeai mergînd pe gerul de crăpau oule de corb că vroiam să viu la voi. M-ai mințit că pleci a doua zi. Bănuiam că mă minți... Nu știu de ce m-ai ocolit atîta... N-ai vrea să-mi spui?..” Am ridicat din umeri. Ce-i puteam spune? Nici nu-și mai avea rostul. Îmi era limpede acum că noi doi eram prieteni, ca doi băieți din același sat, aveam preocupări comune, ne respectam reciproc... Oare de ce? Are dreptate mama că nu știu să mă fac plăcută?.. Îmi ascundeam cu grijă părerea de rău că relațiile noastre se mențineau atît de „corecte”, că el nu-și permitea nici măcar o glumă cu două înțelesuri... Doar precizarea cu albăstrelele... Spune asta ceva?.. Nu știu cum aș fi reacționat, dacă el mi-ar fi spus că îi sînt dragă! I-aș fi demonstrat că noi doi nu vom putea merge niciodată alături, că mîine-poimîine el va fi inginer... Nu aveam istoria căsniciei surorii mele?.. Atunci ce naiba voiam? Vorba ceea: „Fugi de-aici, nu-mi da pace!” Și dacă mă săruta se prăbușea lumea?.. Aveam optsprezece ani și nu mă sărutase nici un băiat! Să fi făcut eu pasul? Dar mi-aș fi iertat? Nu m-ar fi chinuit întrebările: poate că i-a displicut gestul meu, am forțat voința lui... Nu m-ar fi socotit o depravată, se dă singură la băieți... Nu mă plăcea ca pe o fată. Eu eram doar prietenul. Clar. Punct... Fusesse o înserare atît de miraculoasă. Nu mai descriu amănuntele, oricine își poate aminti o amurgire de iulie cu ogoarele date în pîrg, un vâl ușor de aer albăstriu plutea peste întinderi... Satul cu livezile grele de fructe. Mirosul de mămăligă abia răsturnată pe fundul de lemn... Am intrat în sat prin partea așa numită „În plan”, de acolo spre casa noastră duceau niște ulicioare cu garduri de pomi și mlădițe

dese, cu ramurile lăsate boltă, unite de la o grădina la alta, încît mergeam ca printr-un tunel foșnitor. Nedespărțit în poartă, mi-a dat și mănunchiul lui de flori, amintindu-mi că duminica viitoare vor veni la el cei doi prieteni, Andrei și Ion, vom face o plimbare la Fîntîna lui Bursuc, își exprimase dorința unul din ei să ne ducem acolo, văzuse locul anul trecut și dorește să-l revadă... Abia la plecare mi-a spus să-i transmit surorii mele sărutări de mîini"... Nu deschisese vorba în toată după-amiaza despre despărțirea ei, nu întrebasese ce are de gînd să facă, parcă nici n-ar fi auzit nimic, deși ar fi fost cu neputință, în sat nu se poate ascunde nimic. Poate mai ține la ea? De aceea se poartă atît de frățește cu mine: ca un cumnat?.. Ar fi spus măcar ceva... Nu, nu se poate, de atîtea săptămîni ea e acasă... Nu înțelegeam purtarea lui. Totuși popasul nostru pe dealul Țiclău va rămîne o amintire pentru toată viață: astfel de momente nu se uită! Și el poate fi mai de preț decît o declarație de dragoste... De asta eram foarte sigură, deși încă nu cunoșteam cum se desfășoară aceste mult cîntate clipe... Nu există roman fără dragoste, nu poate fi romanță, șlagăr fără iubire și jale... Mama ca de obicei mă aștepta în prag, stînd cu mîinele în sita cu boabele de porumb vechi pentru mîncarea găinilor de a doua zi... „A fost plăcută plimbarea?” – mă cercetă cu duioșie... Foarte frumoasă! Nu mi-am închipuit că de pe Țiclău se vede lumea ca în palmă”. Știam doar zicala: „Cînd muști, vezi Ticlăul!” – referitoare la ardeul piperat sau la un măr pădureț, încă verde... Văzusem Ticlăul fără să mi se strepezească dinții, dimpotrivă mi-am umplut sufletul cu esență de frumos... Mă resemnasem la acceptarea unui destin fără plăceri personale. Îmi repetam în gînd strofa de încheiere a „Luceafărului”... Nu păream prea tristă de această soartă. Cred că mă socoteam chiar mîndră de alegerea drumului singurătății. Fiindcă pe atunci încă mă credeam posesoarea harului scriitoricesc, nu apăruse nici o undă de îndoială... Iar jurămîntul de pe Țiclău era o confirmare serioasă că am o misiune în viață – înaltă, nobilă...

Duminică, așa cum promisese, Leonte apăru cu cei doi prieteni. El intră în ogradă, ceilalți așteptau în uliță, privind florile din fața casei noastre, arătînd unul altuia cîte un rond mai bogat în ochiul-boului, crăițe, cîrciumărese, micșunele, noptițe și alte soiuri de flori, care în sat numai la noi erau atît de viguroase și de nuanțe atît de variate. Am ieșit repede, îi văzusem prin fereastra „salonului” și în cîteva clipe toți patru urcam spre Nucul-de-pe-Deal, pe acolo drumul spre pădure era mult scurtat, o cărare tăia lanul de-a curmeziș. Nu știam de ce i se păruse lui Andrei atît de atrăgătoare Fîntîna lui Bursuc, nu avea în realitate nimic deosebit, un izvor curgea dintr-o stîncă de sub pădure, în dreptul lui oamenii au săpat o gropiță cît gura unui ciubăr, de acolo luam apă la ora amiezii toți cei care lucram pe lan. Tăiam pădurea pe o cărare – erau cărări cîte vrei, din fiecare parte de cîmp – și eu venisem aici veri de-a rîndul cînd prășeam sau seceram pe ogorul de sub pădure, cedat nouă de tata în cîteva rînduri. Probabil fiindcă îmi era locul prea cunoscut, nu-i vedeam frumusețea... Acum, împreună cu cei trei prieteni, am văzut și eu fîntîna cu alți ochi: avea o roată de stejari prinprejurul său, chiar și pe coastă creștea unul, încît părea că o străjuiește o gardă de voinici pletosi și mîndri. Iarba avea un verde atît de altfel

decît al pajiştilor obişnuite, încît mi s-a părut că are culoare albastră. Florile împetriştau toată coasta pînă-n vale la pârîul Sec, hotarul nostru cu satul Marşniţa... Ne-am spălat pe mîini şi-am băut pe rînd apă cu pumnii făcuţi căuș, ne-am şters cu frunze de ştejar şi ne-am căutat un loc să ne aşezăm. Era atîta răcoare, apa susura încetişor, frunzele foşneau la cîte o boare de vînt, stîrnit din senin şi tot aşa astîmpărat... Mirosea a flori de cîmp, zeci de soiuri a căror nume nu reuşisem să aflu nici astăzi... După un schimb de cuvinte la întîmplare Leonte începu să le povestească despre curtea arsă din pădure, era nu departe de locul unde ne oprisem, de cei ucişi la zidul bisericii... Se pare că le mai povestise cîndva istoria asta, acum o repeta, fiindcă ne aflam acolo... Apoi le-a spus despre jurămîntul meu... „Credeam că e o taină a noastră” – am îngăimat. „Noi trei nu avem taine între noi. Sintem unul pentru toţi şi toţi pentru unul... Acum şi tu – de astăzi vom părăsi formula de politeţe. Eşti de-acord?..” Nu aveam nimic împotrivă...

Peste mulţi ani cînd îmi aduceam aminte de popasul nostru la Fîntîna lui Bursuc, înţelegeam că atunci nu fusese o simplă plimbare şi nici cuvintele spuse de cei trei nu au fost o simplă trecere de vreme. Băieţii încercau iniţierea mea în problemele socialismului... Începuse Leonte cu aratarea răului pe care-l reprezentau haturile. Acum se scotea la lumină de ce a fost arsă curtea boierească... Aflasem multe lucruri, noi amănunte pe care numai Leonte le mai ştia... Ce face acum moşierul, cine îl reprezintă pe el în satul nostru?.. De ce nu calcă niciodată pe moşia care i-a mai rămas – Pomătul cît o fermă, imaşul, toată întinderea de sub pădure... Peste putinţă îmi era să reţin chiar tot ce se vorbea... Cînd însă Andrei spuse că ar dori să o cunosc pe Nastea, să o invite la mine, să facem plimbarea la această fîntînă în cinci, poate că chiar mai mulţi, eu am întrebat dacă nu e vorba cumva de fiica harabagiului din Hotin... O cunoşti? – şi-o lumină veselă se ivi pe chipul lui... Povestisem cum mă ducea la ferestrele zăbreuite ale pavilioanelor cu bolnavii furioşi... „Ce coincidenţă!” – se mirase Andrei. Se bucurau şi ceilalţi doi, Leonte şi Ion... Rămăsese să mă pună în legătură cu Nastea... Îmi venea greu să le spun că nu am unde să o găzduiesc, sora avea copiii mici, ocupa camera... Leonte se pare că înţelegea şi fără să spun că nu mi-e de oaspeţi, mă linişti că e vorba de viitor, pînă atunci se vor limpezi multe... Parcă ar fi avut loc o şedinţă conspirativă, bineînţeles că eu n-am priceput nimic atunci, îmi păruse doar o simplă joacă de tineri setoşi de vorbă, de-a pune ţara la cale, aşa, de dragul de-a vorbi... Apoi printr-un gest nostim – ei, pentru astăzi e destul! – au trecut la glume. Andrei a vrut să-mi prindă o floare în păr, a pornit să-mi laude o mătase cum n-am mai văzut, ia uitaţi-vă ce culoare, o puteţi denumi? E aur? Nu. Platină? Nu.. Raze de soare?.. Parcă... Leonte se încruntă abia vizibil, dar lui Ion nu-i scăpă. Făcu un semn tot abia vizibil către Andrei. Acesta nu observă nimic, el continua să-mi prindă o garofiţă de pădure în creştet. Atunci Leonte îi întinse o floare galbenă... Andrei l-a privit intrigat: „De ce galbenă?!” „Nu cunoşti limbajul culorilor!..” „Aaaa! De ce nu mi-ai spus nimic?!”. „Păiii!” „Băieţi, nu vă copilăriţi! – îi dojeni Ion. Acesta era mai vîrstnic decît cei doi. Studia de cîţiva ani la Politehnica, avea o privire de om cu

multe griji... Andrei însă arăta mult mai tânăr deși fusese coleg de clasă cu Leonte. Ei doi se cunoșteau de ani de zile, își știau necazurile și visările... Andrei era gata de hîrjoană, fluiera, cînta, dădea cite un brînci celorlalți... Cu mine fusese atît de drăgăstos, dar după floarea galbenă oferită de Leonte se astîmpăraseră. Acum devenisem din nou patru prieteni buni, dar numai prieteni... Sau tovarăși de visuri...

Tîrziu, după plecarea celor trei prieteni am notat în caietul închinat mărtirisirilor către Eminescu: „N-am să uit plimbarea de astăzi. Fîntîna lui Bursuc părea răsărită din poeziile tale. Am stat acolo patru prieteni hotărîți să ne închinăm viața pentru o lume cum ai visat-o și tu. Pe Țiclău am făcut un jurămînt. Astăzi am vorbit numai de viitor. Dar parcă tot un jurămînt ar fi fost... Simt că viața mea se va scurge altfel decît ar dori mama: așa mi-a fi fost hărăzit de natură!” – și-am presat și floricea veștejită în păr: aveam acum o colecție de flori presate. Bineînțeles că nu le amestecam: fiecare își avea locul ei, după însemnătate... Ele aveau să-mi amintească de zilele de-acum. Larisa trăiește o adîncă dragoste. Fetele de-o seamă cu mine au întâlniri tainice cu băieții îndrăgiți, își scriu scrisori de dragoste... Eu presez flori și mă pregătesc pentru o viață de trudă intelectuală...

CAPUL ÎN NORI ȘI PICIOARELE ÎN GLOD

Mare zarvă în casa noastră: am fost vestiți că-mi vin pețitori. Sosise în sat la noi învățătorul Badiu, îl știam, îl cunoscusem în casa prietenei mele Eugenia Popov din satul Rîngaci, el mi-a găsit un mire un nepot de-al lui sau văr. Avea o fostă argată măritată la noi, trăsese la ea, voise să ne pregătească sufletește, cum se spune. Mama nu mai putea de bucurie, trimise la cîrciumă după rachiu, începuse să pregătească de plăcinte. Sora, întoarsă din oraș, se oferî să prepare gustări, meșteră la treburi din astea... M-am schimbat în rochia de uniformă, singura mai acatării. Nu-mi era de mire, dar țineam să nu-l fac de rușine pe Badiu. Îl stimam mult, știam că e un mare animator cultural, avea în satul lui, deși un cătun neînsemnat, un cor vestit, îl ascultasem și eu cu un prilej și nu puteam uita cîntetul „Mi-e dor de munți, de Caraiman” – dorul mă topea cînd murmuram cîntecul. Pentru Badiu mă gătisem, despre mire încă nu știam nimic. Ștergeam sticla de la lampă, eram foarte iritată și nu pot uita cît putusem să fiu de rea: Lidia, fetița cea mare a soră-mi a venit lîngă mine, a vrut să-mi spună ceva, iar eu am lovit-o peste mîină. Copila nici nu a scîncit, s-a uitat doar fix în ochii mei, părea că mă întreabă cum am putut să o lovesc fără motiv. Ochii ei albaștri de cicoare, ca ai maică-sii, păreau atît de maturi, bătrîni aproape... Toată viața m-a urmărit privirea fetiței din clipa cînd am obijduit-o. Atîta imputare la un copil de patru ani!

Odată cu aprinsul lămpii au venit și oaspeții. Badiu, vesel, spiritual, părea că e de-al casei, se purta familiar... Mirele plăcut la înfațișare, înalt, într-un costum elegant, cu cravată la culoare și pantofi fini. Părea tăcut, ne examina pe rînd pe toți ai casei. Din cînd în cînd își oprea privirea pe chipul meu. Nu se

putea ghici de loc ce gîndește, părea că avea trăsăturile feței amorțite. Sora servea la masă, mama vorbea cu Badiu, îi spunea ce zestre are de gînd să-mi dea, îmi era atît de milă de stăruința ei de-al convinge pe pețitor că a făcut o alegere bună, ar fi fost în stare să-mi dea tot ce mai aveam, pămîntul acela de pe Toloacă, casa în care locuiam... Piatra din casă? Îi eram o piatră sau mă credea îmbătrînită, fetele de seama mea erau măritate, aveau și copii... Asistam ca la pețirea altcuiva, vedeam și partea neplăcută a lucrurilor, ai mei încercau să ascundă cît de săraci eram, iar Badiu lăuda averea mirelui: prăvălie în satul Dinăuți – comună mare cu șosea între plasa noastră și capitala județului, deci vad bun, mai avea și presă de unt, cîștig serios, nu voi ști ce-i sărăcia în vecii vecilor... Mirele asculta satisfăcut, de data asta se ghicea de pe chip ce gîndește... Urît nu arăta, ba se putea spune că e un bărbat frumos. Bogat era... Ar scăpa mama de griji, aș putea fi într-adevăr salvatorul familiei... Nu o văsusem pe mama atît de fericită decît la măritișul surorii mele. Vorbea mama atît de frumos, avea un vocabular colorat, nici nu bănuisem că are darul povestirii, s-au nu o ascultasem atentă... Dar și Badiu cît de frumos vorbea! Fiu de țăran sărac, se însurase cu o fată șchioapă, avea doi copii, nu știu cum îi era viața în casă, dar activitatea culturală i-o cunoștea întreg județul... De-ar fi fost el mirele!.. Poate că și tînărul acesta este un om cumsecade! La urma urmelor și măritată aș putea citi, aș avea timp de scris, dacă el e atît de bogat... Poate că m-aș înscrie la fără frecvență, aș urma liceul... Îmi făceam în gînd fel de fel de socoteli, în afară de faptul că omul acela îmi părea atît de indiferent cît un băț întîlnit în drum, în toate socotelile mele numai mama conta, pentru liniștea ei m-aș fi măritat chiar și cu acest străin. Pentru a nu-i strica voioșia din clipa asta... Între timp sosise și fratele meu Timofei, se afla acasă de la un timp, acum fusese la un hram la Vancicauți, adusese un harbuz mare, l-a dat soră-mi să-l taie...

Toți păreau bine dispuși, logodna era ca și făcută, ne felicitau la fiecare ciocnire de pahar. Și în sfîrșit a deschis gura și mirele: „Da tu ce spui, Verco, facem nuntă în luna asta?” – vorbise într-un grai pocit, lăbărțat de tîrgoveț rutean. Cuvintele fuseseră ca niște șfichiuri de bici lovite peste obrajii mei cu o putere de mînă uriașă. Mașinal, fără nici-o ezitare, am răspuns că nu mă căsătoresc, vreau să termin școala, ar fi păcat, mai am doar un an, îl rog pe domnul Badiu să mă ierte, ar fi trebuit să spun asta la început, nu să-i las să-și piardă atîta timp, dar m-am fîstîcit, sînt doar la întîia pețire.

Badiu s-a uitat cu seriozitate în ochii mei: „Crezi că după ce termini școală vei avea șanse mai mari? Norocul de acum... Prăvălia... Presa de unt... Putea să fie și fabrica de zahăr de la Zarojani”. „Orice, eu voi termina întîi școala...” Mama pâlise. Fericirea se împrăștiase ca puful de păpădie suflat de-o gură nemiloasă. În clipa aceea nu gîndeam la nimic. Doream să plece mai repede oaspeții să o rog pe mama de iertare, să-i reînoiesc promisiunea îndată ce termin școala, am să fac și am să dreg... „Poate revii asupra hotărîrii. Noi așteptăm!”

Am condus oaspeții, după obicei, pînă la poartă și întorcîndu-mă i-am spus mamei că am vrut să-i fac o bucurie, dar a fost peste puterile mele... Ea și-a pus mîna pe umărul meu, mă apăsa încetișor, fără să-mi răspundă. Parcă ghiceam că

se gîndește că ea n-a făcut nazuri cînd părinții i-au cerut să se mărite împotriva voinții sale cu un om necunoscut și ce-a ieșit din căsnicia lor?.. Poate se gîndea la altceva, dar eu așa socoteam, așteptam de la ea înțelegere... Fratele meu mijlociu hohotea de rîs, susținea că harbul e de vină – la noi harbul însemna refuz, deși perspectiva bogăției îi atrăgea pe toți ai casei. Sora părea cu gîndurile în altă parte, rîsul fratelui sunase ca o glumă la sicriul cuiva, atunci mi-a venit în minte o anecdotă cu un prost dus de unchiu-su la pețit. Acesta îi ceruse să mai mestece vorbe înainte de-a le spune, să nu sperie mireasa... Și viitorul mire, cînd vru să-i spună și el ceva miresei, începuse să gîngăvească, adică să mestece cuvintele: la-la-la-la ma-ma-ma-ma mea în-în-în pod găina s-a găinățat pe furcă...” O spusese bine amestecînd vorbele, încît și mama s-a pomenit rîzînd... Dar după un val neașteptat de veselie, ea spuse cu amărăciune: „Fata asta a noastră și-a vîrît în cap niște gîrgăuni, pe care nu știu de i le va scoate cineva! Tare mă tem că va da cojocul pe voloc!.. Eu o las în ale ei...” „Mamă, numai un an. Un an de așteptare! Să nu ne înecăm ca țiganul la mal!” – pledam cu atîta convingere ca și cînd aveam un contract semnat cu cineva că la terminarea școlii îmi va înlesni o slujbă. Școala noastră nu ne dădea niciun drept. Ne pregăteau doar pentru a fi bune gospodine, să știm de toate cîte puțin, să facem față ca neveste de mărunți funcționari sau fete bătrîne în bătătura părinților, dacă aveau cu ce ne ține... Știam asta. Nicio absolventă a școlii n-a primit vre-o slujbă nicăieri, doar două au fost oprite pedagoge la școală pînă la căsătorie, o femeie măritată nu putea ocupa postul respectiv... Pe toate le știam, totuși aveam convingerea că eu voi sparge legea nedreaptă, nu minșisem cînd o asiguraseam pe mama că mă duc pe jos la București.

HOTINUL

Era gata să cadă baltă toate planurile mele cu faimosul serviciu în sat: în toamna aceea Școala de Meserii din orașul nostru se contopise cu sora ei ceva mai moțată din capitala județului. Aceasta se numea Profesională, dar numai numele o deosebea de cea de Meserii, restul atît programa școlară, cît și posibilitatea de-a fi numite absolvente în vreun rost erau aceleași.

Lupta pentru desființarea școlii noastre se ducea de mulți ani, încă înainte de-a mă înscrie eu și în fiecare toamnă teama că porțile se vor închide ne stăpînea mai ales pe cele care eram în clasele mari. Cunoșteam istoria acestei crîncene bătălii: îndată după război – Primul Război Mondial – venise în oraș, ca director de școală primară, un învățător din județul Dorohoi, fost căpitan de rezervă, cu merite pe cîmpul de luptă... Hotărîse să ceară înființarea unor școli de meserii, de fete și de băieți pentru copiii localnicilor, dar și pentru cei din satele de primprejur, de pe amîndouă maluri ale Prutului reușise. Pentru băieți se repartizaseră niște clădiri disponibile pe atunci, iar pentru fete au dat localul unei școli primare, iar aceasta avea să funcționeze într-o casă închiriată de la un particular... Soția lui Calinic Istrate, așa se numea inimosul învățător, era maistră de lenjerie, fusese numită la școala de fete, iar ca directoare a adus tot Istrati pe domnișoara Stoian, absolventă a unei școli de țesut de la București...

Toate au fost bune pînă ce a intervenit o neînțelegere între fostul căpitan și directoarea adusă de el. Aceasta a înlocuit-o în postul de maistru pe soția lui Istrati cu o maistră cu studii superioare... Și de aici a pornit mîncătoria... Învățătorul Istrati a fost ales deputat în parlamentul țării. Avea și directoarea cunoștințe sus-puse... Se făceau memorii din partea părinților elevelor... Dar deputatul pretindea localul pentru școala primară. Altă clădire potrivită nu se mai afla în oraș... Și soluția s-a găsit: unificarea celor două școli. Era firesc să se mute a noastră la Hotin... Și după cîteva săptămîni de incertitudine s-a pus problema plecării. Tot directoarea a gasit o salvare pentru noi, cele care nu aveam cu ce plăti taxele: a organizat examenul de bursă înainte de mutare. Cele care am reușit, am putut să ne mutăm odată cu școala, simțeam că avem sprijin de la directoare, în probleme administrative închidea ochii, dacă nu aveam lenjerie cerută de regulament, ne plătise harabaua să ne ducă bagajele... Dar toți profesorii noștri rămîneau în orașul pe care-l părăseam noi, îmi părea mai ales rău după profesoara de limbă română, o iubeam foarte mult, ca pe o soră bună, iar acolo unde mergeam nu aveam decît cadre didactice necunoscute, avantajul colegelor cu care ne uneam. Simțeam că vom fi într-un fel copiii vitregi veniți în casa unei mame, care nu ne voia, simțeau că noua directoare le privea cu severitate. Cele de acolo arătau cam prea domnișoare de oraș mare, iar la noi se cerea mai ales seriozitate la lucru, meseria era totuși baza învățămîntului nostru.

Constatam că norocul nu mă părăsea, mutarea nu mă lovise cu nimic, singura supărare era că mă depărtasem de casă, de cele două biblioteci, hrana mea de ani de zile, dar necăzurile se dovedeau numai sentimentale: apropierea satului nu-mi folosea cu nimic, mai ales de cînd eram internă, nu vedeam pe nimeni de acasă decît în vacanțe... Iar biblioteca? S-a nimerit să am pe mîna mea mii de cărți, volume rare, de autori apreciați... Chiar în ziua sosirii la internatul nou, am tras a raită, cu Larisa, să vedem curtea, livada, atelierele. Școala de aici avea trei clădiri, destul de încăpătoare, aproape una de alta, toate cu fațada spre stradă, iar peste drum se afla Grădina publică a orașului, în mijlocul căreia se înălța catedrala. Din curtea noastră se vedeau perechile plimbîndu-se pe aleile de sub arborii seculari. Ne aflam, cum s-ar zice, chiar în inima orașului, se vedea pînă pe Strada Mare cine se plimba pe acolo... Dar toate aceste noutăți pentru mine nu aveau prea mare importanță, nu cunoșteam pe nimeni în oraș. În schimb descoperirea cărților în veranda, cît o hală de fabrică, m-a făcut să strig către Larisa că am atins fericirea cu mîna: ședeau îngrămădite pe podea mobile de cărți. Mii. Peste ele colbul gros de-o palmă. Am început să le răscolesc... De ce o fi stînd aici? „Te așteptau pe tine!” – mă ironiză Larisa...

Ironia ei scosese la lumină un adevăr: cărțile acelea zăceau acolo de la desființarea școlilor normale din oraș. Trecuseră cîteva ani. În acest timp nimeni nu s-a gîndit să facă ceva cu ele... Chiar de a doua zi, se întîmplase să avem româna, am rugat-o pe noua profesoară – era nouă și la școala aceea, deci nu cunoștea povestea cărților, să mă lase pe mine să înregistrez cărțile, erau acolo și dulapuri anume pentru ele, cu rafturi, cu uși de sticlă... Ne-am dus împreună

acolo. A fluierat a pagubă: cărți atât de scumpe! – s-a șters de praf și mi-a înmînat cheia de la verandă...

Seara înainte de-a începe orele de meditație, am căutat voluntare la așezatul cărților. S-au oferit numai vechile colege, Larisa și Vera Vitiuc, venite odată cu mine acolo. Celelalte ne priveau cu puțină ostilitate, le părea că vom introduce un regim mai sever prin activitatea voluntară, că li se va pretinde și lor să muncească mai mult... Așezatul cărților în rafturi s-a dovedit o muncă foarte ușoară: existau cataloage, pe cărți se afla lipit numărul la care era înregistrată. N-a constatat munca noastră decît în ștersul prafului și așezarea în rafturi după numărul de pe cotor... Cred că nici nu ne-a luat două zile, adică orele libere din aceste zile... Apoi am devenit pusă de conducerea școlii bibliotecară. Mi s-a dat o măsuță, niște scaune, cerneală și toc, un caiet pentru însemnarea cărții împrumutate... Mi se părea că dobîndisem castele și moșii întinse, aveam tot ce și-ar fi putut dori un individ în cele mai fantastice visuri. Eu aveam la îndemînă o bibliotecă bogată, nu mai restrînsă decît cea de la Tarbut și nici aceea de la „Librăria Universală”... Îmi alegeam singură cartea dorită, stăteam în fața măsuței din verandă, devenită dintr-o magazie prăfoasă, o încăpere aerisită, cu multă lumină, avea pereții aproape toți de sticlă și ușile dulapurilor deschise să se vadă volumele îngrijit așezate... Acolo îmi petreceam fiecare ceas liber, adesea Larisa trimitea după mine, uitam de ora mesei... Mama n-ar fi intuit adîncimea fericirii mele, totuși ei i-o datoram, numai înțelegerea ei mă ferise de întreruperea drumului învățaturii.

ÎN CAPITALA JUDEȚULUI

Orașul arăta ceva mai mare decît cel din care am plecat, totuși față de Cernăuți – singurul oraș mare văzut pînă atunci devenit criteriu de apreciere a așezărilor urbane – părea și acesta ceva mai răsărit decît un sat. Cîteva prăvălii înghesuite una-n alta de-a lungul unui trotuar întins pe vreo sută de metri, încolo căsuțe mărunte, hîite, cu ferestrele pornind din lutul bătătorit. Vara colbul se vînzolea încontinuu ca pîlcuri de fum dintr-o grămadă de gunoi jilav, aprinsă anume pentru afumarea livezilor năpădite de omizi. Primăvara și toamna mocirla se prelingea în pîrîiașe viscoase, adunîndu-se în gropile săpate de roțile harabalelor hodorogite... Ziua se bălăceau pe ulițe copiii rufoși, cu burțile țuguiate de verzituri. Seara măsurau trotuarele de la un capăt la celălalt perechi de tineri, spărgînd între dinți semințe de bostan; zvîrleau cojile cu o dexteritate uimitoare, prefăcîndu-le în mici fluturași, care pluteau o vreme prin aer, apoi îngroșau stratul de jos. Birjarii moțăiau pe capra trăsorii cu coviltir negru, iarna în cojoace siberiene, enorme, strînse în talie, de unde cădeau spre tălpi în falduri grele, iar vara în caftane de catifea albastră, așteptînd clienții... Un tîrg în care ceasurile se asemănau unele cu altele, nici sărbătorile nu arătau altfel, doar ziua zdrăngăneau ceva mai multe căruțe țărănești, iar seara perechile apăreau mai dese, zburau mai mulți fluturași, îngroșînd îngustul trotuar...

Dar iată că într-o zi în fumuriul nostru oraș au apărut pe ziduri afișe de mărimea unei pagini de ziar, anunțau că în curînd va sosi la noi un scriitor: un foarte cunoscut romancier va conferenția în sala teatrului nou: Liviu Rebreanu. Grupul de liceeni comentau evenimentul: „Va veni oare cu adevărat?..” Orașul era așezat la punctul cel mai nordic al țării. Stațiile de C.F.R. cele mai apropiate se aflau la peste patruzeci de kilometri legate cu o șosea deloc comodă de capitala județului, motivul pentru care totul aici avea această înfățișare de înapoiere. Grădina publică din jurul Catedralei nu cu mult mai întinsă decît o grădină gospodărească, nu reușea să înfrumusețeze centrul năclăit de praf, iar instituțiile de stat, împrăștiate pe ulițe gloduroase, fără pavaj, pierdute printre case fără niciun stil, nici nu se remarcă decît printr-o firmă nu prea arătoasă... Și iată se anunța sosirea unui scriitor!

După acest anunț – poate mi se părea doar mie – orașul se primenea văzând cu ochii: pe trotuarul din fața prăvăliilor se vedeau mai puține coji de semințe. Strada Mare împrăștia mai puțin colb, iar copacii parcului din jurul Catedralei străluceau încîntați de răcoarea ulițelor stropite cu tulumbele pompierilor... Ieșeam destul de des în oraș după material pentru țesut, îmi făceam, mai bine zis, drum, voiam să văd cu ochii mei prefacerea orașului. Adevărul e că trăiam o emoție adîncă, nu-mi puteam stăpîni nerăbdarea, zilele se scurgeau ca o apă înămolită, gata de împietrire, iar eu aș fi vrut să treacă cinci odată, să se apropie cea indicată în afiș. Aveam să văd un scriitor, cum se spune, în carne și oase. Pînă acum îl văzusem doar pe Eminescu, uneori mi se păruse că chiar aveau să îl întîlnisem, îmi vorbise... Totuși nu era într-atît de nerealizat încît să nu știu că întîlnirile se pătrunseră doar în închipuirea mea sau în noaptea în vise... Și spre adîncă mea întristare, știam că nici nu-l voi putea întîlni niciodată decît în poeziile lui, în scrierile semnate de el... Pe Liviu Rebreanu însă aveam prilejul să-l văd cu adevăratele. Îi citisem toate cărțile apărute pînă la data aceea, erau în bibliotecă, cele mai noi mi le împrumutase doamna Oprescu, noua profesoară de limba română. Adunasem în minte atîtea chipuri de scriitori văzuți în fotografiile de pe cărți sau imaginați în urma lecturii. „Mărturisiri către Eminescu”, caietul care împlinise mai mult de un an și avea în el atîtea gînduri din ceasurile de spovedanie către poet, îl păstra și pe Liviu Rebreanu. Era unul dintre scriitorii mei preferați, un maestru, îl imitam – nu cunoșteam atunci termenul de plagiat – romanul „Ion” era modelul meu pentru „Și totuși conștiința s-a deșteptat”, iar „Pădurea spînzuraților” – model pentru romanul „Zbucium”... Era deci atît de firesc să aștept venirea romancierului ca pe un eveniment inegalabil și nu era nicio exagerare în tulburarea pe care o trăiam.

La început mă mulțumeam doar cu gîndul că-l voi vedea. Așteptarea fiind destul de lungă, iar eu nu mai aveam altă preocupare mai acaparatoare decît să-mi imaginez cum va fi ziua aceea, mi-a trăsnet prin minte că aș putea chiar să-i spun cît de mult îi iubesc opera, cum am citit „Ion”, dar mai ales „Răscoala”, pe asta m-a sfătuit Leonte să o recitesc, să reflectez asupra fiecărui capitol... Mă rog, cîte puteam să-i spun... Dar să mă pot apropia de scriitor îmi trebuia o carte nouă, pe care să cer un autograf... Un pretext, mi se părea la început, apoi mi-am

dat seama că ar fi cel mai important lucru pentru mine. Să am autograful lui Liviu Rebreanu? Asta merită orice sacrificiu... Dar de unde bani pentru o carte? Pe atunci un volum costa cît o pereche de sandale. Aș fi dat sandalele ca să am volumul, dar, ca în povestea „Cămașa fericitului”, nu aveam nici sandale... Să-i cer mamei, să-i spun că-mi trebuie ceva numai decît, fără asta nu se poate încheia școala... Mă credeam bună și încercam să fiu cumsecade în toate împrejurările, mai ales față de mama și iată că m-am purtat ca îmbătrînită în viclenii. Îi scrisesem că îmi trebuie o sută de lei pentru o taxă specială, fără asta nu pot deveni absolventă. Și, ca să-mi liniștesc nenorocita conștiință pusă la grea încercare, i-am precizat că sînt ultimii bani pe care-i cer și că îndată ce ajung la salariu, îi dau toți banii ei, mamei, să simtă că are o fiică salariată... Dar scrisorile la noi în sat nu ajungeau. Trebuia să o anunțe pe mama un străjer, apoi ea să urce cele trei dealuri pînă la Cerlena, sediul comunei... Mai simplu era să-i scriu la mătușa, acolo îi va fi mai ușor. Bătaie de cap multă pînă să ajungă plicul, pînă să i-l citească cineva, să găsească banii... Va trece ziua cea însemnată... Găsisem o altă ieșire din impas: pînă îmi vin banii ceruți mamei, să mă prefac că nu mai aveam băteală pentru prosoapele pe care le țeseam, o comandă din oraș. Iau bani pentru bumbac, cumpăr cu ei cartea, țin mai cu tărăgăneală, între timp îmi vin banii, iau bumbacul... Doamne, cît riscam! Directoarea avea încredere în mine, nu mă controla cît material am nevoie. Îmi dădea nota de comandă, eu făceam socotelile, mergeam să cumpăr cantitatea necesară... Mă cunoștea de cinci ani... Dar dacă mă prinde acum? Mi-a feștelit obrazul... Totuși n-am putut să-mi înfrînez dorința de-a cumpăra cartea pentru autograf. M-am hotărît să risc. Dacă mă descoperă, îi spun pentru ce mi-au trebuit banii. Între timp îmi va veni suma pentru acoperirea lipsei... Simțeam că nu e cîstit ceea ce fac. Justificări puteam găsi. Dar și hoții au cu ce-și justifica fapta. Și jucătorii de cărți... Și bețivii... Hotărît, sînt un om prins de-o patimă mai încarnată decît judecata, niciun fel de voință nu mă poate ajuta... Cum de n-am roșit? De obicei cînd încercam să spun o minciună convențională, care nu avea decît rolul de-a scăpa de o plictiseală, mă înroșeam, mă fisticeam, de la o poștă se observa că mint... Atunci însă am reușit să capăt banii, am primit chiar laude de la maistra atelierului de țesut, pentru simțul meu prevăzător să nu rămîn fără material, nu totdeauna se găsea marfă în prăvălii, aprovizionarea era dificilă... Leșisem glonț în oraș, părea că m-a prins un vînt rău, o boală fără cauză precisă, grăbeam spre librărie, era una singură în oraș, nu dădeam atenție ametei care se întetea, îmi încețoșa privirea... Încă nu cumpărasem în viața mea o carte de literatură. De multă vreme nici manuale nu-mi cumpăram. Aveam cîteva cărți primite ca premiu și poeziile lui Eminescu dăruite soră-mi și ajunse la mine... Acum aveam să cumpăr un volum de Rebreanu. Un volum mai necesar decît orice în zilele acelea... Librăria nu avea niciun volum. Făcuseră comandă, nu avea cînd să ajungă pînă la venirea scriitorului... Mă rezemasem de tejea ca într-un ușor leșin. Cineva mă întrebase dacă mi-e rău. Am clătinat din cap că nu. Nu știu dacă eram mai amărîtă că nu am găsit cartea sau simțeam o dezlegare de

blestem, mai bine că s-a întâmplat așa, voi cumpăra bumbacul, laudele maistrei își vor justifica rostul...

Creierul meu clocise altă ieșire din impas: să-i cer scriitorului un autograf pe o carte din bibliotecă! Cum de nu-mi venise în minte mai devreme! Nu mai făceau atîta tărăboi cu scriitoarea către mama. E mai frumos să ceri pentru o bibliotecă... Am ales volumul cel mai curat, l-am mai șters cu radieră pe unde erau urme de degete, arăta destul de onorabil...

În sfîrșit, venise și ziua emoțiilor. Pe noi elevii orașului ne-au trimis la galerie, cum era și firesc, stalul și lojile fuseseră ocupate de intelectualitatea orașului, probabil și mici salariați, poate că și negustori, mă rog, toți cei care auziseră de Liviu Rebreanu, și era limpede că-l cunoșteau mulți fiindcă sala teatrului era ticsită de spectatori. Acolo, la galerie, pedagoga era cu ochii pe noi, băieții de la liceu arătau prea neastîmpărați, trimiteau bilețele, schimbau șoapte între ei... Mi-am căutat un loc mai pe margine și cît mai aproape de coborîre, pîndeam momentul cînd va fi aproape de sfîrșit festivitatea de pe scenă, să-i pot ieși înainte scriitorului... Nu se organizase „darea autografelor”, probabil din lipsă de cărți, totuși mai aveau și alți elevi cărți în mînă, bănuiam că au aceeași intenție, de aceea trebuia să fiu cu ochii în patru...

Agitația mea s-a potolit brusc în clipa cînd pe scenă s-a ivit scriitorul. Arăta așa cum mi-l închipuisem: înalt, cu fața prelungă, ochii foarte luminoși, părul alb, o șuviță lipită de frunte... Cerase îngăduință să vorbească șezînd pe scaun, era obosit de drum... Povestea despre Coșbuc. Îl cunoscuse... Avea amintiri legate de el... Ascultam vrăjită. Și Coșbuc făcea parte dintre scriitorii iubiți, îl studiasem și în școală, dar am citit volumele de poezie, pînă și „Povestea unei coroane de oțel” – pe atunci nu împărțeam cărțile în bune și mediocre, citeam cu aceeași pasiune orice carte... Ascultam despre Coșbuc întîmplări neștiute... Dar pe nesimțite auzul meu a prins alte glasuri, straniu mi se părea dar pe scenă nu se afla numai Rebreanu și însoțitorul, un ziarist din localitate, ci o adevărată adunare pestriță. Îl recunoșteam pe Ion, pe Ana și Florica, pe Titu Herdelea... Dar și pe Apostol Bologa – acesta îmi era cel mai drag personaj din opera lui Rebreanu. Apostol Bologa m-a urmărit ani întregi după ce l-am cunoscut din carte, el îmi părea ca un ins cunoscut cu adevărat, cu care am stat de vorbă, îi mai țin minte cuvintele, îl aprob... Îl cred...

Lumea aplauda. Mi-am scuturat capul să alung vedeniile și am început să-mi fac drum, rugîndu-mă de iertare, nu mă uitam spre locul de unde se auzea glasul pedagogii, eu trebuia să ajung jos înainte de-a ieși din incinta teatrului... Cu toată graba, am ajuns în clipa cînd însoțitorul închidea portiera mașinii, o făcea iute cu spatele întors spre tineretul care năvălea, parcă voia să pună un zid despărțitor între noi și scriitor. Reușisem doar să-i prind o privire blajină, ca și cînd ar fi vrut să spună că nu poate schimba lucrurile...

* * *

În viața mea se produsese un eveniment de referință: asta a fost înainte de-a fi văzut pe Liviu Rebreanu. Asta s-a petrecut după aceea, așa cum obișnuiau cei

vîrstnici să zică, asta s-a întîmplat înainte de război, ailaltă după... E limpede că toate evenimentele importante le notam în „Mărturisiri”. De s-ar fi păstrat acest caiet, ar fi fost o fidelă oglindă a cîte mi se întîmplaseră în cei trei ani, cei mai interesanți din toată viața mea. Pînă în clipa arderii caietului – mă divulgase cineva că păstrez un caiet îngrozitor, prin care comunic cu spirite prin nu știu ce sistem, că mă dedublez, devin diabolică, vrăjitoare... Directoarea s-a convins că pîrîtoarea mea avusese dreptate, doar a vorbi cu Eminescu nu era altceva decît o nebunie sau sacrilegiu... M-a chemat să asist la arderea caietului. Priveam cum se prefăcea în scrum o bună parte din sufletul meu, simțeam că limbile de foc mă ating, invizibil, dar usturător și pe mine, mă prefăceam într-un scrum numai de mine știut. Nu voi uita niciodată că doamna Stoian mi-a făcut mult bine, datorită ei am putut să termin școala, dar și clipa arderii caietului nu o pot scoate din minte... Cred că atunci s-a strecurat în sufletul meu întîia undă de neîncredere în forțele proprii. Nu-mi puteam lămuri, dacă într-adevăr ceea ce scrisesem eu în caietul acela fusese o dovadă de sminteală... O femeie în vîrstă, cu atîta experiență de viață, cultă, s-ar fi scandalizat atît de rău de „Mărturisirile mele către Eminescu”? Nu-i era clar că Eminescu era pentru mine ceea ce pentru creștini este icoana, mi-am făcut din el icoană, fiindcă aveam nevoie de un sprijin al sufletului... Nu vorbeam de iubire, de băieți, de petreceri sau alte plăceri lumești interzise elevelor... Povesteam de cărți... De idealul meu de-a deveni cărturar... Ce arăta că sînt nebună?.. Oare chiar sunt?.. Am suferit mult de pierderea celui bun prieten care mi-a fost caietul, acolo erau adunate gîndurile mele, visele, planurile... N-a înțefes directoarea! Sau nu era nimic de înțeles?

* * *

Arderea caietului a avut loc după „întîlnirea” cu Liviu Rebreanu. S-au mai întîmplat unele lucruri care mi-au rămas bine fixate în minte și înainte de acest eveniment, peste care am trecut anume ca să-l amintesc întîi pe cel care devenise amintirea cea mai importantă... Mania de-a păstra anumite obiecte mărunte, unele chiar total neînsemnate, a avut și părțile sale bune. Găsesc între hîrțile mele un bilet de autobuz din anul 1935 – costa 95 lei, n-am avut de unde să iau acești bani, hotărîsem să rămîn vacanța aceea la internat, aveam să Țes la covorul din atelier la care lucram cu alte două colege în timpul programului de lucru și mi se dădea mîncare de la bucătărie din ceea ce se gătea pentru personalul de serviciu al școlii. Mama căzuse de acord cu propunerea mea, avea să ne vedem la primăvară, atunci puteam merge și pe jos... Aflase că rămîn la internat peste vacanță fosta directoară a școlii, doamna Odineț, nu-mi era maistră, nu mă cunoștea decît în treacăt, auzise probabil de la fete că n-am bani de drum, m-a chemat, dîndu-mi o sută de lei... De ce am păstrat biletul?.. E limpede, pentru cînd voi scrie amintirile: să nu uit gestul doamnei Odineț. Altfel cum puteam să o răsplătesc!.. Nu mă umilise pomana, fiindcă eram convinsă că va veni o vreme cînd voi răsplăti pe toți cei care mi-au întins o mînă de ajutor în clipele de greu impas. Pe doamna Odineț am întîlnit-o în ultimul an de război, avea nevoie de niște lăzi, trebuia să se mute undeva departe. Am întrebato cam cît de mari să

fie și a doua zi i-am adus lăzile cu o căruță... Atunci i-am amintit de suta de lei care îmi prilejuise două săptămîni de vacanță acasă... Uitase. I-am arătat biletul. A fost o întîmplare plăcută pentru mine, mă achitasem de o datorie, însă aveam alte multe de plătit... Știam că oamenii în general sunt buni, cu mine au fost atîția oameni generoși, încît n-aș fi avut dreptul să mă îndoiesc de omenia oamenilor... Și doamna Stoian fusese în atîtea rînduri bună cu mine... De ce mi-a ars caietul?.. Mă chinuia întrebarea, nu reușeam să mă consolez de pierderea acelui caiet.

Viața mea din internatul școlii profesionale din Hotin ar fi devenit o continuă umilință, pedagoga îmi cerea să-i predau la magazie așternuturile, eu nu aveam decît un rînd, îl spălam sîmbăta după prînz, îl călcam, adesea încă ud să am cu ce înfăța pătura. Așa făceam și la vechea școală, dar acolo nu se ținea nimeni de capul nostru, principalul era să fie patul curat, indiferent cum te descurcai. Aici însă era o salariată, numită lenjereasă, ea avea sarcina de-a urmări schimbarea paturilor... Nu aveam nici cămașă de noapte, dormeam într-o rochiță veche de stambă... În dormitor eram opt inse. Fiind cea mai mare, mă unseseră „supraveghetoare”, fetele mai mici mă socoteau „cineva”, dar în orice clipă lenjereasa mă putea face de rîsul lor, cerîndu-mi să-i arăt unde păstrez cearșafurile... Mă încerca un complex de inferioritate, de sărăcie sau cum să-i mai spun? Sau trăiam o continuă teamă de clipa „demascării” vicleniei mele? Lenjereasa era foarte în vîrstă, în preajma pensionării, îi era teamă ca noua directoare să nu o înlocuiască, să nu-i pună în spinare neglijență în serviciu, un motiv serios de pierderea slujbei, în realitate bătrîna salariată nu cunoștea limba română, vorbea stîlcit, deștepta glume tot mai pipărate... Iar eu nu-i eram simpatică, prea vorbeam corect românește, nu înmuiaam cuvintele ca celelalte și nici în recreații nu pronunțam nici un cuvînt în alt grai. Elevele parcă voiau să mă imite, nu mai spunea nici una „grăghină”, în loc de „grădină” și altele de felul acestui cuvînt. Nu făceam nici un fel de „propagandă” pentru folosirea graiului nostru, deși mă legasem cu jurămînt fața de cei doi necunoscuți din copilărie, dar eu căutam să vorbesc îngrijit, așa cum mă învățase domnul Burlacu și mai ales cărțile. Fetelor le plăcea, mă imitau... Dar doamna Popov mă bănuia că rîd de felul ei de-a vorbi, tocmai eu care nu eram în regulă cu regulamentul internatului... Putea să-mi fie iad noua mea viață, dacă nu aveam biblioteca. Cărțile îmi acaparau toate gîndurile... Dar nu numai ele. Veneau tot mai multe fete să ceară de citit. Intram în vorbă cu ele, mă pomeneam povestind subiectul unei povestiri, mă înfierbîntam, re trăiam stările personajelor evocate... Veneau tot mai multe eleve, întîlnirile noastre se transformau în șezători... Și pe nesimțite am devenit personajul cel mai de seama al școlii: Povestitoarea. S-a mai ivit o împrejurare favorabilă mie. Se apropia o aniversare însemnată, aveau să vină patronii școlii de la Chișinău, toate notabilitățile orașului, se pregătea un festival artistic, o piesă de Alecsandri – „Arvinte și Pepelea”. Au fost solicitate numai elevele din fosta școală, noi cele venite din școala de meserii nu eram cunoscute, venisem și destul de tîrziu, cursurile începuseră de mult, chiar și repetițiile... Și iată în ajunul sărbătorii, la repetiția generală, Aneta Căuș, care interpreta rolul

lui Arvinte, nu se descurca deloc... Profesoara se arăta disperată, nu era decît o noapte la mijloc... „Îl învăț eu – m-am oferit. Crezi că reușești? Sigur, nu-i textul greu...” Aneta, bucuroasă, s-a oferit să-mi aducă mîncare de acasă, era externă. Ea se îngrijise și de costum... Mi-a adus și fructe, să nu-mi fie somn... O scăpasem de mare necaz... Dimineața, profesoara venise să mă vadă interpretînd. Se înseninase: salvasem spectacolul... De aici atenția profesoarei, deși ne-am mai cunoscut la preluarea bibliotecii... Cu acest prilej i-am propus să facem o vizită într-o duminică la Cristinești, la fostul conac al Hasdeilor. Aveam o broșură publicată de Calinic Istrate, care vorbea despre aceste locuri. I-a plăcut propunerea și curînd am și văzut unul din visurile mele împlinit.

La lecții profesoarele noi după răspunsul solicitat la vreun obiect, mă întrebau: „Ce ești?..” „Româncă!” – suna răspunsul meu cu fermitate. Totuși întrebarea mă necăjea: era nevoie să mi se pună mereu întrebarea?.. Ce părea în neordine? Mutra?.. Semănăm picătură de apă cu mama... Dar mama nu era româncă? Bunica cînta mereu niște cîntece din adolescența ei care sunau atît de românește: „Tot mă duc, tot mă duc la frunza de nuc, Tot mă trag, tot mă trag la frunza de fag...” Nu știu. Nu m-am interesat de originea bunicilor mamei. Ai tatii erau veniți de peste Prut, li se zicea moldoveni, avea tata și hrisoave în acest sens... Pe el nu-l preocupau documentele decît pentru a avea mărturii că străbunii lui au fost fețe bisericești, pînă și bunicul fusese preot... Tatăl lui decăzuse din cauza beției, de aceea el nu punea băutură pe limbă... Eram româncă și o dovedea graiul meu, pasunea pentru istoria neamului, pentru cultura românească... De ce aveau nevoie de precizări!?

În ciuda necazurilor destule, viața din internatul de la Hotin îmi apărea în culori foarte calde: biblioteca... Momentele cînd fetele mă rugau să le povestesc erau atît de dese, încît intraseră în program. Serile de sîmbătă seara ne adunam în cîte o clasă și dădeam un fel de recitaluri de cîntece și poezii. La început eu nu participam, nu mă înduram de cărți, apoi, invitațiile deveniseră insistente, aveam numărul meu cu recitarea poeziilor originale sau lectura scurtelor povestiri... Fetele aveau niște „oracole”, un număr de întrebări la care rugau pe cine doreau ele să răspundă. La întrebarea „Ce vă doriți cel mai mult?” răspundeam cu aceleași cuvinte: „Să depun o garoafă pe mormîntul lui Eminescu”. Părea atît de dificilă îndeplinirea acestei dorinți, ca a vizita Roma sau Parisul. Nu-mi visam decît lucruri realizabile, iar dintre ele cel mai important era într-adevăr un drum la mormîntul lui Eminescu, un fel de hagiatic la „Sfîntul Mormînt” de la Ierusalim visat de cei cuprinși de misticism... Cu timpul se liniștise lenjereasa, se convinsese că nu avea să fie dată afară pînă la pensie, mă împăcasem și eu cu gîndul că deși eram cea mai lipsită de mijloace materiale din toată școala – eram singura care aveam numai un rînd de cearșafuri și nici o cămașă de noapte, totuși devenisem personajul principal al școlii, un fel de șefă de promoție și prima pe școală, încît umilirea mea putea jigni întreaga armată de eleve. Totuși un moment a existat: era 10 mai cînd stăteam pe două rînduri în fața unei tribune. Perechea mea era mai înaltă, firesc era să stau eu în față... Directoarea inspectînd rîndul, a tras ușor pe colega mea în față, iar pe mine m-a împins în

spate. Totul s-a petrecut atât de iute, încît numai noi trei am luat act de schimbare. Ar fi trebuit să nu mă supere: estetica rîndului conta mai mult decît susceptibilitatea mea. Rochia mea de uniformă era din material ieftin, celelalte aveau uniforme din țesătură fină de lînă... Și pantofii mei se deosebeau de ceilalți: erau lucrați de cizmarul din sat, după modelul știut de el, un fel de ghetuțe cu șnur în față...

Cu cîtă plăcere mi-i trimisese mama înainte de vacanța de Paște, se gîndise că bucuria se făcuse primăvară, nu mai puteam ieși în oraș cu cei vechi... Se folosisese de venirea lui Nistor Buzilă la Hotin, avusese consăteanul nostru niște treburi pe la Prefectură, o anunțase pe mama din vreme și ea copsesese faimoasele turtițe cu mac și nucă, cususe un săculeț nou-nouț, ca pentru o domnițoară ca fiică-sa nu se mai încumeta să trimită pachetele oricum... Dar nimic nu m-a mișcat mai profund decît mănunchiul de toporași pus în pantofi. Ca să-i culeagă trebuise mama să facă doi kilometri pînă la pădure! Numai acolo creșteau aceste gingașe și parfumate floricele timpurii, aproape contemporane cu ghioceii și viorelele... Inima mi se încinsese ca pusă pe jăratec, sfîrșia de durere-bucurie sau bucurie-durere, n-aș putea găsi cuvîntul potrivit pentru calificarea simțămîntului deșteptat de prezența mănunchiului violet puțin veșted din care pricină emana un parfum și mai suav, mai îmbătător... El prețuia cît toate frumusețile lumii prin truda mamei de-a păcurge drumul pădurii, de a culege miraculoasele tămîioare... I-am scris cîteva cuvinte mamei, s-o găsi să i le citească cineva, poate nu va face și pentru ele zece kilometri. Le-a și făcut, aflasem asta mai tîrziu, iar mie nu uitase să-mi amintească marele bine pe care i l-a făcut Nistor, aducîndu-i scrisoare de la mine... Atîtea amintiri legate de butucănoșii pantofi îi făceau să-mi apară ca niște bijuterii... E drept că doamna Stoian nu avea de unde ști, cît de neprețuită încălțăminte purtam eu...

Cu momente bune, înalțătoare și cu mai puțin plăcute, anul s-a scurs, ne-am pomenit în fața examenului de diplomă, se apropia clipa cînd trebuia să-mi pun în practică hotărîrile solemne, mereu repetate de la an la an: „Nu mai e mult, mamă!..” Acum chiar că nu mai era mult... Iată-ne gătite ca de sărbătoare, cu fileuri negre și panglici de catifea pe margine, așteptînd să tragem la sorți floarea care ne va cădea, ca să fie desenată, stilizată, apoi făcut cu ajutorul oglinzii un model de covor... Acest model avea să fie colorat după fantezia noastră... Nota avea o importanță mare, de fapt numai trei note contau la noi: desenul, lucrul și teoria meseriei... Notele le-am obținut bune. Media pe școală o aveam cea mai mare. Totuși cineva m-a pus a doua, s-a scris cifra pe cărțile de premiu. Apoi altcineva a reparat încercarea de nedreptățire, s-a scris peste doi un unu gros, totuși n-a reușit să-l acopere pe cel dinainte... Mă gîndesc acum ce puțină importanță s-a dat acestui fapt, se putea șterge cu mai multă grijă prima cifra și eu n-aș fi aflat niciodată ce se petrecuse în cancelarie... Au știut că voi tăcea, că nu puteam avea nicio pretenție, urmasem școala fără să plătesc bani, din mila și bunavoință. Mi-a cîntat muzica. Am ținut cuvîntul de rămas bun. Am jucat într-o piesă... Ca în poveste mi se întîmplau atîtea lucruri extraordinare, dar chiar din ziua serbării de sfîrșit de an am început să mă gîndesc, cum voi începe bătălia

pentru serviciu. La banchetul din seara aceea, directoarea, cu glas tare, a întrebat pe președintele consiliului școlar: „Pe premianta noastră o primim la noi ca practicantă, pînă s-a ivi un post? Se pensionează curînd lenjereasa, să cerem un loc de infirmieră școlară, sau încă un post de pedagogă... Și menajeră ne lipsește...” „Faceți un memoriu”, se arătă de acord președintele. L-am și făcut. „S-o oprim și pe Larisa, n-are tată...”

Din nou ca-n basme! Cînd să mă înghită balaurul, apare furnica sau albina, sau Sfînta Vineri... Fără nicio grijă mă pot duce acasă... În cel mai rău caz voi rămîne practicantă, o vreme, pînă mă lămuresc cu înființarea unui post de maistră în sat... Țelul meu fusese tot ținutul acel post, mă și interesasem, dar deocamdată se desființau și cele existente în alte părți...

* * *

Promisiunea eventualei numiri la școala pe care o absolvisem o liniști pe mama. Deocamdată i-am înapoiat suta trimisă cu mare grabă, **cînd cu** venirea lui Liviu Rebreanu, fără să-i povestesc ce se petrecuse atunci. Numai lui Leonte i-am relatat despre trăirea de atunci, emoțiile și vicleniile gratuite, despre care acum vorbeam cu detașare, ca și cînd le-aș fi citit într-o carte întîmplătoare altcuiva. Ce-ar fi să plec totuși la București? Poate aș găsi pe romancier, i-aș arăta manuscrisele... Cît ar dura drumul! „Pe jos?” – se miră. Am afirmat muțeste. A făcut un gest nedefinit, apoi și-a trecut brațul pe după umerii mei, zgîlțîindu-mă ușor: „E cazul să-ți spun și eu că ești încă un copil, care confundă marea cu o baltă și intră în ea fără să știe a înota... Tu crezi că în București romancierul stă, cum se spune, la birou și așteaptă provincialii să-i bată la ușă?!. Nu te-ai gîndit să s-ar fi putut să ajungi acolo cînd el este la Sinaia sau la Paris... La fel și cu drumul la Minister. Este un cerber acolo, acesta îți cere să-i spui pentru ce-l cauți pe... pe cine?.. Să scriem un memoriu. Îl trimitem din timp... Toate se fac temeinic... Ziceai de răsturnare... Îi reproșasem eu... Și răsturnarea se face cu judecată, la timpul potrivit... Revoluția nu-i anarhism... Făcusem memoriu, îl trimisesem și mi-am reluat viața din fiecare an.

Deși terminasem școala, nimic nu se schimbase pentru moment. Ca în fiecare an mama îmi cumpărase „matasă” de rochie pentru vară, de data asta mi-a luat „crepdeșin”, un albastru ca rupt din cerul de primăvară. Sora mi-a cusut-o cloș, cum era moda. O pereche de sandale romane și gata, puteam merge oriunde, eram bine îmbrăcată și mama mă privea cu admirație, scuipa să nu mă deoache, cît de bine mă prindea albastrul... Dar vara a trecut fără nici un eveniment deosebit, sora aștepta pronunțarea divorțului, copiii erau la noi, aveam destule necazuri și nu-mi ardea de vizite pe la colege, deși mă invitaseră din toate satele și mai ales Larisa. Cu ea prietenia se arăta trainică, aveam să mai stăm la același internat, dar nu-mi va fi concurentă, fiindcă urma să se mărite cu Mitică, îndată ce termina el armata, adică chiar în vara următoare...

La școală mă aștepta același pat, același atelier, vopsitul lînețurilor și mai ales biblioteca. Mi s-a cerut să continui această muncă, mă familiarizasem cu cărțile, și dacă tot mă aflam acolo... Aflasem că se deschidea o școală de

infirmiere. M-am înscris, mă gîndeam că s-ar putea să-mi fie de folos, dacă nu se va aproba postul de lenjereasă, poate măcar de îngrijitoare de bolnave se va înființa, un internat ar trebui să aibă o infirmerie... Nu-mi era greu să merg la cursuri, se țineau seara, mă duceam după orele de lucru, iar la spital la practică, aveam să mă duc duminicile... Larisa nu s-a înscris la „infirmiere”, nu avea cînd să facă anul doi. Mi-ar fi plăcut să mergem împreună, dar oricum, viața tot ne va despărți curînd, ne obișnuiam de pe acum să ne știm zvîrlite de viață care încotro, după cum ne va fi destinul. Mai credeam în destin, îmi rezervase atîtea surprize, bineînțeles că nu vedeam în el o mîină dumnezească, ci capriciile vieții. Deci mai eram elevă, mai exista așteptarea, scrisul rămăsese, ca și înainte, ocupație pentru timpul liber, nu făcusem niciun fel de progrese, nu întîlnisem un „mentor”, mai bine zis un sfătuitor pe întortochiatele căi ale creației... Speram. Va veni vremea și pentru asta. Întîi îmi trebuia o slujbă... Locul de practicantă nu era o ieșire din impas, cîștigul putea fi numit simbolic, metrul de covor costa puțin, iar practicantei îi revenea jumătate... Totuși cîtiva bănuți tot cîștigam, mărunțișurile mi le cumpăram cu banii mei... Și-mi puteam permite să-mi iau și caiete... Pași înainte făcusem... Mici însă, foarte mici...

O nouă vacanță. Iarăși o puteam încuraja pe mama: mai am un an. Nu se poate să nu se ivească postul promis, unul din cele trei sau patru, cerute de școală Ministerului și foarte necesare. Mama nu se îndoia de cuvintele mele... Totuși, tare ar fi vrut să mă căsătoresc! I se părea că sînt bătrînă, mă apropiam de douăzeci de ani, chiar și eu mă speriam de cifra asta... Dar la noi se iviseră alte necazuri... Iubita cumnatului meu murise subit. Avea doar douăzeci și șapte ani... Preda în clasă, a ridicat mîna să scrie ceva pe tablă și-a căzut ghem... Fiind divorțul neterminat, a venit soțul să o ia, voia să o înmormînteze în satul pe care ea-l părăsise. Pe drum caii s-au speriat de ceva, au răsturnat căruța și moarta s-a rostogolit în colbul drumului... Tragica întîmplare ajunsă la urechea mamei a descumpănit-o: mama se gîndea că e vinovată de moartea acelei tinere. O blestemase. Îi luase din gard o nuia să-și facă toiag, sprijinită de el a ajuns la schitul acela... Mi-a trebuit priceperea lui Cicero, țineam adevărate prelegeri: „Mamă, tu nu ești rudă cu Dumnezeu, nu te-a partenit, pedepsindu-ți dușmanca și dacă ar fi fost așa, tu ce vină ai că ea a distrus casa unor tineri, a lăsat copiii fără tată...” Ce nu i-am spus! Ea suferea ca și cînd ar fi ucis.

Din pricina remușcărilor mama nici n-a îngăduit împăcarea celor doi soți, susținea că ar fi avut mereu în fața chipul moartei, răsturnată în țărînă... Divorțul și-a urmat calea și datorită soției cîntărețului bisericesc, o bună prietenă a mamei, aceasta i-a promis o mireasă bogată, cumnata fiicei ei, rămasă fată bătrînă, deși avea pămînt mult și livezi de fructe... Tribunalul a hotărît să dea copiii soțului fiindcă avea salariu, iar mama copiilor nu avea niciun fel de stare materială... Pînă la urmă sora a cedat un copil, iar celălalt a rămas cu noi, deși el a amenințat că nu-i va da niciun ajutor, fiindcă voia să rămînă copiii cu el...

Așa s-a sfîrșit marele amor al soră-mi: s-a dus să facă menajul la unchiul Grișa, soția lui era funcționară la poștă, aveau o fetiță de vîrsta Lidiei...

Și vara aceasta părea că se va scurge fără evenimente mai deosebite, abia așteptam să se termine, să reînceapă anul, poate că acest an va aduce una dintre numiri, dacă nu, să se termine mai repede școala de infirmiere, ceva trebuia să se schimbe în viața noastră, așteptarea devenise chinuitoare...

Pe la jumătatea lunii iulie m-am pomenit cu Eugenia și Daria la mine. De ce mă temeam, de aceea n-am scăpat: cele două fete veneau din satul Rîngaci, la șapte kilometri de noi, drum destul chiar pe scurtături. De Jenea nu mă rușinam, părinții ei nu erau mai înstăriți, tatăl era cîntăreț la biserica din sat, dar bea peste măsură. Aveau mulți copii, trei urmau școală în oraș, abia se încropeau de la o zi la zi, locuiau la o gazdă, ocupau o cameră și sora gătea pentru toți trei din ceea ce li se aducea de acasă... Vai de învățătura ei!.. Daria îmi era colegă de școală, cu un an în urma mea, dar ea avea avere, era singură la părinți, iar tatăl ei era agent fiscal... N-aș fi vrut ca Daria să-mi vadă sărăcia... Nu mai aveam cum să împiedic dezvăluirea. Încercam să fac față. Mama, sensibilă la treburi din astea, a tăiat pe dată un pui, a încropit niște colțunași cu vișine, mai erau copacii roșii ca acoperiți cu ghirlande de mărgele... Fetele veniseră cu un scop: fusese pregătită o petrecere la Maria Spirea din Dinăuți, serba ceva...

Aflînd de ce au venit fetele, mama se înseninase ca la vestea primirii unui dar mult dorit: nici să nu-mi treacă prin minte să refuz! Nu știa cum să le mulțumească prietenelor mele că s-au gîndit la mine. Mă sălbăticeam de tot, nu mă mai vede omul veselindu-mă, stau în măhuri ca o neputincioasă... Cît de mult dorea să mă duc între oameni, doar în lume mai pot întîlni pe cineva și chiar de-ar fi numai să mă distrez puțin... M-a sucit, m-a învîrtit, rochia aceea albastră era încă bună – rochie de ținut i se spunea – și într-adevăr a ținut aproape doi ani, părăind tot nouă... Ne-a petrecut pînă la poartă, a stat acolo pînă am ajuns în capătul uliței, lîngă plopul lui Ananie, acolo drumul cîrnea puțin spre Toloaca Școlii și nu se mai zărea din poarta noastră... Eu cu Jenea aveam aceeași vîrstă. Daria era mai tînără cu vreo doi ani. Era urîțică la chip dar totdeauna bine îmbrăcată, purta cercei și inele în vacanțe și se învîrteau băieții în jurul ei... Dacă ar fi fost puțin mai frumușică nu mai termina nici două clase... Pînă la Dinăuți aveam cam cinci kilometri, mergeam pe drumul din dosul cimitirului, cel mai plăcut din partea asta de sat, părea că mergi mereu pe o muchie de deal și ai și într-o parte și alta pămîntul în pantă, peisajul era frumos, nu știai ce să admiri mai curînd... Nucul solitar, crescut pe o culme de deal – de unde i se trăgea și numele – domina împrejurimile. Prima poezie i-am închinat-o lui: „Ca o santinelă stă neclintit/ Înalt, rotat, voinic și mîndru/ Mereu tînăr, vesel, neobosit/ Străjuia Coteleul ani de-a rîndul...”

Firea mea avea două împărțiri: cînd mă aflu în mijlocul unor așezări omenești, mă purtam foarte serios, vorbeam reținut, mai mult ascultam... Cînd însă ieșeam în cîmp, pe drumuri pustii, deveneam de o veselie nebunească: chiuiam, hăuleam, cîntam, făceam cu mîna la lucrătorii de pe ogoare sau la cei care treceau pe lîngă mine... Dar cînd eram cu tovarăși de seama mea, deveneam chiar de nerecunoscut. Fetele se uitau uimite la mine, mergeam întîia dată împreună printre ogoare, pe cîmp deschis... Intrînd în Dinăuți am devenit

serioasă. Veneam aici întâia dată după toamna când fusesem pețită de un dinăuțean. N-am adus vorba de el. Niciodată n-am regretat refuzul de atunci și nici nu mă interesa persoana pretendentului, nici numele nu-i reținusem.

ÎNȚIUL DANS

Cam târziu, nu? La nouăsprezece ani... Eu însumi mă socoteam bătrână. Și se întâmplase atât de neașteptat!.. Mai fusesem cu ani în urmă la Maria Spircă. Părinții ei aveau casa chiar la șosea, mare cât o clădire din oraș, înăuntru tot orășenește era mobilată. Aveau avere multă și neavînd copii, o adoptaseră pe Maria. Ea era foarte frumoasă, nu-i plăcuse cartea, știa că se va mărita repede și va moșteni toată averea bătrînilor. Ceea ce m-a surprins fusese aparatul de radio. La noi în sat încă nu avea nimeni, nici învățătorul, care oricum se socotea intelectual. Nici rudele mele de la oraș nu aveau aparat de radio, nu știu de ce, se pare, din ignoranță: nu-i interesa ce se petrece dincolo de hotarul orășelului lor. Poate unchiul Alexei să fi avut, fusese zece ani de-a rîndul senator, dar la el în casă nu fusesem...

Maria avea o sumedenie de invitați. Fete mai puține, în afară de noi trei venite împreună, mai erau două din satul ei și una din Mălinești, un sat vecin, aproape că ținea unul de altul... Băieți însă destui: studenți, învățători, elevi în clasele mari, funcționari din comună... Bănuia mana că la Dinăuți se găsesc destui candidați la însurătoare... Avea mama antenele sale și nu se prea înșela... Am fost primite cu zarvă. Nu prea cunoșteam pe cei adunați acolo, Maria mi-i prezenta, culegeam complimente, cum se spune, și însoțitoarele mele, vorba aceea, unde-s băieți mai mulți, nu-i pericol să stea o fată fără „cavaler”... Se difuza muzică. Se dansa. Eram hotărîtă să procedez ca pe vremuri la petrecerea unde fusesem cu Olga: nu dansez. După un refuz sau două credeam că voi rămîne pe post de privitoare, cînd s-a deschis ușa și ne-am pomenit cu Leonte. Cunoștea toată lumea, ceilalți îl știau pe el, așa că petrecerea își urmă cursul. Leonte o invită la dans pe gazdă. Cineva încercă din nou să mă silească la părăsirea locului de pe scaun. Leonte observă că eu refuz. A venit cu Maria lîngă noi, a făcut o închinăciune comică și spuse că el este vinovat, e consătean, avea obligația să mă învețe, n-au să-i plătească flăcăii „vadra”. Acesta era un obicei de la noi: dacă fata se mărita în alt sat, consătenii barau calea pe unde mergea căruța cu mirii și nu-i lăsau să treacă pînă nu plătea mirele o sumă de bani pentru rachiul, fiindcă flăcăii îi jucaseră mireasă la horă, cît fusese „fată de joc”... Mă încăpățînam să nu dansez. Dar Leonte nu m-a lăsat. Și-a constatat că nu se scufundă pămîntul cu mine, iar picioarele se mișcau, după cum mă purta dansatorul. Vezi? Totul e să ai voință: chiar și la dans... Au venit și alții să mă poștească. Un învățător începuse să mă ia cam la fiecare dans, în pauze rămînea lîngă mine... deci îmi găsisem „cavalerul”. Leonte lua la joc pe rînd toate fetele, nu părea să se fixeze la una ca învățătorul meu, dar cel mai des o lua pe Jenea, fiindcă pe ea o căutau ceilalți mai puțin... Face asta să nu se simtă neglijată! E ca un frate. Sau poate o și place, ea arăta foarte drăguță, mama spunea că e mai frumoasă ca mine, fiindcă are o față proporționat alcătuită, eu însă aveam ochii

prea mari, păreau mai mari decît gura... Însă cînd vorbeam, se trecea cu vederea defectul, aveam un glas deosebit de atrăgător, care parcă vrăjește... Așa se pare că a pățit învățătorul de lîngă mine, nu se mai îndepărta...

Maria adusese prăjituri de casă, fructe și vișinată „de anul ista”, dulce, numai sirop... Zarva se întetîse. Voci erau mai ales cei din satul Mariei, erau ca la ei acasă... Dintr-o dată la radio muzica se oprise și crainicul anunță că urmează o știre importantă: în Spania izbucnise războiul civil... Leonte deveni atent, se apropie de aparat, puse mîna pe buton să-l potrivească de claritate. „Schimbă, dom'le postul” – porunci parcă un student în drept, destul de vîrstnic, îmbătrînise în studenție, se lăuda el însuși, îi plăcea viața de student și vrea să o trăiască ani mulți cu bucurie... Leonte nici nu-l auzi sau se prefăcea că nu-l aude. Întîrziatul student s-a dus lîngă aparat, să caute un post care transmite muzică. Foarte prietenos, Leonte îl sfătui să mai aștepte puțin, mai mult cu semne încercă să-i ceară păsuire, se vedea că nu voia să piardă nici un cuvînt al crainicului... „Dă-i dracului, dom'le, să se măcelărească, dacă au poftă, noi vrem să dansăm!”. Leonte continuă să asculte. „Ce-ți pasă de niște zurbagiii? La noi așa ceva nu prinde! Românul e vită de jug”. Leonte se ridică, se terminase comunicatul și-l privi în ochi pe viitorul jurist: „Dumneata n-ai auzit de 1907?!” „Povești!” „Povești?.. Moartea a 11 000 de țărani dumneata o poți bagateliza cu un cuvînt: „povești”? „Hai, dom'le, ce naiba, ești student, vei fi inginer, ce te interesează plebea! Să muncească, acesta îi e rostul!..” „Iar rostul nostru?” „Pe-al meu îl știu: petrec pînă la patruzeci de ani. Mă însor cu o babă, care îmi poate asigura deschiderea unui birou în capitală... Apoi stoarce cît mai mult pe urma prostiei altora...” „Un ideal cam precar, nu crezi?” „Îmi arde mie de idealuri!.. Muzică... Vin... Femei... Asta-i viața celui deștept. Prostul n-are decît să se încurce cu idealuri înalte!..”

Leonte părea de un calm surprinzător. Se așezase lîngă studentul zurbagiu, i se adresă lui, dar căuta să atragă în discuție și pe ceilalți. Punea cîte-o întrebare ba unuia, ba altuia, direct, silindu-i, vrînd-nevrînd să-și exprime punctul de vedere. La început se mai eschivau de la un răspuns direct, apoi, pe nesimțite, se antrenau în vorbă, nimeni nu voia să rămînă dator cu vreun răspuns... Apoi fiecare ținea să-și spună părerea în problemele ridicate. Deveniseră două tabere, aproape egale, cea a tîrzielnicului student ceva mai numeroasă, afirmău că viața trebuie trăită la vremea ei, tinerii să se distreze... Dar parcă de la dezbaterile cam întîmplătoare trecuse la analizarea afirmațiilor... Se aflau acolo numai tineri de la țară, fii de țărani ceva mai răsăriți, chiaburi sau unii chiar lipiți pămîntului, intrați în școli cu truda unei familii întregi. Învăță tu, să ne rămînă pămînt mai mult nouă cum era situația în familia lui Leonte Grițunic... Parcă se rușinau să mai susțină idealul bătrînului student, un fel de șef al tineretului, îi stăpînea prin îndrăzneală, prin sprinteneala minții, acumulase în anii de precară studenție atîtea anecdote, snoave deșuchiate, nepăsare... Fiind fiu de cîrciumar sătesc, tatăl îi dădea destui bani, își putea permite să petreacă... Îl admiraseră fără rezervă, îl invidiaseră ușurința cu care lua în deridere toate lucrurile serioase... Dar puși să vadă sub pojghița de obrăznicie au întrezărit și fundătura spre care

puteau luneca, hăul care căsca enorma gură necruțătoare... Ceata juristului se subția, a lui Leonte se îngroșa... Văzîndu-se aproape singur, acesta trecu iar la bagatelizarea momentului: „Băieți, nu sîntem la o întrunire politică, eu nu mi-am depus candidatura pentru deputăție. Peste cîțiva ani. Atunci ne vom confrunta domnule inginer Leonte Grițunic... Sînt convins că vei uita teribilitățile juvenile... Coriolan Drăgănescu al lui Carageale... Îl cunoști, cred. Pînă atunci hai să dansăm. Maria, ce face aparatul-acela, miaună? Dă-i un pumn sub coastă!.. Se grăbi chiar el să lovească aparatul, învîrți și butoanele, pînă la urmă, camera se umplu de-o cîntare săltăreață, juristul o smunci de braț pe Maria și porniră într-un tropăit ca de inși la spartul unei nunți. Mai mult izbeau podeaua cu tălpile decît se mișcau. Maria, fiind gazdă încerca să-l îmbuneze pe consăteanul său, ba se vedea că îl privea cu ochii scînteitori, mi-am amintit că-mi vorbise de el, părinții îl doreau de ginere, nici ea nu l-ar fi respins, dacă o cerea de nevastă, se uneau două averi vestite, aveau să devină, după moartea bătrînilor, cei mai bogați din împrejurimi... Totuși nu cred că Măria n-a reținut afirmația juristului că vrea cabinet în Capitala țării... O privisem în clipa aceea pe foarte tînăra mea colegă de școală și i-am surprins o ușoară încruntare, semn că au umilit-o afirmațiile doritului logodnic, cu patruzeci de ani și căsătoria cu o babă... Fusesse probabil o glumă, dar jignitoare pentru fată...

Și dintr-o dată se produsese ceva atît de neașteptat: Maria a renunțat la tropăit, ceruse un „damen vals” și-l invită pe Leonte... Fetele și-au ales fiecare după voie partenerul. Eu am rămas pe locul meu. Abia „ieșită la joc” nu-mi îngăduiam să oblig pe nimeni să continue să mă învețe. Dansasem tangouri, era într-adevăr ușor de prins pasul... Valsul părea mai dificil... Băieții rămași nepoftiți la dans continuau discuția întreruptă de jurist. Acesta se învîrtea singur, ca și cînd ar fi avut pereche, apoi se opri lîngă mine... „A căzut Maria fulgerată de privirea hipnotizatoare a consăteanului dumitale! Uite-o cum îl soarbe...” O spunea ironic, dar nu reușea să-și mascheze de tot contrarierea: Maria să-l placă pe altul? El care arată ca un Adonis! Și e deștept foc. Și bogat!.. Părea că spune, deși nu pot să jur că-i păsă de dragostea Mariei, cel mult se mira cum ar fi cu puțință să-l umbrească cineva, pe el care nu are pereche pe pămînt... „Nu mă inviți la vals?” – și-mi făcu o închinăciune orientală... „N-aș vrea să vă strivesc bombeurile... Astăzi am făcut primii pași, mi-am permis să-mi încurc prietenul din copilărie, se iartă între consăteni, dar...” „Cu mine și butucii valsează! Am un dar să transform fetele în fulgi, iar eu, ca vîntul, le port după voie...” Avea cu adevărat o știință a lui de-a se mișca astfel, încît fără nici o greutate lunecai alături de el, fără să te împiedici, fără să-i ating încălțăminte... Îmi șoptise doar la început: te lași în voia brațelor mele, fără gînduri, fără complexe... Trecusem și acest examen, recunosc, partenerul nu mințise, avea știința conducerii în dans... Se nimerise să am noroc și la învățatul acestui „curs”, într-o singură zi să mă văd trecută în rîndul fetelor bune la petreceri, îmi fugea gîndul la atîtea sindrofii evitate, chiar în casa verișoarelor mele, colege de școală cu mine, n-am mers în duminicile cînd aveau musafiri, deși alte fete de la internat veneau de acolo cu amintiri plăcute, cunoscuseră băieți, dansaseră...

„Nu știu! Nu-mi place! Cred că n-am să învăț niciodată...” Iată că a fost ca o joacă de copii, cu puțin curaj, lăsînd la o parte teama de ridicol... Părea că sînt mulțumită de ziua aceea, dar cu surprindere m-am pomenit urmărindu-l pe Leonte și Maria. Avusese dreptate viitorul jurist, Maria a fost fulgerată. Nu-l mai slăbește pe Leonte. Iar el arată radios ca un cîștigător al lozului cel mare... Averea Mariei. Și în coasta satului nostru! Uncheșul Vasile Grițunic ar înnebuni de fericire: atîta pămînt!.. E drept că Leonte nu se ținea numai de Maria. El trecea de la fată la fată, cu toatele glumea... Se oprea și între băieți... Se erijase în gazdă, avea grijă ca musafirii să se simtă în largul lor, găsea pentru fiecare cîte un cuvînt parcă anume ales, potrivit celui către care îl adresa. La dans lua fetele la întîmplare, arunca vorba către cele pe lîngă care trecea, încetinea pașii, apoi iuțea către celelalte fete. În capul meu răsări un gînd urît despre el: cît de neserios este! Ar vrea să acapareze toate fetele... Ba ar dori să fie recunoscut „șef”, să-l admire toți, se ia la întrecere cu rivalul său, juristul, jubilează că i-a zdruncinat soclul de „erou al petrecerilor”, vrea să se cocoțeze el în locul dărmatei figuri... Gîndul rău mi-a scos la lumină și întrebarea: ce-mi pasă mie?.. Voiam să cred că nu-mi pasă, n-are decît să se distreze cu toate fetele din lume... Cu mine de ce fusese atît de distant... Se pare că exageram, doar el m-a luat întîi la dans, m-a învățat... Începuse la radio un cîntec foarte la modă atunci: „Minciuna”. Și mă uitam aiurită cum Leonte cînta șlagărul acesta sau ce naiba era cu glasul său puternic, ținea capul lăsat pe spate într-o atitudine de mîndrie, îmi apărea caraghioasă purtarea lui, mîndria și cîntecul acela romanțios sau plîngăreț, nu-mi plăcea, eu nu voiam să cred că minciuna are atîta putere... Deși... Poate că așa era, uite cît de patimaș cîntă și fetele, l-au înconjurat, cîntă și ele, cu toată gura, parcă își strigă niște dureri personale...

Cum putea să cînte Leonte ca un baietăndru fără minte, să o privească pe Maria ca un îndrăgostit... S-a aprins la focul emanat de ochii ei? Fețele amîndurora păreau transfigurate de soarele strecurat brusc în sufletele lor... Așa arătau cumnatul meu și sora la începutul iubirii lor... Cred că m-a prins o gelozie nefirească, doar noi doi eram prieteni, de ani de zile umblăm împreună pe coclauri... Așa se statornicise legătura noastră, astfel o voiam eu. Din cauza vechilor scrisori către soră-mea, a poeziilor închinat ei, se crease un fel de rudenie, credeam că și el se gîndise la asta... Mai era și faptul că aveam clar în minte că drumurile noastre sînt cu totul diferite, niciodată ele nu s-ar putea uni, eram convinsă că acest adevăr îl făcea să se poarte cu mine ca față de un camarad... Cum de s-a ivit gelozia? Nu-i o enormitate... Nu mai aveam stare să rămîn acolo, hotărîsem să mă strecur fără să se observe, să mă duc singură acasă, mai puteam ajunge pînă la căderea nopții... Ar fi fost nepolitic să nu o anunț pe Maria, fata își arată nedumerirea, doar am un tovarăș de drum, nu, noi n-am venit împreună, poate că el nu pleacă spre casă, să nu-l silesc să-și schimbe calea... Da, cam așa apăreau lucrurile, Maria se arată de acord, îi veni inima la loc, se convinsese că între mine și Leonte nu-i nimic serios, deci putea spera... Eram dispusa să atribui fiecăruia gîndurile imparate de mine, le și credeam reale....

Înșind în uliță am stat puțin în cumpănă pe care drum să apuc. Pe cărarea dintre ogoare acum pe înserate parcă îmi era frică, porumbul crescuse cât un stat de om, mergeai mereu prin întuneric... Curajul de la doisprezece ani pierise, acum apăreau temeri mai serioase, dintr-un drum de acestea o fată din sat se alesese cu un copil fără să afle măcar cine îi era tată... Teama de astfel de întâmplări era mai mare decât chiar de moarte... Îmi rămînea să merg prin satul Mălinești, cale mai lungă, dar neprimejdioasă... Dădeam seara bună gospodarilor care se învîrteau prin ogrăzile lor îngrijind pentru noapte sau celor ce scoteau apă din fîntîni. Satul acesta era despărțit de noi doar pe-o lungime de trei-patru ogoare, o alergătură bună și ajungeam în noi. Și de aici duceau tot două drumuri, unul, cel de la cimitir, cel mai deschis, fără holde pe margini, se vedea de departe dacă apărea vreun om sau vreo dihanie... Avea o mică hibă – între drum și gardul cimitirului o înmormîntaseră pe bătrîna Varvara, care se spînzurase de creanga unui nuc din ograda casei sale. Pe vremuri, lui Andrii îi îngăduise Patriarhia să-și îngroape fiica în cimitir, doar cruce nu i-au permis să-i pună. Parasea fusese minoră, i se acordaseră circumstanțe atenuante, dar pe Varvara, fiind femeie bătrînă, n-au acceptat-o în țințirim, ci doar după gard, într-un cotlonaș de loc... Se vorbeau vrute și nevrute despre soarta celor spînzurați: că rămîn pe pămînt cîte zile mai aveau să trăiască sau pînă mai conving pe alt ins să-și pună ștreangul, atunci acela rămîne să caute altul... Mă socoteam fără credință-n cele cerești, totuși nu-mi plăcea să trec noaptea pe lîngă mormîntul Varvaroaicii... Am să trec, uite așa, am să trec, ce înseamnă această concesie făcută superstițiilor, mă cred grozavă și tremur de strigoi... M-am dojenit cu asprime, hotărîtă să merg fără să-mi pese de mormîntul fără cruce de la drum... Amurgea. Soarele se odihnea parcă pe dunga orizontului, își trăgea sufletul înainte de-a apuca dincolo de dungă, de unde nu se mai vedea. Așa arătase de pe Țiclău atunci cînd jurasem să mă gîndesc la haturile oamenilor... Leonte avea obiceiul să vorbească în parabole, nu-i ușor să înțelegi unde bate, cînd spune un cuvînt. Atunci aș fi vrut să-l sărut, îmi venise așa din senin... Nu îndrăznisem, mă temeam să nu-l fac să se sperie de ușurătatea mea, îl crezusem atît de serios... Un fluture. Zbura de la o floare la alta. Își rîdea de noi: biete fete, așteaptă să le culegem... În lumina amurgului valea noastră, numită imaș, se vedea ca un cazan mare cu fundul crăpat de căscături, fostele tranșeie din Primul Război Mordial, adîncite cu vremea de apele primăverilor și-a ploilor torențiale, adevărate vaduri de pîraie, care vara crăpau de uscăciune. Valea asta unde pășteau oile satului arăta atît de frumoasă primăvara, cînd abia incolțea iarba. Veneam aici, pe deal, așteptam ciobanul, alții veneau să aștepte pe văcar anume, soseam devreme să ne dăm de-a dura pînă-n vale... Cred că fusese acolo o prăbușire de teren cîndva în vechime de semăna a cazan cu marginile de lut galben de unde scoteau femeile cu hîrlețul pe-un aluat întărit, duceau cu sacii sau trăistele pentru lipit prispele, sobele, gura cuptorului... Eram tot prin marginile acestea crăpate și gropi de humă albăstrie pentru uns vetrele... Îmi apăruse în minte o întâmplare fără nicio legătură cu momentul acela, doar fiindcă se vedea dealul oilor... Aici aștepta ciobanul să i se aducă oile, care mînau peste noapte în oculurile stăpînilor pînă la

despărțirea oilor de miei și începerea mulsului, atunci oile dormeau în turmă la câte un gospodar cu ogradă spațioasă... Deci primăvara și toamna le aduceam dimineața aici pe deal și veneam seara să ni le luăm, dacă locuiam în calea turmei; ele se despărțeau singure în dreptul porții... Într-o marți, toamna, în unul din anii cît fusesem gospodină acasă, înainte de-a intra în școala din oraș, mama plecase în zori la tîrg, eu aveam o mulțime de treburi și nu m-am mai dus cu oile pînă pe deal, le-am lăsat cu cîrdul altcuiva, rugîndu-l pe copil să mi le mîne și pe ale mele... Seara, la poartă nu s-a ivit nicio oiță. L-am rugat pe cioban să oprească turma să le caut... Niciuna nu era... Gată, am pierdut oile, mi-am zis. Bună bucurie, am să-i comunic deseară mamei cînd se întoarce. Fusesse o zi morocănoasă, cernea o negură albastră, intra frigul și-n suflet... Ziua mică, terminasem treburile de prin ogradă și pregăteam mîncarea. Puneam câte o tulpină de floarea-soarelui în sobă să nu se stingă jăratecul, să țină apa fierbinte în ceaun... Inima parcă nici nu-mi mai bătea, bieteile noastre oițe, nădejdea noastră, brînză pentru iarnă pusă felii într-o putinică anume pentru asta păstrată, lîna bună și pentru plapomă și de țesut lăicere... Patru oi și trei mioare, berbecuțul îl tăiaseră îndată după fătare să fie pielea bună pentru guler la palton. Oile noastre erau de rasă, aduse de soțul mătușii Catea, de undeva din „jos”... Cum ai să-i spun mamei?.. Venise sărăcuța murată de ploaia deasă și mărunțică, avea broboada trasă pe ochi și-i atîrnau fire îmbrobonate de-o spuzeală argintie... M-am apucat să mestec iute mămăliga, am pus mîncarea în strachină, voiam întîi să o las să mănînce, că dacă îi spun necazul, s-a terminat cu cina... Se mira mama de tăcerea mea, de obicei o primeam cu avalanșe de relatări, am făcut lucrul cutare, s-a întîmplat în sat o „minune”, nora cutăreia a fugit după altul, soacra s-a dus s-o aducă îndărăt... Bucuriile și mizeriile de peste zi petrecute într-un sat... Acum tăceam, așteptam să-mi spună ea ce-a făcut în drumul acela... În clipa cînd mama a împins strachina – semn că a încheiat cina, m-am apropiat de fața ei: „Mamă, oile noastre s-au prăpădit!” „Cum! Au pierit!” – se speriasse ea. „Nu. N-au venit acasă. Le-am cătat în turmă, nu erau...” „Le-ai mînat dimineața pînă pe deal?” – caută să afle. „Nu le-am dat în cîrdul lui Paul, el mîna pe-ale lor... Da nu te mînia! Mă duc argată la tîrg și cumpăr altele!..” „Multe argate ai văzut tu aducînd oi la casa părinților? Cîștigul lor nici de încălțări nu le ajunge!..” Vorbind, își căută altă basma, uscată, luă ciomagul, sprijinit de peretele ușii... „Mă duc și eu cu tine!” – și-am înșfăcat și eu o broboadă... „Șezi-n casă! Să nu răcești! O fată beteagă nu o angajează cucoanele!..” Cam pe la miezul nopții s-a întors mama, aducînd oile. Le găsisse tocmai în capătul satului dinspre Plan, se ghemuiseră lîngă o grămadă de frunză de sfeclă, rămasă după căratul rădăcinilor curățate, la zemnic sau la fabrica de zahăr... Am ieșit să le văd... „Tu să faci treburile singură, să nu te lași în viața ta pe seama altora!” Altceva nu mi-a mai spus. Dar văzînd-o înfrigurată, trudită, îmi venea să plîng de ciudă pe nesocotința mea, de ce nu m-am dus eu să caut oile prin sat, le-aș fi găsit fără să o mai amărăsc pe mama... Îmi propuneam să fiu mai cu minte altădată, meritam o bătaie bună... Ce-o fi în capul meu ăsta prost? Mă dojeneam, gîndul îmi aduce în față povestea cu oile pierdute, parcă de ele îmi ardea mie acum, la întoarcere

de la o petrecere. Dansasem întâia dată, îmi făcuse curte pe față un tânăr destul de chipeș, învățător într-o comună apropiată, ar fi trebuit să fiu veselă, să-i duc mamei vestea dorită de ea că în șfirșit și eu am cătare la băieți, pot chiar să exagerez puțin, lăsînd-o să înțeleagă mai mult decît fusese în realitate, adică să-i spun că învățătorul mi-a cerut adresa, vrea să corespundăm... Încercarea de liniștire nu dădea rezultate, ceva mă nemulțumea adînc, dar acest ceva nu-mi era prea limpede... Fusese plăcut la petrecere, totuși veneam singură acasă... Voi trece îndată pe lîngă cimitir, o bună bucată de drum, cît ține latura de sus a acestui spațiu rezervat morților, se pare că e demult aici, pomii au crescut uriași, mormintele nici nu se văd, e ca o livadă viguroasă cu tot felul de pomi fructiferi, fiecare și-a sădit pomii la căpățiul cuiva drag, cine mai știe cine a adus puieții aici, culege cine vrea roadele, nu există restricție, decît doar să nu rupi crengile, să fie și pentru alți ani... Apoi ceva mai încolo Nucul... Acestuia i se zice pur și simplu Nucul și fiecare știe despre ce nuc e vorba. Ceilalți nuci din sat sînt ai cuiva: nucul lui Gheorghe al Irinei, nucul lui cutare și cutare... Acesta, din vârful unui deal, de unde o pornesc nenumărate „linii” spre șosea, spre pădure, spre Cetac, altele spre țintirim, spre biserică, spre „Casa cu flori” – asta era casa noastră, iar de aici alte cinci ulițe... Eu totuși îi spuneam Nucul-de-pe-Deal, era mai precis, fiindcă simplu „Nucul” îl numeam pe cel din grădina tatii, care avea rădăcina de 200 de ani, iar acesta de acum, crescut din vechea rădăcină, avea grosimea unui ciubăr... Să-l deosebesc de acest nuc al copilăriei mele, îl numeam altfel pe cel de pe dealul satului, care se zărea de la Cernăuți... Știam că poezia închinată lui nu este „realizată” artistic, am aglomerat epitete banale, dar era o amintire din anii dintii, cînd credeam că voi compune poezii... Acum mi se părea atît de mult de atunci, o viață de om, eram tînără plină de visări generoase, mă emoționau apusurile privite de pe acest deal. Mă tulburau poveștile auzite la tulpina Nucului, cînd ne adăposteam sub el de ploaie la întoarcere de la cîmp sau în drum spre pădure... Se desfășurau adevărate șezători sub nucul acesta ivit acolo parcă anume să fie ocrotitorul sătenilor... Fiecare colț de sat, fiecare petec de pămînt din cuprinsul hotarului moșiei satului îmi păreau neasemuit de frumoase, inspirau dorința de-a le reține, de-a le păstra pentru vecie în suflet... Trecusem de mormîntul-sperietoare, de gardul de sîrmă ghimpată al cimitirului, puteam să cotesc spre casă, dar diavolul mă împingea să mă apropii de Nuc, să rup o frunsă... Ce urma să-mi amintească? Întîiul dans! Întîia descoperire că sînt geloasă... Gestul protestesc de-a fugi de la oameni fără să-ți iei rămas bun! Ce vor gîndi despre mine Jenea și Daria? Venisem împreună, au făcut atîta drum să mă poftască la petrecere... Chiar și învățătorul dansase de atîtea ori cu mine, îmi vorbise curtenitor... Zăludă, altfel nu-mi pot spune! Pentru neuitarea acestei nebulii voi presa frunza din Nucul-de-pe-deal... Cred că era și un fel de grozăvire intimă să-mi dovedesc că nu mi-e frică de nimic, pe locurile care țin de satul nostru nu mi-e teamă să umblu nici în miezul nopții... Cred că atunci cu pierderea oilor m-am dovedit fricoasă, se întunecase și mi-a fost teamă să cutreier ulițele... Acum nu mi-e frică... Am să-i povestesc mamei... Și dacă mă va

întreba, de ce el m-a lăsat să vin singură?.. Da, se putea să mă întrebe, la prima vedere este o dovadă de respect...

„Sufletul era să-mi iasă de atîta fugă! – cum ai putut să pleci fără să-mi spui!” – mă dojenea Leonte, ștergîndu-și fruntea cu o batistă orășenească. Gîfîia... „Ce ți-a cășunat! Te-a jignit cineva?” „Nu, voiam să ajung mai devreme acasă”. „Te simțeai atît de bine, m-am gîndit că te-aș fi deranjat...” „Astăzi într-adevăr m-am simțit extraordinar de bine! De multă vreme n-am avut această stare!.. Ai ascultat comunicatul?” „Vorba juristului: asta-i treaba lor!..” O clipă se încruntă, strînsă batista boț și-o vîrî în buzunarul hainei de „domn”. „Nici în glumă să nu spui că nu ne interesează ce se petrece în altă țară! N-ai auzit lozinca: „Proletari din toate țările uniți-vă?..” „Nu! Și-apoi e vorba de proletari. Dumneata ești student! Vei fi Inginer, cum iarăși ți-a amintit-o același...” „Că vorbești astfel, vinovat sînt eu. Boiciuc propusese încă atunci în plimbarea aceea la Fîntîna lui Bursuc să-ți spunem cîte ceva despre activitatea noastră. Eu m-am împotrivit. Încă e prea devreme, nu te-am pregătit destul... Doream să ajungi singură la înțelegerea scopului pentru care trebuie să militezi... Ai văzut cît de simpatizat este juristul de ceilalți tineri... Era nevoie să împrăști confuziile din sufletele lor... Și ai observat cît de simplu a fost. Nu totdeauna e atît de ușor! De aceea sînt atît de fericit... A rămas singur cu idealurile lui putrede... Sînt fericit că în sfîrșit, undeva în lume, proletariatul se mișcă altfel decît protestînd... Mîhnirea mea este că mi-am pierdut pentru moment tovarășii: Ion e în închisoare pentru doi ani. Andrei și Nastea au trecut Nistrul, erau urmăriți, nu se mai putea... Au vrut să mă înhațe și pe mine, dar n-am niciun „corp delict”, m-au lăsat deocamdată-n pace... Ai observat cred că am lipsit mult de acasă...”

Nu observasem fiindcă avusesem și noi destule necazuri. Ale noastre însă au fost pricinuite de alții, el însă și le face singur cu mîna sa... Ce-i trebuie să se amestece în treburile periculoase? Se încontrase cu juristul, acela îi poate face rău... „Orice s-ar întîmpla, nu puteam să-l las în voia lui, să otrăvească sufletele tinere, se aflau acolo băieți buni, unii dintre ei ni se vor alătura nouă...” „Cui?” „Celor ce iubesc dreptatea, ce vor să fie o altă orînduire mai bună, să nu fie exploatați și exploatatori...” „Cînd va veni vremea aceea?” – pusesem întrebarea să nu tac. „Peste douăzeci de ani, sigur...” „Peste douăzeci de ani? Atunci voi fi bătrînă! Sau poate nici nu voi mai fi... Eu nu vreau să mă amestec în politică. Doresc să lupt cu condeiul. Să cer culturalizare. Omul știutor de carte știe să-și caute dreptatea...” „Ești încă o mare idealistă... Am să-ți aduc niște cărți, altfel decît cele de pînă acum: numai să le ții ascunse. Eu am încredere în tine. Sînt convins că vei gîndi ca mine cînd vei înțelege...”

Ședeam la un pas du Nuc, ne despărțeau doar cîțiva pași de gardul cimitirului, noaptea coborîse de-a binelea, iar eu ascultam năucită de dezvăluirile lui: Ion e la închisoare. Andrei nu va mai veni în sat la noi... Aranjamentul să mă întîlnesc cu Nastea... Acum înțelegeam. Dar eu nu eram de acord cu ei, eu nu mă încumetam să mă amestec în treburile, care ar fi adus mamei necazuri, aveam și așa destule... Leonte simțea că nu mă convinge, dar nu se descurajă, el vorbea cu aceeași prietenie ca și cînd l-aș fi aprobat... Nu mai puteam sta acolo pe deal,

mama se va neliniști, i-am propus să plecăm... Înainte de-a porni spre sat, el îmi prinse mîna dreaptă în palma lui puternică: „Îmi promiți că nu uiți ziua asta niciodată? Orice s-ar întîmpla cu mine, să-ți amintești de ziua asta: 18 iulie 1936. Da?” – și se uită fix în ochii mei, deși era destul de întuneric.

Deși nu înțelegeam adîncimea cuvintelor lui, îmi scăpa chiar sensul unor cuvinte, se crease o ambianță solemnă: cerul înalt de vară cu o puzderie de stele, nucul negru, valea plină de mistere, satul adormit sub bolțile pomilor grei de rod, plopul lui Ananie înfipt în mijlocul bolții, totul părea atît de romantic încît n-aș fi putut să tulbur frumusețea din jur cu niște banalități, care-mi veneau pe buze. Mai bine să tac... Apăruse pe neașteptate luna, cred că era demult pe cer, dar nu o observasem... În gînd recitam: „Luna, tu stăpîna mării...” Tare n-aș fi vrut să-i par egoistă, dar în realitate eram, nu mă doream o luptătoare pentru răsturnarea orînduirii existente, ci voiam îndreptarea acesteia, în această societate să fie dreptate, să aibă pace fiecare casă... Ce-i trebuia satului nostru decît un sanitar – ajunsese obsedată de nevoia unui astfel de salariat – să nu fie boală, să nu bată piatra recolta, să nu năpustească receptorul pe cei care n-au putut plăti birul, să nu-i scoată zestrea fetei cu toba... Lucruri care se puteau aranja fără răsturnări apocaliptice... Visul meu era să am un serviciu aici în sat și să mă lupt pentru ridicarea nivelului cultural... Idealul meu de viață era cel patriarhal – păstrarea datinelor, a portului, a limbii, a respectului față de legi... Dar statul să se îngrijească de culturalizare... Credeam că dreptatea e de partea mea, dar nu mai adusem vorba de asta și n-am apucat să-i spun gîndurile mele. Mă ținea de mînă, mergeam în pas de plimbare, la ferestrele sătenilor nu se mai zărea lumină, vara nu aprindea nimeni lampa, făcea economie la gaz, se culcau odată cu sosirea întunericului și se sculau în clipa cînd o geană de lumină se ivera dinspre răsărit. Din cînd în cînd hămăia răgușit, plictisit cîte un cîine și tăcea tot atunci: ne simțea că sîntem fără gînduri de hoție. Ni se potrivea bine un cîntec pe care sora mea îl cîntase adesea, înainte de căsătorie. Cuvintele păreau banale, ieșite din vorbirea firească, dar melodia avea atîta duioșie în notele sale, că îți muia sufletul... Aș fi vrut să ni se potrivească ultimile versuri: „...Sînt doi tineri/ Ce se-ntorc întîrziați... Braț la braț amorezați...” Noi ne întorceam, ținîndu-ne de mînă, copilărește. Doar de piatră să fi fost inima cuiva să nu se tulbure la vederea acestui tablou romantic: a lui se pare că era de piatră. El nu vedea frumusețea acestei nopți de iulie, nu auzea bătăile inimii tinere de lîngă el... Gîndurile lui fugiseră departe, atît de departe... Acolo se duceau lupte grele... Dar asta am înțeles-o mult mai tîrziu. Atunci eram puțin umilită... Chiar să nu-i pese de merge alături o fată și nu un prieten? Nu reușesc să-i atrag luarea aminte?... Să nu-mi spună un cuvînt de dragoste? Măcar așa... Învățătorul acela abia mă cunoscuse..

Ne-am pomenit în poarta noastră: „Sărutări de mînă, mamei!” – vorbise tare, știa că mă așteaptă ca de obicei șezînd pe pragul „salonului”... Părea una cu noaptea, nu făcuse nicio mișcare să nu ne stînjenească despărțirea. Observase totuși că Leonte mi-a ținut mîna la buze mai mult decît era firesc, dar atîta. Știu că ar fi vrut să-l știe sărutîndu-mă. Ar fi fost un semn că nu sînt respingătoare

cum bănuia, săraca, auzindu-mă că nu am nici un fel de „curtezani”, nu-mi scrie nimeni scrisori de dragoste, iar eu trecusem pe al douăzecelea an... Suferea pentru mine tot atît de mult cît pentru părăsirea Pinei de către soțul său... Pentru a ne rostui se zbucliuma ea și vedea că niciuna nu avem noroc de bărbat. Bună și înțelegătoare era mama, părea atît de deschisă la minte, un om cu experiența vieții, dar în privința căpătuirii fetelor rămăsese ca cea din urmă țărăncă.

Umbla prin casă iute ca o fetișcană, scosese mămăliga dintre perne, o tăiase cu ața legată anume de mînerul fundului de lemn, scosese și oala din gura plitei unde stătuse învăluită în jar, acum stins, observasem jos, în fața sobei o sarcină de vreascuri, le adusese din pădure, în timp ce eu învățam să dansez mama culegea vreascuri uscate, pe furiș, să nu o prindă pădurarul, în afară de amendă era și rușinea de-a fi dusă cu sarcina în spate la sediul ajutorului de primar, el să o predea jandarmului... Știa că riscă să fie prinsă, totuși mai mergea din cînd în cînd, aveam ogorul de pe lan cu capătul spre pădure, oricînd putea motiva că venise să vadă recolta și... O dată a și văzut-o paznicul, dar s-a prefăcut a nu o zări, o lăsase să plece... M-a taiat un cuțit între coaste, parcă eu aș fi dus vreascurile și-am început să înghit mîncarea cu noduri... Mama ședea pe marginea patului din bucătărie, patul în care dormea și aștepta cu fața luminoasă să-i povestesc... „Am ieșit la joc, mamă!” – am încercat să-i fac așteptarea răsplătită... „Și-ai învățat ușor! Te-au «chemat» băieții?..” „Veneau cîte doi, trei odată, nici nu știam cum să nu-i supăr...” „Da unul mai serios n-a fost, așa care...” „Știu, știu, mamă, unul care s-ar însura... Au fost mai mulți... Cred că iese ceva din petrecerea asta!” – fără voie ochii se întorceau către legătura de crengi de lîngă sobă: Doamne, cînd nu va mai trebui să se chinuie atîta? Încă un an... Trebuie să fac pe dracu-n patru ca să-mi găsesc o slujbă: fie și îngrijitoare într-un spital. Nu-i o nenorocire să lucrezi la spital. Voi ruga pe doctorul Bordeianu, el va înțelege... Ține la oamenii muncitori, mi-a dăruit o carte, văzînd că nu mi-o pot cumpăra – o carte despre chirurgie, eu am vrut să o copii și el mi-a dăruit-o... Mai aveam un an la cursurile de infirmiere, între timp poate că mă angajează... Visurile cu satul sînt încă tulburi, memorii... Drum la București... Audiențe la nu știu care Ministere... Iar mama cară lemne în spinare, doi kilometri, cu o sarcină pe care eu nici nu pot să o ridic... „Băiatul acela n-a spus că vine pe la noi?” – încearcă mama să afle amănunte... „N-u l-am poftit. Dar ne vom mai întîlni la Daria. Are curînd și ea o petrecere. Pînă atunci mai aflăm cîte ceva de el”. „Poate că te va cere... Am auzit că apare o lege ca să nu fie două salarii într-o familie. Nu s-or mai bate după neveste cu serviciu. Că și bărbatul sor-ti pentru un salariu mai mult în casă și-a stricat familia...” Avea mama antenele ei, afla despre toate legile care ne avantajau pe noi, se bucura din vreme, dar schimbările așteptate nu se mai iveau... Nu doream să o mai amărăsc. O lăsam să se mîngîie că legile țării ne vor avantaja și pe noi, cei amăriți... Despre cuvintele auzite de la Leonte nici nu aveam de gînd să-i spun ceva, nu înțelegeam eu despre ce luptă era vorba... Visuri... Visuri... Dar sarcina de vreascuri mă soma să mă trezesc, să caut orice muncă, numai să pot aduce un ban în casă... Eram foarte hotărîtă să nu mai umblu cu amînări de la an la an... Păream foarte

veselă, m-am retras în camera pe care o foloseam eu în lipsa soră-mi și-am pus frunza de nuc între filele caietului cu flori și frunze mai de demult presate, iar în caietul de însemnări am scris cîteva cuvinte despre ziua aceea. Însemnînd de data aceasta mi-am amintit că Leonte mi-a cerut să nu o uit și am pus trei cei semnul mirării și am tras o linie groasă sub cifrele strîmbe. Fusesse într-adevăr o zi foarte plină de evenimente, dar din toate pe mine mă obseda sarcina de vreascuri... Fără să bănuiesc că ea îmi va fi muștrarea cea mai grea nu peste multă vreme...

PRESIMȚIRI?

Căruța aștepta în poartă. Am urcat lădița de lemn, soldățească, era a șaptea plecare, eram obișnuită și eu, și mama cu aceste despărțiri, totuși ea părea mai tulburată ca de obicei: „Prăjiturile le-ai pus? N-ai uitat nică? Gavanoșul cu povidlă l-ai așezat cu grijă să nu se spargă? Perje ți-ai luat?.. Și cînd s-a convins că toate sînt puse în căruță și megieșul Bumbu era gata să dea biciuri cailor, mama a făcut semn cu mîna să mai îngăduie puțin. S-a dus iute la straturile cu florile atît de vînjoase și-a început să rupă din toate sorturile, de la rădăcină, să fie buchetul înalt voluminos... Mamă, nu le rupe, lasă-le de sămînță, vezi că sînt cele mai „bătute”, anume le-am lăsat!.. Flori nu luam niciodată cu mine la școală, mai ales de cînd locuiam la Hotin. Mergeam o zi pe drum, se vestejeau, și-apoi unde să le pun, în dormitor, acolo veneam numai noaptea tîrziu, în atelier nu aveam măsută... În general nu-mi plăcea să rup florile, cînd trebuia să fac un buchet le alegeam pe cele mai înghesuite, mai bicisnice... Pe vrejuri durau mult, rupte, în cîteva zile se ofileau, nu făceam niciun fel de comparație cu soarta fetelor, dar cam așa era... Nici mama nu rupea florile din fața casei, pentru treaba asta aveam altele în grădină, unde nu se vedeau din pricina tufelor de tămîiță și mătură care despărțeau ograda de partea cultivată cu toate legumele și plantele cunoscute la noi. Fiecare petec era semănat cu ceva... Asta era darul mamei, să scoată din piatră lapte... Acum însă rupea fără ezitare cele mai frumoase flori, voia să-mi încarce căruța, parcă mergeam la hram... Bănuia oare că vede straturile acelea înflorite ultima dată? Că nu va mai apuca să vadă florile, răsărind?! Eu nu mă gîndeam la nimic rău, totuși agitația mamei, grija să nu-mi lipsească nimic... Și mai ales, snopul acela de flori rupte în grabă, cu emoție, îmi stîrnise durerea aceea foarte veche ce se ivera în timp ce contemplam un lucru ieșit din comun. Gestul mamei cînd mi-a întins florile, privirea ei, chipul ei răvășit de emoție... M-am aplecat să-i sărut mîna, ea mi-a trecut-o ușor peste obraz: „Du-te cu Dumnezeu! Nu-ți fă inimă rea de nimic. Ne-am îngrădi noi cumva, să trecem greul!..” Vorbise mai mult ca în alte dăți. Eram mai vîrstnică, îmi vorbea ca unei egale, îi eram prietenă, soră, confidentă... Căruța s-a urnit... Mama stătea în poartă... cu palma streășină la frunte, să vadă mai bine...

La școală niciun semn de vreo numire. M-am întîlnit cu Larisa, am ocupat paturile din alți ani, al meu lingă fereastră, al ei la peretele opus, nu dormeam alături, eu citeam noaptea la luminare și îi stînjeneam somnul. Restul de șase paturi aveau stăpîne noi, fete venite de curînd, din clase mici. În atelier războiul

la care lucram era lângă un perete, să nu stînjeni elevele. Noi eram practicante, maistra nu se mai amesteca în treburile noastre, deși ne cunoșteam, schimbam cîteva cuvinte banale din politețe față de vîrsta ei... Cu noi mai lucra o elevă localnică, nu fusesem colege de clasă, dar ne împrietenisem. Zina Semenov era o fată mărunță, slăbuță, frumoasă, veselă. Mai avea două surori mai mari, ea, mezina, părea preferata mamei și umbla bine îmbrăcată, chiar cochetă. Ne invita pe mine și pe Larisa la ea acasă în zile mai deosebite și atunci mîncam bunătăți, dar mai ales „blini”, mîncare tradițională ucraineană, foarte gustoasă. Odată la un lăsat de sec, cred că era în noiembrie, atunci cade începutul postului – a venit la ei un tînăr. După formalitățile obișnuite de prezentare, băiatul se scuză de întîrziere, dar avusese ceva bătaie de cap cu Niculăiță Minciună, era să pățească aceeași istorie cu banii găsiți, dacă nu se întîmpla să fie de față „patronul” lui și l-au ajutat să se descurce... Ai casei nu au dat prea mare importanță relatării tînărului student la drept și secretar la un avocat, putea avea de descurcat încîlciturile clienților, iar numele acestuia nu le spusese nimic... Doar eu am făcut ochii mari, l-am privit insistent, voiam să continue, să aflu mai multe despre unul dintre personajele literare pe care îl îndrăgisem, pentru că în unele privințe mă asemănam cu el, cel puțin eu așa credeam... Sergiu Sișca – așa se numea studentul, remarcase interesul arătat de mine povestirii lui, mă întrebă dacă îl știu pe Niculăiță... Aflînd că mi-e atît de drag, se așeză lângă mine, să vorbim despre cunoștința noastră comună. Nu-l necăjea că ceilalți erau foarte gălăgioși, el vorbea cu glas scăzut, incredîndu-mă că nu a făcut doar o glumă, se întîmplase în ziua aceea unui naiv dintr-un sat uitat de lume să găsească un portofel, să umble cu el în mînă cautînd păgubașul, iar acesta încercase să-l acuze de furt... L-au descurcat pînă la urmă... Cîtă inocență la un băiat de șaisprezece ani și cîtă cruzime la un îmbuibat de negustor, care acuza fără să-i pese de explicațiile copilului... Cîtă ticăloșie! Lumea asta trebuie schimbată din temelii, altfel nu vom putea respira de duhoarea îmbuibaților... Parcă ar vorbi Leonte, îmi trecuse prin minte. Sergiu era fericit că are cu cine vorbi despre literatură, se mira de cît citisem... Observasem că mama Zinei se întunecă, devenise agitată, arunca spre noi priviri acuzatoare... Am înțeles. Și mama mea ar fi procedat la fel... Musafirul venise la fata ei. Eu profitam de ospitalitatea lor, vîrîndu-mă în sufletul poate unui așteptat ginere. A trebuit să întrerup convorbirea noastră atît de antrenantă pentru amîndoi: „Sînt fericită că Niculăiță de data asta te-a întîlnit pe dumneata – și am trecut la altă vorbă, antrenînd-o pe Zina la un schimb de cuvinte care îi scoteau în lumină istețimea pe care noi, colegele ei, o cunoșteam și voiam să afle și alții cît de plăcută este tovărășia ei. Mama fetei se înseninase, norul amenințător se destrămase, fata ei nu se va pierde la umbra întunecimii apărute din întîmplare... N-am întîrziat prea mult, nu ne-am lăsat convinse să ne conducă studentul, motivasem că nu avem voie să mergem însoțite de cavaleri, Directoare ne-a instituit regim de eleve... Toate au fost spuse spre liniștirea mamei care era numai urechi și ochi...

Am hotărît să nu mă interesez de Sergiu. Totuși îmi ardea sufletul să aflu părerea cuiva străin despre scrierile mele, îl bănuiam pe Leonte foarte îngăduitor

cu mine, sau mă cruța de descurajări, aștepta să-mi treacă „amorul pentru scris”, cum îi trecuse lui... Altcineva nu-mi citise niciun rînd, dacă rămîneau la aprecierile colegelor mele, care mă socoteau genială, nu făceam niciun fel de progres în munca mea mereu mai susținută, fiecare ceas din zi îl dedicam bibliotecii, iar acolo, în așteptarea cititoarelor, să scriu la măsura cu tocul mereu gata să fie înmuiat în călimară... Mîntea mea care scormonea mereu, a găsit o cale: Zina să-l roage pe prietenul său să citească niște încercări ale unei fete din internat, aceasta consemnată să nu iasă în oraș... Are nevoie de o părere sinceră. El să i-o comunice tot prin Zina, dar să nu încerce s-o cruțe, treaba este foarte serioasă, ascunderea adevărului i-ar fi nefastă... Zina s-a prins în joc, îi plăcuse chiar, avea prilejul să-l întâlnească mai des, pretext pentru a-i înmîna scrierile mele și a le lua... Uneori insista să ies și eu cu ea, să aud cu urechile mele ce-i va spune studentul, cu grijă însă, nu trebuia să ne deconspirăm... A fost o aventură foarte plăcută. Aprecierile lui Sergiu n-am să le amintesc aici, nu-și mai au rostul, ele nu s-au confirmat, totuși țin să transcriu un scurt fragment în care îmi vorbește despre scrisorile mele, înainte de a fi citit, chiar la început cînd accepta să mi le citească. Nu știu cum s-a păstrat tocmai această scrisoare, singură, probabil că s-a rătăcit cumva prin puținele hîrtii pe care le luasem la plecarea din locurile acelea... „Data: 1937 – localitatea și ziua sînt rupte, probabil din greșeală... Numele Henrietta – așa voise fata să semneze, pînă la o eventuală întîlnire, dacă va fi cu putință... Pasajul: „...îți spun sincer că încă n-am primit o scrisoare atît de frumoasă ca a ta. Un stil excelent, o limbă corectă. Gînduri exprimate sublim și mai presus de toate sinceritatea... Trimite-mi numaidecît ceva din scrierile tale, trimite-mi poezii sau orice altceva ai scris. Îți dau cuvîntul meu că voi fi sincer în aprecieri. Dacă te interesează îți voi da „Teoria poeziei” și „Principii de literatură” de Mihail Dragomirescu, profesor universitar de la București... Vrei cărți... Sînt în măsură să-ți dau orice carte ai vrea. Am abonament la Biblioteca publică”... Am transcris exact... Scrisoarea are text pe toate cele patru fețe. Și fiecare cuvînt arată dorința tînărului de-a-mi fi de folos... Și poate că ajutorul lui mi-ar fi prins bine în limpezirea atîtor gînduri... Dar a fost nevoie să renunț și la firicelul acesta care mă ținea legată de lumea celor îndrăgostiți de literatură ca mine...

Pe la sfîrșitul lunii noiembrie din senin mi-a fulgerat prin mîntea că se întîmplă ceva rău cu mama. Vopseam sculele de lînă la spălătorie, exista acolo o instalație specială pentru treaba asta, iar din școală eu eram singura care deprinsesem meseria de la doamna directoare care era specialistă în vopsit. Îmi trebuia să potrivesc o nuanță dificilă, totdeauna completarea devenea mai grea, era nevoie să nu difere culoarea nici cu o miime de ton... În general mă descurcam. Atunci nu-mi reușea, încercam eșantion după eșantion... Iar îmi era greu ca în ziua plecării, cînd mama îmi rupea flori... De ce mi-o fi dat flori? – mi-a venit întrebarea fără noimă, apoi nu mai scăpăm de ea. Venise Larisa să mă ia la plimbare prin grădină, erau frunzele așternute pe jos de-o șchiopă grosime, fiecare pas foșnea ca o trenă de tafta. Mai atîrnau pere tomnatice pe crengile golașe, în pămînt mai rămăseseră morcovi, le mîncam după ce le ștergeam cu

frunze sfârmicioase... Apariția Larisei în pragul spălătoriei îmi dezlănțui plînsul: „Lealea, mama e bolnavă, are nevoie de minel!” „Cine ți-a spus?” „Inima-mi spune...” „Te știam eu tra-la-la, chiar să urli din senin nu m-am așteptat!” – se indigna prietena... Am lăsat sculele albe în talia cu apă rece, am stins focul sub cazan și-am ieșit cu Larisa. Nu avea rost să continui să potrivesc vopselele, se întuneca, la lumina becului nuanțele se schimbă, te înșeală... Nici nu făcusem zece pași și cineva mă vesti că mă caută un băiețuș cu un plic. O săgeată mi-a străpuns inima care se tot zvîrcolea... Am mușcat buza de jos cu dîrzenie să nu țip... Cîteva cuvinte scrise în grabă pe-un perete din stația de autobuze... Mă chema sora acasă. „Mama este grav bolnavă. Am fost la Cernăuți la specialist. Nu se mai poate face nimic. Nici dacă am reuși să o ducem la Viena...” Nu mai îngăimase Larisa nici o șoaptă. Mă luă strîns de braț și mă tîrî în dormitor, să mă liniștesc. Restul va face ea: anunțarea directoarei, bani de mașină... Dimineață m-a dus la autogară, a stat pîna la plecarea autobuzului, zmulgîndu-mi promisiunea că n-am să plîng. Să nu plîngi în astfel de momente? Dar plînsul îi folosea cuiva? Trebuia să mă gîndesc ce pot face pentru mama. Deși urmam cursurile de infirmiere, făcusem o lecție chiar despre cancer, eu încă nu știam cît de groaznică era această boală. Oare încă pluteam cu capul prin nori?.. Nu, nu putea fi cu puțință ca mama să...

Proastă mai eram și parcă nici nu-mi vine să accept gîndul că puteam fi așa de neajutorată, eu care mă vedeam mergînd pe jos la București, eram gata să schimb fața satului cu elocvența mea... Nu m-am priceput că dacă sora îmi scrie din oraș, înseamnă că mama se află acolo... Nici măcar n-am încercat să recitesc biletul, să mă conving... Am coborît în satul Dinăuți și-am apucat pe drumul spre noi, cei cinci kilometri pe un glod adînc pînă la pulpa piciorului. Intra un picior în clisă, celălalt rămînea în aer, apoi cînd scoteam pe primul se înfunda celălalt... Nu se putea merge mult astfel. Am scos pantofii, i-am legat șiret de șiret, i-am așezat pe-un umăr și-am continuat drumul desculță la sfîrșitul lunii noiembrie. Nu e nevoie să povestesc cît de rece era noroiul, fiindcă în vremea aceea nu putea fi altfel... Am mers așa pînă pe dealul nostru, unde mă ajunsese în iulie trecut Leonte... Dealul era uscat, mi-am spălat labele într-o bălțiță, le-am zvîntat cu smocuri de iarbă îmbătrînită și m-am încălțat, știam în sat ulițe spre casă, pe după sat, nu se desfundau niciodată, era prea bătătorit pămîntul. Trecînd pe lîngă cimitir, fără niciun gînd m-am uitat peste gard: în dreptul mormintelor celor trei copii ai mamei o cruce nouă. Mi se tăiaseră picioarele de la genunchi, mă sprijinisem de-un stîlp al gardului. De sub dîmb au apărut cîteva femei cu saci de lut în spate. Am întrebat la întîmplarea ce știu de mama... Nu auziseră nimic... Dar crucea aceea?.. E un vișin îngălbenit, nu i s-a scuturat frunza încă...

Acasă la noi poarta era legată cu sîrmă. Am trecut peste ea. Ferestrele erau bătute în scînduri. La ușa lacătul nostru ruginit, pe care-l puneam în belciugele de fier, ori de cîte ori ne mutam la oraș... Glugile de păpușoi sub pruni. Măturile răscoapte, galbene, iar văduvioarele albastre, multe, puteai să le cosești și să faci snopi. Straturile din care mama îmi rupsesse buchetul acela enorm mai erau vioaie, nu le bătuse încă bruma... Frumoasă curte. Încîntătoare grădină... Dar

atît de triste păreau ferestrele... Se ivise mieunînd leşinat Zorica. Slabă, adevărată miţă prăpădită, păsea aproape tîrîndu-se. „Ți-e foame, Zorical!..” Apăruse val-vîrtej și Zmeu – noul nostru cîine, pe Tărcuș îl prinseseră hingherii într-un ultim drum al lui cu mama la tîrg. Zmeu fusese adus de fratele Timofei. Fra tînăr, poate mai puțin flămînd, sări cu labelle peste poala hainei mele plină de turturi cleioși: „Unde-i mama, Zmeu?” – avea cu adevărat lacrimi în ochi! Mama ne povestise că în clipa cînd Timofei pleca la armată, Zmeu s-a luat după el. În poartă stăpînul i-a spus: „Întoarce-te, mă duc departe!” – l-a mîngîiat pe creștet și a pornit la vale. Mama l-a chemat să intre în curte: „Hai, Zmeu, Timofei pleacă pe trei ani...” Și cînd s-a uitat întîmplător la cățel, acesta avea lacrimi în ochi. Acum eu vedeam lacrimi în ochii cîinelui nostru și am călcat promisiunea făcută Larisei. Am pornit să bocesc, țărănește, vorbiri cu mama cu scîndurile de la ferestre, cum florile acelea care parcă îmi sfîdau durerea. Pricepusem că fusesem năucă, acum aș fi fost la oraș, ar fi aflat ce este acolo, mă scuteam de frămîntat noroiul pe cîtiva kilometri, iar acum în puterea nopții trebuia să fac alți zece kilometri. Nu voiam să mă duc la tata, spre casa lui ulițele erau desfundate și ce mi-ar fi ajutat, eu peste noapte n-aș mai fi putut sta, înnebuneam de frică să nu ajung prea tîrziu... S-a ivit tușa Natalia, m-a luat cu silă în casă la ea. Tocmai scosese din cuptor tăvile cu mălai, mirosea a porumb fiert, toată casa avea un miros plăcut de busuioc și flori uscate așezate sub grindă de-a lungul întregii încăperi, așa făceau toate fetele din sat, iar tușa Natalia avea cinci, una singură măritată, fără cununie. Rupeam cîte o fărmitură din darabul de malai dat de gazdă, așteptam să se mai răcească și pe nesimțite am ieșit cu el în mînă și-am alergat peste drum în ograda noastră împărțind mălaiul între cei doi credincioși ai casei, care răbdau de foame, dar nu se alăturau altor gospodării...

Mi-a așternut buna noastră megieșă un laiceraș pe laiță lingă fereastră. Ea s-a culcat în capătul rămas liber, cu capul spre mine. Simțeam că voia să-mi spună cîte ceva să nu audă ceilalți ai casei. „A răbdat, ghiata cumătră, ca o muceniță. Îmi zicea: „Cumătriță dragă, m-aș spînzura, dar nu mă îndur să-i supăr pe copii. Să nu-și aducă aminte de mine buhăită, cu limba scoasă!..” O chemase ea, tușa Natalia, pe soră-mea și-i destăinui-se suferințele. Atunci Pina a rugat pe unchiul la care muncea să o ducă pe mama la medic... A rămas în oraș să nu stea iarna singură... Tușa Natalia nu bănuia poate că vorbele ei tăiau în carne vie. Foarte sensibilă din fire, totuși se hotărîse să ne spună adevărul, să nu luăm lucrurile ușor... Plîngeam înăbușit să nu tulbur pe ai casei. Cred că am adormit către ziuă, dar m-am trezit la întîia zare ivită în geam. M-am mai uitat o dată la ograda noastră, am rugat-o pe megieșă să arunce din cînd în cînd ceva de mîncare vietăților noastre și-am luat drumul tîrgului.

* * *

Am găsit-o pe mama la sora ei, Catea. Zăcea pe divanul din bucătărie, unde cîtiva ani în urmă stătuse paralizată, bunica. Aceasta avusese 75 de ani, mama nici 50. Cînd am apărut în prag, fața ei s-a luminat ca și cînd i-ar fi apărut îngerul cu vestea că se va însănătoși. „Da, de ce ești atît de galbenă! Să nu ți-gești!..” „Nu mamă, din pricina drumului... Am fost în sat...” Oare ea știa că

are zilele numărate? Cred că da, deși analfabetă, știa atâtea lucruri despre boli, mai multe decît mime. Se gîndea că eu nu știu adevărul... Începeam să ne mințim din clipa revederii? Eu nicio strîmbătură, venisem, doar așa, să o văd. Ea nici o văicăreală... Închiriasem pentru a treia oară casa vecinei, cuscra mamei. Viața devenise îngrozitoare: să aștepți moartea mamei tale?.. Noi ne prefăceam că așteptăm însănătoșirea ei. Pregăteam sărbătorile, sora cocea prăjituri, eu am mai făcut drumul la țară să aduc alimente... Plecam și îndată ce treceam de pragul nostru, începea frica: dacă n-o mai găsesc vie? Lăsase mama cîteva sute de lei la o femeie din sat, bogată, care părea că ținea foarte mult la ea, lăsase banii să mi-i dea mie, pentru cearșafuri și fețe de perne, cînd va fi vorba să mă mărit. Să nu-mi dea înainte... Acum îmi destăinuise secretul, cerînd să fac așa cum hotărîse ea. În casă era frig. Nu aveam lemne, nici tulpini de floarea soarelui. O rugam pe mama să-mi îngăduie să iau banii de la Salomia, să cumpărăm lemne. Nu voia. Nu-i trecea prin minte să mă lase fără cearșafuri... Eu voi avea salariu, mamă, îmi voi cumpăra... Dar dacă se ivește mirele înainte?.. Au venit frații mamei, pe rînd, să o vadă. Parcă nu-mi venea să cred că are atîtea rude bogate și nimeni nu știe că ea este atît de nevoiașă, încît strîngea vreascuri din pădure și le căra cu spinarea. Ar fi fost atît de simplu să-i fi împrumutat mătușa mașina de cusut. Nu o folosea... Acum toate păreau prea tîrzii. Totuși frigul se simțea, cu noi stătea și Lidia, era slăbuță și mică. Îmi venea să mă duc eu să strîng vreascuri, dar pădurile erau departe de oraș... Și iată că veni și unchiul Alexei, senatorul, acum primarul orașului, a văzut și el cum ședea mama înfoclită în plapomă, a întrebat de ce nu facem focul și aflînd i-a cerut mamei să trimită pe cineva să ne dea el lemne. Am angajat căruța vecinei Marița, bărbatul ei făcea cărăușie, seara de obicei nu avea treabă. M-am dus cu el la unchi, locuia foarte aproape, chiar dincolo de Podul de piatră, într-o casă mare cum arătau clădirile de pe strada Primăriei și avea pe fațadă o firmă: „Clubul Partidului Național-liberal”... I-am spus căruțașului să aștepte în stradă, eu intrasem în curtea vastă, pășeam acolo înțîia dată, totuși știam că mai este o intrare care dădea în bucătărie, am bătut... Mi-a deschis o servitoare, se afla acolo și mătușa, pregăteau ceva complicat într-un lighean, poate vreun tort... Am spus că sînt fata Mariei, sora unchiului și că el a zis să vin aici... Nu se afla acasă, am rămas să aștept lîngă prag. Dreaptă, nu mă sprijineam de ușor, să nu par nepoliticoasă, totuși poziția de cerșetor, care așteaptă pomană se însinua în ciuda voinței mele, aș fi ieșit, dar mă gîndeam că voi plăti caruța, omul nu avea nicio vină că l-am purtat degeaba... Servitoarea se uita din cînd în cînd la mine, apoi la un taburet gol, nu îndrăznea să-mi spună să șed, se uita cu înțeles la mătușa... Între timp, verișoarele, pe rînd, apăreau în bucătărie, porunceau femeii să aducă ceva, aruncau cîte o privire spre fata de la ușa de serviciu și dispăreau furtunos cum veniseră... Nu mă cunoșteau, nu le puteam face vină că nu se interesează de ce aștept acolo... După un timp am întrebat, dacă ar putea întîrzia mult unchiul, poate că-i dus cu treburi... Nu știa soția lui, dar nici nu se interesa ce treburi am cu el... Mă vedeam cu ochi străini, o caraghioasă, dar mă aflu în casa fratelui mamei, puteam să fiu mai îndrăzneată, la urma urmelor el m-a chemat, nu i-am cerut noi... Așa

procedasem și cu ani în urmă, dacă n-aș fi fost atît de nătîngă, aș fi avut diplomă de croitoreasă, m-aș fi apucat de lucru măcar pentru familia mătușii Catea, la mașina ei și aș fi cîștigat un ban... Dar mie sorții mi-au căzut să învăț țesutul. E drept că cel mai mult îmi plăcuse meseria de țesătoare, dar mama ținea cu tot dinadinsul să învăț croitoria... „Du-te la unchiu-tu și roagă-l să intervină la directoare... E primar, scoala are destule nevoi cu lemnele, cu instalarea luminii electrice”, – le știa mama pe toate – nu se poate să nu țină seama de rugămintea lui... M-am dus agale pe strada Primăriei, am căscat ochii la firmele instituțiilor, ale avocaților și medicilor... Am stat un timp la gardul judecătorului să-l văd pe vulturul ce sta ca o stătuie pe o buturugă anume pentru el așezată acolo, părea mîndru, cu ciocul lui puternic, regele păsărilor, dar la un picior avea agățat un lăntșor de argint, capătul celălalt al lăntugului era fixat de buturugă... Bietul vultur! La ce-i mai folosește mîndria!.. Aveam atunci aproape cinsprezece ani, intrasem cu doi ani îrtîzire la școală, mă credeam matură, dar ca un copil ședeam sprijinită de gardul din fier forjat vopsit în verde... Erau acolo și crizanteme cu floarea cît un cap de copil... Mamei îl plăceau crizantemele, odată a adus o caldare de zece litri, plină de pămînt negru și o tufănică – neam de crizantemă – un pomișor cu florile albe, a adus mama în mînă zece kilometri să aibă în casă o floare, cînd cele de afară se trecuseră... Ia orice îmi fugeau gîndurile, numai la ceea ce trebuia nu. Mi-am continuat apoi drumul, Primaria își avea sediul la marginea orașului, la cîțiva pași de malul Prutului... Am stat în poartă. Așteptam. Poate va ieși, va fi singur... Eu care plănuiam să merg în audiență la miniștrii de la București, atunci nu îndrăzneau să intru în biroul unchiului meu... Pînă la urmă am renunțat, am luat-o spre plutele, care se vedeau din poarta Primăriei, am stat pe-un trunchi gras privind cum spălau femeile cîte o movilă de rufe, le întindeau pe plutele maronii... Și într-un târziu m-am dus la ghereta unde mama se plictisea în lipsa clienților. I-am spus că vreau să rămîn la țesut. Atelierul de croitorie e mai costisitor, pretinde să aduci pînză pentru mulaje, să ai centimetru și foarfece... La țesut nu se cere nimic. Bătătoarele sînt ale școlii. De ce să rămîn de rușine în atelier... S-a împăcat mama și cu asta, iar eu m-am simțit mulțumită că nu umblasem cu intervenții. Nimeni nu știa la școală că sunt nepoata celui mai avut om din oraș – unchiul fusese stăpînul unui abator, unde se tăiau porcii și-i trimiteau în Cehoslovacia. A lichidat abatorul pentru comerțul cu **animale vii**. Trimitea vagoane de porci, avea o armată de ajutoare, el personal nu se ocupa de comerț, ci de politică... Urmau școala niște verișoare de al doilea, cum se zicea, adică fetele verișorilor mamei, profesorii le întrebau, dacă sînt rude cu Primarul. Răspunsul afirmativ le aducea bunăvoința tuturor... Eu purtam alt nume, nimeni nu știa că sînt rudă cu părintele tîrgului... Interesant că nici nu mă gîndisem vreodată la asta, pentru mine exista doar mama, frații și sora... Restul nu contau în viața noastră... Așteptînd la ușa din bucătărie reflectam că n-am făcut bine atunci că n-am intrat în cabinetul unchiului. Aș fi fost scutită acum de această umilință... Și de cîte altele... O mașină de cusut ne-am fi putut cumpăra, poate, dar scule pentru un atelier de țesut era mult mai greu de procurat, sînt mai scumpe și cu țesutul

covoarelor la noi nici nu se omora nimeni, erau pe gardurile târgului cîte vrei de cumpărat... Nu mai aveam cincisprezece ani, iar mama zăcea în frig, nu-mi mai puteam permite o nesocotință, sau un acces de demnitate, cum mă încerca și acum, îmi venea să plec fără niciun cuvînt, întindeam mîna la clanța ușii, o lăsam în jos... Pînă la urmă am ieșit, dînd un bună seară leșinat, nici atunci nu m-a întrebat harnica mătușă ce am cu soțul ei... Mergeam spre poartă amărită ca după o mare pagubă, căruțașul parlamenta cu unchiul, îi explica ce așteaptă cu căruța în poarta Clubului. Norocul nostru că n-am ieșit cu o clipă mai devreme. Unchiul a cerut căruțașului să tragă în curte, personal s-a apucat să arunce cîte o **lobdă** grea, dar el era voinic, un fel de uriaș. Soțul Mariței îi tot spunea că e destul, dar voinicul nu asculta, încă **cărca** generos, ca pentru sine... Imaginea din clipa aceea l-a umanizat în ochii mei și n-am mai avut față de el acea indiferență de străină, dar nici n-am mai călcat din nou în curtea casei lui...

În camera încălzită parcă și boala se putea îndura mai ușor, deși mama atît de răbdătoare se ruga de moarte, încît fetița, în naivitatea ei o întrebase la care Dumnezeu se roagă – erau două icoane în perete, una mai mare și cealaltă mai mică – se oferea să coboare pe care îi va indica bunica, fiindcă de acolo, se pare că nu o aude... A rîs mama de raționamentul copilei, era într-adevăr surd Dumnezeul ei, îi hărăzise atîta suferință, ei care nu ridicase glasul la nimeni, nu cîrtise împotriva rînduielilor sfînte... Cred că este atît de simplu de înțeles ce simțeam auzind-o pe mama gemînd. Nu aveam nicio putere să-i alin durerile, nu existau medicamente, iar ea ceruse unchiului Grișa să-i cumpere o injecție din care să moară... Ne-a spus el mai tîrziu. Atunci rămîneam pe rînd cu ea, sora și eu, ne schimbam, să putem rezista... Cînd era rîndul meu, stăteam ce stăteam pe marginea patului ei, apoi treceam în patul celălalt de lîngă fereastră și încercam să citesc. Biblioteca Tarbut era vecină, îmi dădeau cărți și fără bani, mă cunoșteau... Într-o seară citeam „Cartea de la San Michele”. Mă interesa, nu mă înduram să o las din mîină... Și atunci, cu o blîndețe amară în glas, îmi spusese: „Lasă cartea, mai stai de vorbă cu mine. Cărți ai să mai găsești destule, dar pe mine în toate cotloanele ai să mă cați și n-ai să mă găsești!...” Mi se înodaseră lacrimile în gîtlej, nu mai puteam înghiți saliva, mă înecam, iar durerea se făcea tot mai aspră, mă zgîriia cerul gurii... Ce-i puteam spune! Știam că are dreptate. Dar nu mai reușeam să mă stăpînesc, inventam atîtea cuvinte fără să cred măcar eu în ele... Atunci totuși am reușit să-mi înfrîng plînsul, am încercat să par sigură pe mine: „Mama, tu ai să fii pe lume cîtă vreme lumea va fi sub soare! Voi povesti despre cum aduceai vreascuri din pădure să coci plăcinte pentru oaspeții noștri... Cum mi-ai gătit camera să am unde primi oaspeți... Știai să ne faci bucurii oricînd, chiar cînd ne-au prădat... Chiar cînd te-au obijduit...” Și-mi turuia gura, îmi ieșeau cuvintele plăcute, se înșirau în fraze încîntătoare... Chipul mamei căpăta culoare, ochii străluceau; mă mîncea din priviri, cum se spune, credea în spusele mele. Așa am ținut-o cîteva zile în evocarea vieții noastre pe care eu am să povestesc într-o carte – „Cartea despre mama mea”... Avea să fie ceva în felul „Amintirilor” lui Creangă, dar cu întîmplările noastre, cu zugrăvirea

satului nostru, oamenilor de la noi... Iar mama va apare dreaptă, bună, înțelegătoare... O mamă cum ar trebui să fie toate mamele de pe pământ...

Duminică după bobotează a venit fratele meu cel mic, Volodia. Apăruse și unchiul Grișa. Mama a poftit bere, el a adus. Au băut, au glumit. Găsisem un medicament calmant, durerile deveniseră suportabile, părea că totul va mai dura, medicul spusese șapte luni, nu se scurseră decît două. Poate că se va petrece o minune, doctorul să se fi înșelat, să fi fost o banală boală de vîrstă, urmam și eu cursurile de infirmiere, știam că uneori poate apărea ceva grav, dar să fie o falsă alarmă. Fratele plecase mai liniștit, nu ne-am pus problema căutării lui Timofei, știam că face serviciul militar într-un oraș numit Roman, dar niciun fel de altă precizare, n-ar fi fost rău să-l chemăm acasă pentru o zi-două, dar cum? Poate va scrie, se mutase acolo de curînd, nu se poate să nu ne trimită adresa... Un calm binefăcător se lăsase peste casa noastră... Deși era ianuarie, pămîntul era desghețat, noroiul pe strada noastră trecea de glezne, în antrețel mereu se depunea un strat negru, spălam în așteptarea înghețului... Dar joi mama s-a întors cu fața la perete și n-a mai scos niciun cuvînt. Au venit fetele care locuiseră pe vremuri la noi, acum femei la rosturile lor, o chemau pe nume, cereau să le spună ceva... Nu le dădea nicio atenție. Abia cînd a venit sora ei mai mare, mama Zinei, a rugat-o să aibă grijă de noi, fetele ei... Apoi a răspuns și la chemarea cumătrei Natalia... I-a cerut să nu plece în seara aceea acasă...

Duminică, 12 ianuarie mi-a făcut un semn să mă apropiu, a vrut să-mi spună ceva, mi-a arătat-o pe Lidia, apoi a închis ochii... Și lumina mi-a dispărut și mie din față. Tușa Natalia ne-a silit să ieșim din casă... După zile atît de calde se stîrnise un viscol, se înzăpeziseră drumurile, călare n-a putut răzbi soțul Mariței la țară să-i anunțe pe frați. Mama își spusese pe vremuri dorința să fie îngropată lîngă cei trei copii. Fusesse imposibil de a-i îndeplini dorința. Au îngropat-o lîngă părinții ei. N-am petrecut-o decît noi fetele și întîmplător sosise și Vania. Pe Volodia l-au anunțat tîrziu, a venit într-o fugă, dar cînd era la canton, clopotele trăgeau, bănuise că nu o va mai prinde afară. Bietul de el repeta ca un automat: „Băteau clopotele și-am știut...” Niciun cuvînt nu-l scotea din deznădejdea că n-a mai văzut-o...

După îngropăciune, seara ne-am adunat în casa aceea cu chirie, noi cei patru frați și nepoțica. Tăceam, ne priveam cu tristețe: acum rămăsesem de capul nostru. Ion și Vladimir se vor întoarce la tata. Eu voi pleca la școală... Cea mai amărită rămînea soră-mea, avea copil, nu se putea aciui oriunde... Banii lăsați de mama Salomei i-am cheltuit cu înmormîntarea. Nu aveam nici cu ce plăti autobuzul la Hotin. Am amanetat la o vecină crucea de argint cu un lanț gros, amintire de la mama, pentru o sută de lei... Atunci mi se părea firesc să nu ne întrebe nimeni ce avem de gînd să facem, să ne vedem noi de nevoile noastre... Mai tîrziu totuși mi-am pus întrebarea: „Oare atîția unchi și mătușe cu stare materială bună, n-ar fi putut să ne întindă cît de cît o mînă de ajutor?...” Iar unchiul cu o moșie întinsă, cu negustoria lui pe picior mare... Nu le-am purtat pică, dar nici dragoste: îmi aminteam cu duioșie de mînuțele Lidiei, avea șase ani, se uită cu seriozitate în ochii mei zicînd: „Eu știu de ce plîngi – fiindcă n-ai

mamă! Eu nu plîng, eu am mamă...” Nu o văzuse pe bunică-sa în sicriu, au luat-o vecinii... Cred că mult mai tîrziu a înțeles că și ea avea pricini de plîns: bunică-sa ne-a ținut pe toți, apărîndu-ne ca o cloșcă puii săi în fața tuturor amenințărilor. Acum nu numai uliu, dar și-o nemernică de mîță care se înădise la carne de pui ne putea sîrteca...

S-A DUS ȘI FAIMOASA MEA ZESTRE

Să nu vă îndoiiți de adevărul celor arătate mai jos. Se pare că nu mă întrecea în boacăne nici bunul meu prieten Gavril Mardare. De la el unii hrăpăreți luau pămîntul pentru o bucată de tinichea. Numai că nu-l puteau lua de tot. Gavril nu avea voie să vîndă, fusese pus sub „interdicție” de-a înstrăina bunurile sale... Eu nu aveam astfel de situație. Și aveam în sat douăzeci prăjini de pămînt. Se pare că se socotea destul ca să ajute la măritișul unei fete. Mama hotărîse că locul de pe toloacă era al meu, așa rămăsese. Deocamdată nu mă gîndisem ce voi face cu pămîntul, poate că sora se va întoarce în sat, în vacanță și eu acolo urmam să vin, încă nu pierdusem speranța cu vreun post în sat... Abia venisem de la înmormîntarea mamei, eram încă sub apăsarea durerii, oricine își poate da seama cît de puternică era disperarea, nopțile o visam pe mama că este vie, dar urmează să moară și-mi arăta cum să-i cerem săparea gropii, nu simplă să cadă țărîna pe capacul sicriului, ci să i se facă un fel de cuptor unde să-l vîre ca pe o poliță... Îi promiteam, mă mîngîiam că uite, pot să-i îndeplinesc dorința, o rugam să mai rămînă cu mine... Cînd mă trezeam îmi înfingeam unghiile în brațul celeilalte mîini, rupeam ca dintr-un lemn, nu simțeam durerea, apăreau doar pete roșii-vineții, amîndouă brațele îmi erau pătate ca zgîriate de o pisică sălbăticită... În zilele acelea se internase în spitalul județean Vera lui Crucudel, sora Domnicăi Buzilă, amîndouă cele mai bune prietene ale mamei. Mi-a trimis vorbă să vin la ea. Auzise de moartea mamei, voise să afle amănunte, se pare. Sau numai că avea patru sute lei la dînsa și se temea noaptea să nu i le fure cineva, mă ruga să le păstrez eu... Nici nu mi-a trecut prin minte să o refuz. Chiar în prima noapte banii mi s-au furat... Nu se pierduse pînă atunci nicio ață fetelor din internat. Nu se vorbise de furturi... Și tocmai atunci se făcuse începutul... Iar eu, în loc să-i spun directoarei, să se facă o percheziție în bagajele fetelor sau să-i spun tușei Vera ce mi s-a întîmplat, eu, hotărîtă, m-am dus la ea și i-am dat o adeverință scrisă de mîna că îi vînd pămîntul pentru cei patru sute lei... Femeia, dintre cei cîțiva chiaburi ai satului – cuvîntul „chiabur” l-am auzit mai tîrziu, la noi se spunea bogați sau avuți – Vera Crucudel era dintre oamenii avuți ai satului, totuși a profitat de năuceala mea și s-a făcut stăpînă pe pămînt... Nici mie nu-mi vine să cred, dar așa mi-am mătrășit zestrea pe care mama o păstrase cu atîta dîrzenie... Nimeni dintre ai mei nu mă întrebaseră de ce am înstrăinat pămîntul, ce socoteală făcuse fosta prietenă a mamei... Au aflat abia peste decenii și s-au crucit de fapta mea...

Ceva mai spre primăvară, dar încă pămîntul era acoperit cu zăpadă, apăruse în cancelaria școlii Leonte. Venise să mă poftască la o plimbare în oraș. Aflase și el de pierderea mamei și ținuse să vină să stea de vorbă cu mine. Mărturisesc că

fusese singura ființă omenească în zilele acelea grele, care mă întrebase ce am de gând să fac, dacă am perspective de slujbă, ce se poate realiza... Traversasem parcul din fața școlii, ieșind în centru, unde chiar la începutul străzii pavate se afla un chioșc de ziare. S-a uitat de la distanță să descopere publicația care îl interesa, ne depărtasem mult spre vitrinele prăvăliilor, mai făcusem câteva popasuri lângă librărie, lângă farmacie și încredințându-se că nimeni nu are grija noastră, mi-a întins o bancnotă de nu știu câți lei, rugându-mă să-i cumpăr o publicație, să o cer numai dacă vânzătorul este singur, s-o împăturesc și s-o ascund în buzunarul paltonului... Și mă va aștepta pe prima alee din parc... Mi se păreau ciudate atâtea precauții pentru cumpărarea unei publicații care stătea expusă pe taraba chioșcului... N-am mai pus întrebări, chiar mi-a plăcut misterul care mă învăluia... Cumpărasem ziarul, intrasem în parc... Cu mâinele înfrigurate desfăcu hârtiile, se uită pe titluri, cu atenție, mai rotea privirea și prin parc... Nu eram decât noi doi, aleile înzăpezite nu atrăgeau pe nimeni... La urmă îl împachetă la loc, îl mai pături, îl făcu un sul strâns și-l îngropă într-un troian, netezind omătul ca și când n-ar fi fost atins... Așteptam cuminte, urmărindu-i mișcările... Ne-am dus apoi pe niște străzi puștii, întortocheate, intram pe o uliță, coteam în alta... Crezuse că va găsi vreo referire la procesul studenților de la Iași... Acum primise domiciliul forțat, nu avea voie să părăsească satul... A fugit, călare, a lăsat calul la un han, trebuia să mă vadă, aflase cu întârziere de moartea mamei, era pe atunci arestat... Se simțea vinovat față de mine, acum se pare că va fi greu să îndrepte ceva... Totuși să nu mă simt singură, sîntem mulți... Chiar dacă el va trebui să stea închis, alții vor lupta... Victoria vă veni sigur... Atunci vom fi alături, dacă va scăpa... Dacă nu, să continui eu... Am înțeles eu oare cât de dragă îi sunt? Dar el nu avea dreptul să se poarte altfel... S-ar putea să nu mai avem prilejul să mai vorbim – așa s-a și întâmplat – să nu uiți câte am vorbit noi doi... Nici pe Andrei, nici pe Ion să nu-i uiți... Noi am închinat viața fericirii celor mulți și oprimați...

Poate nu acestea au fost cuvintele lui, dar sensul știu că nu l-am uitat... N-am uitat nici egoismul meu, teama mea mic-burgheză... De ce se amestecase în treburi periculoase? Îmi vorbește acum astfel când nu mai e nimic de îndreptat. Mama s-a dus nu din vina ei, ea m-a lăsat în voia sorții fiindcă nu putea salva nimic... El însă singur își făcuse răul cu mîna lui... Acum îmi spune că i-am fost dragă. Acum când îl așteaptă temnița... Putea să termine facultatea. Să ajungă inginer chimist... Hai să nu fiu și eu ca juristul care-l dojenea, dar puțină dreptate tot avea și zurbagiul acela... Nu i-am spus nicio vorbă de încurajare, nu i-am arătat că-l prețuiesc pentru dăruirea lui... Părea că are o vină față de mine, dar prea limpede nu-mi era unde greșise: că nu mi-a lămurit asupra rostului luptei lui, cum crede el, sau că s-a vîrît în treburi străine de interesul lui...

La despărțire m-a sărutat cu patimă. Așteptatul sărut a venit la vreme nepotrivită așa cum din nefericire toate veneau apoi în viața mea: un pic mai târziu decât momentul potrivit... Așa cum vine uneori ploaia când holdele nu-și mai pot reveni din veștejire... Clipa aceea a despărțirii noastre în parcul pustiu,

cu arborii goi, cu ciorile croncănind, mi-a revenit în memorie ori de câte ori venea vorba de Leonte Grițunic...

Aflase de moartea mamei și fosta mea profesoară de limbă română din primii patru ani de școală. Mi-a scris să vin la Fălticeni, unde acum locuia, îmi găsisese un loc de muncă la spitalul din localitate. N-aș fi crezut că doamna directoare se va opune plecării mele, credeam că dimpotrivă, mă va ajuta. Nu aveam bani de drum. Mi-a împrumutat maistra de țesut, tot ea a intervenit la directoare să mă lase să plec... Izbindu-se de încăpăținarea mea m-a învoit. N-am cumpărat bilet de autobuz, am plecat pe jos cei patruzeci de kilometri să am apoi cu ce plăti trenul, știam că la Noua-Suliță nu mă așteptau banii în pușculiță. Lăsasem lădița cu lucrurile mele în seama Larisei, cîndva sora va veni să o ia. Alesesem doar cîteva pagini mai însemnate, foaia unde îmi scrisese Leonte că am suflet de poetă, scrisoarea de la Sergiu în care se oferea să-mi fie de ajutor la procurarea cărților și cîteva caiete, cel cu florile presate și însemnările mai recente... Ca o vrednică urmașă a lui Don Quijote m-am dus la cetate, am luat o pietricică, o frunză din parc unde mă despărțisem de Leonte... Și după bariera orașului mi-am scos pantofii și-am pornit cu pas iute, mă aștepta un rost în viață... Biata mamă de-ar fi putut afla!...

Sora și fratele Volodia locuiau la unchiul Grișa. Mă întâmpinaseră cu emoție: uite că va avea serviciu, una dintre noi se va aranja, apoi ca în familia mamei cu cinci fete, voi trage pe ceilalți la rosturi, așa e firesc, așa i-ar fi plăcut și mamei... În sat n-am putut să plec, trebuia să ajung la Fălticeni la 1 aprilie – nu era o păcăleală, atunci începea anul financiar, mă puteau pune în statul de plată, reprezentarea la timp putea fi nefastă pentru viitorul meu... La gară au venit sora și fratele. Acum mi-au dat o valiză din nuiiele de răchită, lozie i se spunea la noi, aveam în ea doar un prosop de la sora și hârtiile mele, restul toată averea pe trupul meu... Am contemplat cu tulburare coasta pădurii, plopul lui Ananie și mai ales Nucul-de-pe-Deal... Atîta se vedea... Le-am făcut un semn cu mîna, discret să nu par sentimentală, deși puțin mai devreme rupsesem o plîntuță abia răsărită, de pe mormîntul mamei și-am așezat-o între foile caietului rezervat anume pentru „amintiri”... Era un tren de persoane cu care călătorisem în primul meu drum la Cernăuți. Vagoanele colbăite, geamurile afumate, dar nu avea nicio importanță... Plecam spre un rost precis și sora, și fratele arătau foarte fericiți... Nu știam că pe Volodia îl vedeam pentru ultima dată, nici nu știu dacă ne-am îmbrățișat, ne purtam reținut, țărânește... Abia după ce trenul ieși din gară și ai mei nu se mai vedeau, lacrimile porniră să facă dîre pe sticla cenușie a vagonului și făceau o mică bălțuță în pervazul și mai afumat...

ÎN LUME

Cît **dîra** unei stele căzătoare, repede stinse, rămăsese din munca Luciei Evolceanu. Eu am fost puțin mai norocoasă, trăisem și cîteva clipe de strălucire, perioadă scurtă a unei comete... Urme n-am lăsat niciuna, **măcar atît cît mult amintitul scriitor francez Arber (1566-1606), care nu știa nici să scrie, nici să citească, Arrver** cu unicul său sonet rămas în istoria literaturii franceze, sau ca

țăranul Toader I. Ștefan, autodidactul, care singur a învățat scrierea, cu cerneală de boz, și-a lăsat faimosul „Memoriul meu”, de-am lăcrimat pe paginile lui, poate și de emoția descoperii atât de grăitoarei asemănări între pasiunea noastră pentru cărți... Conștientă de zădarnicia trudei de-o viață, încercasem de zeci de ori să pun în practică sfatul multor înțelepți: „Dacă poți să renunți la munca de creație, atunci fă-o cât mai repede, te vei scuti de chinuri și umilinți...” Aș fi dorit să urmez acest sfat. Au fost perioade, uneori destul de lungi când l-am și pus în aplicare... Dar amintirile evocate în paginile de pînă aici, mă frigeau ca rugurile perfid aprinse: lași uitați pe cei doi Necunoscuți care ți-au luminat copilăria?!. O lași pe mama pradă neantului, când i-am îndrugat atîtea în preajma morții ei premature... Dar pe Leonte nu-l amintești măcar pentru că a fost singurul care a venit să-ți spună cuvinte de încurajare după pierderea mamei?!. Tu nu scriai pentru tine, tu aveai de plătit niște datorii sfînte, nu ai dreptul să te lași pradă disperării... Și iar luam creionul în mînă... Mă gîndesc că poate și Lucia avea astfel de datorii față de copilărie, față de mama-sa...

Nu știu ce-ar fi trebuit să mi se mai întîmple să mă trezească din romantismul care fusese sau devenise firea mea... Mă comportam ca și când cineva însemna toate gesturile mele, toate faptele mele, iar mai tîrziu aveau să devină carte... Și viața avea grijă să-mi îngrămădească întîmplări deosebite, să-mi hrănească romantismul... Pe mine cea de astăzi mă uimește figura tinerei fete, care pornise în lume cu atîta încredere în sine, în ciuda necazurilor cunoscute pînă atunci... Se pare că în afară de speranța de-a avea o slujbă la stat, se întrezărea și alta, mai dificilă dar superioară realizării materiale: scrisul... Doar acolo aveam să fiu aproape de fosta mea profesoară de limba română. De ce m-ar fi chemat, dacă nu să mă îndrume în scris, cunoștea pasiunea mea încă din școală... Nici măcar nu se arăta ca o nădejde absurdă: doar profesoara de română mă chema...

Am hotărît să o urmăresc pe fata de atunci cu aceeași obiectivitate, cu care am povestit întîmplările copilei de pînă la urcarea în trenul care o ducea către locuri necunoscute... Acum sînt parcă mai curioasă să descopăr momentul cînd s-a ivit complexul inferiorității, apoi cel al culturii ce l-a dezlănțuit... Pînă la aceste „Mărturisiri”, fusesem convinsă că neajutorarea de mai tîrziu își avea rădăcinile în necazurile din copilărie, în umilințele din adolescență... Acum îmi era clar că nu copilăria generase îndoielile de sine... Plecam de pe meleagurile natale un ins plin de siguranță în puterile sale, sigur că va cuceri viața, hotărît să o cucerească... Nu mă vedeam nici fricoasă, nici proastă... Uneori naivă, din prea mare încredere în oameni, din romantism, dar aceasta nu socoteam ca pe o lipsă ci dimpotrivă o trăsătură a firii mele deosebite, generoase... Mă vedeam în culori calde, plăcute, fără stridente, tabloul unui meșter iscusit... Nu duceam cu mine în lume tarele sărăciei și nici firicel de nemulțumire față de tot ce lăsasem în urmă... Eram convinsă că mă voi întoarce – voi fi atunci un ziarist neînfricat, satul se va minuna de puterea mea de-a îndrepta relele, ca atunci cînd bătusese la întrecerea de aruncat snopi la gura batozei pe-un tînăr bărbat – sau nici nu se vor uimi oamenii, se așteptau de la mine la lucruri extraordinare... Va fi ziua

aceea sigur, indiferent peste câți ani, mai curînd totuși decît douăzeci de ani pe care Leonte le crede necesare pînă la visul lui de răsturnarea vechii orînduiri... Aveam douăzeci de ani... În cinci ani voi reuși? Desigur. Se pot face atîtea în acești ani... Mă voi întoarce ca Fata Moșului... Fiindcă nici eu n-am să-mi cruț mînuțele, voi munci... Sigur voi fi salvatorul satului nostru... Se va minuna și Leonte că dreptatea era cu mine...

La Cernăuți legătura cu acceleratul de la București aveam abia seara. M-am priceput să las valiza de răchită la biroul de bagaje și-am plecat să-mi iau rămas bun de la statuia lui Eminescu. Se putea altfel?! Apoi m-am dus să o caut pe Vera Vitiuc, singura colegă de școală care reușise să continue studiile – urma gradul doi, care îi dădea apoi dreptul să fie maistră de lucru la o școală secundară. Tatăl ei era muncitor, picher la C.F.R., dar aveau ceva avere în satul Criva de unde se trăgea mama și țineau să o vadă cu un rost mai solid. Vera locuia la gazdă, avea o cameră a ei, frumos mobilată, părea că seamăna viața ei cu a studenților și tare mi-aș fi dorit și mie posibilitatea de-a studia în astfel de condiții, dar repede mi-am reprimat unda de invidie, fiecare cu norocul lui, eu îl am pe-al meu și nu l-aș schimba cu nimic în lume – pe cel de-a deveni ziarist – nu mai visam decît să povestesc, atîta, să spun lumii ceea ce socoteam eu că trebuie să știe... Pe rînd renunțasem la poezie, apoi la teatru, la romane și m-am oprit, cu toată seriozitatea, la a povesti... Deci povestirile pot apărea în ziare, voi fi ziarist... Citisem cele patru volume din publicistica lui Eminescu, îngrijite de I. Scurtu, cred că de acolo am rămas cu dorința de-a deveni ziarist, îmi părea mai la îndemînă... Colega s-a oferit să mă petreacă la gară. În drum ne-am întîlnit cu domnul Tcaciuc-Albu, fostul nostru profesor de fizică și chimie... Nu-l văzusem de vreo patru ani, timiditatea elevei dispăruse, îi destăinuise că am sădit un nuc în grădina de acasă pe care l-am botezat „Renunț”. Fusese un incident între noi, clasa a patra și profesorul nostru, la 1 martie ne-a refuzat mărțișorul, eu fiind șefa clasei trebuise să i-l pun în piept... Ținea minte, fusese o mică neînțelegere, în general ținea la clasa noastră, iar despre mine spunea că voi ajunge ministru, că am vorba fascinantă, voi ameți alegătorii... Nu vreau să fiu ministru, dom'profesor, ziarist țin să ajung... El publicase o carte despre o excursie în Italia, făcea comparație între civilizația din apus și noi. Pentru această carte țineam foarte mult la el și-mi părea bine că l-am întîlnit într-o zi de răscruce în viața mea. Cei doi au stat cu mine pînă ce trenul s-a pus în mișcare, apoi mi-au făcut semne de rămas bun pînă depărtarea ne-a șters contururile... Îmi amintesc că vagoanele erau aproape goale, te puteai așeza unde-ți era voia, mi-am căutat un loc mai spre ușă să pot coborî mai repede, știam din spusele altora că în stația Dolhasca trenul are o foarte mică oprire... Coborîsem în noapte pe un peron cufundat în semiîntuneric, fără nicio suflare omenească, parcă fusesem singura cu această destinație. Bîjbîiam printre linii în căutarea legăturii de Fălticeni, un lucrător feroviar mi-a luat valiza, ajutîndu-mă să urc fără să-l fi rugat, îmi ziceam în gînd că lumea e plină de oameni cumsecade, făcînd un bilanț câți oameni buni și câți răi am cunoscut în „lunga mea viață”, cei omenoși întreceau mult numărul celor indiferenți sau răi... Constatarea era încurajatoare,

nu-mi făceam niciun fel de griji, să fiu doar atentă la coborîre, aveam să ajung la destinație în zori, să nu adorm – atîta doar mă preocupa. Cît despre bagaj, nici prin gînd nu-mi trecea că l-ar fi putut ispiți pe cineva, nu aveam acolo decît „Amintiri”, pentru altcineva hîrtoage netrebuicioase și atîta...

Dealul spre oraș l-am urcat pe jos, autobuze nu se aflau pe atunci, iar pentru trăsură nu aveam eu bani. Mergeam încet, aveam timp destul, nu puteam să bat la ușa doamnei Munteanu înainte de ora opt, iar pînă atunci aveam trei ceasuri... Adresa indicată în scrisoare am găsit-o ușor, la numărul respectiv era o școală de meserii. Soțul doamnei era director, avea locuință în incinta instituției... Peste drum era o biserică, înconjurată de brazi înalți – o numisem biserica ascunsă-ntre brazi, păsările cîntau, parcă înnebuniseră de lumina întiilor zile de aprilie... Mă plimbasem, cred, mai mult de două ore prin fața școlii, valiza o lăsasem lîngă tulpina unui brad, mi se părea de bun augur că am întîlnit la capătul drumului arborii mei îndrăgiți din copilărie...

Cînd am bătut, în sfîrșit, la ușa care-mi era mai la îndemînă, mi-a deschis un bărbat voinic, purta o bonetă albă, uniforma bucătarilor și mă întreba dacă sînt noua bucătăreasă... Ridicasem din umeri. Poate!.. Mi se scrisese de un serviciu la spital, dar putea să fi intervenit ceva, voi afla în curînd. Omul binevoitor trimise un băiat să o anunțe pe doamna. M-a poftit înăuntru, abia se trezise, se ocupa de copii, avea doi băieței destul de mici, unul încă în fașă... Părea bucuroasă că am sosit la timp, mă trimitea chiar atunci la spital, la verișoara sa, soțul acesteia era subchirurg acolo, el vorbise pentru angajarea mea... Mă încuraja doamna: Să nu mă sperii de postul ce-l voi primi, deocamdată altul nu este... Dar principalul e că voi avea un salariu, între timp mă voi pregăti pentru examene la liceu, particular, soțul ei mă va prepara la matematici... La celelalte știa că nu aveam nevoie de ajutor... Cine știe, poate voi deveni cu adevărat scriitor, știa că visau la asta... După aceste cuvinte mă mai putea speria munca? Orice mi s-ar fi cerut să fac, chiar să și trag la plug...

Bunăvoința am găsit și la verișoara doamnei, mi-a servit un ceai cu chifle proaspete, a chemat pe moașa spitalului, prezentîndu-mă ca pe o fată capabilă, plină de voință... A venit și subchirurgul, m-a dus în sala de consultații... Totul s-a petrecut repede și cu zîmbete, părea că fusesem de mult așteptată... Știu că era într-o joi, fiindcă era zi de tîrg în oraș, veniseră din toate satele pacienți, dacă tot au venit la cumpărături, au poposit și la spital... Pansamente, injecții, ieșeau și intrau, nu reușeau să-ți tragi sufletul... S-a făcut ora zece, s-au dus cu toții la vizită prin saloane. Cineva s-a întors, mi-a arătat cu un gest larg sala murdară: pînă ne întoarcem curăță aici!...

Fusesem familiarizată cu spitalul, făcusem aproape doi ani cursurile de infirmiere, cel puțin săptămînal mă dusesem la practică, asistasem la pansamente și operații... Totuși parcă nu văzusem niciodată atîtea tăvițe pline cu sînge închegat, feșe îmbibate cu cruste de bube mirosind a hoit... Foarfece, pense năclăite de puroi... Mi se făcuse rău la stomac, poate și de nesomn, simțeam că mă îneacă duhoarea emanată de obiectele folosite la pansarea bolnavilor... O clipă mi-am strîns buzele, încrîncenîndu-mă să-mi înving greața, apoi am spus

cu o autoritate de jandarm: „Doar n-ai venit să te pună la icoane! La treabă!” – am scos halatul meu alb ca omătul proaspăt nins, și-am îmbrăcat altul, pătat de nitrat de argint, iod, rugină. M-am încins la mijloc strîns să nu mă stropesc pe rochie de murdăria din găleata cu apă și m-am apucat să spăl tot ce-mi apărea sub mîini... Pînă s-au întors de la vizită, sala de pansament, care ținea loc și de sală de consultații, strălucea. Directorul spitalului zîmbi satisfăcut: „N-au mai fost astfel de mîini harnice prin spitalul nostru. Subchirurgul se laudă că el mă adusese... Din ziua aceea mă trecuseră în statul de salarii, devenisem un om cu slujbă... Dar nu poate avea omul toate dintr-o dată: aveam asigurată hrana și adăpostul, dar aveam să dorm într-o rezervă, singura din spital, cu două paturi, unul rămînea pentru bolnavii mai selecți, pe care nu-i putea interna în salonul cu zece paturi, iar celălalt, despărțit printr-un paravan, anume confecționat avea să fie locuința mea. Cînd va fi internat vreun bărbat, atunci voi dormi în pat cu Saveta, îngrijitoarea de la saloanele de femei – tot după paravan, dar cu alte nouă paciente în aceeași încăpere... Nu m-aș fi amărît, puteam dormi și în salon cu bolnavele, ani de zile am stat cu alte persoane în cameră, dar cum am să pot învăța? După paravan era întuneric, din tavan lumina nu prea reușea să alunge întunericul... Dar am constatat că nici ore libere n-am să pot avea: serviciul începea la cinci dimineața și se termina la douăsprezece noaptea... Aveam să răspund de curățenia sălii de consultații, sălii de așteptare și a rezervei care ținea loc și de instrumentar. Bolnavii puteau veni la orice oră... Și chiar după miezul nopții. Era un spital județean, aici veneau accidentații, nașterile, dementii, venericii și toate celelalte boli contagioase... Saveta își avea galoane. Un băiat răspundea de salonul bărbaților, încă o infermieră de contagioși. Iar eu, fiindcă eram „fata deșteaptă”, făceam și treburile surorii, și pe cele ale moașei... Nu-mi era greu. Dar firesc, se năștea mereu întrebarea: deci asta-i tot? Așa voi lucra pînă la moarte? Nicio carte de citit? Niciun rînd de scris? Nicio perspectivă de viitor?... Nici să mă duc pînă la doamna Munteanu nu aveam timp... Și nici nu îndrăzneam să-i spun că nu aveam timp. Aflasem că taxa la examenele fără frecvență costa trei mii lei. Eu într-un an nu aveam atîția bani, salariul era sub cinci sute lei. Deci să nu fi cheltuit nici un leu, tot nu puteam plăti... Dar mi-ar fi trebuit manuale, caiete... Nu vorbesc de îmbrăcăminte care se rupea... Nu încerc să mă justific față de nimeni și nici nu vreau să zugrăvesc vremurile acelea în culori mai sumbre decît au fost, țin numai să arăt cît de mult aș fi dorit să urmez liceul, eram convinsă că mi-e necesar pentru ceea ce aveam în vedere să realizez. Dar deocamdată nu se lumina viitorul acela iar doamna nu-mi mai amintea de școală, cred că aflate că practic nu am cum să mă descurc... Atît de obosită eram de alergătura de peste zi, încît nici nu mai aveam putere să mă dezbrac. Mă culcam peste pătura, care acoperea patul și în zori mă trezeau păsările adunate cu sutele în pomii de peste drum din curtea poștei. Spitalul „Stamate” se afla într-o fostă mînăstire, acum așezată pe-un colț unde se întretaia strada Rădășeni, numită de localnici, dar oficial i se spunea „Ion Creangă” și Strada Mare, care ducea pînă la catedrală a cărei ceas îl vedeam din geamul începerii unde aveam patul. Peste drum era și grădina publică, mică de tot, dar ticsită de

tineret seara... Priveam la lumea care se perinda prin fața ferestrelor noastre, cred că toată suflarea orașului. Nu cunoșteam pe nimeni și nici nu aveam răgaz să privesc pe cei care alergau după treburi sau se plimbau agale... Primele zile mi se parură atât de istovitoare, încât mă întrebam cât voi rezista...

VALERIA

Pe la mijlocul lunii aprilie, într-o noapte abia apucasem să ațipesc și mă treziseră bătăile în ușa: „Repede! Ne-au adus o tîrîtură. Pune apă la fiert!..” Am aprins primusul și mi-am îmbrăcat halatul alb. Prin nu știu ce stranie asociație mi-am amintit de povestea cu surcelele din cuptorul mătușii Catea, atunci umblasem atât de somnoroasă... Să nu fac și acum cine știe ce poveste, mi s-a spus să umblu cu grijă la primus, s-au întîmplat explozii, au desfigurat ființe umane, apoi spitalul are ce pansa... M-am trezit de-a binelea pînă ce apa a dat în clocot... Cînd totul era gata, m-am dus și eu în salon, nu exista sală de nașteri, de obicei primul pat din șirul celor cinci, era rezervat pentru cazuri neprevăzute... Moașa Nichita pufnea mînioasă, muștra la modul general pe descreieratele, care se distrează cu handralăii, apoi vin pe capul ei... Pe primul pat am zărit chipul unei copile de vreo șaptesprezece-optsprezece ani, care se îndreptase cu privirea către mine, rușinată și parcă rugătoare: nu mă chinuiți cu vorbe grele, sînt și așa destul de crucificată... O chema Valeria. Ochii ei luceau ca două luminițe aprinse-n întuneric, de deznădejde, de teamă... Părul negru lucios, aproape albăstriu, tăiat scurt, arăta răvășit, numai o șuviță se lipise de fruntea înaltă, puțin bombată, acum numai broboane de sudoare mășcate... I-am prins căutătură rugătoare: „Asta-i tîrîtura pe care o beștelește cu atîta năduf moașa?.. Avea chipul de fetiță speriată că a pierdut jucăria pentru care mama o va muștra. De sub cearșaful cu care era învelită se bomba sarcina... Moașa continua să tune și să fulgere, mînioasă pe cea care i-a tulburat somnul cel mai dulce de după miezul nopții... Nu știam cum să fac să-i potolesc mînia, eram încă foarte nouă acolo, ne cunoșteam puțin, nu-i știam gusturile, simțeam încă că furia ei o rănește pe prea tînăra pacientă, avea și așa destule răni sufletești, nu era simplu să ajungi în starea aceea și să nu fii măritată, deșteptai uragane din toate părțile... Suportam cu greu privirea aceea deznădăjduită, îi ceream în șoaptă să rabde puțin, nu va dura mult... Durerile facerii deveneau tot mai ascuțite, fata își înfîgea degetele în brațul meu, o lăsam, deși mă durea, încercam să par că nici nu simt că îmi sfîșie carnea... Moașa s-a potolit, a început să-i dea ajutorul necesar... Curînd s-a auzit un strigăt slab, pacienta a ridicat fruntea: „Nu vreau să moară!” – scăpă strigătul, fără voie... „N-ai tu norocul asta!” – o ironiză femeia, care lega cu o ață specială cordonul ombilical... Fetița, venită, atunci pe lume, arăta bine formată, nu era primejdie de moarte... Am învățat atunci cum se îmbăiază, cum se înfașă un nou-născut, moașa făcea cu mine instructaj, la nevoie să o pot înlocui și la treburi de soiul acestora. M-am întors la atât de recenta mamă, i-am tamponat cu un rest de fașă fruntea, i-am șters dîrele de pe obraji, am mîngîiat-o, stîngaci, spunîndu-i ca și cînd în asta ar fi stat toate grijile ei: „Îți botez eu fetița. Îi spune Georgeta, peste trei zile e patronul ei...” De fapt m-

am gîndit la nepoata mea rămasă la tatăl ei, pe care nu o mai văzusem de la despărțirea celor doi soti...Pretextul fusese însă sărbătoarea în preajma căreia ne găseam. Valeria se înseninase. Probabil că oferta mea îi dovedise că nu o disprețuiesc, că nu gîndesc despre lucruri îngrozitoare pe care i le zvîrlise cu atîta revoltă moașa.

A doua zi scrise de la Iași mama Valeriei. De la ușa salonului izbucni în plîns, bocea ca la mort. Bolnavele toate se ridicaseră în șezut, priveau scena întîlnirii celor două... „Nu plînge mamă. Domnișoara îmi botează copilul...” Amărîta, mamă zîmbise: ce copilă rămăsese fiică-sa în ciuda nenorocitei ușurințe de care s-a făcut vinovată...Valeria fusese elevă în clasa a patra la o școală secundară. S-a îndrăgostit de Trăian, un elev la școala comercială din Iași...Cînd s-au pomenit că e pe drum un copil, au fost gata să se omoare amîndoi... Apoi aflase mama ei, aranjase instalarea fetei la Fălticeni, sub motiv că e bolnavă. Era internată la un sanatoriu pe timp mai lung, să nu prindă de veste tata.Toate astea le-am aflat în săptămîna cît Valeria a stat internată la noi. Între timp i-am botezat copilul din primii bani primiți, nici nu-i promisem încă, mi-a împrumutat moașa pentru botez... Subchirurgul mă ironiza, susținea că botezasem și am să am noroc la măritiș, așa se spunea în popor că creștinarea unui copil din flori aduce noroc... Nici nu știusem despre această credință, nici nu făcusem socoteli pe seama botezului, știu însă că nu am putut trimite datoria maistrei, care mă împrumutase la plecare, iar Larisa mi-a scris că am făcut o măgărie, mi s-a făcut un bine, iar eu am răsplătit prin uitare... Avea dreptate Larisa, făcusem un gest de neiertat, dar viața mă împinsese. Promisesem într-o clipă de sentimentalism, trebuia să mă țin de cuvînt. Ce-ar fi gîndit fata dacă îi spuneam că nu pot să-i botez copilul, i s-ar fi părut că m-au convins alții să nu mă compromit... Voiam să fiu un individ serios, în care se putea avea încredere, unii mă și socoteau astfel, dar mă poticneam cînd nici nu-ți venea să crezi... Hotărît lucru, mă dovedeam o năucă cu firea atît de sentimentală, nu puteam ajunge prea departe, iar oamenii din jurul meu nu mă mai socoteau un om de nădejde.

RENAȘTEREA SPERANȚEI

Se împlinea aproape o lună de cînd venisem la Fălticeni și nu avusesem puțin timp liber să trag o fugă pînă la Casa scriitorului Mihail Sadoveanu, era chiar la capătul străzii Ion Creargă – vestita stradă Rădășeni. În primele zile doamna Munteanu îmi dăduse „Baltagul” și „Dumbrava minunată” – aceasta se afla chiar prin preajma acestui oraș, mi-a spus atunci: „Ai auzit, i se ard cărțile în piețele publice, se fac ruguri din cărțile noastre de căpătîi, dar tu să nu renunți la ele, este cel mai mare scriitor al nostru în viață...” Cred că citisem din opera lui Sadoveanu zeci de volume, îl iubeam mult, era printre scriitorii mei preferați, de m-ar fi silit cineva să numesc în afară de Eminescu și Creangă un scriitor admirat de mine, n-aș fi putut trece peste Sadoveanu... Nu înțelegeam de ce se fac ruguri din volumele lui, dar din cauza asta îl căutam cu mai multă pasiune... Acum aceste două volume noi, citite destul de pe apucate, cîte trei-patru pagini, totuși citite aici în spital, mă împingeau să alerg pînă la capătul străzii și aș fi

făcut-o, dar noi nu aveam voie să ieșim pe poartă, trebuia să cerem un bilet de voie la foarte tânărul intendent. Se instituisese regim de cazarmă, nici cînd locuiam la internat nu aveam nevoie să cer învoire în orele libere... Îmi trebuia să inventez un motiv serios să pot ieși din curtea spitalului, știam că spunîndu-i adevărul avea să rîdă de mine...Amînam mereu...

Și iată că în sîmbăta Paștelui moașa Nichita îmi spusese că aseară să mă îmbrac frumos, mă va duce la o casă din lumea bună a orașului să veghez noaptea o bolnavă în zilele în care va lipsi ea din spital, pleca pentru sărbători la părinții săi cu fetița, elevă în clasele primare... Mi-am curățat cu peria udă muiată într-o soluție slabă de amoniac rochia neagră, fosta uniformă, o purtam acum ca rochie de doliu, deși mama ne ceruse să nu umblăm în negru nicio zi după înmormîntarea ei... Am fi putut oare să ținem seama de această dorință?.. Mi-am lustruit pantofii, aveau găuri în tălpi, mi-ar fi trebuit o pereche nouă, mama îmi cumpăra totdeauna de Paște, aș fi putut cumpăra și eu cu banii cîștigați de mine, dacă aș fost mai puțin sentimentală.

Strada pe care mergeam semăna cu ulița Primăriei din Nouă-Siliță. Casele cu cerdacuri sau marchize, grădinițe cu flori în față, ghiveci cu mușcate la geamuri și livezi cu pomi fructiferi în spatele casei. Instituțiile nu arătau nici ele cu mult mai răsărite, păreau locuințe particulare prin florile și livezile care le înconjurau. Singura deosebire de orășele în care locuisem înainte era că aici prăvăliile de tot felul nu se aflau pe Strada Mare, ca pe la noi, ci îngrămădite în niște ulicioare întortochiate, un centru comercial foarte vechi și rămas cu o înfățișare de tîrg sărăcăcios... Privirile mele cercetau lacome straturile de flori, au răsărit narcisele, zambilele, toporașii. Liliacul răspîndea un parfum înviorător, îmi deștepta cu virulență dorul de vacanțele de primăvară, cam în acest timp mă aflam acasă, pliveam sau prășeam straturile cu florile timpurii, pregăteam brazdele pentru cele care abia urmau să fie semănate... Dorul de casă, de mama... De toți consătenii mei... Abia împlineam o luna de la plecare și mi se părea că sînt printre străini de ani de zile... Pășeam alături de moașa Nichita, ascultam relatările ei despre nu știu ce treburi ale spitalului, dar gîndurile furate de parfumul primăverii erau duse departe, departe... Păream morocănoasă, cred că proastă, nu reușeam să leg trei cuvinte între ele, un da sau nu îmi erau răspunsurile... Știam destule despre oraș din lecturi, dar îl vedeam cu ochii mei întîia dată și știam că primele impresii rămîn neșterse... Vișinii din grădina noastră probabil erau ca prinși de-o ninsoare ciudată peste care se lăsau într-un zumzet vesel albinele... După o bună bucată de mers am cotit într-o curte întinsă, străjuită de cîțiva brazi vînjoși, în dosul lor se zărea o clădire mai arătoasă decît cele întîlnite pînă acolo, părea o curte boierească, asemănătoare cu cea a moșierului la care intrase argată Zamfira, una dintre fetele tușei Natalia. Mi se spusese că mergem la o familie din lumea bună, dar se și vedea din înfățișarea măreață a clădirii.

La ușă ne-a primit cineva cu o sobrietate firească scopului pentru care veneam acolo, ne-a condus într-o încăpere elegant mobilată: pe un pat larg, masiv, zăcea o femeie cu părul alb și fața gălbuie, acoperită cu un cearșaf de o

albeață sclipitoare. Mi s-a indicat un fotoliu anume așezat acolo să pot cuprinde cu privirea patul de la un capăt la altul, să văd orice mișcare a bolnavei... După plecarea însoțitoarei mele, m-a interesat ce urmează să fac. Nimic. Doar să veghez: poate cere apă sau lunecă perna, să-i trag la nevoie pătura peste cearșaf... Într-un cuvânt, să fiu atentă la orice semn, poate dorește să cheme pe cineva din familie să bat la ușa cutare... Rămîn cu toții peste noapte acasă, au renunțat la înviere... Dîndu-mi dispozițiile necesare unei vegheri corecte, gazdele s-au retras. Peste puțin timp revenise una dintre fiicele bolnavei – am înțeles din felul de-a i se adresa. Se așezase pe un scaun, aproape de mine, vedeam că mișcă ușor buzele și-și plimbă degetele pe un șirag de mătănii. Am înțeles că se roagă. I-am respectat clipele de discretă închinăciune, ținîndu-mi răsuflarea... Cît trecuse de la veghea la căpățiul mamei? Nici jumătate de an. Ni se părea că fusese doar cu cîteva zile înainte. Nu mă rugam, dar cu greu îmi rețineam lacrimile... Înțelegeam durerea femeii de lîngă mine, desigur mama ei era de-o vîrstă cînd este în firea lucrurilor să mori, totuși pentru fiica ei durerea era cumplită, fiindcă, vorba unui personaj al lui Camus, pe atunci încă nu-l cunoșteam, dar îmi amintesc de el de cîte ori vine vorba de trecerea în neființă a unei mame: „Avem numai o mamă”. Fiica bolnavei avea un chip plăcut, nu părea veștejită de ani, deși nu mai era tînără, poate că trecuse de vîrsta mamei mele. Mi se părea ciudat că purta doliu înainte de-a se stinge mama ei, dar cine știe ce obiceiuri mai sînt în lume sau poate ea însăși a mai pierdut pe cineva, se spune că durerile nu vin niciodată singure, se urmează, trag unele pe altele ca verigile unui lăntug... Mă credea plină de înțelepciune, cunoscătoare a vicleniei vieții...

Revenind din transă femeia în negru a simțit nevoia să-și explice purtarea, împărtășindu-mi că pierduse de curînd un fiu, tînăr, abia trecuse de treizeci și cinci ani, bunica nici nu aflase de îngrozitoarea pierdere. Nepotul acesta fusese preferatul ei, de aceea i-au ascuns motivul pentru care nu vine să o vadă. Îl așteaptă și acum, se vede că nu poate muri din cauza așteptării. De curînd îi strigase pe nume, poate că-l va mai chema... Un tînăr minunat... Era și scriitor... „Scriitor?” – fără voie o tulburasem cu întrebarea: „Cum îl chema?!” „Anton Holban...” Anton Holban a murit! Autorul romanelor „Ioana” și „O moarte care nu dovedește nimic”. „Le-ai citit dumneata?” „Da. Îmi place foarte mult!” Căutam să aflu dacă mai are cărți... Deci doamna bolnavă este mama criticului literar Eugen Lovinescu?!

Femeia-n negru mă privise cu surprindere. Se vedea limpede că nu se așteptase că o îngrijitoare din spital să-i fi citit cărțile fiului său, să și cunoască amănunte biografice. Îi părea însă bine că poate vorbi despre cel dispărut nu demult, o înțelegeam și-i eram recunoscătoare că-mi vorbește despre celelalte cărți ale lui Anton Holban, despre care nu auzisem încă... Întîrziase mult ținîndu-mi de urît în veghea mea din noaptea învierii, nu mă prinsese deloc somnul, deși mă aflam după o zi de muncă... Doamna Holban plecase după ce clopotele de înviere amuțiseră. Înainte de-a părăsi încăperea mai spusese: „Curînd mama își va revedea nepotul! Ei doi vor fi fericiți, nu va suferi aici ca eu pînă-n clipa din urmă...”

Credea în cele spuse sau fusese doar un fel de-a repeta cuvintele celor bătrâni, nu știu. Dar o simțeam atât de îndurerată și singură în casa aceea mare, boierească... Rămasă singură, mă gîndeam la ciudăţenia întîmplărilor din viaţa: se potrivea ca tocmai eu să veghez ultimele nopţi ale mamei criticului Eugen Lovinescu. Îi citisem volumele, ştiam de cenaclul **Durftorul**, de începătorii care au uşa deschisă în casa criticului, la fel cu scriitorii formaţi. Îi trebuia mai mult unei năuce cum eram eu?.. Fusese un semn că eu trebuie să nu renunţ la scris... Soarta îmi poartă de grijă, înzădar o sudui cîteodată... M-a adus aici în faţa acestei femei care a legănat un copil devenit cărturar, a mîngîiat un nepot devenit mai tîrziu scriitor... Mîna acestei femei, înainte de-a muri, este în faţa mea, eu străină am ajuns aici, nu aşa de florile mărunţii, ci adusă de o forţă misterioasă, favorabilă mie... Am ascultat cu atenţie, dacă nu se aud paşi pe dincolo de uşa închisă – era o linişte totală, se auzea clar respiraţia înceată a bolnavei... M-am lăsat în genunchi lîngă patul ei şi cu evlavie i-am sărutat mîna, aveam simţămîntul că sînt datoare să fac acest lucru, pentru el mă aflu acolo... Nu mi se părea gestul meu nici ridicol, nu era în el linguşeală, nici prosternare în faţa unei stăpîne, ci un omagiu tainic adus femeii care a dat lumii un scriitor... Un fel de legămînt că şi eu voi merge pe drumul fiului ei... Eram singură în cameră, nimeni nu avea să afle despre gestul meu ca să-i dea vreo interpretare, bolnava nici nu sesiza că mîna i-a fost atinsă cu buze fierbinţi, pline de respect... Era greu să înţeleagă cineva gestul meu, nici eu nu-l puteam explica, părea un fel de oficiere ocultă, poate, dar ea îmi alungase disperarea din ultimele zile, spaima de viitorul care-mi părea la fel cu viaţa de cazarmă pe care administratorul ne silea să o trăim apăsăţi de nevoia aceluia „bilet de voie” înrobitor. Cred că aflînd de noaptea aceea Larisa ar fi fluturat, ca de atîtea ori, degetele pe lîngă timplă, cu o semnificaţie clară... Acum nici măcar asta nu avea cine să o facă: puteam să mă port cum îmi trăsnea prin cap.

În zori mă schimbasesc la veghe doamna Holban. Am ieşit în curtea cu brazi, păşeam încet, examinînd fiecare petec de loc: pe acolo s-a plimbat Lovinescu, s-a jucat Anton Holban. Urma paşilor nu se poate vedea, ploile şi zăpezile le-au spălat, dar eu le vedeam cu ochii minţii. Rupsesem un toporaş, aveam să-l pun în caietul cu „Amintiri”, nu amintiri scrise, ci florile sau frunzele presate din locurile care voiam să rămînă în minte pentru toată viaţa. Apoi mi-am continuat drumul pe Strada Mare. Pe alocuri se găseau coji de ouă vopsite, la ieşire de la înviere probabil copiii nerăbdători au ciocnit între ei ouăle căpătate de la rude, cum făceau şi noi în copilărie. Trăgeam în nări aerul devenit greu de parfumurile amestecate ale dimineţii, florile păreau acum în lumina soarelui abia ivit la orizont mai strălucitoare, culorile mai vii... În schimb, oraşul părea pustiu. Niciun suflet de om. Niciun cîine nu am zărit în tot drumul spre spital. Ispita mă împingea să cotesc pe strada Rădăşeni, poate că şi în spital dorm toţi, puteam să întîrzii puţin... Acolo nu departe începeau ogoarele, aş fi văzut grîul învîlurîndu-se, e vremea cînd pare o mare întinsă cu valurile mărunte, marea liniştită – nu văzusem marea decît în filme – dar mi-o puteam imagina. Acum la răsăritul soarelui, ciocîrliile înnebunesc de plăcere, se ridică sus în slăvi şi cad glonţ în

verdele îmbietor... Ispita. Mare era ispita, totuși am învins-o. Moașa lipsea, trebuia fiartă apa pentru tratamentele ginecologice, aveam de călcat feșele spălate din ajun... În spitale sărbătorile nu se țin, boala nu așteaptă ziua de lucru, mi-am spus atâteaștitoare și am reușit să-mi impun voința, mai ales acum cînd aveam să mă apuc de scris... Zilele se măresc, pot să stau un ceas-două în chioșcul din grădina, avea spitalul un loc întins cît vreo două hectare, cam cît era grădina tatii, numai că avea pomi, nu numai teren arabil... Chioșcul putea fi un refugiu bun pentru mine... Aveam și toporașul...

Ceea ce am găsit în sala de consultații m-a speriat: pînă și ușa la rezerva unde aveam patul, fusese forțată, avuseseră nevoie de instrumente. Pe la miezul nopții fusese adus un caz, a trebuit operat de urgență... Abia am reușit să fac ordine și a venit preotul cu „Hristos a înviat” – aflasem că rămăsese acest obicei vechi de la înființarea spitalului... Apoi s-a așezat o masă comună pentru personalul de serviciu, așa i-am cunoscut și pe cei doi argați din curte, și pe spălătorese, și bucătărese, le cunoșteam – administratorul era beat, ne-a ținut o cuvîntare cerîndu-ne supușenie și hărnicie, el ne e tată și mamă, dar să nu ne îndemne dracul să ieșim fără bilet de voie, că ne dă afară în clipa aceea... Toată povestea se terminase pe la prînz, mă gîndeam că ar fi trebuit să dorm, seara urma să mă duc la casa cu brazi, n-aș fi vrut să mă duc amețită ca o curcă beată, dar nici n-aș fi rezistat și a doua noapte de nesomn după o zi atît de zbuciumată. Am rugat-o pe Saveta să mă trezească și m-am retras după ocrotitorul paravan. Am descuiat capacul valizei, am scos hîrțiile, somnul fugise, puteam să scriu, dar ce fac apoi noaptea... După ce termin cu nopțile de gardă... La Duminica Tomii urma să se întoarcă moașa Nichita... Bolnava n-a dus-o decît pînă joi. Miercuri seara mi s-a spus că va veghea familia, sînt ultimele clipe... Așa a și fost...

Primul bilet de voie pe care l-am cerut a fost cel pentru a participa la înmormîntarea mamei criticului Lovinescu. Administratorul mă cercetase cu suspiciune. Credea că e un pretext, ce credeam eu era că dacă am veghiat bolnava sînt și datoare să o petrec la cimitir. I-am spus că țin foarte mult să mă duc numai pînă la biserică. N-am să merg și la cimitir... Pentru mine avea o mare importanță... M-a socotit și el „tra-la-la” și mi-a dat biletul... L-am văzut pe Lovinescu chiar mai aproape decît atunci în trecut pe Liviu Rebreanu. Eram chiar lîngă el, puteam să-l condolez... N-am îndrăznit să o fac. El nici nu m-a observat, era și firesc, eu însă l-am privit mereu, voiam să rețin ceva deosebit, cîndva aveam să-i amintesc: știți, eu sînt fata care a veghiat ultimele nopți ale mamei Dumneavoastră... Cine n-ar vrea să audă amintindu-se de ultimele ceasuri ale ființei scumpe inimii... Cîndva desigur... Acum însă am stat un timp și m-am strecurat din mulțime, trebuia să prezint biletul la sosire...

GRIJA PENTRU A NU RISIPI SECUNDELE

Perspectiva de-a avea sprijinul unui critic literar de prima mărime – așa socoteam eu – m-a făcut să încep o luptă îndîrjită cu economisirea timpului. Îmi

făceam treburile revenite mie prin dispozițiile conducerii spitalului cu aceeași seriozitate ca în primele zile. Sarcinile mele. De cele ale altora începeam să mă descotorosesc invocând diferite motive, bineînțeles niciodată pe cel real – scrisul. Nu mai eram deșteaptă, drăguță, minunată... Ceva din calificativele cucerite la început începuseră să cam pălească. Cred că s-a ajuns și la urechile doamnei Munteanu că protejată dinsei s-a cam lenevit... Totuși nu mă muștra nimeni fiindcă munca mea o făceam conștiincios... Cîștigam secunde, minutele, acum se vedea și după negrul paravan, aveam acolo un geam spre șicadă... Pe geamul și scrisori cu invitații de amor. Mi s-au aruncat și buchete de bujori, lacrimioare și de tot soiul de flori de sezon... Mă distrau poate. Nu aveam cu cine vorbi despre ele. Îmi lipsea Larisa, îmi doream o prietenă, puteam să mi-o găsesc, dar preferam să renunț la plăcerea asta, avea să-mi răpească din timp... Începusem să scriu un nou roman: era povestea promisă mamei. Voiam să scriu viața mamei mele. I-am dat un titlu de la altă lucrare, „Zbucium”, nu mi se părea atunci banal, ci dimpotrivă, el răspundea exact conținutului... Manuscrisele vechi rămăseseră în lădița de la școală. În clipele libere fugeam cu caietul și continuam. Mergea lucrul fără nicio poticnire, totul îmi era atît de limpede în cap încît nu făceam decît să transcriu frazele care curgeau ca izvorul nostru de sub pădure. Aveam convingerea că munca mea are un viitor sigur: manuscrisul în clipa cînd va fi gata, voi găsi eu o cale să-l înmînez criticului... Asta mă și îmboldea la lucru...

Mă dovedeam zgîrcită cu timpul, totuși existau și motive pe care nu le puteam ignora: cel mai important se arăta a fi viața finei mele lăsată de mama Valeriei la o femeie din marginea orașului care trăia din creșterea copiilor de felul Georgetei. Trăia de pe urma banilor ce i se plăteau, dar nu avea grijă de copii. Îi ținea flămînzi și murdari, niște biete creaturi sortite morții. Celelalte fete nu știu pe unde se aflau, de nu luau măsuri pentru copiii lor, eu însă îndesisem vizitele acolo la mahala să nu las copilul pradă morții. Văzîndu-mă atît de grijulie, femeia trăsese concluzia că eu sînt mama copilului, i se spusese ei că mama este tînără și frumoasă, mă flata ea și-mi cerea zahăr, scutece, bani pentru lapte, suplimentar, dacă țin să fie fetița voinică... Duceam. Fetița se topea însă. Într-o zi am luat-o în brațe și-am traversat tot tîrgul să o arăt medicului nostru... Mi s-a spus să chem pe mamă, altfel copilul nu va mai duce-o mult... În oraș puteau să creadă că este copilul meu, nu voi putea risipi clevetelile... Nu-mi pasă, tot n-am să mă mărit niciodată... Și într-adevăr nu-mi păsa, eu îmi hotărîsem drumul, depindea de mine și de criticul Lovinescu. Am chemat-o pe Valeria. Venise de Duminica-Mare, țin minte aceste date fiindcă iar a trebuit să cer bilet de voie pentru a o conduce la gară pe cumătră-mea. Cît de frumoasă era Valeria! Avea o rochie albastră cu bolero, îi venea turnată pe trup. Adusesse scutece și plapumioară, bonețică roz, stătea la geam cu copilul în brațe și eu o admiram de pe peron: oare o să le mai văd!.. Nu le-am văzut și nici n-am mai auzit de ele... Le-am căutat mai tîrziu, după război... Strada aceea era numai dăramături...

Terminasem povestea cu fetița Valeriei și la cîteva zile m-am pomenit cu Natașa, verișoara și colegă de clasă, ea rămăsese numai cu cele patru clase, n-a

mai venit să o facă pe a cincea, n-a reușit la examenul de bursă. Fusesem colege, dar nu și prietene. Totuși Natașa aflând adresa de la soră-mea a venit să stea cîtva timp la mine. Tatăl ei era acar la C.F.R., de aceea toți ai casei aveau bilete de tren gratuite, și călătoreai după voie, oriunde aveau la cine trage... Sosirea verișoarei a fost o mare supărare pentru mine: întîi avea să afle ce slujbă am. Nici sora mea nu știa adevărul, îi scrisesem că sînt infirmieră fără să precizez ce fel (îngrijitoarele în statele de salarii aveau denumirea de infirmiere clasa a două), nu mințisem, dar ascunsesem o parte de realitate... Natașa avea să spună celorlalți... Mîncare nu-i puteam găti... Și scrisul devenea imposibil.

Un proverb spune că oaspetele neașteptat e ca un dușman. Verișoara îmi devenise, să nu zic dușman, dar o povară, sigur. Și mai ales că m-am pomenit cu ea fără nicio înștiințare... Bani nu aveam să-i închiriez o cameră în oraș. Mai botezasem doi copii, erau venite mamele lor din închisoare, le păzea gardianul la ușa salonului, iar ele nu aveau nici măcar un scutec. De data asta n-a mai fost vorba de sentimentalism, ci de un elementar ajutor... Dar a costat bani. Și eu încă nu reușisem să-mi fac o rochie de vară și nici o pereche de sandale... Ce să fac oare cu musafira mea? Trebuia să vorbesc cu administrația, altfel cine știe ce putea să iasă cu primirea în instituție a unei străine... Ștefan Popescu s-a arătat foarte înțelegător. Mi-a îngăduit să o primesc în spital să doarmă în patul liber din rezervă, iar de va surveni o internare la clasa întîi, va elibera o încăpere unde ținea păturile și cearșafurile... Mîncare voi lua de la bucătărie, în fiecare zi sunt porțiile celor ieșiți din spital, aceștia nu mai așteaptă prînzul...

Natașa nu era frumoasă, dar avea ceva plăcut în înfățișare: crescuse înaltă, dansa bine, avea glas frumos... Și nu împlinise nici optsprezece ani. Se făcuse plăcută administratorului și colegului acestuia cu care locuia în cameră (nici măcar el nu avea camera sa), ieșeau seara la plimbare, întîrziiau adesea în oraș... Mai era un tînăr internat pentru o banală operație de unghie încarnată, la el venea un locotenent, vărul său. Petrecea Natașa plăcut. Eu profitam de ieșirile lor și grăbeam curățenia să nu mă surprindă spălînd scîrboasele tăvițe și feșe. Odată avea să dea peste mine tocmai cînd spălam pe jos, dar am ntors-o de la ușă sub un pretext oarecare.

Răsuflasem cu ușurare cînd mi-a plecat musafira. Nu a priceput ce treburi îndeplinesc eu la spital, am reușit să o fac să creadă că sînt soră medicală, dar a împînzit totuși printre rude că abia am așteptat să plece, fiindcă eram geloasă, toți tinerii îi făceau numai ei curte, iar eu nu am nicio cătare la băieți și nu se întrezărea nicio perspectivă de măritiș, lucrul care îl interesa pe mătușile mele...

Biata Natașa nu observase că numai de băieți nu-mi ardea mie, aș fi murit de umilință să fiu pusă în situația de-a cere bilet de voie să mă pot duce la o întîlnire... Știam sigur că vizitele ofițerului nu erau numai de dragul vărului său, apoi o internase pe mama pentru o boală de ficat, se pare, și continua să vină, îmi cerea puțină benzină pentru brichetă, pretext să-mi spună că am ochi cum nici Greta Garbo nu are... Altădată m-a întrebat direct cînd vin să-i vād camera, e foarte aproape, intrare discretă... Am răspuns fără să mă arăt jignită că n-am să vin niciodată, așa că nu are rost să-și caute mereu drum pînă aici... Nu mă

supăra nimic, știam de ce îmi scriu băieți, de ce caută pretexte să vină la sala de consultații, știa și subchirugul, le-o și spunea ca între bărbați... Îmi destăinuiseră un avocat că a pierdut nu știu cine un pariu serios... Și se mira că am reușit să rămân trufanda după atâtea luni... Nu cunoșteam termenul trufanda, dar n-am întrebat, credeam că nu-i prea măgulitor... Printre atîția curtezani de ocazie, apăruse și unul serios. Se împrietenise cu administrația, ajuta la contabilitate, el era subinginer de meserie, dar cunoștea și contabilitatea... De serios ce era, l-a căutat pe soțul doamnei Munteanu să mă ceară cum se cuvine între oameni bine crescuți... Omul era dintr-o familie onorabilă, mama era salariată la Prefectură, frații ingineri, sora ofițereasă – tatăl lor fusese maior – dar el personal nu avea slujbă. De ce, nu știu. Nu l-am întrebat. Atîta vreme cît se mulțumea să-mi trimită flori, buchete alese, aveau o grădina ca toate familiile mai răsărite din oraș... Cred că m-aș fi căsătorit cu el... Mă și socotea logodnică... Dar s-a internat servitoarea lor la spital și mi-a povestit că are doi copii, că soția l-a părăsit fiindcă este îngrozitor de cicălitor... De cicăleală nu-mi păsa, dar cum să nu-mi spună că are copii? Ceri de nevastă pe cineva și nu-i spui despre tine adevărul?.. Poate că nici asta nu m-ar fi descurajat: într-o zi însă mi-a spus că el nu înțelege ca soția lui să spele pe jos, vom avea servitoare, desigur eu trebuie să am ceva avere, pentru mobilă și trusou... Asta a pus capac perspectivei mele de măritiş...

Veneau săptămînal prostituatele din oraș la controlul periodic. Unele, găsite bolnave, erau obligatoriu internate pentru tratament. O fată de optsprezece ani, foarte drăguță, elegantă, aflînd că va fi oprită în spital se puse pe-un bocet ca la mort... Pierdea „clientela”, orașul mic, se afla... Doctorița, și ea tînără, o privea cu milă: nu începuse prea devreme?.. Colega acesteia, sări în apărare: „Eu am început de la șaisprezece ani și iată am patruzeci și sînt căutată... Dar ce vei face la șazeci? Trecu fugitiv o umbră pe chipul voinicoasei. Totuși se scutură repede de perspectivele sumbre, conta prezentul zgomotos... Cea de optsprezece ani a rămas la noi. Veneau să o viziteze fete tinere, elegante, unele chiar cu pălării cu boruri largi, descindeau din trăsură, plăteau cu lărghețe ca niște doamne din aristocrație... Venea și un tînăr, am înțeles că era un „pește”, începuse să-mi laude lumea lor plină de farmece și voluptăți. Nu-i păcat de mine să spăl podele, cînd sînt tînără și frumoasă... Adevărul e că mi-ar fi plăcut să am rochii ca ale lor, pantofi cu tocuri cum încă nu încălțasem, să am timp liber... Dar va trebui să scot din poșetă „condicuța”, să-și pună săptămînal medicul viza... Erau și alte aspecte din viață, fete serioase, nu copile prostuțe ca Valeria ci salariată de stat, de douăzeci și șase de ani, trăia cu un notar din satul respectiv... Cînd s-au arătat semne că va sosi copilul, el i-a mărturisit că încă nu are de gînd să se însoare... Ea încercase să scape de sarcină, era doar moașă comunală... Dar a intervenit o infecție gravă... S-a internat... Maria Suman mă rugase să scriu o scrisoare surorii ei la Spitalul județean din Piatra Neamț, să vină urgent și o altă scrisoare, scrisă de ea, am dus-o la o tutungerie, pentru un oarecare Ionică. Nici Leonora Suman și nici Ionică n-au mai găsit-o pe Maria în viață. A sosit întîi el. L-am condus la morgă. Și-a scos pălăria, a stat cîteva clipe recules, apoi a ieșit. Cînd

traversam curtea, m-a invitat la cinema, venise doar de la țară, de ce să piardă ocazia.

Eleonorei nu i-am povestit de Ionică. Nu știa de ce boală a murit soră-sa. Am stat cu ea toată noaptea, a doua zi a asistat la înmormântare doar ea și pînă la poartă eu...

Lunile treceau, a venit toamna, noaptea se lăsa mai repede, în chioșc nu se putea citi nici scrie, în rezervă erau internați mereu alți bolnavi... Rămîneam singură în sala de pansamente și tăiam pătrățele de tifon pentru sterilizare sau călcam feșele spălate și le suceam sul să le avem a doua zi pentru pansat bolnavii... Venea uneori administratorul, începea vorba zvîrlind glume cu mai multe înțelesuri, pînă ce într-o zi îmi spusese deschis că îmi poate repartiza o încăpere, aceea cu materiale, destul de bună pentru a fi transformată în cameră de locuit, dar îi trebuie cuvîntul meu că va fi primit și el, nopțile... Ștefan Popescu era un bărbat frumos, semăna cu un vestit actor american. Era ceva mai înalt... Se îmbrăca elegant, îl căutau fetele dir oraș mereu. Avea ca studii patru clase de liceu și doi ani o școală sanitară. Avînd însă postul de administrator – nu știu de ce i se zicea intendendt – se credea o persoană importantă... Își putea permite să-mi facă propuneri jignitoare fără să joace măcar fals rolul unui îndrăgostit. O îngrijitoare din subordinea lui nu avea dreptul la un lucru atît de obositor din partea lui... Îmi plăcea administratorul. Era primul tînăr care îmi plăcea atît de mult. Și dacă el ar fi avut o cît de mică prietenie sinceră față de mine, poate că îi ascultam cel puțin cu plăcere propunerile... Dar pentru el eram îngrijitoarea... Atîta... Îmi spuneam singură, cred că mi s-a „aplecăt” de dragoste, aveam o fire ciudată, cînd ceva îmi producea silă, nu mai reușeam să uit... Că afluam cîndva, în copilărie, la o vecină, ea bătuse tocmai untul, îl deșertase într-o strachină și-l tipărea cu mîinile... Cînd degetele i se năclăiră de pasta gălbuie, le șterse iute de părul copilei sale... Din pricina unsoarei lindinile se zăreau pînă la mine... Acasă mama mi-a dat o felie de pîne cu unt. Mi se făcuse rău, fugisem afară... Din ziua aceea buzele mele n-au mai atins untul... Se glumea pe seama asta în casă, cînd refuzasem pețitorul, că din cauza presei de unt, nu l-am luat... A mai fost povestea cu o mieluță... O fătase oaia noastră bătrînă și nu avea lapte să o hrănească. Am hrănit-o eu cu lingurița pînă a început să mănînce singură... Odată, venind de la școală mieluța mea atîrna de-o crengă de prun, iar un om o jupea de piele... Nici astăzi nu pun carne de miel în gură... Comparațiile poate că sună strident, untul, mielul și dragostea... Totuși despre dragoste atîtea amintiri triste purtam în mintea mea: cuvintele tatii spuse călugărului. Divorțul soră-mi, sinuciderea Parasei, internarea în spital a Olgăi... Iar aici, la spital, Valeria, Maria Suman... Ce puteam aștepta eu de la dragoste? O dragoste de soiul celei oferite de Ștefan Popescu... Eu aveam o singură cale în viață: să muncesc, să-mi fac un rost mai sigur, un trai mai omenesc, să am și eu patru pereți ai mei, iar înăuntrul lor să fiu eu stăpînă pe destinul meu... Asta voiam... Deocamdată șansele se întrezăreau greu, nu aveam condiții de scris, de studiat... Pusese o iluzie lupta pentru economisirea secundelor, alții hotărau pentru timpul meu, locuiam în incinta spitalului, deci la orice oră din zi și din noapte, trebuia sî fiu „la datorie”...

Mi se părea că sînt puternică, voi răzbi pînă la urmă, asta îmi dădea puteri să trec peste cenușiul prezentului... La drept vorbind nu-mi era atît de rău acolo pe cît o spun eu la furie: aveam un salariu, mic, nici cinci sute lei, dar toată întreținerea era gratuită. Deci banii îmi rămîneau curați... Suma asta pentru mama ar fi părut enormă. Eu însumi am dat ogorul pentru mai puțin... Puteam să-mi cumpăr de îmbrăcăminte – fără botezuri și pomeni – chiar bine mă puteam îngădi. Dacă aș fi avut o cameră a mea, nu-mi mai trebuia decît timp liber, care de bine de rău, îl rupeam, cînd îmi venea la îndemînă... Camera unde să-mi țin cărțile, caietele... Să las tocul la întîmplare și să-l găsesc acolo, să nu-mi umble nimeni printre hîrtii.. Prea mult nu-mi doream, dar era un lucru esențial... Aveam douăzeci de ani, și pînă acum trăisem doar prin cotlonașe: la mătușa dormeam pe podea, sub sobă, la internat... Acum... Acum cînd în rezerva cu două paturi, cînd în salonul cu zece paturi, după întunecatul paravan.

În sfîrșit, îmi găsisem o prietenă. O tînără evreică, de meserie croitoreasă, fusese internată în spital. Ne plăcusem reciproc. Fata se oferise să-mi coase ce aveam nevoie, mă dusese la un croitor care îmi prefăcuse paltonul meu de-acasă, îl cosese mai elegant decît fusese cel nou, îmi pusese și o blană frumoasă la gît... Fata venea la mine să nu mă învoiesc de atîtea ori... Ea îmi aducea eșantioane de materiale să-mi aleg ce-mi place. Cu foarte puțin timp cheltuit îmi făcusem atîtea treburi. Dar ea se pregătea să plece la București, ceea ce mă întrista, o astfel de prietenă nu găsești de multe ori în viață. Uneori venea chiar fără treabă, să vadă dacă n-am nevoie de ea și stătea cu mine pe o bancă în sală ca și cînd eu aș fi fost internată, iar ea în vizită la mine.

Îmi făcusem și un prieten: doctorul Veissman. Un medic invalid din Primul Război Mondial, venea joia să dea o mînă de ajutor la consultații voluntariat. Observase că eram sălbăticită, mă sfătuia să merg la cinematograful, veneau filme bune. Într-o zi îmi ceruse să-i promit că mă voi duce să văd „Țigani”, neapărat... Mă dusesem singură, cred că numai eu puteam plînge la astfel de film; plîngeam, fiindcă îmi trezise dorul de acasă, mi-am pus în gînd să fac un drum, două zile măcar, aveam și treabă acolo – să iau manuscrisele vechi, poate să-l văd pe Leonte... Îmi scrisese sora că el a fost exmatriculat, nu avea dreptul să mai urmeze nicio facultate, locuia în sat, lucra la cîmp... Se pare că-i făcea curte Eugeniei Popov... Îmi părea rău că Leonte și-a stricat rosturile, s-ar putea să se căsătorească și să rămînă în sat, dar tatăl ei ar accepta-o de noră pe Jenea? Eram convinsă că bătrînul este amărît, se străduise atît... Îmi era dor de Leonte, bănuiaim că el crede în reușita mea, nu are de unde să știe că încă mă lupt cu lipsa de timp, dar voi învinge, nu se poate să nu înving... Filmul recomandat de bunul medic m-a răscolit pînă-n străfundurile sufletului, dar m-a și îndîrjit: să reușesc în scris, să mă întorc victorioasă. Fata Moșului cu lăzile pline de daruri binemeritate...

Mă îndîrjea la luptă cu mine însumi și icoana vie a unei femei de patruzeci de ani, atunci bătrînă pentru mine. Ileana venise cu douăzeci și șapte de ani în urmă aici să nască un copil din flori. A rămas să lucreze. Copilul l-au crescut părinții. El acum era ofițer, nu vroia să audă de maică-sa. Ea trăiește de douăzeci

și șapte de ani aici și așteaptă sfârșitul îngrijind bolnavii contagioși, dormind, ca și mine, după un paravan... Simțeam că doctorul Veissman și doctorița Virnav mă compătimesc în taină, cred că voi avea destinul țatei Ileana. Ea părea resemnată, nu avea simțămîntul că-și irosise viața, aștepta senină moartea, credea în viața de apoi... O singură durere o apăsa: că nu și-a văzut nepoții, fiul nu-i spusese nevastei că are mamă, nu-i dădea voie să-i dezvăluie minciuna... Drame destule văzusem în viața mea, aceasta mi se părea greu de suportat, totuși, omul e mai tare decît se crede și cine a spus ca să nu dea Dumnezeu cît poate îndura omul, a fost un fin observator al vieții.. Eram hotărîtă să îndur și eu fără să mă dau învinsă, eram încă la începutul vieții și cucerind pas cu pas mă pot vedea învingătoare...

Credeam că știu să rabd, că nimic nu mă va opri din drumul meu, de aceea m-a surprins că un lucru în realitate mărunț putuse să mă doară în asemenea hal... Sala de așteptare a spitalului fusese cîndva capela unei mînăstiri. Fosta masă sfîntă din vechiul altar, lucrată în piatră și consolidată trainic, rămăsese pe locul ei. Se obișnuia să fie acoperită cu un cearșaf curat în chip de față de masă, iar la mijloc să ardă continuu o candelă... Respectam cu strictețe încetățenitul obicei, făcea parte din îndatoririle mele, deși acolo, pe băncile de scînduri, așteptau zilnic rîndul la consultații fel de fel de oameni, unii fumau, alții scuipau pe jos și auzeau gemete și înjurături, rar careva lua seama la candela de pe fosta masă sfîntă... Într-o zi, cred că era tot într-o joi, fiindcă atunci sala devenea neîncăpătoare, se vedeau femei cu copii în brațe sau de mîină, bărbați de toate vîrstele, iar printre ei, plimbîndu-se agitați, ofițerul cunoscut și vărul său, veniți probabil și ei la consultație. Administratorul a deschis ușa, mi-a făcut semn să vin pînă-n sala aceea și cînd am pășit înăuntru a arătat cu mîna spre candela stinsă: „Ce păzești?” – și mi-am pomenit că-mi izbește cu toată puterea de om înfuriat cîteva palme peste obraji, încingundu-i ca de-un foc nemaipomenit. O clipă mi s-a întunecat vederea, nu știam ce să fac, nu de durere, ci rușine, rămăseseră încremenite zeci de perechi de ochi, urmărindu-mi reacțiile. Făcusem exact gestul mamei cînd primea în umeri pumnii necruțători: cu o zvîcnitură a mîinii am tras boneta peste frunte, streășină ochilor, nu acoperea ca o basma, totuși ferea oricum privirea și m-am strecurat, fără vorbă, îndărăt în sala de pansamente. Nu .Va gîndi că dacă aș avea cît de cît mîndrie în mine, ar trebui să mă sinucid. Aveam la îndemîină sublimat coroziv, o singură pastilă înghițită puneă capăt rușinii, pînă să vină medicul la consultații povestea cu mine se termina. Poate că aș fi făcut-o, nu-mi fusese încă limpede cum ar fi mai bine. Să ies în grădină, acolo puteam să mă zvîrcolesc pînă să-mi dau duhul, nu avea cine să-mi sară în ajutor... Aici s-ar fi adunat cei din sala de alături, o panoramă, ofițerul ar fi văzut ochii cei frumoși înroșindu-se de lacrimile arzătoare... Dacă ieșeam, dădeam cu ochii de cei de acolo, auzeam hărmălaie, se vede că își spuneau părerile, poate că unii mă și acuzau, leneșă, necredincioasă, pînă să iau o hotărîre, pe ușa a intrat un bărbat în salopetă prăfuită. Era electricianul care făcea instalații de lumină la etaj. Acolo fostele chilii erau transformate în secție de chirurgie... Electricianul lucra singur, venea dimineața și pleca seara, avea

mîncare în geantă, nu schimba cu nimeni nicio vorbă, dădea binețe și urca scara de la gura podului. Se întîmplase să fie tocmai în gura podului, văzuse scena bății, observase și gestul meu cu boneta... Intuise ce-mi trecuse prin minte? Nu știu. Coborîse tot atunci, intrase în sala unde mă găseam... Fără nicio introducere, ca și cînd am fi fost prieteni de cînd lumea, mă muștră cu asprime: „De ce te lași umilita?..” „Ce puteam să fac? Să-i întorc palmele? El avea scuze, nu mi-am făcut munca așa cum se cuvenea...” „Poate ai vrea să-i și ceri iertare?” „Asta nu! Dar de tăcut am fost nevoită s-o fac. Mă poate da afară și acum pe iarnă unde să mă duc? Crezi că slujbele astea se găsesc la tot pasul?!” „Știu, nu se găsesc la tot pasul. Dar nici să rabzi bății, fiindcă ai nevoie de slujbă! Și apoi astfel de muncă...” „Fiecare om își cunoaște necazurile lui. Dumneata n-ai cum să înțelegi...” „Ba înțeleg... Totuși nu trebuie să înghiți măgăriile nimănui, fie el și un șef cu drepturi de tiran. Te rog să fii tare!”

A intrat subchirurgul, întrerupîndu-ne convorbirea. Electricianul s-a retras, făcîndu-mi un semn cu pumnul strîns și-mi surîse frățește... A doua zi mi-a adus două cărți de Panait Istrati. Le citisem de la Leonte, dar nu i-am spus. Îmi făcea plăcere să revăd cărțile acelea, ele îmi aduceau mai viu în minte pe consăteanul meu. Electricianul cînd venea la lucru trecea pe la mine să-mi dea bună dimineata. La plecare îmi ura seară bună, mă întreba dacă am reușit să citesc cîteva pagini, dacă îmi place Panait Istrati...

În prima duminică după întîmplarea cu loviturile a venit după prînz, îmbrăcat într-un costum bleu-marin, cu dungulițe albe, subțiri, o cămașă albă scrobită, cravată la gît... Părea un intelectual și la port după cum și la vorbă. Venise să mă invite la un festival artistic, se dădea în casa unor prieteni ai lui... Auzind că nu puteam ieși decît cu bilet de voie, se cruci, mai rău ca la cazarmă?.. Insista să calc dispoziția. Nu voiam, aveam nevoie de liniște... „Vezi, din cauza asta ne umilesc, nu știm să ne cucerim drepturile!”

Insista. Încăpățînarea mea era cu neputință de clintit. Plecase singur. M-am dus în rezervă, am deschis cărțile, mă uitam prin ele...

În una din cărți se afla o carte poștală, adresată electricianului Gheorghe Rusu. Scrisul părea stîngaci, făcea greșeli de ortografie, dar pe cartonașul dreptunghiular se afla un peisaj semnificativ și sub el cîteva versuri din Eminescu:

„Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită
Rumpe coarde de aramă cu-o mînă amorțită
Cheamă piatra să învie ca și miticul poet
Smulge munților durerea, brazilor destinul spune
Și bogat în sarăcia-i ca un astru, el apune,
Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet”.

Poate din cauza singurătății sau a conștiinței că sînt închisă ca la cazarmă, sau doar versurile lui Eminescu mi-au răscolit sufletul ca în ziua întîlnirii cu volumul de poezii cu portretul poetului la nouăsprezece ani. Tînjeam după anii aceea, după perioada cînd eram îndrăgostită de poet și viața mi se părea o continuă așteptare a unei fericiri ce urma sigur să vină... Oamenii care-l iubeau

pe Eminescu îi credeam ființe deosebite, îi socoteam frații mei... Leonte îl știa pe de rost poeziile, îl studiasse pentru bacalaureat, fiindcă îl iubea. Acum acest necunoscut, care semna Zvorici, alesese pentru felicitare tocmai această vedere și eram convinsă că nu fusese o întâmplare... Și-mi devenise foarte apropiat electricianul cu prietenii lui, cu festivalul unde s-a dus acum... Și am recitat versurile, n-am mai fost atât de singură... Iar mâine va veni din nou bărbatul cel înalt să-mi dea „bună-dimineața”... Am să-i spun de ce rabd umilințele, fiindcă și eu am să fiu un cărturar, prin scris am să răzbesc... Îi voi povesti despre Lovinescu, de speranțele legate de el...

Pe seară a venit la mine tinăra croitoreasă. Îmi terminasem treburile și stăteam iarăși alături pe banca de pe sală și i-am destăinuit că mi-am găsit un prieten, un om pe potriva mea, n-am să mai fiu atât de străină aici în oraș... I-am spus și cine... Fata ezită câteva clipe, apoi îmi dezvălui că electricianul este însurat, are doi copii, se înțelege bine cu soția, îi cunoștea pe amândoi...

Am râs, cum s-ar spune, albastru: „Am noroc să nu-l împart cu nimeni!” Se pare că am venit pe lume fără să fiu hărăzită unei vieți casnice... Bine că nu mi-am sprijinit visurile pe maritiș... Nu-i puteam reproșa nimic omului care-mi vorbise de datoria de-a fi tare... Dar l-am ocolit cu multă atenție, încă au rămas la mine cărțile lui și mai ales prețioasa carte postală... Am descoperit chiar a doua zi un prospect în care se vorbea de înființarea unei școli de surori la Piatra-Neamț. Am rugat-o pe doctorița să-mi spună cum se ajunge acolo. Trebuia să acționez repede, nu voiam să aflu nimeni, să nu mă oprească, să nu pătesc ca la plecarea de la Hotin... Trebuia să las pe cineva în locul meu. Am convins-o pe o fată, venea pe la o spălătoreasă, îi zicea Lionora, fugise de la mînăstire cu un ofițer, care a părăsită curînd. Era o fată drăguță, dar abia terminase patru clase primare. Au acceptat-o... Nu aveam nici acum bani, vîndusem cîte ceva din îmbrăcăminte, cu prețul pe jumătate, dar aveam două motive: să nu-mi fie greu bagajul și să pot plăti autobuzul... Nu m-am dus nici la doamna Munteanu să-mi iau rămas bun, ca o nerecunoscătoare, am fugit din orașul acela... După șapte luni de viață în acest oraș îl părăseam fără niciun regret... Doar mă alesesem cu speranța în ajutorul lui Eugen Lovinescu, dar el putea fi găsit și din Piatra, important era să am cu ce să-l caut... Ajunsesem la concluzia că mai întîi trebuie să-mi fac un rost, cît de cît sigur: să am o cameră, timpul să nu-mi fie luat cu hurta, să știu că am și eu un ceas-două libere pe zi, să am și eu o sărbătoare în care să fac ce-mi place și mai ales să nu fiu obligată să cer bilet de voie chiar cînd mă duc pînă la o librărie să vād o carte... Nimeni nu mă regreta, nu plîngeam după nimeni... Dar iată că înainte de-a porni mașina, alerga Lionora cu un braț de tufănele albe. Pe obraji avea șiroaie de lacrimi: se temuse că nu mă mai prinde, voia să-mi mulțumească pentru locul atât de minunat pentru ea... Florile le rupsesse din grădină, o cam certase administratorul, dar o lăsase să mă conducă... Plecam deci cu flori, tufănelele atât de dragi mamei... N-am mai văzut-o pe Lionora de atunci, dar gestul ei mi-l amintesc cu o adîncă emoție.

PIATRA NEAMȚ

Să numesc plecarea mea curaj sau inconștiență? Mergeam la un examen cu atîta siguranța că voi reuși, încît nu mi-am lăsat nicio porțiță de întoarcere. Atîta lipsă de prevedere la o fată de vîrsta mea și cu experiența mea mi se pare astăzi neverosimilă. Pe ce mă bazam? Pe lecturile mele. Pe faptul că dădusem destule examene pentru bursă și nu căzusem la niciunul. Mă convinseseră alții că sînt o fată deșteaptă... Adevărul e că mă purtam uneori cu atîta negîndire, încît puteam pînă la urmă să mă împotmolesc la mijlocul drumului. Mi se părea că sînt foarte chibzuită și mă dovedeam de o nesocotință condamabilă: mergeam și acum la drum cu valiza de răchită. E drept că lîngă ea mai aveam și o poșetă de piele, o umbrelă, pantofii din picioare erau noi, paltonul ca și nou, o bască de școlăriță, dar nouă... N-aș fi putut să-mi cumpăr o valiză de carton presat?! Fusesem șapte luni salariată, puteam să fiu mai grijulie cu banii, să fi avut acum o sumă cît de cît bunișoară, iar eu aveam doar două sute de lei, și niciun fel de adresă unde să trag, unde să las această valiză, acum parcă nepotrivită cu ținuta mea... Atunci, în drum chiar am înțeles că procedasem cam pripit, nici nu știam dacă nu cumva s-au încheiat înscrierile... Era sîmbătă, aveam să ajung pe înserate, iar luni dimineață, la ora opt începeau examenele. Îngrijorarea nu mă împiedica să-mi aduc aminte că voi trece prin fața casei unde a locuit Veronica Micle, peste drum se aflau plopii, pe atunci se credea că sînt cei cîntați de Eminescu... Apoi veneau Humuleștii lui Ion Creangă și vestita Ozana... Iar pe deal zidurile și mai vestitei cetăți... „Pe o stîncă neagră, într-un vechi castel”... Ochii cercetau lacomi, înregistrau, era prima întîlnire cu aceste priveliști... Apoi intrasem pe drumul parcurs de Moș Nichifor Coțcariul... Avînd asemenea peisaje, locuri grele de semnificații istorice și literare se putea să mă las pradă grijilor mărunte? Constatam că sînt o ființă cu mult noroc, degeaba cîrtesc împotriva sorții. Uite cum viața îmi oferă să pășesc pe drumurile mult vizitate. De-ar afla Leonte că am avut acest prilej... Ce-o fi la capătul drumului voi vedea, n-are rost să ratez primul meu contact cu aceste minuni dorite în adolescență...

Abia pusesem piciorul pe caldarîmul orașului Piatra Neamț și o mîină s-a întins să-mi ia incomodul bagaj. Un om șchiop de-un picior, cu un bici în mîină, ghiceam că e birjar, mă întreba unde vreau să mă duc, îmi lua puțin, vede că sînt de-a lui... L-am simțit și eu că e un om necăjit și i-am spus deschis că trebuie să fiu iute la spitalul județean, dar fără valiză, undeva trebuie să o las... Atunci el mă duse char la doi-trei pași de autogară, la o văduvă care închiria o cameră, din asta trăia, ea și fiică-sa locuiau în bucătărie... Îmi ceruse treizeci lei pe noapte, nu știam dacă e prea mult sau puțin, la banii mei conta, dar nu avea timp să mă tocnesc... Am lăsat bagajul și-am luat-o la fugă pe străzile indicate de birjar. Alergam pe mijlocul străzilor să nu mă împiedic de trecători... Părase aproape înaltă și maestuoasă clădirea de sub muntele Pietricica, dar fusese o iluzie optică, cît alergam mai mult, se părea că muntele și edificiul cu patru nivele deasupra parterului se tot îndepărtau... Am ajuns în cele din urmă la o poartă fără niciun cerber, am luat dîmbul pieptiș, erau două drumuri care ocoleau prin dreapta și prin stînga ducînd la cele două intrări laterale, dar prin mijloc urca o cărare hopuroasă, mi se părise că urc mai lesne... Am luat basca de pe cap, mi-am

șters fruntea cu mîneca paltonului, nu aveam răgaz de batistă, fiecare secundă conta – aveam o luptă pentru cîștigarea secundelor... Foarte binevoitoare, o femeie în alb mi-a spus că înscrierile se fac la serviciul sanitar, pe Bulevardul Emil Costinescu, numărul nu conta, cum ajung acolo, oricine mă îndrumă... Am coborît aproape de-a berbeleacul. Apoi din nou alergam pe alte străzi spre bulevardul indicat. În centrul orașului era o grădină publică, pe lîngă ea se plimba în amîndouă sensurile o mulțime de lume, așteptau ora de intrare la cinematograf, auzeam, din mers, spunîndu-și unii altora. Tinerii ticseau aleele grădinii, acolo era un restaurant, o cîntăreață cu o pîlnie în dreptul gurii, cînta: „Vino babă cu ghiocul”. Aveam și eu nevoie să-mi ghicesc norocul de voi găsi pe cineva la serviciul sanitar... M-am oprit o clipă să-mi trag rasuflarea, simțeam că inima se umflase ca o minge peste măsură de umplută cu aer și sta gata să plesnească, mi se părea că își face loc să iasă din coșul pieptului. În fața mea se ivi o tînră modestă, am oprit-o, rugînd-o să-mi arate unde începe bulevardul căutat, întrebată, foarte binevoitoare, se întoarse din cale și mă însoțise pînă la colțul cinematografului, îmi arătă cu brațul în lungul șirului de tei, preciză care este fațada instituției căutate, apoi se uită spre turnul înalt cu un ceas în vîrf... Fluieră ușor a pagubă, credea că e prea tîrziu, știa de ce merg acolo, se înscrisese și ea la școala nou înființată, o chema Maria Moruzzi și-mi ura să devenim colege... N-am stat să-i mulțumesc, zbughisem ca o apucată, tînră îmi mai strigă o urare... Sosisem exact în clipa cînd plecau ultimii doi funcționari, unul mai tînăr ținea sub braț o servietă, iar cel vîrstnic, potrivea cheia în broască... Apariția mea îi descumpăni. Și ei ghiciseră de ce vin acolo, dar încheiaseră listele, acum cinci minute, să fi venit mai devreme... Mă priveau cu prietenie, se vedea că neșansa mea îi făcuse să ezite. Chipul meu stacojiu, îmbrobonat de sudoare grăia mai elocvent despre graba cu care venisem acolo, dar de ce în ultima clipă?... Știam că ar fi trebuit să explic, aflasem tîrziu, alergasem întîi la spital... Dar buzele nu reușeam să articuleze nici un cuvînt... „Dom’Marian, l-am auzit pe tînăr, adresîndu-se vîrstnicului, hai, să o înscriem, adăugăm o cifră, n-o fi foc... E păcat, pentru cinci minute să piardă prilejul...” Colegul tînărului se pare că se gîndise la același lucru, deschise ușa, mă pofti să intru, descuie un sertar și scoase un dosar... Timbru-aveți?... Nu aveam. Nu-mi trecuse prin minte că trebuie... Tînărul se oferise să meargă să-mi cumpere timbrul, pînă scriu cererea se întoarce... Tocul îmi tremura în mînă, nu reușeam să rotunjesc literele. „Lasă, făcuse binevoitor, funcționarul, scriu eu...” Și-mi luă tocul, scrise formula obișnuită, apoi îmi ceru să-i dictez: cum mă cheamă, de unde sînt... Cînd auzi județul se opri, fixîndu-mă lung: „Ți-ai făcut mutarea la Fălticeni?...” Nu-mi făcusem. Nici buletin de identitate nu aveam, nu avusesem pînă atunci... Mare greșală. Prospectul prevedea că școala putea primi eleve numai din județul Neamț și cele limitrofe. Baia intra în prevederi... Hotinul nu... Ce se putea face? Inima din balon umflat ce fusese la sosirea mea aici, acum se făcuse cît un bob de mac: nu o mai simțeam, nici bătăile nu i se auzeau, se oprise înțepenită de spaimă... Sosi cel cu timbrul, colegul îi arată dificultatea... Acesta insista pentru înscriere, vom vedea, poate că vor admite o derogare, să intervenim la medicul șef

al orașului, va fi președintele comisiei, Doctorul Comăniță este un om foarte înțelegător... Părea că îi sînt soră sau iubită, pleda cu atîta însuflețire, pînă adineaori nici nu bănuise că exist și acum amărăciunea mea îl durea și pe el... M-au înscris. Am ieșit împreună din incinta instituției. Domnul Marian avea drum spre gară, eu trebuia să mă întorc spre centru, să-mi caut gazda. Tînărul se oferi să mă conducă. Întîi se prezintă. Îl chema Chihăiescu, era contabil la serviciul sanitar, petrean get-beget, își iubește orașul și-mi dorește să locuiesc și eu în el... Îmi propusese chiar atunci să trecem pe la cabinetul medical al doctorului Comăniță, să vorbim cu el, cînd va auzi că am școală va fi indulgent, o singură candidată mai avea cîteva clase secundare, restul numai patru clase, școala, fiind nou înființată, primea cu atîtea, anul acesta... Prinsesem puțin curaj, poate că voi reuși să-l conving pe președintele comisiei, am să aduc după examen mutarea, sunt doar de șapte luni plecată de acasă...

Mergeam acum în pas normal, în realitate nu era prea tîrziu, la sfîrșitul lui octombrie noaptea se lăsa devreme, iar aici din cauza munților, se întuneca parcă și mai devreme, totuși abia trecuse de ora șase, aveam să-l prindem pe medic încă la cabinet. Chihăiescu se transformase într-un ghid conștiincios, îmi arăta scările care duc spre Turnul lui Ștefan cel Mare, acolo era și biserica Sfîntul Ion, zidită de Ștefan cel Mare și urmele curții domnești... Apoi liceul Petru Rareș și a altă biserică, aceasta ridicată de Petru Rareș... Se zăreau și luminile de sus de pe Cozla, de acolo orașul se vede ca în palmă, vom urca și noi, numai să trecem pe la medic... Acesta era plecat la București, nu se știa dacă va veni la noapte sau duminică. Duminică sigur, fiindcă luni are examenele... Îngrijorarea a revenit. Tînărul mă încuraja, la nevoie îl voi acosta chiar în dimineața examenului, puțină îndrăzneală, nu cer nimic ilegal, la urma urmelor, de ce Ministrul Sănătății să-și protejeze numai județele și vecinele, celelalte fete nu-s tot din țara asta?.. Și eu gîndeam astfel, doar nu veneam din Patagonia, eram doar româncă la fel ca și cele din județele menționate în prospectul școlii... Ne aflam aproape de strada Ștefan cel Mare, mi-am amintit că am o scrisoare de la doctorul Vîrnav pentru o doamnă Popovici de pe această stradă. Chihăiescu cunoștea familia, m-a condus acolo. Sunasem. Deschisese chiar doamna, i-am înmînat plicul și am plecat, socotindu-mă achitată de o sarcină, fără să-mi treacă prin minte că aceea era o recomandare pentru mine, o rugămintă să fiu ajutată... Aflasem peste cîteva ani cînd prietena doctorului Vîrnav fusese internată la spital și i-am spus cine sînt... Nici Chihăiescu nu s-a gîndit că am fi putut cere ajutorul acestei familii, care era în relații de prietenie cu toți medicii orașului, lucrul pe care el îl știa...

Nu-mi mai ardea de frumusețile orașului. Voiam să ajung la gazdă să mă odihnesc, să pot a doua zi să umblu cu capul mai limpede, poate găsesc pe cineva dintre cei indicați de tînărul contabil, el se oferi să mă însoțească și a doua zi... Dar uitasem unde se afla gazda, noroc de Chihăiescu, ne-am dus la autogară și de acolo am putut recunoaște casa, fiindcă ușa pe care intrasem era chiar pe colț, o răscruce de stradele, se vede că fusese acolo cîrciumă sau prăvălie. Gazda nu-i îngădui tînărului să intre, se temea să nu fie acuzată că închiriază camera cu alte scopuri, fiind văduvă și cu o fată de vîrsta măritişului își păstrează bunul

renume al casei... Mă stîjenise puțin discuția, nu mă amestecasem însă în vorbă, însoțitorul meu era un ins bine crescut, o liniști pe femeie, nu avusese intenția să intre, mă condusesese doar, iar mîine la ora zece va veni să mă ia, avem treburi de rezolvat...

Abia cînd m-am culcat, mi-am amintit că nu pusesem în ziua aceea fărîmătură de piine în gură, foamea se porni să mă chinuie, nu aveam ce să mănînc, aș fi băut puțină apă, dar nu voiam să tulbur gazda, o auzem șușotind dincolo cu fiică-sa, o ușă lega încăperile, dar însemna să bat la ea, putea să-mi spună să intru la ele, iar eu nu aveam niciun halat, ar fi însemnat să-mi pun din nou rochia, îmi venea lehamite de atîta **trombăleală** pentru o gură de apă. Deși obosită, nu reușeam să adorm. Pe sub fereastră se auzeau încontinuu pași cînd grăbiți, cînd mai așezați, cam toți care ajungeau în dreptul casei coteau pe lîngă ușa mea, parcă se prăvăleau în ulicioara strîmtă pe care abia o zorisem, nu știam unde duce... Tîrziu, trecătorii s-au mai rărit, toropeala mă învinse și ațipisem pentru foarte puțin timp fiindcă zgomotul de afară se reînnoi... Din camera gazdei nu se auzea nicio mișcare, se învățaseră cu zgomotul de afară, așteptam să le aud șopotind, trebuia să mă spăl măcar pe față, să mă învioresc, pînă la venirea binevoitorului meu cavaler, mai era, dar nu aveam stare să zac în așternut, păream țintuită și dorința de-a ieși la libertate devenise apăsătoare... În sfîrșit m-am auzit chemată, mi se oferea un ceai, nu intra în obligațiile gazdei, mă socotea ca pe o musafiră, m-am dus și astfel am cunoscut și pe fiica văduvei. Zăcea în pat, cred că era ftizică, dar arăta atît de frumoasă, încît rămăsesem cu privirea agățată de chipul ei măsliniu, cu ochii mari strălucitori, puțin migdalați, sprîncenele erau două linii trase spre tîmple în sus și din cauza acestei ciudate încondeieri, părea și coada ochilor obligă. Genele lungi răsfrînte, albastrii de întunecime... I-am spus că n-am văzut încă o fată atît de frumoasă, iar ea a zîmbit cu tristețe. Mama ei spusese cu căldură, bucuroasă că i-am lăudat fata, că și eu sînt ca o actriță și-mi ura noroc în treburile pentru care am venit... Mă întrebă dacă nu mă duc la biserică să mă rog, dacă da, atunci să aprind o lumîinare și pentru sănătatea fetei ei... Frumoasa bolnavă îmi zîmbi din nou cu recunoștință ca și cînd mi-ar fi stat în puteri să o ajut... I-am promis că o voi face, rugînd-o pe mama să-i spună tînarului care va veni că m-am dus la biserica vecină, mă voi întoarce repede... Nu aveam ceas, pierdusem și puțința de orientare după soare pe care o aveam cînd eram acasă, aici nici nu știam unde-i răsăritul... M-am dus să pun o lumîinare pentru fata gazdei mele, deși nu credeam în niciun fel de miracole, o făceam pentru ea și în același timp aveam să văd biserica lui Petru Rareș... Îmi părea rău că nu puteam crede în minunile Dumnezeiești, mi-ar fi fost mai ușor, mă rugam și eu pentru examene, pentru noroc... Nu avea rost să mă mint, să mă sprijin într-un cui de tei și acela era mai real decît miracolele... Mi-ar fi fost rușine mie însumi de lașitatea mea, iartă-mă Doamne că te-am negat, dar ajută-mă, fă minunea asta și am să cred în tine, înțelegere între doi afaceriști... Am aprins o lumîinare discret, în pronaos, am dat ocol zidurilor și-am ieșit... Ceasul din Turn nu arăta nici nouă, m-am întors totuși acasă. Chihăiescu nu venise, mi-am scos paltonul să nu par că mă aflu într-o

gară și întâmplător m-am zărit în oglinda de la ușa șifonierului: iată că mă vedeam întâia dată, întreagă, de la pantofi la creștetul ușor încîrlionțat de la natură, atîta doar să pară părul mai bogat. „Nu arăt rău!” – m-am surprins zicîndu-mi și mi-am amintit de uimirea mamei, cînd m-a descoperit parcă în ajunul de-a pleca la Institutul antirabic. Se înveselise ea atunci că nu-i urîta odrasla sa, sperînd s-o vadă măritată... Mă înveselisem și eu un picuț, auzisem de la doctorul Bordeianu, șeful școlii de infirmiere, că e de dorit surorile medicale să fie plăcute la vedere, intră în tratamentul bolnavilor, îi deșteaptă dorința de-a se însănătoși... Poate că vor ține seama de înfățișarea mea cei la care mă duceam cu rugămintea de-a mă primi la examen. Nicio clipă nu-mi trecea prin minte c-aș putea să nu iau examenul, ceream doar să fiu acceptată printre candidate...

Chihăiescu venise cu trăsura, zicea că avem mult de umblat, pînă la prînz trebuia să găsim pe cine trebuia, altfel, fiind sărbătoare, nu ne mai puteam îngădui să-i deranjăm... Puteam să facem vizitele și pe jos, i-am și cerut să renunțe la trăsură, mă gîndeam să nu-l pun la cheltuială, nu-mi era nici frate, nici consătean, ce obligații avea... Nici un medic din cei trei pe care îi căutasem pe acasă, nu se afla în localitate, aveau să se întoarcă seara sau în cursul nopții... Descurajarea își arăta din nou colții... Mă prindea și foamea, ceaiul, cu un corn, după un post de douăzeci și patru ore, nu-mi ținea de saț. Nu mă prea descurcam în treburi de astea, trăisem pînă acum doar cu hrana de la „Cazan”, nu știam să intru în vreun restaurant sau vreo cofetărie, mă sfiam să mă așez la o masă și să cer să fiu servită... Dar nici banii nu mă prea încurcau, trebuia să fiu foarte socotită măcar acum, știam cît costă gazda, pînă să intru la internatul școlii, terminam banii... Dar dacă nu intru? – întrebarea avea darul să-mi producă ușoare amețeli ca trecerea pe o punte nesigură peste un hău ucigător... Mai bine să nu mi-o pun...

Abia acum, cînd Chihăiescu nici nu mai e pe lumea asta, îmi dau seama de purtarea lui cu adevărat frățească... M-a invitat la o gustare într-un mic birt, foarte curat și cu un patron amabil. A cerut pastramă și o friptură... El n-a mîncat. A luat doar o feliuță cu scobitoarea, să vadă dacă e fragedă... Mîncase acasă, fiind singurul copil, iar mama lui văduvă, cu o pensie bunicică, tatăl fusese maior – iar maior, parcă toți ofițerii mureau cînd dobîndeau acest grad, mama se ținea de el ca de-un copilaș, ar fi în stare să-i taie și carnea în farfurie... Băuse doar o jumătate de vin, slab, îmi turnase și mie un pahar, ciocnisem... Acum parcă nu mi se mai învîrteau clădirile în fața ochilor, iar orașul își căpăta adevărata lui frumusețe... Am stat cîtva timp pe podul de peste Bistrița privind apa învolburată... El cînta încetișor „Plînge Bistrița în vale”... Apoi am urcat la Turn... Pe Cozla. Am contemplat orașul de pe înălțimea muntelui care străjuia orașul... Și ne-am pomenit că se lasă amurgul. Coborînd pe strada Ștefan cel Mare am întîlnit o femeie care mergea să-și caute vaca în Parcul Mare, o lăsa peste zi să pască. Chihăiescu o cunoștea, intrară în vorbă, o întrebase dacă m-ar putea primi în gazdă pentru cîteva zile... Avea patul ocupat de o elevă, dacă accept să dorm cu aceasta, îmi ia numai zece lei pe noapte... Acceptam. Nu mă deranja că voi dormi cu o străină, în aceeași cameră cu bătrîna, avea doar o

singură încăpere, se intra de afară direct în camera de locuit, iar alături avea o rudimentară șură pentru adăpostul vacii. Trăia pe urma acesteea și a închirierii „patului”... Tratase Chihăiescu din proprie inițiativă cu femeia, ghicise că am banii numărați... Să nu mai plătesc alți treizeci de lei m-am mutat chiar în seara aceea, cu trăsura, o plătise tot Chihăiescu. După mutare am mai făcut un drum pe la cei trei medici... Ne-am despărțit în poarta micuței case –semăna atât de bine cu casa noastră de la șleah înainte de-a i se adăuga salonul regesc... Chihăiescu m-a învățat ce să fac, a doua zi, cum să mă adresez doctorului Comăniță, apoi să trec pe la serviciul sanitar să-l informez cum stau cu examenele...

Eleva avea vreo cincisprezece ani, drăguță, nu se necăji că trebuia să împartă patul cu mine, ne-am culcat devreme, amîndouă trebuia să ne sculăm dimineată, nici bătrîna nu întîrzie mult cu mulsul vacii, fiertul laptelui... Nu mă prindea somnul nici de data asta, încercam să nu mă gîndesc la nimic, tot nu puteam acționa decît a doua zi, somnul mi-ar fi prins bine... Ședeam nemișcată să nu o stingheresc pe fată, ea dormea liniștită, simțeam că respiră ușurel ca un copil fără necazuri, sătul și îmbăiat... Nu puteam să nu mă gîndesc la oamenii întîlniți aici în oraș, fiecare se purtase cu prietenie, doreau să mă ajute, pînă și văduva înțelesese că mă mut, fiindcă nu am cu ce plăti, poate m-ar fi primit și cu mai puțin, nici într-un caz nu cu zece lei, încălzirea costa mai mult... Oameni de omenie, n-am să-i uit niciodată, am să fiu recunoscătoare fiecăruia, cînd voi răzbi... Eu n-am să uit niciun bine făcut de cineva, niciun cuvînt încurajator spus într-o clipă dificilă... Părea tot un legămînt făcut în taina unei nopți fără somn, în preajma unei bătălii hotărîtoare pentru viitorul meu...

Am plecat spre spital odată cu întîia zare de ziua. Casa bătrînei se afla la poalele Parcului Cozla, iar spitalul tocmai peste pod la poalele Pietricicăi. Trebuia să fiu acolo la ușă la sosirea comisiei. Nu cunoșteam pe nimeni, dar venisem hotărîită să nu mă las bătută. Îl rugasem pe portar să-mi arate care e doctorul Comăniță, doctorul Chirculeseu și doctorul Enăchescu... Din cei trei pe unul tot voi reuși să-l prind... Soseau candidatele. Multe. Pentru cele 30 de locuri erau peste o sută... Nu asta mă speria: îmi trebuia doar să mă primească la examen. Părea că era destul să mă cunoască cei din comisie, o fată extraordinară ca mine nu o vor respinge. Zadarnice încurajări: membrii comisiei intraseră pe ușa Centrală, nu îi zărise nimeni... Cînd am aflat și-am vrut să intru în cancelarie, cineva mi-a barat drumul: sînt într-o consfătuire. Lista este închisă. Să intre numai cele strigate... Restul sînt respinse, să nu mai încerce, e prea tîrziu... Nu fusesem singura respinsă, iar asta nu mă mîngîia... Știam că nimic nu mă mai putea ajuta. Toată încrederea s-a fărîmițat ca un geam izbit cu o piatră. Ce rost avea să trec pe la serviciul sanitar! Dacă mă înțelegeam cu cei de la Fălticeni, maș fi întors acolo. Dar locul era ocupat... Va trebui să caut un post aici. Ce post! Orice. Și servitoare... Între timp voi face mutația. Voi intra în seria următoare. Mult este un an cînd aștepți, dar ai totuși ce aștepta. Mă încurajam singură, făceam și eu ce-mi stătea la îndemînă, dar constatam că la căderi nu-mi plăcea să mă privească ochi străini, mă retrăgeam în ascunzișuri ca pisicile cînd sînt

gata să moară... Puteam și eu să mor de inimă rea, dar fără spectatori... M-am dus în parc. Ședeam pe o bancă, fără să văd frumusețea din fața ochilor... Uitasem de foame, nici gând să cheltuiesc banii pe mâncare, voi răbda, cine știe cînd vei găsi de lucru... Unde să caut? Cu ce să încep?!. Căutînd vaca, femeia a dat de mine... Spunea apoi că a înțeles dintr-odată că n-am reușit la examen. M-a silit să merg acasă, îmi spunea ca o mamă să nu-m fac sînge rău, mă va ține și fără plată, cîndva am să găsesc de lucru.. Poate chiar domnul Chihăiescu îmi va găsi, a mai ajutat el pe cîte cineva, are un suflet bun... Mă aștepta la gazdă. Aflase că n-am reușit să intru. Fata încă nu venise de la școală, urma școala profesională, ca și mine pe vremuri, avea program toată ziua – bătrîna ieșise, poate anume să ne lase singuri... Tînărul îmi făcea o propunere fără ocoluri: îmi va închiria o cameră, voi sta acolo pînă se va ivi un post în cadrul serviciului sanitar... Peste cît timp?. O lună, două, trei... Nu, dacă ar fi peste cîteva zile, da, aș locui aici, împărțind patul cu fetița asta. De ce?.. Nu se poate altfel... Țsta de-acum nu se mai cheamă ajutor într-o etapă grea, ci întreținere... Nici dumneata nu te-ai simți bine avînd pe cap o pomanagioaică... Îmi trebuie un serviciu acum. Orice. Chiar servitoare... Sînt hotărîtă să primesc orice în afară de pomană... A înțeles. Mi-a promis că se va interesa, avea atîtea cunoștințe, bineînțeles că nu are de gând să mă vadă servitoare, se găsesc altfel de locuri, vom vedea...

Nu știu dacă am spus pînă acuma anul în care am venit la Piatra Neamț: era 1937, începutul lui noiembrie. Fabrica de tricotaje „Doamna” se închisese. La „Celuloză” nu-i niciun loc. La „Mucava” de asemenea... Acestea erau întreprinderile orașului. Da, se mai afla o fabrică de cherestea. Nu aveau nevoie de muncitoare... Practic epuizasem locurile unde credeam că totuși se va găsi un loc de femeie de serviciu. Acum îmi rămăseseră doar firmele din casele de locuit. Să sun, să întreb... Zilele treceau, nicio speranță... Mi-am amintit de Eleonora Suman, sora Mariei căreia îi scrisesem la rugămintea acesteia. Cine știe, poate că acolo să fie un loc, deși dacă ar fi fost Chihăiescu, ar fi aflat. Eleonora s-a oferit să meargă cu mine la directorul spitalului. Acesta ne-a primit, dar schimbările de personal administrativ nu depindeau de el, ne-a trimis la administrator. Acesta tocmai era anchetat pentru nereguli la alimentația bolnavilor. Venise o inspecție, dimineață, au pus să scoată carnea din oale și să o cîntărească... Se găsisse sub cantitatea necesară... Menajera a fost concediată, se aștepta și schimbarea administratorului... O situație nefavorabilă... Totuși Eleonora mă primi să locuiesc în spital, dormeam în cîte un pat liber, iar îngrijitoarea îmi dădea cîte o porție de mâncare rămasă prin plecarea bolnavului... În înțelegere cu Chihăiescu lăsasem să se creadă că serviciul sanitar mă protejează, mi se caută o slujbă, prea departe de adevăr nu era... Refuzasem pomana lui Chihăiescu și trăiam acum pe seama Eleonorei, ea de curînd se căsătorise, avea o singură cameră, dacă într-o seară ar fi toate paturile ocupate, ar fi trebuit să dorm cu vreo pacientă în pat... Plecam dimineața și mă întorceam seara fără niciun rezultat... Îngrijitoarea din secția Eleonorei înțelesese că eu caut serviciu și mi-a vorbit de sanatoriul Bisericieni, acolo mereu este nevoie de personal, să-l caut pe doctorul Vlădescu și-mi spuse și adresa, are și în oraș cabinet, primește joi și duminică.

M-am dus la adresa respectivă duminică dimineața, se împlinea o săptămână de cînd umblam după serviciu, iar mie mi se părea că trecuseră luni de zile. Fusesem prima venită, găsiser cabinetul încuiat, între timp o fată deschisese și mă pofti să intru, ea se aplecase în fața sobei și mai pusese cîteva lemne pe foc. Cu cîtă invidie o priveam, ce bine că avea o slujbă, uite-o cît de curățică îmbrăcată, nu se teme că nu va avea unde dormi... După cîtva timp începuseră să sosească femei și bărbați, intrau în vîrfurile picioarelor, își căutau un loc și-și îndreptau privirea spre ușa care dădea în cabinetul medicului, așteptau să înceapă consultațiile. Sala de așteptare se umpluse, unii șușoteau între ei ca în biserică, alții desfăceau cîteun ziar, citeau fără mare interes, privirea se ridica spre ceilalți, parcă era mai ușor să intri în vorbă cu cineva, trece mai repede timpul... În sfîrșit ușa s-a deschis, în prag apăruse un ins mărunțel, pirpiriu, cu fața scofilcită, om vîrstnic și nu prea sănătos, mi-a inspirat dintr-o privire simpatie și încredere... A spus să între cine a venit primul. Nu am schițat niciun gest, nu voiam să-și înceapă ziua de lucru cu o solicitantă, să consulte întîi cîteva bolnavi, după încasarea onorariului va fi mai mărinimos... Cei prezenți s-au privit între ei, cel venit după mine m-a întrebat dacă poate să între, crezînd că eu aștept pe cineva... Oamenii intrau, ieșeau, scaunele rămase libere le ocupau noii veniți, iar eu nu mă urneam din loc... Nătîngo! Nătîngo! – așa n-am îndrăznit să intru la unchiul Alexei la primărie. Dacă eram acum croitoreasă, nu mai ședeam aici ca o miloagă!.. Fusesem îndrăzneată din fire. De copil mă purtam cu încredere în mine, nu șovăiam la niciun fel de acțiune, acolo unde era ceva de făcut, de pus o treabă la cale. Dar nu-mi plăcuse să cer nimic. Nimic de la nimeni. Nici părinților, nici fraților nu le-aș fi cerut nicio îngăduință, niciun obiect. Dacă mi se cuvenea, trebuia să mi se dea fără să pretind eu... Să mi se dea ce mi se cuvine. Postura de solicitantă îmi creaa o stare de umilință, mă credeam o nevolnică, cerșetoare... Cînd eram pusă în situația să o fac, sufeream ca un cîine biciuit și greu îmi călcam pe mîndrie... Totuși parcă nici cînd așteptasem la ușa bucătăriei lemnele promise de către unchiul Alexei mamei, n-am simțit cocleală atît de amară pe cerul gurii ca aici în cabinetul doctorului Vlădescu. Sufeream, dar nu aveam nici putere să plec: la urma urmei îi cer de lucru! Asta nu-i pomană. Cît de bine mă asemănam cu personajul lui Ion Popovici-Bănățeanul venit să caute de lucru... „Dumneata de ce nu intri? – și medicul arată cu mîna spre mine. Ești venită demult”. M-am ridicat parcă speriată de mîna care mă împungea de la distanță, am intrat în cabinet, începînd să-i explic, venisem cu o rugămintă și voiam să-și termine întîi treburile, acum, fiindcă mă chemase îi voi spune repede, repede, să nu-i răpesc prea mult timp... Încălecînd cuvintele din grabă am reușit totuși să-i cer să mă angajeze la Bisericiani, orice, știu să muncesc, n-are să regrete... Am ceva școală... Avea un loc la bucătăria sanatoriului, ajutor de cofetar, dar să ajut și la treburile celelalte... Mulțumesc, bine, am să ajut... Îmi dăduse chiar atunci un bilet pentru mașina care vine „De la deal”, marțea să ia bolnavii de la punctul sanitar din gară... E ușor de găsit, toată lumea îl cunoaște... Să vin chiar marți... Și mă ciupi de obraz cu o plăcere de părinte, care-și vede copilul plinuț și rumen... Acest gînd

mi-a trecut prin minte, aflasem doar că are două fete mai mari ca mine, amîndouă studente, probabil în amintirea lor mă privise cu atîta bucurie...

Ieșisem din cabinetul de consultații alt om decît fusese cel care intrase acolo. Încrederea iar m-a cuprins frățește, mergeam acum sprijinită de brațul ei vînjos, în geantă aveam biletul, o singură zi la mijloc și voi fi salariată, n-am să mai fac niciun fel de mofturi, să am doar unde să-mi odihnesc trupul și atîta fie și într-un salon de t.b.c.iste, deși știam că boala aceasta necruțătoare se ia ușor... Mă credeam invulnerabă la boală, nu mă doboră decît umilința, restul eram mai tare decît toate necazurile omenеști adunate la un loc.

Eleonora Barbieru – așa se chema după soț – se bucurase aflînd că am găsit de lucru. Cu toate economiile făcute rămăsesem doar cu trei lei, n-aș fi putut lua o trăsură pentru bagaj, nu atît pentru greutate aș fi vrut să nu-l duc în mînă, cît pentru urîtenia împletiturii trebuia să trec tot centrul orașului, iar în săptămîna aceea cunoscusem o mulțime de lume... Chiar și la momente atît de grele, parcă îmi păsa de părerea lumii, deși la prima vedere, mă credeam deasupra acestor prostești vanități.

După amiază Chihăiescu a venit în vizita la Eleonora să afle ce mai e cu mine, îl bucurase și pe el vestea cu serviciul, se oferise să mă ducă pînă acolo a două zi după prînz, să las bagajul la Punct, să-mi fie mai ușor, va trebui să fiu tare dimineată marți, mașina vine înainte de opt... De toate avea grijă bunul meu prieten. Mă sfătuia să-mi cumpăr plicuri și timbre, eventual caiete, acolo va fi mai greu, căruțașul sau șoferul care face comisioane bolnavilor așteaptă bacșișuri substanțiale și adesea uită să aducă ceea ce le ceri... Tăceam. N-avea rost să-i spun adevărul. Cu trei lei ce puteam cumpăra?.. Se dovedise ca un frate Chihăiescu, îmi plăti și trăsura pînă la Centrul acela, îmi tăbîrci valiza și o lăsă în seama unor bolnavi sosiți pentru sanatoriu. Exista o înțelegere între cei care trimiteau bolnavii, aceștia începeau să sosească în cursul zilei de luni sau miercuri, a doua zi mașina îi transporta „sus”... Îmi venea foarte greu să-i spun în cuvinte recunoștința mea, să nu-l pun într-o situație penibilă, mă gîndeam că viața îmi va da prilejul să-i mulțumesc, îi voi dovedi că nicio faptă bună nu trece fără să rodească bucurie, fă binele și aruncă-l în mare, că el tot va fi de folos, era o filozofie a mea simplistă, ca toate gîndurile mele, dar cu atît mai pe înțelesul oamenilor cumsecade... Totuși la despărțire am avut un schimb de cuvinte, jenant: el îmi cerea să-i scriu cum m-am aranjat, dacă am camera mea... Să vină să mă vadă... Dacă nu, să mă învoiesc din cînd în cînd să-l anunț, el va găsi un loc să ne vedem... Cît de minunat ar fi fost să nu-mi spună aceste cuvinte, îmi venea foarte greu să-i vorbesc deschis... Să mă arăt indignată de propunere? La urma urmelor un bărbat cere să viziteze o fată! Are tot dreptul... Nu facuse nicio aluzie la scopul vizitei. De ce m-am gîndit numai decît la lucruri urîte fiindcă știam că nimeni nu face un bine fără să aștepte răsplată?.. Oare? N-au fost în viața mea atîția oameni cumsecade? Erau femei... Dar asta schimbă ceva?.. Totuși trebuia să-i spun exact ce gîndesc, merita să fiu sinceră... Îl încredințam că nu voi uita niciodată, cît bine mi-a făcut... Dar știu că eu pentru el aș fi „un episod”, o mică distracție, de care „Domnule Chihăiescu, ai fost un om cum rar se

întîlnesc!..” „De ce am fost? Crezi că scapi așa ușor de mine?...” „Nu eu voi căuta să scap, ci dumneata de mine! Nu te va onora prietenia, fie ea și discretă, cu o ajutoare de bucătar!” „Dar nu e nevoie să afle lumea, sîntem amîndoi destul de inteligenți”. „Dacă te-aș ruga să punem punct prieteniei noastre aici. Ai rămîne în viața mea într-adevăr cu aura de om de omenie... Altfel...”. A înțeles. Și într-adevăr acolo s-a sfîrșit episodul. Noi doi ne-am mai întîlnit, cînd revenisem în Piatra, i-am vorbit cu emoție despre zilele acelea de zbucium și cred că-i părea și lui bine că au rămas neumbrite de socoteli meschine...

* * *

Aș vrea să trec peste amănunte ne semnificative, dar scriind amintirile năvălesc și nu am putere să le ignor, probabil că pentru mine ele au totuși destulă importanță. Dimineața aceea de 8 noiembrie, în sat la noi era hram, vestitele zile de hrămeri, regretam totdeauna că la noi această sărbătoare cadea atît de tîrziu, zilele fiind scurte. de obicei cu ploi, uneori cu omăt... Dimineață era întuneric, am părăsit spitalul discret, fără să-mi iau rămas bun de la binefăcătoarea mea, decuseară i-am mulțumit, ne-am înțeles să-i scriu, portarul mă știa, mi-a deschis fără vorbă și coboram cu plăcere panta pe care o străbătusem de atîtea ori în aceste zece zile de cînd păsisem în acest oraș... Era întîia dată că mergeam cu pasul liniștit, la capătul drumului mă aștepta un rost, ca atujnci la plecare de pe meleagurile natale... Pe Bulevardul Gării mi-a răsărit în cale un băiețaș: „Covrigi calzi, duduie, faceți-mi saftea!..” I-am întins cei trei lei, omulețul mi-a întins cîțiva covrigi fierbinți, întîmplarea m-a făcut și mai voioasă, i-am urat copilului vînzare bună, voiam să fie toată omenirea fericită... Intrasem în încăperea unde-mi lăsasem valiza, bătrînul care se oferise să aibă grijă de ea, glumise că n-a închis ochii păzind-o, i-am plătit cu un covrig, se întindeau mai multe mîini, veniseră în cursul nopții încă alți bolnavi, erau numai bărbați, de toate vîrstele, foarte sociabili, ne-am împrietenit în clipa aceea și ne vorbeam ca niște vechi cunoștințe... Bătrînul – așa îmi părea mie atunci, cred însă că nu împlinise cincizeci de ani, deschisese ușa, erau mulți și se împutinase aerul. În prag apăruse un cîine, încerca să intre: „Fugi, oficosule, vrei să ne molipsești!” – strigă, rîzînd, moș Neagu, așa îi spunea, iar el se autoironiza, spunîndu-și „moșneagu” cu plămîinii în «sponci»... Sosise responsabilă Centrului de primire a bolnavilor, o femeie între două vîrste, obișnuită cu tot felul de inși trimiși aici din toate colțurile țării, sanatoriul era vestit și peste hotare, ea lucra aici de-o viață, iar soțul ei, harabagiu, ducea în schimbul unei sume de bani bolnavii sosiți în alte zile decît cele programate pentru mașină... Aflasem că noi avem de așteptat, cineva propuse să mergem la plimbare, malul Bistriței era la cîțiva pași, podul se afla ceva mai încolo de gară, puteam trece Peste-Vale, era o frumusețe... Femeia ne sfătui să nu ne prea îndepărtăm, ar fi păcat să pierdem mașina... Am ascultat-o. Totuși n-am mai rămas în încăpere, afară răsărea soarele, negura de pe vîrfurile brazilor din cenușie se prefăcea într-un vîl argintiu, se auzea pînă la noi vuietul Bistriței. Atunci aflasem că rîurile de munte nu murmură ci vuiesc, mi-o spusese elevul de la Vaslui, un tînăr zvelt, înalt și, în

ciuda bolii, pentru care a fost trimis la sanatoriu, arăta optimist, plin de sănătate... Vasluiul îmi era cunoscut din „Peneș Curcanul”, m-am apucat să recit în glumă, se stărnise o veselie de șezătoare, o singură fată și unsprezece bărbați, uitaseră toți de boală, glumeau, rideau în hohote, moș Neagu făcuse observația că e destul să apară o fată frumoasă că și el se simte tânăr, dar îi părea rău că merg acolo „sus”, aș putea ajunge în situația lor, acolo lucrează numai bolnavii de tuberculoză, cum de s-au îndurat să angajeze o fată sănătoasă... Mă rugasem eu pentru angajare, nu-i puteam face vină nimănui, bucuroasă eram că pot merge acolo...

Elevul m-a luat de mână, propunându-mi să mergem pînă pe malul râului să vedem răsăritul în apă... Văzusem vreodată?.. I-am povestit de primul răsărit contemplat pe un alt râu, o priveliște fascinantă... Acum soarele urca pe cer, dar razele căutau apa, însetate de sărutul prundului albicios și-a nisipului sclipitor... Ne-am dus într-o fugă, copilărește, parcă nu aveam pe umeri atîția ani... Devenisem copii. Culegeam pietricele șlefuite de apa în curgere... Aș fi vrut o crenguță de brad, o hachiță în amintirea copilăriei, cînd mama străbătuse prin troiene de-un stat de om, zece kilometri dus, zece kilometri întors ca să-mi aducă o rămurică... Dar brazil erau pe malul celălalt... Ne strigase cineva să ne întoarcem...

Șoferul luă biletul, îl privi, se uită și la mine, apoi îmi cerusă să rămîn pentru ultimul transport, sînt cîțiva bolnavi grav... Acceptasem fără cîrtire, majoritatea se ofereau pentru așteptare, înțelegeam că voiau să rămînă cu mine, să facem drumul împreună... Conducătorul mașinii, se vede că avea experiență, și-a ales el pe cei care trebuiau duși întîi... Cîștigasem o lungă recreație, aveam timp să ne distrăm, puteam trece și podul, să iau și crenguța de brad...

Ultimului transport îi venise rîndul după prînz. Moș Neagu desfăcuse un pachet cu mîncare pus de nevastă-sa pentru orice eventualitate. Aveau și ceilalți pachete cu cîte ceva. Numai eu nu aveam nimic. Mă prefăceam că nu-mi e foame, îngrijitoarea Centrului mă informă ca există un restaurant în gară... Cine să fi crezut că eu nu aveam niciun bănuț la sufletul meu... Bătrînul, cu sfială, parcă mă pofti să iau din bucatele lui, se gîndea că ar fi periculos pentru mine, avea grijă ca de-un copil al lui, dar eu am întins mîna și-am luat o bucățică de brînză, nu fiindcă n-aș fi putut răbda de foame, deși mă cam rodea la măruntaie, dar să arăt că nu mă feresc de ei... Și asta m-a apropiat și mai mult de grupul „nostru”. Au fost destule cîteva ceasuri să ne legăm frățește, ne tutuiam, făceam planuri de viitor: eu fiind la bucătărie le voi proteja, punîndu-le de-o parte bucățile cele mai bune... Credeam că și acolo va fi ca la spitalul „Stamate”, să vii cu castronul la bucătăreasă, nu văzusem un sanatoriu, nici măcar în filme.

Drumul a fost ca o plimbare printr-un peisaj fantastic. Mașina urca în serpentină, revenea la cotul de unde plecasei doar cu puțin mai sus urcușul în spirală, în jos se vedeau văi și prăpăstii, în sus cerul și brazil înfipți în nori cu forme de animale preistorice... Urcam sus, tot mai sus, într-o vreme ajunsesem suspendați între cer și pămînt, călătoream întîia dată pe astfel de drum și amușisem, nu mai vedeam pe nimeni lîngă mine, privirea lacomă încerca să

rețină frumusețile doar în basme întâlnite... Apoi mașina intră pe un drum aproape drept, luneca printre bătrînii brazi, lăsîndu-ne să admirăm „Poarta Raiului”, aflasem de la șofer să așa îl numesc locul acela toți cei care au trecut prin Bisericanii. În dreapta drumului se afla o capelă cît o gheretă de portar, adăpostind o icoană, se zice făcătoare de minuni, apărută aici pe vremea lui Ștefan cel Mare. În stînga drumului față-n față cu ușa capelei, se afla un stejar de cîteva secole, gros cît un elefant bătrîn, pe care atîrnau una lîngă alta, de la rădăcină pînă la coroană, candelile cu iconițe... Zicea ghidul nostru că aici vin mai ales fete care vor să se mărite, icoana din capelă are acest dar, iar candelile sînt ofranda adusă de binefacerile acestor minuni... Pînă să termine de povestit, ne-am și văzut între clădirile albe, cu mai multe etaje, dispuse astfel să le bată soarele cît mai multe ore din zi, iar pîmprejur creșteau copacii, închizînd casele din poiană cu aer miraculos.

Bolnavii au fost întîmpinați de personalul medical, duși nu știu unde, pentru a li se face internarea... Eu trebuia să aștept sosirea directorului, el venea totdeauna la orele serii să-i consulte pe noii pacienți. Numai el putea dispune în privința cazării mele. Rămăsă singură într-o încăpere curată, aproape goală, tot un fel de sală de așteptare, m-am lipit de geam și priveam în curtea vastă, unde mai erau alei cu florile aproape veștede, printre care se plimbau agale perechi sau grupuri... Amurcea și mă apuca întristarea... M-am văzut totuși singură, printre străini, prietenii mei de-o zi s-au supus regulamentului... Clădirile, parcul îmi aminteau de șederea la institutul antirabic, mai precis de pavilioanele cu bolnavi. Acolo existau gratii, aici balcoane amenajate pentru cură, poarta nu era încuiată, dar orașul se afla la șapte kilometri... S-a deschis ușa și-n ea s-a ivit un tînăr înalt, cu părul lăsat pe umeri în valuri mari, fața cu sprîncene groase, negre ... I se păruse că plîng și se apropiase să mă încurajeze, sfătuia să nu mă sperii, aici e ca și la o casă de odihnă, plăcut, sînt organizate distracții... Trece timpul repede... Aflînd că nu sînt venită pentru tratament, ridică din umeri... Viața personalului nu-i este cunoscută... Totuși îmi ura bun-venit, nimerise acolo din întîmplare, căuta un prieten, dar îi părea bine ce e primul care-mi strînge mîna, îl chema Ionel Ionescu și-ar vrea să ne vedem poate la cinematograf, sîmbăta și duminica, rulează filme... Și pleca pe urma celui căutat, avea urgentă nevoie să-i comunice ceva...

BISERICANII

În sfîrșit aveam camera mea. Se afla la etajul trei al unui pavilion apropiat de bucătărie mică, un fel de triunghi în care încăpea numai patul și o noptieră spitalicească. Dar eram doar singură, puteam citi și scrie pînă tîrziu, seara cum părăseam bucătăria și pînă dimineată cînd trebuia să merg acolo aveam cîteva ceasuri bune. Ba și la prînz aveam mai mult de-o oră liberă, de la servitul mesei și pînă la ora patru cînd se dădea gustarea... Adusesem cu mine tufănelele dăruite de Lionora la plecarea din Fălticeni, se veștejiseră, dar le țineam pe noptieră, le simțeam mirosul specific al frunzelor și-mi aminteam de tufânica adusă de mama... Sentimentală ca și altădată în ciuda atîtor zbuciumări, nu

aveam de ce să mă înălesc, răul mereu era învins de bine, ajungeam ținta în cele din urmă, iar oamenii erau atît de omenoși, încît această constatare îmi dădea o stare de siguranță... Mă speriasse puțin comportarea menajerei, ea era șefa personalului de la bucătărie și cofetărie, se pare că nu prea i se dădea ascultare, vorbea cu oamenii răstit, îi amenința, se vedea că nu-i prea erau nervii sănătoși... Pe mine mă primise cu prietenie, îmi spunea domnișoară și adunînd tot personalul îi vesti că eu voi fi „biciul ei”, să-mi dea ascultare, iar de nu, afară cu toți nedesciplinații... Îmi venea să zîmbesc, dar ea mă privea cu severitate, îmi cerea să fiu aspră... Ceilalți își dădeau coate, unii chiar pufneau în rîs... Mă cunoșteau prea bine, degeaba își puna nădejdea în mine, eu nu știam să dau dispoziții, doream să-mi fac treburile ce-mi revin și să fug la mine în cameră.

Aflasem chiar din prima zi că la sanatoriu se află un fel de magazin cu de toate, dă pe datorie și banii se opresc la salariu. M-am dus acolo și ca flămînda mi-am luat două caiete groase, o sticlă de cerneală, un toc și mai multe penițe... Rechizitele erau scumpe, dar ce-mi păsa, aveam doar leafă... La cofetărie munca era simplă, ajutam la ornat prăjiturile, la preparat cremele... În bucătărie ajutam la bătut maioneze pentru regimuri speciale – se afla internată o nepoată a ministrului sănătății, aceasta dorea în fiecare zi la prînz pasăre cu maioneză. I-o preparam eu la indicațiile menajerei... Uneori spălam niște oale mari cît cazanele de fiert rufe, știu că aș fi putut să nu accept treaba asta fiind „biciul” menajerei, dar eu cît stăteam în bucătărie, făceam orice era de făcut, să se termine treaba mai repede și să ne ducem „pe acasă”... Moș Ion, bucătarul, mă îndrăgise tare, soția lui și mai mult, mă trăgea la ei în cameră, să-mi dea cîte un pahar de rachiu, să mă ferească de microbi... Evitam cît puteam rachiul, nu fiindcă n-aș fi vrut să beau, dar urmau poveștile și ele îmi răpeau timpul... Apucasem să aflu destule grozăvenii, mai ales despre director, despre copiii care-i seamănă, o soră se aruncase de la etaj chiar anul trecut. Simțeam că Mama Safta încerca să mă prevină, bănuia că sînt adusă de director și că mi s-ar putea întîmpla un rău, mai bine să plec... Unde? Asta ea nu avea cum să știe... În afară de poveștile Mamei Safta viața îmi părea plăcută. Mai ales serile de bătut nuci. Cînd aveam a doua zi prăjitură cu nucă de cu seară trebuia să batem cîte un sac mare de nuci. Cafetierul mă îndemna să chem tineret la clacă... Atunci îmi veneau „prietenii” și cunoștințele lor noi, fete, femei tinere... Era o adevărată petrecere... Într-o zi farmacistul sanatoriului care se ocupa de bibliotecă mă întrebă, dacă nu vreau să vin să-mi aleg cărți de citit. I-am fost recunoscătoare, despre asta nu aflasem încă... L-am întîlnit la cinema pe tînărul Ionel Ionescu, aflasem că este poet. El mi-a înmînat o scrisoare, cerea să-i răspund, atrăgîndu-mi atenția să nu mă destăinuiesc nimănui, bîrfă ca aici nu se găsește nicăieri... Eu mă simțeam bine. Începuseră repetițiile pentru serbarea de Crăciun, auzeam colinde noi. Scriam în jurnalul nou început despre toate, iar romanul „Zbucium” înainta destul de bine. Nu renunțasem la gîndul că voi merge cu el la Eugen Lovinescu. Găseam în faptul că chiar primul om care mi-a întins mîna aici, la sanatoriu, era un poet. Însemna că sînt norocoasă... Îmi mergeau toate după gîndurile mele, mă simțeam aici mai bine decît la Fălticeni, ziceam că cineva nevăzut are grijă de mine, poate

spiritul mamei, nu știu cum se împăca această credință cu ateismul meu, dar voiam să cred că există, poate un fel de mister, care ține pe cei dragi legați între ei, chiar când unul a trecut pe cealaltă lume... Pe la capelă nu apucase să mă duc, dar să văd biserica lui Ștefan cel Mare, de la care sanatoriul și-a luat numele, mi-am făcut timp să o vizitez... Trebuia doar să notez în caiet... Hotărâsem ca pînă la noul an școlar – nu renunțasem la gândul de-a urma școala de la Piatra Neamț, am să termin romanul. Voi strînge și ceva bani, aici nu aveam să cheltuiesc pe nimic, doar pe caiete. Cărți aveam la bibliotecă, de haine nu aveam nevoie, umblam în halatul de bucătăreasă ca toate fetele care lucrau cu mine... Observasem că directorul venea la bucătărie în fiecare zi când se afla la sanatoriu, iar menajera aglomera toate adjectivele din graiul românesc, pentru a mă arăta ce juvaier i-a adus șeful... De Sfîntul Nicolae, ziua directorului, îmi ceruse să-i pregătesc eu tortul și când el a intrat în bucătărie, l-au adus să-l admire... Șeful m-a ciupit de obraz ca atunci în cabinetul lui, am socotit și acum că făcuse un gest de părinte, dar șușotelile celorlalți mi-au adus roșeața pe obraji ca și când aș fi fost vinovată de ceva... Nu-mi făceam totuși griji, credeam în cumsecădenia oamenilor, în înțelegerea lor...

În a doua jumătate a lunii decembrie, când pregătirile pentru sărbători erau în toi, făceam coșulețe pentru pomul de iarnă, lanțuri de hîrtie colorată. La o asemenea șezătoare fetele cîntau, povesteau, multe locuiau în capitală, bucureștence get-beget, ne împrietenisem, aveam să am la cine trage, când voi veni cu romanul. Notam în caiet și numele lor, le descriam portretul, pentru când voi povesti despre această etapă a vieții mele. Cum spuneam, tocmai în această vreme ușa camerei mele se deschisese pe nesimțite, nu se auziseră pașii și directorul dădu să învîrte cheia în broască. Mașinal m-am ridicat în picioare și m-am sprijinit de geam, bîjbiind mînerul... „Mîine să pleci din sanatoriu! N-am nevoie de sfînte aici!” – închise ușa și dispăru pe coridoarele nesfîrșite ale pavilioanelor...

Mă mîngîiam cu gândul că fusese o amenințare la mînie, că nu va da mîine însemnătate întîmplării. Administratorul de la Fălticeni așa procedase, dimpotrivă nu voise să mă lase, când fusese vorba să plec... Dar doctorul Vlădescu n-a uitat. Dimineața, cu noaptea în cap, cum se spune, sosise la bucătărie și o vesti pe menajeră că eu trebuie să plec chiar în ziua aceea... Femeia rămăsese crucită. Ceilalți îl înjurau printre dinți, bineînțeles că nu în văzul lui... Eu mă văzusem ca agațată de-o creangă, iar ștreangul se strînge din clipă-n clipă... Fiecare se simțea dator să-mi dea un sfat: să vorbesc cu doctorița, e din același loc cu mine, nu se poate să nu intervină la director... Administratorul îmi vorbise pe șleau: „Crezi că în alte părți va fi altfel? Odată și odată tot va trebui să te stabilești undeva... Ori pleci acasă?...” Mi-a făcut „lichidarea”: aveam de încasat zece lei. Mi-a explicat de ce: în noiembrie venisem tîrziu, nu m-au pus în statul de salariu. Acum luna n-a expirat... Aveam datorii la „Cooperativa” sanatoriului, aici materialele costă mai mult. Am semnat pentru cei zece lei. Mă uitam la un bătrîn chior de un ochi și tirînd piciorul drept... El putea rămîne acolo, așa invalid cum era...

N-aș vrea să se înțeleagă, doamne-fereste, că aveam o dorință neclintită de-a aștepta un mare amor, un Făt Frumos, care să-mi prețuiască așteptarea...Nu, nu aveam niciun fel de proiecte în privința măritişului... Dar citisem în adolescență o povestire foarte prost scrisă, literatură pentru femei semidocte, dar mi-a rămas în minte ur personaj, o fată care se împrietenea cu fiecare barbat, care îi făcea curte, nu dădea nicio importanță că unul o părăsea, apărea altul... Cineva i-a strigat, într-o împrejurare, că e o stricată... Ea s-a infuriat – nu avea dreptul nimeni să o numească așa, că doar nu urmărea câștigul. S-a plîns unui prieten. Acesta a sfătuit-o să se gîndească mai adînc la purtarea sa... A doua zi fata s-a sinucis... Nu mai țin minte nici numele autorului, nici al eroinei. Știu însă de ce s-a sinucis fata... Ce-aș fi devenit eu, dacă acceptam propunerile prietenilor mei?... Ce s-ar alege de planurile mele? Doar nu avea de gînd să rămîn toată viața la sanatoriu... Și oriunde va trebui să plătesc astfel de bunăvoință! Și la capătul unui șir de întîmplări de soiul acelei propuse de director... Nu m-am mai dus să mă rog de nimeni. Mi-am făcut bagajul, am pus tufănelele uscate în valiză... Și-am rămas să aștept pe căruțașul, care aducea carnea pentru sanatoriu de la un abator din oraș. Mă învățase cineva să apelez la el, altă cale nu aveam. Pînă seară mai erau cîteva ore. M-am dus și la Capelă să văd vestita icoană. Cînd am pășit pragul, era acolo o liniște copleșitoare, se auzeau păsărelele din capacul cu iconițe și foșnetul frunzelor metalice de stejar, ele se scutură abia iarna, cînd omătul greu le desprinde de crengi... Icoana părea că mă privește: iar pe obrazul stîng al maicii Domnului se prelingea o lacrimă. Puteam să jur că e lacrimă: îmi plîngea soarta?... Dar mîna necredincioasei s-a întins, a pipăit: era o picătură de untdelemn. Nu știu dacă o pusese bătrînul călugăr care slujea la biserică și avea în supraveghere icoana sau a căzut din întîmplare acolo... Mărturisesc că aș fi dorit să fie lacrimă. Tot ateismul meu s-ar fi risipit, m-aș fi lăsat în voia lui Dumnezeu, nu mai reușeam să mă adun, să-mi insuflu tărie... Unde plecam cu zece lei? Pe aceștia aveam să-i dau lui Haim... Apoi? Mama Safta mi-a dat pe ascuns o pîine pentru mine, iar una să i-o duc femeii de la Centrul cunoscut de mine. Asta-mi era speranța: Centrul. Acolo voi lăsa valiza... Mai căutasem de lucru... S-or fi ivit între timp? La Chihăiescu nu puteam să mai apelez, era limpede... În sfîrșit, gîndurile nu mă linișteau nici într-un fel, nu vedeam nici o zare de speranță...

Haim m-a luat, cerîndu-mi să plec pe jos pînă după icoană, se temea de director... Valiza a pus-o în coșul de zinc, anume amenaja pentru transportul cărnii, a acoperit-o să nu observe nimeni. Pe drum l-am întîlnit pe moș Neagu, aflase că plec. Se auzea corul: „O ce veste minunată” – de atunci colindul acesta îmi aduce aminte plecarea mea... Aveam în mînă călimara, mă temeam să nu se răstoarne în valiză. Mănuși încă nu-mi pusesem în mîini, sticla era rece, mă ardea la degete, totuși nu mă înduram să renunț la ea, costa bani, alta nu voi putea să-mi cumpăr... Drumul acela am încercat să-l descriu într-o povestire, dar a ieșit o palidă relatare. Era decembrie, cerul spuzit de stele în întunecimea brazilor. Liniște. Iar Haim, ședeam lîngă el pe capră, alt loc nici nu era, îmi tot așeza pătura pe genunchi, îmi cerea să renunț la călimară, să nu răcesc. Între

timp îmi povestea întâmplări de-ale lui pe acest drum... Lua câte o femeie în căruță, care venea pe jos de la oraș... De unde să-i plătească? Mergeau un picuț în pădure. Gîndul îmi fugea la Moș Nichifor Coțcariul... Dar acolo era vară, cîntau păsărele... Parcă și Haim ar fi cunoscut povestea. Mă întrebasese dacă mă așteaptă vreun amant, la cine voi trage... Nici n-a bănuیت sărmanul, cît m-au speriat poveștile lui... Cînd am ieșit în șosea și se auzeau mașinile, fugind în amîndouă direcțiile, am răsuflet ușurată. Bietul om cu fața osoasă m-a lăsat la marginea orașului, în poarta fabricii „Mucava”, se temea să nu fie văzut de stăpîn, un biet slujbaș care putea fi concediat la prima greșeală... N-a vrut să-mi ia cei zece lei, nu știa că n-am alții și mi-a promis că-mi trimite o trăsură să mă ducă unde am de gînd să trag... Mi-au dat lacrimile, m-am uitat în urma căruței cu lădoiul de zinc și mi-am spus că degeaba m-am speriat de toți oamenii, nu se aseamănă om cu om... M-am așezat pe banca din fața fabricii. Dacă nu venea trăsura, aveam să rămîn peste noapte acolo, oricui aveam să-i spun că aștept pe cineva. Trăsura a venit. M-a dus la gară. Femeia făcea curat le Centru. I-am dat pîinea și-am rugat-o să-mi primească valiza. Foarte binevoitoare, mă lua la ea acasă, locuia aproape... Soțul ei venise băut, fusese la o întrunire politică, se apropiau alegerile, el vota cu Conu Guranda, deputatul liberal... Ehe, Conu Guranda, un om mare!.. Să mă duc la el. Se va duce cu mine, îi va spune să-mi dea o slujbă... Aveau o singură cameră, eu dormisem pe divan, îmbrăcată... Dimineața omul se speriasse de promisiunile lui, îi șopti nevastei să mă expedieze cît mai repede, să nu se afle la director. Și el se temuse să nu-i ia dreptul de-a duce bolnavii cu căruța la sanatoriu, treabă din care ține casa. Femeia nu mi-a spus nimic. Eu am rugat-o să-mi las numai valiza, aveam unde sta, dar nu vreau să mă vadă gazdele ce bagaj am... A primit. Cu poșeta în mînă am început să iau din nou casele la rînd, cu aceeași întrebare: „Nu aveți nevoie de servitoare?... Cei mai mulți răspundeau nu, aveau femeia lor veche... Unele cucoane voiau să afle dacă nu știu cumva nemțește. Nu, germana nu o știam. Puțină franceză și rusa... Cui îi trebuia însă această limbă în anul 1937, luna decembrie cînd alegerile adusesese la guvernare partide de extremă dreaptă?

Pare de necrezut? Să dorm aproape două săptămîni în gară, așezată pe o bancă, sprijindu-mi brațele pe coapse, capul în palme și astfel așteptam dimineața. Adesea cîte un lucrător feroviar se oprea în dreptul meu, mă zgîlția de umăr: „Ce tren aștepti?...” Buimăcită, întrebam care pleacă și răspundea că-l aștept pe cel din direcția opusă. N-am mîncat în aceste zile nimic. Apă beam la cișmeaua de pe peron... Nu știu cum de n-am leșinat pe stradă sau la vreo ușă în așteptarea răspunsului... Mai mult nu mai puteam umbla prin tot orașul Piatra-Neamț, nimeni nu avea nevoie de brațele mele, iar după venirea lui Cuza la putere mi s-au îngustat posibilitățile: evreii nu aveau voie să angajeze servitoare creștină... Mă bătea gîndul să plec la o mînăstire, dar nu aveam bani de drum. La Bistrița erau călugări, aici puteam ajunge și pe jos, dar Văratiful și Agapia erau departe... De mînăstire am fugit și acolo aveam să ajung... altă cale nu aveam, deocamdată... Și cum mergeam leșinată, nici nu mai vedeam bine, m-am simțit prinsă de braț de un om în uniformă. L-am recunoscut totuși, era Vasile

Marcoci, fost gardian la închisoarea din Hotin. Păzea cîte o ceată de deţinuţi aduşi în curtea şcolii pentru nişte treburi de construcţii. Aveam mereu nevoie de cineva să-mi care stinghiile războaielor de covoare, erau grele pentru eleve. Omul se purta foarte respectuos, aflasem că era căsătorit cu o absolventă a şcoii profesionale, o cunoscusem la cursurile de infirmiere, avea atunci un băieţel... Nu-mi părea bine că ne-am întîlnit, bănuiam că va ghici că vagabondez ca o nevolnică, dar neavînd cum fugi, am început să înşir minciuni: lucrez la Sanatoriu, venisem după cumpărături, maşina va sosi mai tîrziu să ne ia, ne-a adus pe mai mulţi. El insista să vin la ei, nevastă-sa ar fi fericită să mă vadă, departe de casă şi-un cîine îţi apare drag, dar o fostă colegă... M-am lăsat înduplecată, era zi de Crăciun, oricine e bucuros de oaspeţi, Nina cu atît mai mult, fiind aşa departe de ai săi...

Locuiau în incinta închisorii, el ocupa slujba de gardian şef, aveau un apartament cu două camăruţe, copilul era încă mic... Nina a pus masa după obiceiul de la noi, se pune masa la orice oră şi-ar fi intrat omul în casă... Mi-a cerut să beau un pahar de lichior, nemîncată cum eram, mă ameţise... Soţul s-a dus la treburile lui, iar eu i-am povestit Ninei adevărul despre „slujba” mea... Am rămas la ei. A doua zi ne-am dus amîndouă şi mi-am luat bagajul... Şi-am început căutarea unui loc de muncă, toţi trei...

Poate după anul nou! – ne mîngîiam. Îmi venea foarte greu să stau pe capul familiei Marcoci, salariul lui nu era mare, soţia nu avea serviciu, făcea un tratament medical la un doctor particular, costa mult... N-am să uit niciodată gestul lui Vasile Marcoci: mi-a dat zece lei, cerîndu-mi să nu-i spun Ninei, voia să mergem la cinema şi să nu i se pară că cheltuiesc şi pentru mine. Am înţeles că în casa lor s-a vorbit despre povara căzută din senin pe capul lor, nu aveau niciun fel de obligaţie faţă de mine... Nu-mi rămînea decît să plec, aşa cum mai hotărîsem odată, la mănăstire... Mi-am amintit că-mi uitasem umbrela la Eleonora Barbieru. Aş fi putut să o vînd, cu banii luaţi pe ea să ajung la mînăstire. Uitasem de ea. M-am hotărît să trec pe la spital, bineînţeles că nu aveam să-i spun că nu mai sînt la Bisericiani...

Eleonora mă întîmpină cu întrebarea: n-ai vrea sa te muţi la noi? S-a ivit un loc. Şeful de acolo e cam sucit, dar munca este plăcută, curată, e vorba de farmacia spitalului... Îi ieşise un înger din gură. I-am spus că sînt gata să rămîn chiar în clipa aceea, am renunţat la minciuni.

CÎT POATE RĂBDA UN OM

Toate cuvintele bune ale Eleonorei nu reuşeau să-l înduplece pe farmacistul Ion Florescu să mă primească la el în farmacie. Făcusem greşeala să-i spun că lucrasem cîtva timp la Bisericiani. Nici nu mi-a permis să mă mişc de lîngă prag, părea că duc nevăzut un sac de microbi pe care îi voi slobozi în faţa lui, şi-l vor sfişia ca nişte şerpi scăpaţi dintr-o ascunzătoare. Farmacistul îmi tot făcea semne să ies, eu nici nu mă urneam, iar Eleonora pleda mereu, un strălucit şi conştiincios avocat... Tot ei îi vîrise în minte ideea salvatoare: să mă ducă la

radiologie, laboranta de acolo îi va da în scris date despre starea plăminilor mei... Paliditatea nu-i un semn, și-apoi nici nu eram palidă ci albă, așa arată blondele... Dar ca să fie și mai sigur că nu aduc microbii, va lua ea măsurile necesare, îmbăierea, schimbarea îmbrăcămînții, spălatul pe cap... Mă rog, cum se face bolnavilor la internare... Se pare că atîta insistență i-a mai domolit îndîrjirea farmacistului și a acceptat propunerile apărătoarei mele... Să vin a două zi, primenită cu îmbrăcăminte de la spital... Dar înainte examenul radiologic...

Cîștigasem. Eleonora devenise veselă, mă duse în cameră la ea și-mi oferise o rochie, să vadă Florescu, el cunoaște obiectul, că n-a fost tras pe sfoară... Făcea haz de purtarea farmacistului, mă asigură că e doar sucit, nu și rău, altfel nu m-ar fi sfătuit să mă angajez la el, între timp, dacă nu voi reuși să mă obișnuiesc acolo, poate se va ivi altceva, se fac mereu mișcări în spital, instituția este nouă, apar necesități neștiute dinainte... Inima-mi era grea, oarecare umilintă tot se strecurase în suflet, ajunsesem un fel de miloagă, dar alegere nu aveam, trebuia să mă supun condițiilor ridicole, ca un fel de deparazitare. Zice o vorbă: să nu dea Dumnezeu omului cît poate duce – mă puneam eu singură pe mine însumi la încercare, cît voi reuși să îndur?...

A doua zi dimineață așteptam la ușa farmaciei cu o bonetă albă peste părul proaspăt spălat, în halat alb, spitalicesc, afături de fata care lucrase trei săptămîni cu viitorul meu șef, urma să mai stea pînă la împlirirea lunii, să-și încaseze salariul... Mama ei lucra în spital ca lenjereasă, iar soră ei era funcționară la birou. N-au reușit niciuna să-l determine pe farmacist să se poarte mai omenește, a și lovit-o de cîteva ori... Și-mi povestise niște grozăvii, care ar fi putut să-l sperie pe cel mai puternic om din lume... Nimeni n-a vrut să vină în locul ei, nici măcar băieții, el prefera să i se repartizese un tînăr, fiindcă putea căra lăzile, damigenele, baloturile, depozitul fiind tocmai la subsol... Ea nu putea duce greutatea mari, de aici se iscau certurile... Îmi mărturisise că întreg colectivul spitalului se miră cum de-am acceptat eu să lucrez acolo, îmi prezicea că nu voi împlini nici eu luna... Ce-i puteam spune fetei? Ea avea acolo mamă și soră, abia dacă împlinise șaisprezece ani, putea să mai facă alegerea unui loc mai ușurel... Eu nu aveam de ales...

Farmacistul venea tîrziu. Nu lăsa cheia nimănui. Fata îl aștepta acolo, în sală, era cald, se rezema de calorifer și aștepta. De obicei, surorile veneau după vizita de dimineață, așa că nu avea nicio treabă... În schimb, șeful stătea pînă seara tîrziu și era obligată și ajutoarea să stea cu el, astfel că toată ziua o pierdea la farmacie... Nimeni nu avea nicio putere asupra farmacistului, îl lăsa în apele lui...

Relatările fetei îmi risipeau și ultima picătură de liniște. Intram la o grea corvoadă, cine știe cum se va termina acest început atît de sumbru, dar în orice caz, cîștigam ceva timp, plecam de pe capul Ninei, scăpam de luna ianuarie atît de geroasă, nu se mai putea dormi în gară... Am stat lipite de calorifer cam un ceas, mă gîndeam că voi lua cu mine o carte, se putea citi în liniște. Din cînd în cînd treceau oamenii spre bucătărie, fata îmi spunea despre fiecare cîte ceva, cunoștea toată lumea din spital... La sosire farmacistul m-a măsurat din cap

pînă-n picioare, a remarcat schimbarea și m-a lăsat să intru, arătîndu-mi locul unde voi sta, să nu mă mișc de acolo decît atunci cînd îmi va cere el. Ne-a dat un teanc de hîrtie, fata avea să-mi arate cum se taie pentru pliculețe, urma să facem prafuri de antinevralgice, rezerve la cutii. El s-a așezat la masa de lîngă fereastră unde se aflau niște cărți. Între masa lui și a noastră, cea de lîngă peretele de la ușă, se întindea o a treia masă lungă cît patru de-ale noastre, pe care se aflau un cîntar cu terezii la mijloc și o mulțime de balanțe de diferite mărimi... De-a lungul peretelui, dinspre răsărit, erau dulapuri cu uși de sticlă. În rafturile unuia ședeau borcane, în ale celuilalt sticle de toate mărimile, așezate la rînd... Peretele opus avea chiuveta și în colț o altă masă cu un reșou dublu pe ea și căni cu inițialele Ministerului Sănătății. Au început să fie aduse condicile. Existau mai multe secții, cîte două pe fiecare etaj, jelind patru etaje, deci opt condici, mai erau și aripile din spate... Spital modern, încăpător, încă mirosind a nou, purta pe frontispiciu numele ministrului, fiu al orașului, ținuse să-și lege mai strîns numele de localitate... Condicile cu sticlele respective erau așezate în ordine pe masa la care lucram noi două. El le lua pe rînd, citea ultima pagină scrisă cu data zilei respective și poruncea: „Pune o cană de atîta la fiert! Adă cutia cu aspirine!..” Și așa ce-i trebuia i se aducea la mînă... Treaba mergea încet, ne apucase ora prînzului, o parte din rețete le amînase pentru după-amiază... El plecase apoi. Eram libere pînă la ora patru, două ceasuri, mai mult decît la Biserici... Ziua se scursese fără incidente, fata se mirase că nu a țipat, poate i-a fost rușine, eram angajata nouă, deși cu ea chiar din prima zi se purtase brutal.

Norocul se ținea de mine în ciuda atîtor încercări neplăcute, pe semne voia să se convingă de cîtă putere de răbdare am. Tocmai atunci terminase stagiul la spital un agent sanitar, care ocupase camera pentru surori de la etajul patru, aripa dinspre răsărit. O cameră ca o Eleonorei. A ei era în capătul celălalt al etajului. Camera avea sub fereastră o terasă cît o toloacă, se vedea ca în palmă muntele Cernegura, apa Bistriței, gara, fabrica de cherestea. În coastă chiar era o biserică, înconjurată de pomi, în spate se înălța Pietricica, cu un schit săpat în piatră, nelocuit, și o cruce mare în vîrf... Astfel de locuință nici în visurile mele cele mai nebunești n-aș fi îndrăznit să mi-o reprezint. Pătura, salteaua, lenjeria erau ale spitalului, aveam chiuveta în casă, față-n față cu ușa mea se afla baia... Orice s-ar spune, lucrurile mi-au mers din ce în ce mai bine, de la un pat provizoriu dintr-o rezervă la o cameră spațioasă, cu lumină multă și o priveliște ca în basme... Merită să rabzi și cîte un pumn la nevoie!..

Într-adevăr, noul meu șef avea ciudățenii, deschidea ușa cu piciorul sau cu cotul, cînd scotea cheia se spăla lung ca pentru operație, după atingerea condicilor din nou se spăla îndelung... Cînd filtra vreo soluție pentru sterilizat nu aveam voie să deschid gura, nu răspundea la salutul celui intrat în farmacie pînă puneă dopul sticlei. O așeza la sterilizat, abia după aceea întreba cu ce treburi a venit insul... Îmi era neplăcut față de oamenii din spital, așa cum altădată mă rușinam de consătenii mei de ciudățeniile tatii. Aflasem că suferă de fobia microbilor, se făcea de rîsul lumii cu aceste precauții exagerate, dar el nu lua în

seamă... Un alt soi de Gavril Mardar: acela se temea de apă, farmacistul de microbi... Pe lângă aceasta, mai avea o idee fixă, mult mai gravă: se credea bolnav de sifilis, deși nicio analiză nu-i indicase prezența spirochetelor în sânge. Când fusese în clasa a cincea la liceu, avusese bube pe picioare. În anii studenției, i-a intrat în cap ca acele bube ar fi fost de natură sifilitică... Nu-i putuse scoate nimeni din minte gândul că e bolnav, își făcea tratament, discret, un subchirurg venea la momentul indicat, farmacistul își pregătea singur seringă, soluția de neosalvarsan...

Am înțeles repede că șeful meu era bolnav de nervi. Și cu atât mai mult mă hotărâsem să mă port astfel, încât să nu-l scot din sărite. Umblam pisicește, nu se auzea nicio mișcare, sticlele și borcanele le așezam fără zgomot. În clipa când deschidea cineva ușa, întrebam prin semne ce treabă are, indicam grămezile de medicamente pregătite... Uneori, în clipe de voie bună, mă întreba în glumă, dacă am proprietățile îngerilor, să fie prezenți, folositori dar nevăzuți, neauziți. Într-o lună de zile preluasem toate treburile, care nu cereau neapărat mîna lui... Treptat îi rămăseseră doar soluțiile injectabile de preparat... restul făceam eu și nici măcar nu era dificil de fiert infuziile, de cîntărit substanțele necesare secțiilor... În ore libere am schimbat hîrțile de pe rafturi... A înțeles că nu trebuie să se teamă că voi fura ceva și mi-a lăsat cheia mie, veneam înaintea lui și făceam curățenia, strălucea așa, cum se spune, ca într-o farmacie... O muncă mai ușoră, mai plăcută nu-mi puteam imagina. Aveam timp destul pentru citit, pentru scris... Aflasem că mi se spunea îmblînzitoarea, mă bucuram de simpatie și printre cei care aveau legături cu farmacia și mă lăudau și cei din conducere... Când să împlinesc anul de la plecarea de acasă, puteam să fac un bilanț pozitiv: reușisem. Nu mai eram personal de serviciu, ocupam un post de instrumentar în așteptarea aprobării celui de laborantă cerut pentru farmacie. Puteam să-mi spun că încrederea în steaua mea n-a fost deșartă... Prea multă vreme n-a ținut etapa de liniște surprinzătoare pentru toată lumea... Farmacistul a primit și el locuință în spital, era singurul salariat care locuia în oraș, avea dreptul și el la o porție de la bucătăria instituției... Asta a complicat lucrurile: trebuia să-i fac în cameră curățenie și să-i aduc pe o tavă mîncarea... Nu munca în plus m-ar fi necăjit, prea mult timp nu-mi lua, dar ritualul umilitor, care însoțea aceste operații... Începea cu spălatul prelung al mîinilor, apoi eu nu aveam voie să pun mîna pe nimic altceva decît tava și vasele în care i se punea mîncarea. El mă însoțea, îmi deschidea ușile, aștepta pînă mi se punea mîncarea, iar mă însoțea... Oamenii își dădeau coate, făceau glume pe seama profesiei noastre... Încercam să-l rog pe ocolite să mă lase pe mine singură la bucătărie, voi deschide ușile cu cotul, învățasem de la el, nu voi atinge nimic altceva... Izbucnea în cîte o criză de nervi, înșira toate epitetele insultătoare: proastă, tîmpită, idioată, vacă încălțată... Marș afară, să nu te mai văd... Îmi izbea cîte un pumn în umeri, deschidea ușa să ies... Mă strecuram mută, mă lipeam de perete și stăteam așa pînă auzeam strigînd: „Javră, unde ești? Vino la lucru!” – intram tot fără vorbă și-mi reluam munca... Apoi se desșira alt lanț de epitete, de data asta apreciative: cuminte, bună, înțeleaptă, îngerul păzitor... Frumoasă, deșteaptă, neîntrecută... Aceste incidente

le știam numai eu și el. Se aștepta să-l reclam, să cer schimbarea, cum făcuseră ceilalți dinaintea mea... Nici gând nu aveam să o fac: n-am să mor din asta, îmi ziceam. La Fălticeni în urma unui pumn hotărîsem plecarea... Dar experiența mă învățase că așa cum zice proverbul: „Cu răbdarea trece marea”... Aveam să trec... La toamnă voi intra la școală să-mi fac o meserie sigură, voi fi moașă comunală, plec în sat la mine. Voi scăpa de nervii șefului meu... Pînă una-alta trebuia să strîng bănuții, să pot avea cu ce trăi în timpul școlii, casă și adăpost ne dădea spitalul, totuși va fi nevoie de uniformă, halate, rechizite... Nu aveam de unde aștepta ajutor... Adevărul e că-mi era milă de șeful meu, aș vrut să-l cruț de ironiile celorlalți, să-l ajut întrun fel, era un om bolnav și avea aproape vîrsta mea, abia terminase facultatea. Părinții visau să se însoare cu o fată cu zestre să-și poată deschide o farmacie proprie, costa mult, mama, în scrisori, îi amintea mereu că acum depinde de el să se căpătuiască, au făcut atîta cît le-a stat în puteri... El însă obsedat de boală, nici nu se gîndea la înșurătoare, voia să-și termine tratamentul, așa cum indicau prescripțiile medicale, patru ani de tratament... Cred că asta îl apăsă, îl făcea irascibil... Totuși voi povesti două momente care i-au rămas adînc săpate în suflet: făcînd curățenia în camera ocupată de el am găsit cîteva tuburi goale de pastă de dinți. Le-am aruncat.

Fapta mea a stîrnit o furtună de invective, pumni nemiloși în umeri, chiar amenințarea cu datul afară... Mă gîndeam că tuburile acelea trebuie să fi fost de-un material neprețuit, îi adusesem prejudicii de nerecuperat... După înseninare, aflasem că mai avusese de gînd să stoarcă puțină pastă rămasă pe pereții tuburilor... Cîtă substanță să fi rămas! Pentru un spălat? Merita atîta scandal?... Al doilea moment se petrecuse în sîmbăta Paștelui... Întorcîndu-mă de la depozit, n-am de lucru și-i spun că în sala de așteptare se află o familie întreagă, părinți și copii, toți mușcați de ciinele lor, care turbase... Nenorocito! Ai trecut pe acolo? Ai pus mîna pe clanțe?..” M-a silit să stau pe scaunul de lîngă ușă, a pregătit o soluție de acid fenic și mi-a cerut să vîr mîinele în ea: într-o clipă degetele se albiseră, pielea se încrețise ca după o îndelungată spălarea a rufelor muiate în leșie. Începuseră să-mi curgă lacrimile, cred că întîia dată plîngeam. Nu de durere. Mi se făcuse milă de mîinele mele. Seara avea să fie învierea, a doua zi Paștele... Eleonora mă invitase să mergem împreună la biserică, m-aș fi dus să văd cum se petrec lucrurile aici, să fiu între prieteni, ea mă socotea apropiată, mă lua uneori la cinema, venea la farmacie, noi lucram pînă tîrziu, îl ruga să mă lase la ultima serie, de obicei se desfășura între nouă și unsprezece, ne întorcea împreună. Nu m-am mai dus, mîinele arătau groaznic, le unsesem cu lanolină și le țineam ca pe un obiect străin, ascultînd clopotele și urmărind de pe terasă animația din curtea bisericii, era gard în gard cu spitalul...

Am stat în noaptea aceea pe terasă pînă-n zori. Nu puteam scrie și nici citi, n-aș fi atins o carte cu degetele unsuroase și-mi fugea gîndul pe unde îi era voia... Mai mult mi-a poposit la Catiușa Maslova. Era firesc, slujba învierii ajungea la mine... Îmi era urît, poate că-mi doream apariția unui Nehludov, chiar dacă îmi era limpede că n-am îndurat atîta să mă înec la mal... Mai aveam o vară la mijloc... Tebuia să mă țin cu dinții de planul impus: întîi și-ntîi un rost sigur...

FATA MOȘNEAGULUI

Mă vedeam întorcîndu-mă acasă ca fata moșului din povestea lui Ion Creangă: aducînd lăzi cu de toate, primite ca răsplată pentru cumințenia și vrednicia mea. Averea pe care aveam s-o aduc eu era diploma, ceva bani strînși din salariu și o îmbrăcăminte decentă pentru zilele de lucru și sărbători. Aș fi dorit atît de mult să mă poată primi mama, să se mîndrească cu mine. Avea să se înveselească și tata, cu toate ciudățeniile lui, nu i-ar fi fost indiferent cum se întorcea fiica sa, dusă să-și afle norocul în lume.

Mi-am amintit peripețiile de la întiul succes cu poezia închinată Unirii Basarabiei, pînă în momentul obținerii diplomei; nu mi-a fost lesnicios niciun pas în viață, dar nimeni nu m-a întors de la țelul propus. Am străbătut atîtea drumuri, am colindat dintr-un oraș în altul. Îmi urmam zodia Capricornului, cădeam, îmi oblojeam rănile și-mi continuam drumul. În copilărie mă visasem poetă, tribun, acum mă mulțumeam să fiu un modest dar util Popa Tanda. Eram obișnuită să socotesc personajele din literatură ca pe niște ființe reale. Pentru mine Popa Tanda, Apostol Bologa nu erau niște simple ficțiuni – trăiau realmente, mă împrietenisem cu ei. Și fata moșului îmi era foarte dragă, voiam să-i seamăn și chiar credeam că-i sînt deopotrivă. Nu mi-am rupt eu cămășile pentru scutecele copiilor altora? N-am botezat eu copii din flori, numai din mila de-a nu ieși din spital necreștini? Nu mi-am dat sîngele unui tînăr accidentat pentru a-l scăpa de la morte? Nu mi-m dăruit paltonul fetei de la spălătorie, mai săracă decît mine, dacă vă puteți imagina una ca asta?

Dar ce făcusem pînă atunci nu avea mare însemnătate. Important pentru mine era ce urma să fac de aici înainte.

La început mă rușinam să spun ce profesie aveam, de mă lăudam atîta cu ea. Auzi, moașă. L-am auzit odată pe cineva spunînd: printr-o întîmplare fericită s-ar putea că într-o zi să dispară toate bolile din lume. Atunci nu va mai fi nevoie de medici. De moașe însă vom avea totdeauna nevoie, copii se vor naște pe lume cît va exista viață pe pămînt. Mi-a părut nespus de bine să aud aceste cuvinte. Știam și eu cîtă nevoie este, pe cînd urmam la Hotin o școală de ifirmiere voluntare, am văzut cîte femei au aiurit de febră puerperală. Apoi la Fălticeni, acum și la Piatra Neamț. Îmi făcusem chiar un plan să scriu un roman intitulat „Spitalul județean”.

Dar la noi în sat cum veneau copiii pe lume? Și cîți se prăpădeau chiar la naștere ? Nu, să nu rîdă nimeni de profesia de moașă! Sigur, nu era cu putință să dobîndesc aureola Ioanei d'Arc, nici faima Ecaterinei Teodoroiu. Timpul cînd puteau apărea asemenea eroine trecuse. Hai să încerc totuși să înnobilez profesia de moașă! Îmi trebuia curaj pentru asta, poate chiar și puțină obrăznicie, din coadă de cîne sită de mătase nu se prea face. Voi încerca să inițiez ce nu-i trecuse nimănui prin minte: o școală pentru fetele noastre din sat, să învețe cum să-și îngrijească pruncii. Nu cred că citisem undeva despre un astfel de proiect,

existaseră niște cursuri pentru băieți la o școală învecinată, unde era director unul dintre cumnații mei. Eu aveam de gând să fac ceva asemănător pentru fete. Cei din țară ar fi înțeles poate cu greutate cât de înapoiați erau țăranii noștri pe atunci. Niciun matur nu știa carte. Ajutorul de primar învățase să semneze și – atît! Un secretar de primărie întocmea actele. Acesta era omul cel mai învățat de la noi, făcuse patru clase normale, nu reușise să termine școala. Se trăia ca în comuna primitivă, nu avusesem noroc de-un Popa Tanda.

De fapt, situația era chiar mai sumbră decît o arăt eu aici – și știam și de ce: fusesem robi pînă nu de mult, abia ieșisem de sub ocupația rusească. Învățătorii rămași dinaintea războiului vorbeau stricat românește.

Nu scriu cu patimă. Nici nu arăt tot răul, s-ar putea să nu fiu crezută. Eu îmi propusesem să fac ceea ce începuse învățătorul nostru, domnul Burlacu. El plecase altundeva, fie la cerere, fie mutat din oficiu.

Nici poeta și inimoasa tribună nu și-a uitat visurile adolescenței. Era ca o idee fixă că trebuie să deștepte satul, să-i ajute pe oameni să vadă cum se poate trăi omeneste. Nu era imposibil, sătenii se vedeau harnici, trudeau din răsputeri, dar fără spor.

În lupta mea aveam totuși un concurent, pe Leonte Grițunic. Și el a început să lupte de timpuriu pentru dreptate și bunăstare. Dar dînsul voia întîi să darîme tot, apoi să clădească. Eu eram mai blajină: să păstrăm tradiția, să ne ridicăm prin cultură. Făcuseserăm chiar un pariu: cine va reuși? El ținea mai sus decît mine, devenise student, eu eram mai modestă, dar mai sigură. Și iată că tocmai eu reușeam: mă voi întorce în sat să dau viață frumoaselor mele visuri.

Aveam să-l caut pe Calinic Istrati. Eram convinsă că mă va ajuta. Și satul nostru va deveni o minune. Exemplul său se va răspîndi. Voi scrie articole. Și la a 25-a aniversare voi povesti despre visurile mele de la a zecea aniversare a Unirii. Ce mai contau zilele trăite în gară? Fuga de la Bisericiani? Mai tîrziu vor deveni subiecte de povestiri. Satul Coteleu trebuia să ajungă ca Ipotești sau Humulești. Aceste visuri mi-au dat puterea să trec peste toate necazurile.

Era atît de aproape sfîrșitul! Foarte aproape. Încheiam seria peregrinărilor, începeam o viață stabilă, normală. Și ca să fie toate ca în cărțile romanțioase, l-am întîlnit pe Ionel, un băiat de la noi. Era ceva mai în vîrstă, întrerupsese școala normală, o reluase după armată. I-am povestit ce voiam să fac la mine în sat, nu a rîs, dimpotrivă, s-a arătat gata să mă ajute. Va cere numirea în Coteleu, vom lucra mîna în mîna. Le-a și scris părinților săi că se însoară. Ei s-au arătat bucuroși că vom fi aproape. Eram convinsă că după ce le vom avea pe toate așezate, îi voi căuta pe învățătorul Burlacu și pe doamna Munteanu, să le arăt cum am folosit învățăturile lor. Dar mai întîi intenționez să scriu ceva despre ei. În articolul despre învățător voi povesti despre serbarea Unirii de la Cerlena, iar în cel despre doamnă serbarea de la Școala de meserii. Ei îmi deschiseseră mintea și sufletul. Calinic Istrati avea să înțeleagă gestul meu și-mi va tipări scrisele în ziarul care apărea de cîțiva ani în oraș.

Prietena Gina asista la pregătirile mele, îmi bătea manuscrisele la mașină, era încîntată de ele. Credea în viitorul meu. Îi părea rău că ne despărțim, dar

urma să ne vizităm, să ne scriem. Găsisem în sfârșit o prietenă ca o soră. Ne plimbam împreună în orele libere, îi destăinuiau proiectele mele de viitor.

Soarta însă a vrut să mai frâneze împlinirea acestor visuri la care țineam ca la ochii din cap. A izbucnit războiul împotriva Poloniei. Șeful meu a fost concentrat, am rămas singură la farmacie, mi s-a dat un ajutor, pe Olguța. Acum ea făcea curat, spăla sticlele și ducea medicamentele din depozit la subsol. Eu „avansasem” în grad, preparam rețetele singură. Fiind un cadru absolut necesar, m-au numit într-un post de supraveghetorie, cu obligația să rămân în continuare la farmacie. Bineînțeles că totul părea provizoriu, războiul nu putea să dureze.

* * *

Se știe că războiul împotriva Poloniei n-a ținut mult. Nu puteam totuși pleca, nu se întorsese șeful din concentrare. M-am pomenit cu sora mea aducându-mi zestrea: cearșafuri, fețe de pernă, fețe de masă, toate împodobite cu cusături naționale. Îi scrisesem că mă căsătoresc, știa cum arată camera mea de spital: pătură cazonă, cearșafuri de pînză groasă. Probabil că dorea să-mi cunoască logodnicul, el mai avea cîteva luni de școală, absolvea tocmai în iunie. N-ar fi trebuit să se care cu bagajele tocmai aici, dar dacă tot le-adusesese, mi-am făcut și eu camera ca o păpușă, cum susținea Zamfira, gardianca de la etajul patru, care mă iubea mult, îmi aducea și mîncare în plus de la bucătărie. Sora mea a plecat cu multe sarcini din parte-mi: să semene grădina, să răsădească legume, să închirieze casa lui Talianu pentru mine. Restul rămînea să fac eu la sosire.

A venit apoi și plecarea lui Ionel. El avea verigheta, eu o uitasem pe-a mea în degetul surorii mele, i-o dădusem s-o poarte cît a stat cu mine la Piatra Neamț. Mi s-a părut că tînărul s-a întristat văzîndu-mă fără verighetă, dar i-am lămurit întîmplarea. „Să dea Dumnezeu să nu fie un semn rău!” – a conchis nu prea bine dispus. „Ce semn? Peste două săptămîni doar vii să mă ieși. Voi aranja sigur cu farmacia, zilele acestea mi se întoarce șeful. Totul e clar ca lumina zilei”.

Ne-am urcat în Turnul lui Ștefan, erau atît de frumoase toate din jur. Dar nu-mi părea rău că le părăsesc. Voi reveni ori de cîte ori mi se va face dor. O aveam pe Gina aici. Ne vom duce și la Cheile Bicazului, de cînd doream să le văd. Vom urca pe Ceahlău. Acum nu aveam timp, el trebuia să plece, să aranjeze cu posturile noastre, ca să fie totul gata la toamnă. Am băut cîte o halbă de bere la Cercul gospodarilor pe muntele Cozla după care l-am condus la gară.

La vîrsta mea cea de-acum e penibil să evoci momentele acestea de efuziune tinerească. Eram îndrăgostită? Nu prea știam bine. Îmi plăcea tînărul cum arăta, dar mai ales faptul că gîndeam la fel amîndoi și visam același ideal.

Am fluturat batista. Peronul era plin de femei care conduseseră la gară pe cineva. El agita brațul prin geam. Trenul s-a pierdut într-o zare de fum. Ingînam un cîntec la modă pe-atunci: „A plecat un tren din gară!”, dar n-am lăcrimat. Plecarea lui făcea parte din pregătirile pe care le făceam în întîmpinarea noii noastre vieți.

Piatra Neamț era atît de frumoasă. Podul de peste Bistrița, Plutele, Cernegura, Cozla, Pietricica și Crucea masivă, Turnul lui Ștefan, Biserica

Domnească... Numai istorie. Le îndrăgisem demult, dar mă aștepta satul meu. Și la noi era atît de frumos. Nucul de pe dealul țintirimului

„Ca o santinelă sta neclintit,
Înalt, rotat, voinic și mîndru,
Mereu tînăr, vesel, neobosit,
Străjuie castelul ani de rîndul”.

Poezia mea de la șaisprezece ani. Aveam și un nuc în grădina tatii, se spunea că are peste două sute de ani, era gros cît turla bisericii, îl sădise popa Chiriac venit din ținutul Herței, care și-a întocmit gospodăria aici, pe locul donat de biserică. El era străbunicul meu, bunicul n-a fost decît dascăl, tata doar pălămar, dar lotul le-a rămas, două fâlcii de livadă, iaz, bahnă și teren arabil.

Și la noi erau locuri istorice: cetatea Hotinului, conacul Hasdeilor de la Cristinești. Tot de aici se trăgeau bunicii după mamă ai marelui Eminescu. Mă mîndream cu locurile natale, cu județul meu.

De la plecarea mea de-acasă trecuseră zece ani. Am umblat atîta fără să cunosc frica. Știam că totul stă în puterea mea de-a munci, de-a răbda și de-a ieși la **liman** pe drumul propus. Îmi aminteam de cuvintele dirigintei noastre din ultimul an de la școala profesională: „Străduiți-vă să dați copiilor voștri posibilitatea de-a ajunge ceea ce voi n-ați reușit”.

Aceste sfaturi îmi vor fi călăuză. Eu n-am reușit să ajung unde am năzuit inițial, dar le voi netezi calea copiilor mei, iar fericirea lor va fi și a mea.

MAREA DURERE

Mă obișnuisem cu puține ore de somn de pe vremea cînd făceam școala și așa continuam și acum. Mă sculam în zori, ar fi fost păcat să pierd spectacolul unui răsărit de soare de pe muntele Pietricica. Băteam în țeava caloriferului, Gina îmi răspundea și-n cîteva minute alergam pe scările laterale, ieșeam pe ușa din spatele clădirii și urcam pe cărarea descoperită de mine cu ani în urmă. Prietena mea avea 21 de ani, eu 23. Timp de cîteva luni ne petreceam clipele libere împreună, mîncam în fugă la mine în farmacie și o luam spre livada de pe costa Pietricicăi, mai ales în aceste ultime zile. Se apropia despărțirea, părea că eu plec în misionarism și-i descriam ce minunății voi face acolo. Ea nu mă putea urma, dar ne vom revedea, doar nu dispăream fără urme. Era puțin tristă, dar și încîntată de prietenia noastră care va continua și la distanță. Ne vom scrie mult, îi voi povesti fiecare clipă mai importantă.

În dimineața aceea Gina nu mi-a răspuns la bătaia în țeava caloriferului. Am repetat semnalul, așteptam răspunsul rezemată de geam. Doamne, cît de frumos lucea Bistrița. Muntele era de-un verde-negru, pîrînd că sprijină cerul. Îmi va fi dor de toate aceste priveliști, dar și la noi e frumos. Am revăzut într-o clipă pădurea noastră în primăvară. N-am înțeles niciodată ce s-a petrecut atunci în copilărie cu mine. Fusesse ca o vrajă. „Cîtă frumusețe!” Și pieptul mi se frîngea în bătaia inimii. Căderea în genunchi, apoi lipitul obrazului de covorul multicolor. Mi se amestecau lacrimile cu petalele răcoroase. Mi-am amintit de cîteva ori

clipele acelea. Nimeni nu m-a crezut. Nici eu însumi nu mi le puteam explica. Era ceva care întrecea înțelegerea mea de copil, dar nici acum, la 23 de ani, după atâtea cărți citite și viață trăită, nu reușeam să pricep. Și toate acele momente cu stegulețe când am potrivit primele versuri pentru Unire... Și lecțiile de pe Podul de Piatră... Îngenuncherea la mormintele de la Cristinești și căutarea locurilor pe unde a trecut Eminescu. N-avea sens să descopăr noi înțelesuri. Așa mă născusem pe semne, să iubesc cu durere locurile mele de-acasă.

Gina nu dădea semne că s-ar fi trezit. Am coborât la ea să văd de ce nu răspunde. Nici după bătăia în ușă n-am auzit în cameră vreo mișcare. M-am hotărât să urc singură pe Pietricica. Era o dimineață de iunie ca în „Noptile de Sînzienă” de Sadoveanu, unul dintre apropiații scriitori de sufletul meu, poate fiindcă era moldovean. Moș Vasile, portarul, mi-a răspuns la salut cu un „Sărut mîna, domnișoară” foarte moale, parcă plîngăcios. Nu era moliiu de felul lui, iar cu mine glumea totdeauna, fiindcă găsea la farmacie totdeauna un pahar de rachiu când îmi deschidea ușa. „Moș Vasile, ai văzut-o pe domnișoara Călin plecînd undeva?” „Este la cancelarie”.

În biroul directorului se aflau toți salariații spitalului. S-au uitat la mine ca la o arătare. Gina plîngea. S-o fi întîmplat ceva grav? S-a aruncat din nou de la etaj vreun bolnav? Ori a fugit vreunul din pacienți? Se petrecea aproape zilnic cîteun necaz, conducerea spitalului ancheta cazul, îl trăgea pe vinovat la răspundere. Probabil se petrecuse ceva cu Gina. Nu era plîngăcioasă din fire, era simpatcă, avea o fire optimistă, robustă.

Administratorul, un bărbat înalt, frumos și puternic, s-a apropiat de mine și mi-a trecut brațul pe după umeri, strîngîndu-mă afectuos: „Biată copilă, îți va fi foarte greu de ales. Cîntărește bine pasul pe care urmează să-l faci!” „Dar ce este? Ce s-a întîmplat?” L-am privit cu nedumerire. „A fost ocupată Basarabia”.

M-am sprijin de un perete, năucită de-a binelea. Eram singura basarabeancă salariată din spital. Cîteva eleve se mai aflaseră la școala pe care o absolvisem în toamnă. Valentina era chiar din județul meu, Frosa din Ismail. Aș fi vrut să stau de vorbă cu ele, să văd ce au de gînd să facă, dar nu mă puteam mișca. Împietrisem. Gina mi-a dat un pahar cu apă ca să-mi revin. Nu știam ce hotărîre luase conducerea spitalului, probabil așteaptă instrucțiuni.

Gina a ieșit cu mine, i-am spus că vreau să stau de vorbă cu Valea și Frosa, am mai rugat-o să afle ce se petrece în țară. Era un aparat de radio la cancelarie. Zvonul se răspîndise, bolnavii ieșeau pe sală, se chestionau unii pe alții, soldații și ofițerii erau dezorientați. În spital erau și mulți basarabeni, aceștia păreau cei mai nedumeriți, voiau să afle vești, să se dumirească.

Îi puteam încuraja pe cei disperați? Doar eram ca și ei, buimacă și speriată. Elevele încă nu sosirea de la cămin, locuiau într-o clădire din fața Parcului Cozla, acolo unde fusese spitalul cel vechi, aveau o bucata bună de drum. Poate că nici nu aflaseră încă tragica veste. Un frizer de la Chișinău, internat în spital, m-a întrebat în rusește: „Ce va fi cu noi?” Am ridicat din umeri, neputincioasă. Ce putem să-i răspund?

Ceva mai târziu Valea și Frosa au venit la mine la farmacie. Ne priveam disperate. Lacrimile curgeau pe obrajii noștri, aveam aceeași situație tustrele, apoi Frosa, cea mai în vîrstă a spus: „Cred că ne vor lăsa să terminăm școala”. Glasul îi tremura. Bine de dumneata, măcar ai o diplomă.

Da, avem diploma mult rîvnita, dar și mie îmi rămînea să aștept. Nici nu-mi trecea prin minte să plec în condițiile date. Ce-aș putea face eu fără limba română? Planurile mele de viitor se legau tocmai de graiul meu românesc. Eu am visat să apăr limba română de impurități, să-i aduc la noi pe Eminescu și Creangă, pe Nicolae Iorga și Liviu Rebreanu, să scriu articole despre năzuințele noastre, ale basarabenilor. Urmăream revistele de la Chișinău, îi cunoșteam din scris pe condeierii de-acolo... Dacă m-aș fi întors, ce-aș fi putut face acasă? Da, să fiu o moașă comunală, era și asta o treabă, nimic de zis, dar moașă puteam fi oriunde. Eu pentru locurile mele natale visasem mai mult.

Logodnicul meu știa toate acestea, eram sigură că va alege venirea aici. Proiectele noastre cădeau, eu fără limba română nu puteam trăi nicăieri. Alesesem deci fără să șovăi. Sigur că acolo rămîneau frații mei, mormîntul mamei, nucul de pe dealul țintirimului și cel uriaș din grădina tatii, ba mai sădisem unul și eu, în grădina de la șleah. Nu-mi era ușor să renunț la toate acestea. Dar știam că trebuie să rezist. Pînă ieri mă socotisem învingătoare, îl compăttimeam pe Leonte Grițunic că i se închiseseră zărilor. Și iată, în dimineața aceea constataam că el cîștigase, idealul lui se realiza... Zicea că visul său se va împlini peste 20 de ani – și n-au trecut decît trei. Acum el va putea flutura steagul roșu cu secera și ciocanul, va surghiuni culorile românești. Iată aici era marea deosebire dintre noi doi, eu iubeam pînă la patimă tricolorul, îl purtam în suflet și-l încingeam la fiecare sărbătoare, iar părul mi-l legam cu o pamblică tricoloră. El este acum fericit, eu sînt amărită, dar mi-a rămas tricolorul, limba română, îi am pe Eminescu și Mateevici, am țara... În plus, speram că vor veni și cei dragi: Ionel, fratele Vladimir, care făcea armata la Cernăuți, poate sora meac u copiii. Situația ei era mai dificilă, se măritase la 16 ani, acum avea doi copii, dar nu cunoștea nicio meserie. În planul meu de ridicare a satului, avusesem în vedere un loc de munca și pentru ea. Cînd fusese la mine de Paști, discutasem această problemă, avea abia 26 de ani, dar căsnicia ei era zdruncinată. Ce vă face acum soțul ei? Visase atît de mult postul de învățător în satul său, să-și poată îngriji mama bătrînă, văduvă de război, care trudise din greu ca să-i facă lui un rost mai ca lumea în viață. Doamne, cîte tragedii va pricinui această cedare a Basarabiei. Cîte pribegii, cîte despărțiri dureroase!

Ziua aceea mi se părușe cît zece la un loc. Ședeam în farmacie în fața balanței, cîntăream medicamentele pentru secții, îmi era teamă să nu greșesc, mă uitam lung la talerele argintii, la rețeta din față. O trimiteam des pe Olguța la cancelarie s-o întrebe pe Gina ce mai e nou, acolo veneau veștile mai întii.

La prînz au venit din nou Valea și Frosa, am plîns toate trei, apoi ele au plecat la bolnavi, iar eu am continuat pregătirea „condicilor”. Nu voi mai evoca starea mea de atunci. Oricine își poate imagina ce putea să simtă o fată la 23 de ani în pragul unei vieți noi și care printr-o catastrofă neprevăzută și-a văzut

interzis drumul spre fericire. Dar tragedia nu era numai a mea, ci a noastră, a tuturor celor de peste Prut. Nu-mi imaginam decît sfișieri dureroase. Ce putea face Ionel? Să-și părăsească părinții? Să se urce toți trei în căruță și să pornească pribegi? Dar găinile? Vaca? Porcul? Fiecare gospodar avea animale în ogradă, din asta își ducea traiul. Dar pămîntul? Era iunie, vremea prășitului de-al doilea. Dă griul în spic, cireșele se înnegresc, vișinele încep să se facă roșii, nucile se leagănă în vîrfurile subțiri ale crengilor...

Începutul verii... Acum satul este de-o frumusețe negrăită... Vedeam cu ochii deschiși dealurile pe care le-am străbătut cu stegulețul fluturîndu-mi în mîini... Pădurea Bereștei cu fîntîna lui Bursuc... Lanul... Mi se rupea ceva în piept, simțeam că otrava mă înăbușă. Tușă Natalia, cît aș vrea să-ți ascult acum o polojenie. Ce vei face de-acum înainte? Ce vor face copiii tăi, cele cinci fete și Vasilică, ultimul venit la maturitate, spre enorma bucurie a uncheșului Petre?

La tragedia polonezilor am participat doar sufletește: veneau părinți dezrădăcinați, copii, surori medicale. Îi cazam la spital, îi triam, cei bolnavi rămîneau internați, ceilalți plecau mai departe. O făceam pe translatorul, le știam fiecare durere. Cam trei luni a durat exodul pribegilor de la nord. Îmi făcusem prieteni, le scriam scrisorile, traduceam pentru ei articole de ziar, le comunicam veștile de la radio. Am scris chiar și o povestire de dragoste, impresionată de povestea Zamfirei. Oricît aș spune că am suferit împreună cu ei, asta nu-i decît un fel de-a vorbi. De fapt, asistasem la marea lor suferință.

Acum însă durerea era chiar a mea. Nu mai era un sentiment umanitar, rănile erau ale mele. Un spital județean adună durerile întregului său județ. Se stabilise o ordine în evacuare. S-a întîmplat ca județul Hotin să fie repartizat în județul Neamț. Într-o lucrare literară nu m-aș fi încumetat să-mi imaginez o asemenea potrivire. Ar fi părut incredibilă. Adică tocmai județul meu? Tocmai Hotinul? Pe stradă întîlneam cunoscuți. Am revăzut-o pe doamna Oprescu, profesoara mea de limba română de la Hotin.

Bolnavii erau aduși la noi în spital. Am cunoscut poeți de la „Bucovina literară”, studenți de la Cernăuți. Coboram dimineața la farmacie, vedeam ce rețete mi-au venit, puneam infuziile la fiert, o lăsam pe Olguța să le supravegheze, iar eu mă duceam la biroul de înregistrare. Acolo lucra Maria Ionescu, o colegă de-a mea, îi ceream registrele cu noile internări în spital. Aflam de unde sînt refugiații, la ce etaj au fost repartizați: mergeam îndată să-i văd. Speram că voi afla vești despre ai mei, se internau soldați de la Cernăuți, fratele meu făcea acolo armata. Am întîlnit funcționari din Dinăuți, din Cerlena, din Criva, din aproape toate comunele județului meu. Dar nici despre frații mei, nici despre Ionel nu era nicio știre.

M-am dus la prefectură și am semnat declarația mea de rămînere în țară. Era benevolă, o simplă formalitate, dar voiam să-mi consemnez și pe această cale opțiunea de rămînere în Patria mea iubită, România.

I L U S T R A Ț I I

Maria Chiriac, mama autoarei, anii 1920.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR DIN ROMÂNIA

Directoratul General al Învățământului din Basarabia

Mod. 6

Școala primară *mixtă*

sat. Coteleu, com. Cerlina-Mare

Adeverință de permutare

Se adeverește prin aceasta, că eleva *Vera Chiriac* născută în luna *1 Ianuarie* anul *1911* în *satul Coteleu* comuna *Cerl. Mare* județul *Hotin* de naționalitate *românească* de religie *ortodoxă* vaccinat la *2* luna *Mai* anul *1925* fiica d-lui *Dimitrie Chiriac* de profesie *agricult.* domiciliat în *sat. Coteleu*, a fost înscrisă în anul școlar curent în clasa *V* a acestei școli, pe care a frecventat-o până astăzi.

	Limba română				Matematicile	Celelalte studii				Dexterități				Disciplina	Observațiuni				
	Scritere și ex. gramaticale	Citirea	Ex. de memorizare	Ex. de compunere		Ex. de intuiție	Religia	Istoria	Geografia	Șt. naturale	Caligrafia	Desenul	Cântul			Ex. corporale și joacă	Lucrul manual în bătăi	Lucrări practice agricole	Lucrul de mână (la fete)
Trimestrul I	9	9	10	10	.	10	10	10	9	9	9	10	9	10	.	.	9	10	10
Trimestrul II	10	10	10	10	.	10	10	9	10	9	9	10	9	10	.	.	9	10	10
Trimestrul III	10	10	10	10	.	10	10	10	10	9	9	10	9	10	.	.	9	10	10
Absența motivată.....absențe nemotivate.....absențe amendate.....																			
Promovată clasificată 7 note 3 elevi promovati.																			

Această adeverință s'a eliberat în baza cererii reprezentantului legal și va servi pentru permutarea elev. *Vera Chiriac* la Școala primară No. *1* de *1* din comuna *Cerlina-Mare* județul *Hotin*

No. *1*

1928 luna *septembrie* ziua *24*

Director *Plăcenițiu*
Diriginte *J. Zurlan*

Semnătura elev

Chiriac Vera

Adeverința de permutare a Verei Chiriac la școala primară mixtă din satul Coteleu, comuna **Cerlina** Mare, 1924.

Maria Chiriac, mama autoarei, cca 1929.

Cu colegele și pedagogii Școlii Normale de Fete, Noua-Suliță, 1929.
Autoarea în rândul de sus a opta din stînga.

Vera Chiriac, elevă a școlii normale, 1929.

Un grup de eleve și profesoare ale Școlii Normale de Fete, Noua Suliță, cca 1929.
Autoarea în rîndul de sus a treia din dreapta.

Un grup de eleve în jurul unei profesoare de la Școala Normală de Fete,
Noua Suliță, cca 1929.
Autoarea în rîndul de sus în centru.

Cu tanti Catea și o verișoară, **Noua Suliță**, anii 1930.

Maria Chiriac, mama autoarei, 1932.

ROMANIA

MINISTERUL INSTRUCTIUNII AL CULTELOR ȘI ARTELOR.

ȘCOALA PROFESIONALĂ G. I. DE FETE DIN HOTIN

DIPLOMA DE ABSOLVIRE

Se atestă că eleva Chiriac Vera născută în comuna Cotileu jud. Hotin în anul 1917 luna Ianuarie ziua 1 de religie ortodoxă a frecventat cursurile acestei școli și a obținut diploma de absolvire a secției țesătorie, ^murma notărilor de peste an și al examenului de absolvire, depus după promovarea din anul al V-lea, anului școlar 1934-1935. Mediile ^{de} promovării din fiecare clasă și al examenului de absolvire au fost următoarele:

Studiile	Mediile de promovare din fiecare clasă.					Media examenului de absolvi
	Anul I 1930-31	Anul II 1931-32	Anul III 1932-33	Anul IV 1933-34	Anul V 1934-35	
Religia	7	7,83	-	-	-	
L. Română	7,33	7,33	7,67	8,83	8,33	
L. Franceză	7,16	6,83	8	8,83	7	
Muzica	6	6	6	8,33	8	
Aritmetica, geometria	6,16	6,83	5,50		6,33	
Aritmetica și contab.	-	-	-	-	-	
Teoria meseriei	-	9,33	9,50	9	8,66	8,75
Practica meseriei	8,33	9	8,66	9,33	9,33	9,50
Desemnul și caligrafia	5,33	7	7,66	8,66	8,33	9
Purtarea	10	10	10	10	10	
Frecventarea	9	9,66	10	10	10	
Gimnastica	-	-	-	-	7	
Gospodăria	8,33	6,66	7,66	8	9	

Dat în Hotin la 25 Iunie 1935 pe baza procesului-verbal No.8 din 25 Iunie 1935 încheiat de juriul examinator.

MINISTRU

ss. I. Popescu.

Directoara
Școli

ss. M. Stăian

Diploma de absolvire a Școlii profesionale de fete din Hotin,
eliberată domnișoarei Vera Chiriac, 1935.

Vera Chiriac, elevă a Școlii Normale de Fete din Noua Suliță.

Colectivul Școlii Normale de Fete cu primarul Hotinului după întâlnirea cu Liviu Rebreanu, Hotin, 1937.

Autoarea în rîndul de sus a treia din stînga. De regulă se pune o cruciuliță (X) deasupra capului personajului, sau se ia capul în cerculeț.

Un grup de eleve și profesoare ale Școlii Normale de Țesături, Hotin 1937.
Autoarea în rîndul al doilea de sus a treia din dreapta.

Lîngă bradul din curtea casei lui Liviu Rebreanu, Fălticeni, 1939.

Sora Agripina cu doi dintre unchi, cca 1939.

La Piatra Neamț, 1939.

SPITALUL
DR. I. E. COSTINESCU
PIATRA-N.

No. 2243
Anul 1942 Luna Sept. 5

C E R T I F I C A T D E A B S O L V I R E

Direcțiunea spitalului "Dr.I.E.Costinescu" din Piatra-Neamț certifică prin prezentul că D-na. Vera Hudici născută Chiriac, a absolvit cursurile Școlii de Moașe depe lângă acest spital în seria anului 1938/1939 .-

La examenul de diplomă din sesiunea Octombrie 1939 a obținut media "Foarte bine" .-

Drept pentru care s'a eliberat prezentul certificat-~~medic~~ de absolvire la cerere .-

DIRECTORUL SPITALULUI
Medic primar chirurg
Dr. Petru Bogdan

Certificatul de absolvire a cursurilor Școlii de Moașe,
eliberat doamnei Vera Hudici, Piatra Neamț, 1939.

Nr. 2407 din 17 Decembrie 1939.

SPITALUL "DR. I.E. COSTINESCU"
PIATRA NEAMȚ

Direcțiunea Spitalului "Dr.I.E.Costinescu" din
Piatra-Neamț , certifică prin prezentul că Domnișoara Vera
Chiriac , din Com. Coteleu Jud. Hotin , a absolvit cu succes
Scoala de Moașe de pe lângă Spitalul "Dr.I.E.Costinescu" din
Piatra-Neamț , seria anului 1938/939 .-

La examenul de diplomă a abținut media "foarte bine"

Drept care s'a eliberat prezentul certificat la
cerere .-

DIRECTORUL SPITALULUI

medic primar Serv. Boli Interne

Dr. Mihail Enăchescu

Certificatul de absolvire cu succes a Școlii de Moașe,
eliberat domnișoarei Vera Chiriac, Piatra Neamț, 1939.

Nr. 16 / 4 Aprilie 1940 .-

SPITALUL „Dr. I. E. Costinescu”
PIATRA NEAMȚ

Direcțiunea spitalului "Dr.I.E.Costinescu" din Piatra-Neamț certifică prin prezentul că D-șoara Vera Chiriac din Com. Coteleu Jud. Hotin , absolventă a Scoalei de Moașe de pe lângă spitalula "Dr.I.E.Costinescu" din Piatra-Neamț , a făcut stagiul de 6 luni la acest spital (dela 1 Octombrie 1939 - la 1 Aprilie 1940) .-

In tot timpul a dat dovadă de mult zel și conștiinciozitate în îndeplinirea datoriei .-

Drept care s'a eliberat prezentul certificat .-

DIRECTORUL SPITALULUI
Medic primar serv. boli interne
Dr. M. Enăchescu

A large, stylized handwritten signature in black ink, which appears to be 'M. Enăchescu', is written over the printed name of the director.

Un certificat eliberat domnișoarei Vera Chiriac, Piatra Neamț, 1940.